

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Jana Hulmáková a kol.

Děti mladší patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže

Děti mladší patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže

Jana Hulmáková a kol.

Autorský kolektiv:

JUDr. Jana Hulmáková, Ph.D.

Mgr. Eva Biedermanová

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

Mgr. Jiří Vlach

Recenzenti:

Mgr. Kamila Špejrová (Probační a mediační služba)

JUDr. Jana Zezulová, Ph.D. (Nejvyšší státní zastupitelství)

Technická spolupráce:

Lucie Černá

Poděkování:

Autorský kolektiv děkuje všem konzultantům, účastníkům expertních šetření a zástupcům oslovených institucí za spolupráci a poskytnutí cenných informací k dané problematice. Děkuje také Mgr. Radkovi Saňákovi z Odboru věcných gescí a statistik ÚSKPV Policejního prezidia PČR za zpracování nestandardních sestav z policejních statistik pro účely tohoto výzkumu a recenzentkám za zpracování posudků k této publikaci.

ISBN 978-80-7338-208-7

ISBN 978-80-7338-209-4 (pdf)

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2024

www.iksp.cz

Obsah

I. Úvod	9
I.1 Předmět a cíle výzkumu	10
I.2 Užité metody a výzkumný soubor	11
I.3 Základní terminologie	14
II. Právní úprava postavení dětí mladších patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže	17
II.1 Postavení trestně neodpovědných dětí mladších patnácti let v evropském srovnání a v kontextu významných mezinárodních dokumentů	17
II.2 Základní principy soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let	22
II.3 Aktuální problémy právní úpravy odpovědnosti trestně neodpovědných dětí za činy jinak trestné a řízení v těchto věcech	25
II.3.1 Zajištění procesních práv dětí	25
II.3.2 Mimosoudní vyřízení věci, aplikace restorativních postupů a rychlost řízení	30
II.3.3 Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let a jejich výkon	34
III. Děti mladší patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže ve světle statistických údajů	41
III.1 Vývoj registrované kriminality dětí mladších patnácti let	41
III.2 Děti mladší patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže a ukládaná opatření	48
III.3 Zapojení Probační a mediační služby v soudnictví ve věcech mládeže a aplikace restorativních postupů	53
III.4 Délka řízení	56
IV. Analýza soudních spisů	65
IV.1 Výzkumný soubor	65
IV.2 Osobnostní charakteristiky dítěte a rodinné a sociální prostředí v době spáchání činu	66
IV.3 Zkušenost se systémem formální sociální intervence před spácháním činu	71
IV.4 Činy jinak trestné spáchané dětmi	74
IV.5 Opatření uložená dětem za činy jinak trestné a jejich výkon	82
IV.6 Děti mladší deseti let v systému soudnictví ve věcech mládeže	90
IV.7 Průběh řízení ve věcech dětí mladších patnácti let	95
IV.7.1 Prověřování činu jinak trestného v trestním řízení	95
IV.7.2 Průběh řízení před soudem pro mládež	100
IV.7.3 Délka řízení	105
IV.7.4 Zapojení Probační a mediační služby a aplikace restorativních postupů	109
V. Expertní šetření	115
V.1 Výzkumný soubor	115
V.2 Hranice trestní odpovědnosti	120
V.3 Spolupráce jednotlivých subjektů v rámci soudnictví ve věcech mládeže	124

V.3.1	Zprávy OSPOD a PMS v soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let	128
V.3.2	Zapojení PMS	138
V.3.3	Fungování a význam platformem subjektů v oblasti prevence a zacházení s mládeží v konfliktu se zákonem	143
V.4	Zajištění práv dětí	146
V.5	Délka řízení	150
V.6	Obligatorní projednávání věci před soudem a využívání restorativních postupů	152
V.7	Systém opatření a jejich ukládání	163
V.8	Výkon opatření	170
V.9	Situace v rámci soudnictví ve věcech mládeže v období pandemie covid-19	184
V.10	Další nedostatky právní úpravy a aplikační praxe a návrhy na její změnu	187
VI.	Zacházení s trestně neodpovědnými dětmi v konfliktu se zákonem z pohledu veřejnosti	191
VII.	Závěr	199
	Resumé	213
	Summary	227
	Použité prameny	243
	Seznam použitých zkratk	251
	Přílohy	253

I.

Úvod

Hledání odpovědi, jak efektivně reagovat na kriminalitu dětí nízkého věku, je jednou z tradičních oblastí kriminologického výzkumu. Je ale také významným tématem trestní politiky. Řeší se zpravidla v souvislosti s morálními panikami spojenými s tím, že se takové dítě dopustí velmi závažného činu jinak trestného. To vyvolává v rámci veřejnosti diskuzi o potřebě snížit hranici trestní odpovědnosti, případně obecně zpřísnit reakci na kriminalitu mládeže.

Přístup společnosti v České republice k zacházení s trestně neodpovědnými dětmi, které se dopustí činu jinak trestného, se zásadním způsobem změnil s účinností zákona o soudnictví ve věcech mládeže v roce 2004, kdy bylo zákonem o soudnictví ve věcech mládeže¹ (dále jen ZSM) zavedeno obligatorní civilní řízení v případě těchto dětí, kterým je možné uložit opatření, vedoucí k tomu, aby se již nadále takových činů nedopouštěly a zároveň, aby se dobře integrovaly do společnosti a současně, aby byl kladen důraz na narovnání vztahů s oběťmi těchto činů jinak trestných. Tento hlavní účel opatření a postupů byl v ZSM dále konkretizován i základními a někdy specifickými principy, které na základě kriminologických poznatků a doporučení významných mezinárodních dokumentů mají vést k efektivnímu zacházení s delikventní mládeží, a tedy i přispět k výše uvedenému účelu ZSM. Proto je téměř 20 let po účinnosti na místě analyzovat a zhodnotit, do jaké míry se výše uvedené principy skutečně promítly do aplikační praxe a zda je při zacházení v systému soudnictví ve věcech mládeže reálně naplňován účel ZSM.

Je třeba poukázat na to, že poměrně záhy po zavedení těchto změn do našeho právního řádu se v praxi objevily otázky a problémy, např. s povinností obligatorního podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím, délkou řízení, nemožností odklonit věc od projednávání před soudem, nedostatečnými možnostmi v oblasti druhů ukládaných opatření, problémy s výkonem některých opatření (Hulmáková, 2013). Zároveň je třeba konstatovat, že některé z nich zřejmě přetrvávají i 20 let po účinnosti ZSM. To ostatně naznačily i výsledky nedávného výzkumu IKSP zaměřeného primárně na mladistvé pachatele (Večerka et al., 2019).

Ze strany české odborné veřejnosti, ale též významných mezinárodních institucí, se již dlouhodobě objevuje kritika, a to především nedostatečného zajištění procesních práv dítěte v rámci prověřování v trestním řízení (Hofschneiderová & Matiaško, 2014) a faktické nerovnosti v těchto právech, ale i způsobech řešení věci, ve srovnání s mladistvými pachateli v neprospěch dětí mladších 15 let. Výtky České republiky v tomto směru se opakovaně objevily ze strany Výboru pro práva dítěte OSN (Výbor pro práva dítěte, 2011), (UN Committee on the Rights of the Child, 2021). V průběhu řešení našeho výzkumu došlo dokonce Evropským výborem pro sociální práva k přijetí rozhodnutí o odůvodněnosti ze dne 20. 10. 2020 ve věci stížnosti č. 148/2017 – International Commission of Jurists (ICJ) proti České republice, kde bylo shledáno porušení čl. 17 Evropské sociální charty, z důvodu nezajištění nutné obhajoby dětem mladším 15 let v předprocesní fázi řízení o činu jinak trestném a z důvodu nemožnosti odklonů od projednání věci před soudem, na jehož základě byla již na Ministerstvu spravedlnosti připravena poměrně výrazná novelizace hlavy III. ZSM, která již byla přijata zákonem č. 165/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2003 Sb.,

1 Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů.

o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony s účinností od 1. 7. 2024. Některé dílčí poznatky z výzkumu byly již dány k dispozici při přípravě této novelizace.

Zároveň bylo možné po dobu účinnosti ZSM registrovat opakované diskuze či dokonce návrhy na snížení dolní hranice trestní odpovědnosti, které jsou často zdůvodňovány, nicméně bez doložení výzkumnými poznatky, zvyšující se závažností a brutalitou činů jinak trestných páchaných trestně neodpovědnými dětmi a nedostatečnými možnostmi intervence v rámci současné právní úpravy.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti byl do Střednědobého plánu IKSP na roky 2020 až 2023 zařazen výzkumný úkol „Děti mladší patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže“, jehož výsledky jsou prezentovány v této publikaci. Dílčím výsledkům výzkumu, zaměřeným na vývoj násilné kriminality dětí mladších patnácti let, je pak věnována samostatná publikace „Násilná kriminalita dětí mladších patnácti let“ vydaná v edici IKSP Studie v roce 2023.

Při zkoumání dané problematiky jsme se pokusili o pohled z několika stran. Kromě analýzy statistických údajů policie, státních zastupitelství, soudů a Probační a mediační služby jsme se zaměřili i na hlubší vhled do fungování systému soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let a konkrétního zacházení s těmito dětmi prostřednictvím analýzy soudních spisů. Dalším zásadním zdrojem informací pak pro nás byly názory a zkušenosti pracovníků většiny subjektů, které působí v rámci systému soudnictví ve věcech mládeže. Tyto informace pak byly doplněny i poznatky o informovanosti a názorech veřejnosti na kriminalitu a zacházení s trestně neodpovědnými dětmi.

I.1 Předmět a cíle výzkumu

Předmětem výzkumu byly děti mladší 15 let jako subjekty v rámci systému soudnictví ve věcech mládeže v širším smyslu, tj. jako osoby, jejichž čin jinak trestný byl prověřován v trestním řízení a dále jako účastníci řízení a adresáti opatření ukládaných opatření dle hlavy III. ZSM a celkově systém soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně jeho fungování v oblasti, která se týká dětí mladších patnácti let. Primárním cílem bylo popsat a zhodnotit situaci v oblasti zacházení s dětmi mladšími patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže, zejména to, do jaké míry jsou naplňovány základní cíle a principy tohoto řízení vymezené v ZSM. Hlavní důraz byl kladen na aplikaci principu rychlosti řízení, uplatňování restorativních postupů a ukládání vhodných opatření na základě dostatečného zjištění poměrů dítěte. Pozornost byla věnována také zmapování a zhodnocení aktuální situace dětí v oblasti zajištění jejich právního postavení i faktického zajištění jejich procesních práv a zacházení s dětmi v průběhu řízení nejen z hlediska souladu s vnitrostátní úpravou, ale i s významnými mezinárodními dokumenty v oblasti ochrany lidských práv a základních svobod. Zjišťováno bylo také, do jaké míry ukládaná opatření odpovídají kriminologickým poznatkům o efektivních formách intervence.

Dílčím předmětem výzkumu byla registrovaná kriminalita dětí mladších 15 let, včetně jejího vývoje, struktury a charakteristických rysů s důrazem na kriminalitu dětí mladších

15 let, které se dopustily násilných činů jinak trestných. Cílem této části výzkumu bylo popsat aktuální stav a změny v rozsahu, intenzitě a struktuře kriminality dětí mladších patnácti let od roku 2008 se zvláštním zřetelem na kriminalitu násilnou. Pozornost byla zaměřena také na zmapování situace v oblasti trendů nárůstu závažnosti či brutality u násilných činů jinak trestných (blíže k této problematice Hulmáková et al., 2023).

I.2 Užité metody a výzkumný soubor

V rámci výzkumu byly využity jak kvantitativní, tak kvalitativní metody výzkumu. Jednalo se zejména o následující metody a výzkumné techniky:

- analýzu české a zahraniční odborné literatury a judikatury
- analýzu příslušných právních předpisů, mezinárodních úmluv a dalších významných dokumentů doporučující povahy
- analýzu statistických údajů o registrované kriminalitě dětí mladších 15 let a dětech mladších 15 let v systému soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně statistických údajů Policie ČR a statistických údajů Ministerstva spravedlnosti – údajů státních zastupitelství a soudů, a to jak oficiálně zveřejňovaných, tak zvláštních sestav vytvořených v rámci databáze CSLAV,² a statistických údajů Probační a mediační služby (dále jen PMS)
- analýzu soudních spisů v řízení dle hl. III. ZSM ve věcech dětí mladších 15 let – jako výzkumný nástroj byl pro tuto část výzkumného úkolu vytvořen záznamový arch, zaměřený jak na obecné charakteristiky dítěte, tak na charakteristiku spáchaného činu jinak trestného, ukládané opatření, ale též charakteristiku řízení, včetně fáze prověřování činu jinak trestného v trestním řízení
- dotazníkové šetření mezi soudci pro mládež, státními zástupci specializovanými na problematiku dětí mladších 15 let, kurátory pro děti a mládež a probačními úředníky specializovanými na mládež – zaměřené na aktuální problémy fungování systému soudnictví ve věcech mládeže v případech dětí mladších 15 let
- dotazníkové šetření mezi odbornými zaměstnanci a řediteli dětských domovů se školou (dále jen DDŠ) a diagnostických ústavů (dále jen DÚ), kam jsou umísťovány děti mladší patnácti let s nařízenou ochrannou výchovou, zaměřené na zjišťování charakteristických rysů a také případných změn v projevech násilného chování dětí mladších 15 let s nařízenou ochrannou výchovou
- výzkum veřejného mínění „Vybraná témata vězeňství a trestní politiky“, realizovaný formou omnibusového šetření Centrem pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. v období 11. 9.–15. 11. 2021. Jednalo se o reprezentativní vzorek obyvatelstva ve věku od 15 let, na základě kvótního výběru dle kraje, velikosti místa bydliště, pohlaví, věku. Výzkumným nástrojem byl standardizovaný dotazník, do kterého byly zařazeny otázky zpracované IKSP, včetně otázek zaměřených na problematiku dětí mladších 15 let. Metoda sběru dat spočívala v osobním rozhovoru tazatele s respon-

2 V případech sestav z databáze CSLAV je třeba počítat s tím, že se jedná o pravomocně skončené věci, jejichž statistické listy byly v příslušných letech odeslány do statistické evidence Ministerstva spravedlnosti (CSLAV). To se s ohledem na praxi soudů se zasíláním statistických listů nemusí zcela překrývat s tím, v jakém roce byla věc pravomocně skončena. Je třeba počítat s tím, že některé věci, které byly skončeny na konci předchozího roku, mohly být zaslány až v příslušném roce a naopak, věci, které byly pravomocně skončeny na konci předmětného roku, byly odeslány do statistické evidence až v roce následujícím. Proto je třeba tam, kde se v textu hovoří o pravomocně skončených věcech v daném roce, nutně s tímto malým posunem počítat.

dentem – kombinace dotazování PAPI (75 %) a CAPI (25 %). Data byla vážena.³ Celkový počet respondentů byl 1 015 osob.

Použité výzkumné metody a techniky využití v rámci dílčí části výzkumu zaměřeného na násilnou kriminalitu dětí se ve velké míře shodovaly s výše popsány, ke specifikům blíže Hulmáková et al., 2023.

V rámci zpracování získaných dat z analýzy spisů a dotazníkových šetření byla použita deskriptivní a bivariální statistika s využitím programu SPSS.

Při realizaci výzkumu, sběru, zpracování a dalším nakládání se získanými daty se postupovalo v souladu s etickými zásadami vědecké práce, příslušnými právními předpisy i vnitřními předpisy IKSP, včetně zajištění ochrany osobních údajů. Všechny výstupy byly anonymizovány. V případě proběhlých dotazníkových šetření byla zaručena anonymita respondentů.

Hlavní část výzkumu byla zaměřena na dvě základní oblasti, a to na *analýzu spisů* a expertní *dotazníkové šetření*.

V případě analýzy spisů bylo hlavním cílem sledovat zacházení s dětmi mladšími patnácti let u celkové populace dětí projednávaných před soudy pro mládež. Základní soubor tvořily spisy vedené u okresních⁴ soudů, které se týkaly řízení dle hlavy III. ZSM, byly pravomocně skončeny a jejichž statistické listy O (opatrovnická agenda) byly odeslány do databáze CSLAV⁵ v období od 1. 1. 2018 do 31. 12. 2018, a to bez ohledu na způsob skončení věci (celkem 1 399 spisů). S ohledem na primární cíl výzkumu, a tedy i sledování toho, zda se nějakým způsobem liší situace v případě soudů s odlišným nápadem této agendy, byl výběrový soubor sestaven tak, že v rámci každého soudního kraje byl vybrán soud s nejmenším počtem spisů, soud s největším počtem spisů a soud s průměrným počtem spisů v daném kraji.⁶ U takto vybraných soudů byly do výběrového souboru zařazeny všechny spisy, v případě soudů s nejvyšším a středním nápadem počtu věcí byl stanoven maximální limit 17 spisů, které pak byly vybrány náhodným způsobem (prostřednictvím generátoru náhodných čísel). Pokud u některého z těchto soudů fungovalo více soudců pro mládež (dle spisové značky), byly spisy vybírány tak, aby byl výběr proporcionální dle výše nápadu pro jednotlivé soudce. Vzhledem ke způsobu výběru a zaměření na zacházení s dětmi v systému soudnictví ve věcech mládeže tedy daný vzorek nemusí zcela odrážet rozložení struktury kriminality dětí mladších 15 let v ČR, což je třeba brát při interpretaci těchto otázek do úvahy. Předmětem zkoumání pak byly děti, na něž byl příslušný spis veden. V naprosté většině případů byl veden spis pouze na jedno dítě. Ve dvou případech se jednalo o trestnou činnost sourozenců a byl podán jeden návrh na uložení opatření a vedeno společné řízení o těchto dětech se stejnými účastníky. V těchto případech byl vyplněn záznamový arch u každého dítěte. V několika případech bylo vedeno řízení a podán návrh na uložení

3 Vážíci proměnné byly vzdělání X NUTS 2, věk X NUTS 2, pohlaví X kraj, velikost místa bydliště X věk a vzdělání X věk. Zdrojem dat pro vážení byl Český statistický úřad.

4 Okresním soudem se zde rozumí i obvodní soudy v Praze a Městský soud v Brně.

5 Viz pozn. č. 2.

6 V případě, že v některé kategorii bylo více soudů, byl proveden náhodný výběr.

opatření na jedno dítě a soud následně věc, která se týkala stejného činu jinak trestného, kterého se dopustilo více dětí mladších 15 let, spojil, resp. projednal společně. V takovém případě byl vypracován záznamový arch pouze na dítě, na které byl původně podán návrh na uložení opatření. Na základě tohoto byly celkem vyplněny záznamové archy o 256 dětech z 254 spisů z 24 soudů.

V případě expertního dotazníkového šetření se jednalo o dvě různá dotazníková šetření.

První expertní dotazníkové šetření se zaměřilo na *soudce pro mládež, státní zástupce* se specializací na protiprávní činy mládeže, činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími 15 let a trestné činy spáchané na mládeži a v rámci působnosti v netrestní oblasti se specializací na sociálně-právní ochranu dětí a řízení ve věcech dětí mladších 15 let, *kurátory pro děti a mládež a probačními úředníky* se specializací na mládež. K účasti na dotazníkovém šetření byly osloveny všechny okresní (obvodní) soudy a okresní (obvodní) a krajská státní zastupitelství s ohledem na to, že v prvním stupni jsou příslušné k rozhodování v těchto věcech vždy okresní soudy a dozor nad prověřováním zajišťují, v závislosti na závažnosti činu jinak trestného, okresní a krajská státní zastupitelství. Dále byla oslovena všechna pracoviště OSPOD obcí s rozšířenou působností, v případě statutárních měst a Prahy i příslušná pracoviště OSPOD na úrovni městských částí či obvodů a všechna střediska Probační a mediační služby.

Prostřednictvím předsedů soudů, vedoucích státních zástupců, vedoucích středisek PMS a vedoucích příslušných oddělení OSPOD, zabývajících se problematikou kurately pro děti a mládež, byl k vyplnění osloven ten pracovník, který měl předmětnou agendu ve své kompetenci. V případě, že jich na příslušném pracovišti působilo více, byl osloven pracovník s největší zkušeností v dané problematice. V případě státních zástupců, kde nebyly specializace na trestní a netrestní oblasti v dané oblasti kumulované, byl osloven pracovník z každé z těchto dvou specializací. Přitom se počítalo s určením náhradníků. Takto vybraní experti pak tvořili výběrový soubor. Dotazníkové šetření proběhlo prostřednictvím online internetové platformy Click4Survey, což zajistilo plnou anonymitu respondentů. Část otázek se zaměřila na problematiku vývoje kriminality s důrazem na násilnou kriminalitu. Dotazníky se u jednotlivých profesí lišily, ale některé otázky se shodovaly, což umožnilo následné srovnání.

V druhém případě šlo o dotazníkové šetření *mezi odbornými zaměstnanci a řediteli dětských domovů se školou (DDŠ) a diagnostických ústavů (DÚ)*, tj. zařízení, kde je vykonávána ochranná výchova v případě dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. Děti, které již dovršily dvanáctý rok věku, mohou být umístěny, v případě, že vykazují tak závažné poruchy chování, že nemohou být umístěny v dětském domově se školou, do výchovného ústavu, který je jinak určen pro děti od patnácti let. Pracovníky z výchovných ústavů jsme však do této skupiny nezařadili s ohledem na riziko, že by mohli vypovídat i o mladistvých. Základní soubor tvořili všichni ředitelé dětských domovů se školou a diagnostických ústavů pro děti a odborní zaměstnanci těchto zařízení vybraných profesí, konkrétně vychovatelé, psychologové, etopedi a speciální pedagogové. Osloveny byly všechny DDŠ a DÚ vyhledané v Databázi ústavní výchovy⁷ spravované Ministerstvem školství,

7 Dostupná na: <https://dbuv.msmt.cz/>

mládeže a tělovýchovy. Celkem šlo o 39 zařízení.⁸ Ředitele těchto zařízení jsme požádali, aby sami dotazník vyplnili a aby jej zároveň předali vždy prvnímu z abecedního pořadí pracovníků na pozicích vychovatele, psychologa, etopeda a speciálního pedagoga. Měli přitom dodržet předem daný postup, který se týkal jak vyplnění, tak předání dotazníků.⁹ Pracovníkům jiných zařízení, než je DÚ nebo DDŠ, která mohla být rovněž součástí dané organizace (např. středisko výchovné péče nebo výchovný ústav), dotazník určen nebyl.

V případě sekundárního předmětu výzkumu zaměřeného na vývoj násilné kriminality dětí mladších 15 let byl způsob výběru výzkumného souboru v rámci expertních dotazníkových šetření a výzkumu veřejného mínění shodný s výše popsanými, k popisu základních a výběrových souborů a způsobu jejich výběru v případě analýzy soudních spisů, blíže Hulmáková et al., 2023.

Obecně je pak třeba poznamenat, že v průběhu našeho výzkumu proběhla pandemie covid-19, která by se významněji neměla dotknout výsledků analýzy spisů, kde jsme se zabývali obdobím před ní. Částečně se mohla dotknout výsledků především expertního dotazníkového šetření mezi pracovníky zařízení DDŠ a DÚ, které proběhlo v roce 2021. Nicméně v rámci instrukcí pro respondenty jsme se snažili tento problém eliminovat s tím, že se respondenti měli zaměřit na situaci před pandemií. Na změny v souvislosti s ní jsme se pak ptali v rámci otevřených otázek. Dotazníkové šetření mezi subjekty v rámci soudnictví ve věcech mládeže probíhalo až v roce 2022, kdy se již situace vrátila ke stavu před výraznými restrikcemi s ní spojenými.

1.3 Základní terminologie

Dítětem mladším 15 let se v rámci této studie rozumí dítě, které se dopustilo činu jinak trestného před dovršením 15. roku věku, přičemž se zde započítává ve smyslu § 139 trestního zákoníku¹⁰ (dále jen TZ) i den 15. narozenin. **Činem jinak trestným** se zde rozumí čin, který naplňuje všechny ostatní znaky trestného činu s výjimkou znaku věku pachatele. Pod pojmem **soudnictví ve věcech mládeže** se v rámci této publikace rozumí nejen řízení před soudem pro mládež dle hlavy III. ZSM, včetně výkonu uložených opatření dle § 93 ZSM, ale i úsek trestního řízení, kde je prověřován čin jinak trestný, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let, postup státního zastupitelství po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření dle hlavy III. ZSM, pokud dále není uvedeno jinak. Vzhledem k tomu, že celý výzkum probíhal před účinností novelizace ZSM provedené

8 Počet všech zařízení daného typu je ve skutečnosti vyšší, neboť u některých z uvedených 39 jsou zřízena také odloučená pracoviště.

9 Působil-li na pozici ředitele pro více diagnostických ústavů nebo pro více dětských domovů ve školou současně (detašovaná pracoviště apod.), měl na otázky odpovídat podle zkušeností se zařízeními s největším počtem dětí do 15 let. V případě, že pod jeho organizaci spadal jak DÚ, tak DDŠ, měl zvolit variantu diagnostický ústav, a následně pak v dotazníku zohlednit situaci v tomto zařízení. Obdobně byly popsány také instrukce pro předání dotazníků pracovníkům na výše uvedených pozicích. Pokud jako ředitel působil ve více zařízeních současně, měl dotazník předat pracovníkům na příslušných pozicích ve všech těchto zařízeních. V případě, že v zařízení pracuje na příslušné pozici více osob, byl požádán, aby zvolil vždy pracovníka dle abecedního pořadí s možností náhrady v případě jeho nepřítomnosti.

10 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

zákonem č. 165/2024 Sb., vychází se zde primárně z právního stavu před touto novelizací, a to včetně použité terminologie. Výjimku tvoří části monografie, které je zabývají změnami, které přinesla tato novelizace.

Pracovníci a pracovnice subjektů, kteří se podílejí na soudnictví ve věcech mládeže, jsou pro zachování čtivosti v textu uváděni převážně ve formě generického maskulina (např. soudce, státní zástupce, probační úředník atd.), což nijak nesnižuje význam přítomnosti, resp. zastoupení žen v rámci jednotlivých profesí zapojených do výzkumu.

II.

Právní úprava postavení dětí mladších patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže

Předem je třeba uvést, že cílem této kapitoly není podat vyčerpávající výklad o právní úpravě, která se týká dětí mladších 15 let, které se dopustily činů jinak trestných v rámci soudnictví ve věcech mládeže. Smyslem je nastínit, s ohledem na výše vymezené cíle našeho výzkumu, kromě obecného zakotvení a charakteristiky českého systému zacházení s trestně neodpovědnými delikventními dětmi mladšími 15 let, odbornou diskuzi k otázkám, které se dlouhodobě ukazují jako problematické jak z hlediska naplnění cílů ZSM, zajištění procesních práv dětí v rámci tohoto řízení v kontextu významných mezinárodních dokumentů, judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESLP) a také aktuálně např. rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva (dále jen EVSP), ale též kriminologických a penologických poznatků o efektivitě různých přístupů k delikventní mládeži.

II.1 Postavení trestně neodpovědných dětí mladších patnácti let v evropském srovnání a v kontextu významných mezinárodních dokumentů

Přístupy ke kriminalitě mládeže se v rámci jednotlivých států liší, což souvisí obecně nejen s právní kulturou dané země, ale též kulturními a dalšími specifiky. Obecně se v rámci zacházení s delikventní mládeží vychází ze dvou základních modelů, které se pak do různé míry odrážejí v jednotlivých právních úpravách. Prvním z nich je *justiční model*, který klade důraz na to, že spáchání kriminálního činu je výsledkem racionální úvahy. Proto lze vyvozovat vůči jedinci trestní odpovědnost a uložit přiměřenou sankci, která má sloužit jako prostředek jak speciální, tak generální prevence. Zároveň je kladen silný důraz na dodržování všech procesních práv v rámci trestního řízení. Druhý základní model – *sociálně-opatrovnícký* – vychází z toho, že delikventní chování je výsledkem nepříznivých podmínek, ve kterých dítě žije. Nemůže tedy ovlivnit řadu faktorů, které ho vedou ke kriminalitě, a proto nelze dovozovat trestní odpovědnost. Cílem je tyto faktory a potřeby dítěte identifikovat a pak na ně adekvátně reagovat, a to v rámci méně formálního projednání věci. Ti, kdo rozhodují, mají mít širokou diskreční pravomoc, aby mohli na základě individuálního posouzení dítěte uložit vhodná opatření, která nemusí být časově přesně vymezena. Hlavním hlediskem je blaho dítěte (Muncie, 1999). Nicméně lze se setkat i s dalšími modely, které akcentují různé přístupy k delikventní mládeži, jako je např. *model minimální intervence* s důrazem na dekriminálníci především statusových deliktů a dále snižování net widening efektu, odklony a subsidiaritu přísnějších sankcí, na opačné straně lze nalézt *neo-nápravný model* (Cavadino et al., 2013), s důrazem na tvrdší, nekompromisní přístup ke kriminalitě mládeže s ohledem na bezpečnost společnosti. Zmínit lze i *korporativistický model*, který počítá se snížením role soudů a širším zapojením dalších subjektů do řešení věci (Pruin, 2011). Velmi výrazně se v rámci přístupů k delikventní mládeži prosazuje také *model restorativní justice*, který opět akcentuje potřebu minimální možné intervence a odklonu dětí od standardního projednávání věci a vyřízení věci v trestním řízení (Cavadino et al., 2013).

Z výše uvedeného hlediska můžeme konstatovat, že český systém zacházení s trestně neodpovědnými dětmi mladšími 15 let je silně ovlivněn především sociálně-opatrovníckým modelem. Děti nejsou trestně odpovědné, nelze jim ukládat trestní opatření, nemají záznam v Rejstříku trestů, opatření jsou jim ukládána v občanském soudním řízení. Vliv sociálně opatrovníckého modelu je patrný i z hlediska toho, jaká opatření lze dětem ukládat. Obecně až na níže uvedenou výjimku obligatorní ochranné výchovy není soud při ukládání opatření, pomineme-li obecný limit subsidiarity intenzivnějších opatření, zejména

pak těch, spojených s umístěním dítěte mimo stávající výchovné prostředí, limitován tím, o jak závažný čin jinak trestný se jedná, byť je zde nutné brát do úvahy i § 3 odst. 3 ZSM (blíže kap. II.2 a kap. II.3.3). Délka trvání uložených opatření není stanovena určitě, ale je vázána na naplnění jejich účelu. Zároveň je třeba poukázat na to, že i zde je patrný *určitý vliv justičního modelu*, jako je např. ukládání opatření pouze ve vazbě na spáchaný čin jinak trestný (není možné je ukládat např. pro delikventní jednání na úrovni přestupků či jiných závažných projevů chování, které mohou signalizovat, že vývoj dítěte se ubírá špatným směrem), obligatorní ochranná výchova dle § 93 odst. 2 ZSM, či obligatorní zastoupení opatrovníkem advokátem v řízení před soudem pro mládež. Zároveň, minimálně z účelu ZSM je patrný vliv restorativního modelu, byť je nutno dodat, že v případě dětí mladších 15 let je jeho praktická aplikace poměrně výrazně omezena (blíže kap. II.3.2).

To, že český systém zacházení s dětmi je primárně ovlivněn sociálně opatrovnickým modelem, však v praxi vyvolává obdobné problémy, kterým čelí i jiné právní úpravy, založené na tomto modelu (viz níže). Velká část opatření je obsahově podobná či dokonce shodná s těmi, které lze ukládat mladistvým pachatelům v trestním řízení, kdy v případě některých dochází k velmi výrazným zásahům do základních lidských práv a svobod nejen dítěte, ale i dalších osob. Jedná se tedy o řízení, které formálně není trestní, ale důsledky, které mohou být vůči dítěti vyvozeny, jsou do jisté míry srovnatelné se situací trestně odpovědných mladistvých. Při dokazování před soudem pro mládež se s ohledem na to, že jde o civilní řízení, postupuje méně formálně než v trestním řízení. Děti, zároveň, protože nejsou formálně trestně stíhány, nemají v tzv. předprocesním stadiu stejná procesní práva jako mladiství. Také zde není stanoven žádný dolní věkový limit, který by bránil vedení takového řízení a uložení opatření. I když je třeba zdůraznit, že podmínkou je, že se dítě muselo dopustit činu jinak trestného (Šámal et al., 2011). A zde se právě ocitáme v situaci, kdy v případě některých činů jinak trestných je dovození zejména subjektivní stránky, hlavně ve smyslu schopnosti těchto dětí rozpoznat protiprávnost svého jednání, resp. schopnosti dohlédnout jeho následky, s ohledem na nízký věk velmi problematické.

S tím úzce souvisí klasická trestně politická otázka, jaká by měla být dolní hranice trestní odpovědnosti. Vychází se zde z předpokladu, že děti do určitého věku nejsou schopné posoudit škodlivost svého jednání, resp. do určitého věku se u nich předpokládá neschopnost spáchat trestný čin. Jedná se o doktrínu známou již v římském právu – *doli incapax* (Pruin, 2011). S tím se pojí též schopnost, resp. u dětí nízkého věku, neschopnost chápat smysl trestního řízení či ukládaných sankcí (Abrams et al., 2018). Významnou roli tu mají poznatky z vývojové psychologie a neurovědy, ze kterých vyplývá, že u dětí, zejména nižšího věku, chybí potřebný stupeň rozumové, mravní a emoční vyspělosti k tomu, aby bylo možné vyvodit trestní odpovědnost. V období dospívání dochází k výrazným změnám v oblasti zrání mozku, které ovlivňují právě exekutivní funkce mozku, zpracovávání emocí a sociální kognici (Farmer, 2011). Zároveň zde nabývají na významu vliv vrstevníků a puberta, která pak výrazným způsobem ovlivňuje chování dětí v souvislosti s emoční labilitou, potřebou hledání vzrušení (*sensation seeking*) a nedostatečnou sebekontrolou (Lamb & Sim, 2013). Problém spočívá v tom, že u každého jedince probíhají tyto procesy individuálně a mezi dětmi stejného věku mohou být výrazné rozdíly v míře zralosti (Delmage, 2013). Proto je velmi obtížné takovou obecnou hranici trestní odpovědnosti stanovit. Nicméně v rámci odborné veřejnosti se vychází z toho, že by neměla být stanovena příliš nízká (Mc Diarmid, 2013). Zároveň je třeba brát do úvahy i poznatky z oblasti kriminologie

a penologie, které poukazují na to, že rané zapojení dětí do systému trestní spravedlnosti (resp. v širším smyslu obdobné formální sociální intervence) s sebou nese i různá rizika včetně stigmatizace, větší zapojení v rámci deviantních sociálních skupin a recidivy (Bernburg et al.). Některé druhy sankcí, založené primárně na odstrašení a disciplíně, se mohou projevit kontraproduktivně i z hlediska prevence recidivy (Lipsey et al., 2010).

Tyto poznatky se pak odrážejí i ve významných mezinárodních dokumentech. V Úmluvě o právech dítěte¹¹ není sice minimální věk trestní odpovědnosti přímo stanoven, ale v čl. 40 (3) (a) je zakotven požadavek, aby smluvní strany stanovily minimální věk, do kterého děti nejsou považovány za způsobilé porušit trestní právo. Zároveň Výbor pro práva dítěte v Obecném komentáři č. 24 (2019) o právech dětí v systému trestní justice udává již konkrétní doporučení ohledně dolní hranice trestní odpovědnosti. Apeluje se v něm, aby státy, které mají nižší hranici trestní odpovědnosti, než je 14 let, ji zvýšily minimálně na tuto úroveň a státy, které ji mají vyšší, ji za žádných okolností nesnižovaly (UN Committee on the Rights of the Child, 2019).¹² Obdobně také např. v Minimálních standardních pravidlech OSN pro výkon soudnictví nad mládeží (Pekingských pravidlech)¹³ je deklarován požadavek, aby hranice trestní odpovědnosti nebyla stanovena příliš nízko s ohledem na emoční, duševní a rozumovou úroveň dětí. Podobný požadavek je uveden i v bodě 23 Pokynů Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem (dále jen PJVD).¹⁴

V jednotlivých zemích Evropy se dolní hranice trestní odpovědnosti poměrně výrazně liší, a to právě i s ohledem na to, jaký z výše uvedených modelů v dané právní úpravě převažuje. U velké části evropských států je dolní hranice stanovena na 14 let (Pruin, 2011, Aebi et al., 2023, s. 40). To platí i pro země se stejnou či podobnou právní kulturou a také kulturními podmínkami s ČR, jako jsou např. Slovensko, Slovinsko, Německo či Rakousko. Přitom zároveň se v těchto státech, byť s určitými rozdíly, jedná o trestní odpovědnost relativní, tj. vázanou na dosažení potřebného stupně zralosti, jako je tomu i v ČR u mladistvých pachatelů. V případě mladších dětí se pak aplikují postupy v rámci rodinného práva (Pruin, 2011). Určitou výjimkou zde je Slovensko, kde dle § 105 slovenského trestného zákona je možné za stanovených podmínek, obdobných jako v ČR, uložit v občanském soudním řízení ochrannou výchovu i dítěti mladšímu 15 let. I v globálním kontextu dle velmi rozsáhlé, nicméně již starší studie, která zahrnuje všech 192 zemí OSN (Cipriani, 2009), mělo nejvíce zemí dolní hranici trestní odpovědnosti 14 let, medián pak byl 12 let.

Pokud se opět zaměříme na situaci v Evropě, patří hranice trestní odpovědnosti v ČR k vyšším, na stejné úrovni ji mají především severské státy, jako jsou Norsko, Švédsko, Dánsko, Finsko a Island (Pruin, 2011). Spíše výjimečně se lze setkat i s hranicemi vyššími, např. v Belgii, Lucembursku či Portugalsku (Aebi et al., 2023, s. 40).

11 Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.

12 Zároveň je zde patrný posun, když v předchozím Obecném komentáři Výboru pro práva dítěte č. 10 – UN Committee on the Rights of the Child (2007) – bylo touto doporučenou hranicí 12 let.

13 United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”) adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985.

14 Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers’ Deputies).

Poměrně často, zejména v zemích bývalého Sovětského svazu, se lze setkat se dvěma různými hranicemi trestní odpovědnosti, a to nejčastěji 14 let a 16 let, kdy věk 14 let se uplatní v případech vymezených, zpravidla závažných forem trestné činnosti, a v případě ostatních činů je stanovena na 16 let – např. v Rusku, Litvě či Ukrajině (Pruin, 2011, Weijers, 2016). Dvojí hranici má také Slovensko, kde je v § 22 slovenského trestního zákona¹⁵ stanovena na 14 let, ale dle § 22 odst. 2 je trestní odpovědnost vyloučena v případě trestného činu sexuálního zneužívání u osob mladších 15 let. Trestné nejsou u mladistvých dle § 95 odst. 2 ani přečiny malé závažnosti. Zároveň je do 15 let dle § 95 odst. 1 vymezena jako trestní odpovědnost relativní, přičemž posuzování rozumové a mravní vyspělosti je zde obligatorní, a to prostřednictvím znaleckého posudku dvou znalců z oboru dětské psychiatrie (Burda et al., 2010). Méně časté jsou pak ještě nižší hranice, jako je např. 12 let v Nizozemí či ve Skotsku,¹⁶ kde však byla v minulosti ještě nižší (Pruin, 2011). Specifická je pak situace např. ve Francii, kde se vychází na základě čl. 122–8 francouzského trestního zákoníku¹⁷ z toho, že trestně odpovědní jsou ti mladiství, kteří mají rozlišovací způsobilost (v zásadě jde o schopnost rozpoznat protiprávnost svého činu, schopnost ho zamýšlet, a zároveň chápat smysl trestního řízení), přičemž zde není stanovena pevná dolní hranice. Nicméně vychází se zde z vyvratitelné domněnky zakotvené v čl. L 11–1 zákona o trestním soudnictví pro mladistvé¹⁸, že děti do 13 let tuto rozlišovací schopnost nemají a naopak, že děti 13leté a starší ji mají. Zároveň je v tomto zákoně zakotveno, že dětem mladším třinácti let nelze ukládat tresty. Existují i evropské země, kde je dolní hranice trestní odpovědnosti stanovena velmi nízko, např. v Anglii, Walesu a Severním Irsku je to 10 let (GOV.UK, n. d.). Tento stav je dlouhodobě kritizován jak ze strany odborné veřejnosti, tak i významných subjektů, jako je např. Výbor pro práva dítěte, a je zde usilováno o změnu (Brown & Charles, 2021). To se již částečně podařilo ve Skotsku, kde došlo k posunu dolní hranice trestní odpovědnosti na 12 let. S hranicí 10 let se můžeme setkat i ve Švýcarsku.¹⁹

Obecně je ale pro posouzení toho, jakým způsobem se přistupuje k řešení delikvence dětí mladších 15 let, velmi problematické vycházet pouze z dolní hranice bez porovnávání celého systému zacházení s delikventní mládeží. To proto, že fakticky může být situace dětí, ale i mladistvých, ve státech s nižší hranicí srovnatelná či dokonce lepší než v systémech, kde je nastavena dolní hranice výše. To je právě např. případ Švýcarska, kde je sice stanovena na 10 let, nicméně ukládání trestů je mladistvým do 15 let výrazně omezeno a možnost uložení trestu odnětí svobody vyloučena (Hebeisen, 2011). Obsahově se tedy opatření, která lze ukládat těmto dětem, příliš neliší od toho, co je možné ukládat trestně neodpovědným dětem, které se dopustily činu jinak trestného v ČR. Obdobně také ve Slovinsku je sice dolní hranice 14 let, ale existují zde dvě kategorie mladistvých a mladším mladistvým do

15 Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon ve znění pozdějších předpisů, ve znění k 1. 5. 2023. https://www.slov-lex.sk/static/pdf/2005/300/ZZ_2005_300_20230501.pdf

16 Age of Criminal Responsibility (Scotland) Act 2019. <https://www.legislation.gov.uk/asp/2019/7/introduction/enacted>

17 Code pénal. ve znění k 7. 10. 2023. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006149818/?anchor=LEGIARTI000039099354#LEGIARTI000039099354,

18 Code de la justice pénale des mineurs. ve znění k 7. 10. 2023. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000039087859/2021-09-30>.

19 Čl. 3 švýcarského zákona o trestním právu pro mladistvé Bundesgesetz über das Jugendstrafrecht (Jugendstrafgesetz, JStG) vom 20. Juni 2003, ve znění k 1. 6. 2019). <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/551/de>

16 let lze ukládat pouze výchovná opatření (Filipčíč, 2011). Dále existují státy s velmi silnými prvky sociálně-opatrovnického modelu, jako je např. Polsko. Zde je stanovena dolní hranice trestní odpovědnosti vysoko na 17 let, ale v případech vyjmenovaných závažných trestných činů již na 15 let. Systém zacházení s těmito dětmi byl dlouhodobě podroben kritice, právě kvůli problematickému zajištění adekvátního procesního postavení dětí a dalších otázek s tím souvisejících (Stańdo Kawecka, 2011). Donedávna se zde v případě mladších dětí, které se dopustily trestné činnosti, postupovalo dle zákona o řízení ve věcech nezletilých,²⁰ ve kterém rodinné soudy rozhodovaly o ukládání zejména výchovných opatření, léčebných opatření, a to jak v případě dětí, které se dopustily činů jinak trestných, tak i v případech tzv. demoralizace, tj. problémového chování dětí, které nenaplní znaky trestného činu, ale může negativně ovlivňovat rozvoj dítěte (jako např. záškoláctví, užívání návykových látek apod.). Zároveň u 13 až 17letých dětí, které se dopustily trestné činnosti, bylo možné ukládat i nápravné opatření, spočívající v umístění v nápravném zařízení pro nezletilé. Tato úprava čelila poměrně silné kritice především z hlediska toho, že jde právě o určitý hybridní typ řízení, ve kterém se prolínají civilní i trestní prvky, s tím, že nejsou dostatečným způsobem zajištěna procesní práva dětí (Krajevski, 2014). V současné době danou problematiku upravuje nový zákon o podpoře a rehabilitaci nezletilých,²¹ účinný od roku 2022, který také vykazuje silné sociálně-opatrovnické prvky. Dle tohoto zákona se vede řízení před rodinným soudem, přičemž se zde rozlišují dva typy řízení – řízení ve věcech demoralizace a řízení ve věcech trestných činů, které se týká dětí, které již dovršily v době činu 13 let, ale nedovršily 17. rok věku. V tomto řízení pak lze opět uplatnit vedle výchovných a terapeutických opatření i nápravné opatření spočívající v umístění v nápravném zařízení pro mladistvé, v některých případech dokonce obligatorně dle čl. 15 zákona o podpoře a resocializaci nezletilých. Nicméně lze zaznamenat určitý posun ve směru posílení procesních práv dětí, včetně jejich právního zastoupení. V oblasti dolní hranice trestní odpovědnosti zde nedošlo ke změně – je stále stanovena na 17 let, a v případě velmi závažných trestných činů uvedených v čl. 10 § 2 polského trestního zákoníku²² může být vyvozena trestní odpovědnost již u pachatelů, kteří dovršili 15 let, vzhledem k okolnostem případu a stupni vývoje pachatele, jeho vlastnostem a osobním poměrům a zejména tehdy, pokud se dříve uplatněná výchovná nebo nápravná opatření ukázala jako neúčinná. Nově pak dle čl. 10 § 2a v případě kvalifikovaných skutkových podstat vraždy dokonce na 14 let, vzhledem k okolnostem případu, stupni vývoje pachatele, jeho vlastnostem a osobním poměrům a je-li důvodné podezření, že uplatnění výchovných nebo nápravných opatření není schopno zajistit nápravu mladistvého. V takových případech je možné s určitými modifikacemi u těchto dětí aplikovat trestní právo pro dospělé. Ke změně ovšem došlo v případě projednávání nezletilých z důvodu demoralizace, kde byla nově stanovena dolní hranice 10 let, která dříve zcela chyběla.

20 Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 r. poz. 969 oraz z 2022 r. poz. 1700). <https://www.inforlex.pl/dok/tresc,DZU.2018.098.0000969,USTAWA-z-dnia-26-pazdziernika-1982-r-o-postepowaniu-w-sprawach-nieletnich.html>

21 Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. 2022 poz. 1700). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220001700/T/D20221700L.pdf>

22 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U.2024. 17 t.j.). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

Stanovení *dvou dolních hranic trestní odpovědnosti*, zpravidla v závislosti na závažnosti činu, je zmiňováno jako *nežádoucí* v již zmíněném Obecném komentáři Výboru pro práva dítěte č. 24 (UN Committee on the Rights of the Child, 2019). Zde se v části C bodě 25 uvádí, že „takové postupy obvykle vznikají jako reakce na tlak veřejnosti a nejsou založeny na racionálním chápání vývoje dětí“. V návaznosti na to Výbor pro práva dítěte v tomto obecném komentáři důrazně nabádá státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby se takovému vymezení dvou hranic vyhnuly, resp. je zrušily a apeluje na stanovení jednotné dolní hranice bez výjimek. Kriticky se však v části C bodě 26 Obecného komentáře vyjadřuje i k druhé možnosti dvou dolních hranic, kdy jedna je nižší a druhá vyšší a děti v rámci tohoto věkového pásma jsou trestně odpovědné v závislosti na jejich konkrétní rozumové a mravní vyspělosti. Hlavní námitkou Výboru pro práva dítěte v tomto směru je, že přesto, že tento způsob stanovení hranice trestní odpovědnosti byl zaváděn jako ochranný prvek, který vycházel z jinak dobré myšlenky individuálního posuzování trestní odpovědnosti, v praxi poskytuje příliš diskreční pravomoci a může vést k diskriminačním postupům. Obecně lze tedy shrnout, že Výbor pro práva dítěte doporučuje stanovit pouze jednu minimální hranici, která by měla být minimálně 14 let.

V ČR se opakovaně vrací v rámci širší veřejnosti i politických debat otázka, zda by nemělo dojít ke snížení hranice trestní odpovědnosti. Zpravidla je to spojeno se situací, kdy se dítě mladší 15 let dopustí velmi závažného násilného činu jinak trestného. Naposledy se to odrazilo v poslaneckém návrhu z roku 2016 (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2016), kde bylo ve vazbě na velmi závažný násilný čin chlapce mladšího 15 let navrhováno právě stanovení dvou hranic trestní odpovědnosti v návaznosti na závažnost spáchaného činu, konkrétně snížení hranice trestní odpovědnosti v případě zvláště závažných zločinů, kde je možné uložit výjimečný trest, na 13 let. Návrhy na snížení hranice se ozývaly dříve i ze strany odborné veřejnosti, zejména v souvislosti s nárůstem registrované kriminality mládeže (srov. např. Marešová, 1997). Nicméně od účinnosti ZSM zde z této strany nelze již delší dobu v rámci odborné diskuze zaznamenat nějaký výrazný tlak na její snížení, naopak v souvislosti s výše uvedeným návrhem na snížení hranice trestní odpovědnosti, převažovaly v rámci odborné diskuze spíše názory proti snížení.²³

II.2 Základní principy soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let

V řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, se uplatňují některé specifické principy zakotvené v ZSM. Nicméně s ohledem na to, že se jedná o specifické nesporné občanské soudní řízení, které má nejbližší k řízení péče o nezletilé (Šámal et al., 2011), uplatní se zde i některé obecné principy občanského soudního řízení. I v tomto řízení je *jedním ze základních hledisek sledování nejlepšího zájmu dítěte*. Jedná se o řízení, na které dopadá čl. 3 bod 1. Úmluvy o právech dítěte. Zde se uvádí, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať již uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány. Zároveň lze souhlasit s názorem (Trtková, 2021), že řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném spadají z hlediska jednotlivých kategorií řízení, které se týkají dětí vymezených v nálezů Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2020, sp. zn. IV. ÚS 950/19, do kategorie druhé, kde se jedná o úpravu práv a povinností dětí, které

23 Srov. např. tematicky zaměřené číslo Rodinných listů č. 5 z roku 2016.

se bezprostředně nedotýkají jejich statusu a kde je nejlepší zájem dítěte považován také za „*zcela zásadní kritérium, které však může být převáženo jiným konkurujícím zájmem*“. Nicméně v případě řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném nemůže převážit veřejnoprávní zájem na potrestání dítěte. Ale lze si představit situaci, kdy bude při ukládání opatření velmi významným kritériem i ochrana dalších osob, resp. společnosti, před rizikem, že se dítě dopustí spáchání dalšího činu jinak trestného. S ohledem na povahu a účel opatření, které lze těmto dětem uložit, je zároveň na místě uvést, že by jejich uložení nemělo být ve výraznějším rozporu se zájmem dítěte, ale naopak v jeho zájmu.

Účel řízení a ukládaných opatření ve věcech dětí mladších 15 let je blíže konkretizován a modifikován v obecném účelu ZSM v § 1 odst. 2, kde se uvádí, že opatření a postupy zde uplatňované vůči dětem mladším 15 let mají primárně směřovat k tomu, aby se dítě již nadále nedopouštělo trestné činnosti, aby se zdárně vyvíjelo a aby se usilovalo o narovnání vztahů způsobených činem – tedy *důraz na prevenci, reintegraci a obnovení vztahů narušených činem jinak trestným*. Přestože v souvislosti s novelizací ZSM došlo od 1. 7. 2024 k určitým změnám v jeho formulaci, z hlediska obsahu zde nedošlo k žádné zásadní změně. V tomto směru se i u dětí mladších 15 let uplatní obecně vymezený účel ukládaných sankcí v § 3 odst. 1 ZSM.

V řízení ve věcech dětí mladších 15 let se uplatní i další principy stanovené v hl. I. ZSM, samozřejmě, pokud je to možné s ohledem na skutečnost, že se nejedná o řízení trestní. Z tohoto důvodu zde nejde aplikovat zásadu ekonomie trestní represe uvedenou v § 3 odst. 2 ZSM, kde je kladen důraz na aplikaci odklonů s restorativními prvky a opatření výchovného charakteru před trestními opatřeními. V případě dětí mladších 15 let tyto odklony aplikovat z povahy věci nelze. Zároveň je státní zastupitelství poměrně výrazně limitováno v možnosti nepodat návrh na uložení opatření dítěti k soudu pro mládež poté, co je věc pro nedostatek věku odložena v trestním řízení (blíže kap. II.3.2). I na děti mladší 15 let se vztahují *zásada zákazu diskriminace* a *zásada přiměřenosti ukládaného opatření* zakotvené v § 3 odst. 3 ZSM. Se zásadou přiměřenosti souvisí také *zásada individualizace odpovědnosti dítěte* s ohledem na osobnost dítěte a povahu a závažnost spáchaného činu (Šámal et al., 2011). Nutno poukázat na to, že právě u dětí mladších 15 let je třeba velmi pečlivě zvažovat a zjišťovat u konkrétního dítěte stupeň jeho zralosti, což úzce souvisí s tím, do jaké míry může být vůbec odpovědné za čin jinak trestný a chápat jak řízení, které se v této věci vede, tak i smysl uloženého opatření. Povaha a závažnost činu by měla být primárně brána do úvahy při ukládání opatření z hlediska principu subsidiarity přísnějších (intenzivnějších) opatření, i když i zde je zřejmé, že uložené opatření má sloužit i ochraně společnosti jako celku. Na děti mladší 15 let lze také vztáhnout *zásadu individualizovaného přístupu vedení řízení s ohledem na věkovou a osobnostní specifika dítěte* a *zásadu spolupráce* zakotvené v § 3 odst. 4 ZSM. V tomto ustanovení je zakotvena výslovně spolupráce orgánů činných dle ZSM (tj. policie, státních zástupců a soudů pro mládež) pouze s OSPOD, což vedlo dle důvodové zprávy k zákonu č. 220/2021 Sb.²⁴ u těchto orgánů k nejednotné praxi

24 Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, účinný od 1. 1. 2022.

z hlediska spolupráce s PMS ještě před uložením rozhodnutí, včetně informování PMS o tom, že je prověřován čin jinak trestný, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2019). Nicméně lze mít za to, že možnost a vhodnost této spolupráce např. v oblasti aplikace restorativních postupů se dala dovodit, jak např. z účelu ZSM, tak i dalších zásad zakotvených v § 3 ZSM, konkrétně např. v § 3 odst. 7 ZSM, kde je zakotvena zásada uspokojení potřeb poškozeného. S ohledem na to, že v řízení před soudem není poškozený účastníkem řízení a nemůže v jeho rámci uplatňovat náhradu škody, se tento princip mohl realizovat právě primárně v realizaci mimoprocesních restorativních postupů, jako je např. mediace, kde má PMS v zásadě jen obtížně zastupitelnou roli (blíže kap. II.3.2). Tento problém byl do jisté míry alespoň v právní úpravě vyřešen novelizací zákona o Probační a mediační službě a ZSM právě zákonem č. 220/2021 Sb. s účinností od 1. 1. 2022, kde došlo k výslovné úpravě působnosti PMS v řízení ve věcech dětí mladších 15 let.

V řízení ve věcech mladších 15 let se dále uplatní i *zásada ochrany soukromí* zakotvená v § 3 odst. 5, která je blíže specifikovaná v § 92 odst. 4 ZSM, kde se uvádí, že se ustanovení o ochraně soukromí mladistvých využijí obdobně. Uplatní se zde i *zásada specializace orgánů činných dle ZSM*, dle § 3 odst. 8 ZSM a také *zásada včasného a rychlého projednání věci* zakotvená v § 3 odst. 6 ZSM.

V rámci řízení před soudem pro mládež by pak měla být dodržována i tzv. *participační práva dítěte*, která jsou zakotvena v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Jedná se konkrétně o právo dítěte, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni, s čímž souvisí také právo být slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu. V rámci české právní úpravy je právo, aby byl slyšen názor dítěte v řízení, které se ho týká, zakotveno např. § 92 ZSM, § 100 odst. 3 občanského soudního řádu²⁵, dále též v Evropské úmluvě o výkonu práv dětí,²⁶ ale např. i v již výše zmíněných PJVD, byť nejsou právně závazné. V nich jsou formulována základní pravidla pro specifický přístup k dětem v řízeních, která se jich dotýkají, a to bez ohledu na to, zda se jedná o občanské, trestní či správní řízení a bez ohledu na konkrétní postavení dítěte v řízení. Pravidla týkající se participačních práv dítěte jsou upravena především v bodech 44 až 49 PJVD. Z hlediska řízení před soudem pro mládež je zde v tomto smyslu významné zejména ustanovení § 92 odst. 1 ZSM, kde se uvádí, že dítě nemusí být vyslechnuto, bylo-li jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem. Zároveň je zde ale stanoveno pravidlo, že to neplatí v případě, že dítě o výslech výslovně požádá. Toto pravidlo, které posiluje participační práva dítěte v řízení, bylo zavedeno až s účinností od 1. 1. 2022. Podpůrně je možné, a bylo i před touto novelizací, vycházet z § 100 odst. 3 občanského soudního řádu,²⁷ kde je upraveno, jak postupovat v případě, že dítě není přímo vyslechnuto. Jeho názor je možné zjistit prostřednictvím OSPOD, znaleckého posudku či jeho zástupce, kterým by mohl být zejména ustanovený opatrovník,

25 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů.

26 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Být tato úmluva primárně dopadá na řízení v rodinných věcech.

27 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů.

ale i zástupce na základě plné moci či zákonný zástupce (Šámal et al, 2011). Důležité je též zmínit § 867 odst. 2 občanského zákoníku,²⁸ kde je upravena vyvratitelná domněnka, že u dítěte staršího dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Nutno upřesnit, že se jedná o rozhodování o dítěti spojených s problematikou rodičovské zodpovědnosti. Nicméně obecně lze mít za to, že je možné z tohoto předpokladu vycházet i v dalších civilních řízeních, které se týkají nezletilých dětí.

II.3 Aktuální problémy právní úpravy odpovědnosti trestně neodpovědných dětí za činy jinak trestné a řízení v těchto věcech

II.3.1 Zajištění procesních práv dětí

Právě skutečnost, že řízení ve věcech mladších 15 let je postaveno silně na sociálně-opatrovnickém modelu, v praxi vyvolává problémy spojené s tím, že je, v porovnání s postavením mladistvých v trestním řízení, *poukazováno na jejich nerovné postavení z hlediska zajištění jejich procesních práv* v rámci soudnictví ve věcech mládeže. Odlišný rozsah procesních práv vyplývá z toho, že nejde o trestní řízení a jeho smyslem nemá být potrestání dítěte, ale primárně jeho další zdárný vývoj a zamezení rozvoje kriminální kariéry. S uložení opatření zároveň nejsou spojeny negativní stigmatizující účinky odsouzení, jako je tomu v případě trestního řízení. Zároveň se vychází z toho, že méně formalizované řízení v rámci civilního procesu je pro děti nízkého věku vhodnější, když děti s ohledem na nízký věk nejsou schopné chápat smysl trestního řízení. S tím se pojí i odlišný přístup k provádění důkazů před soudem pro mládež, získaných v trestním řízení o činu jinak trestném. Přitom soud pro mládež může ukládat opatření, a to včetně ochranné výchovy či ochranného léčení v ústavní formě, které již velmi výrazně zasahují do osobní svobody dítěte. Vzniká zde tedy určitý rozpor, který je možné pozorovat právě u systémů zacházení s delikventní mládeží vycházející z primárně sociálně-opatrovnického modelu, kde s nižší formálností je zároveň spojen problém se zajištěním srovnatelných procesních práv, která jsou jinak garantována v trestním řízení.

V rámci odborné diskuze, ale opakovaně i ze strany významných mezinárodních subjektů, je na problém nedostatečného zajištění procesních práv postavení dětí mladších 15 let v ČR upozorňováno již dlouhodobě.²⁹ Kromě *absence povinného právního zastoupení* již v řízení o prověřování činu jinak trestného a *nemožnosti aplikovat odklony* (bližší viz kap. II.3.2), se to týká i uplatňování *dalších procesních práv*, jako je např. možnost nahlížení do spisu, doručení usnesení o odložení trestního řízení, možnosti podat opravný prostředek proti takovému rozhodnutí či nedostatečná kontradiktornost řízení v řízení před soudem

28 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

29 Např. v Závěrečných doporučeních Výboru pro práva dítěte ke spojené 5. a 6. periodické zprávě o plnění Úmluvy o právech dítěte (UN Committee on the Rights of the Child, 2021) v části věnované soudnictví ve věcech mládeže v bodě 48 b) je ČR vyzývána k tomu aby, „Zajistila, aby s dětmi mladšími 15 let věku, minimálního věku trestní odpovědnosti, nebylo zacházeno jako s pachateli, mohly využívat vysoce kvalitní, bezplatné a nezávislé právní pomoci, měly přístup do svého spisu, k důkazům a k právu na odvolání a nikdy nebyly umístěny do uzavřených institucí pro mladé pachatele.“

pro mládež (Hofschneiderová & Matiaško, 2014). Poukazováno je především na nerovné postavení s mladistvými pachateli (Hofschneiderová, 2014), byť formálně se o trestní obvinění a trestní stíhání vůči dítěti nejedná.

Za jeden z nejdůležitějších nedostatků byla považována *absence povinného právního zastoupení dítěte v tzv. předprocesní fázi* – tj. v rámci prověřování činu jinak trestného, zejména pak v případech úkonů, kterých se účastní přímo dítě. Jedná se hlavně o podávání vysvětlení, resp. o situaci, kdy je dítě vyslýcháno policejním orgánem, ale i v případě dalších úkonů, které svým obsahem odpovídají např. rekognici (Hofschneiderová & Matiaško, 2014). Proti této argumentaci bylo v rámci odborné veřejnosti však upozorňováno na zcela odlišné postavení dítěte i účel řízení (Šámalová, 2013). Namítáno bylo také, že vzhledem k tomu, že se nejedná o trestní řízení, nelze na děti vztahovat obecné právo na obhajobu, zároveň bylo poukazováno na skutečnost, že ochrana dítěte je zajištěna dostatečným způsobem tím, že se úkonu účastní OSPOD nebo jiná osoba, která má zkušenost s výchovou mládeže (Šámalová, 2015).

Důraz na zajištění adekvátní právní pomoci je obsažen také v PJVD, kde je v bodě 28 stanoveno, že v případě zadržení dítěte policií by měl být umožněn přístup k advokátovi a dítě by mělo mít příležitost kontaktovat své rodiče či osobu, které důvěřuje. Zároveň je třeba upozornit, že např. v bodě 30, týkajícího se výsledku zadrženého dítěte, ohledně trestného jednání, nebo tam, kde je vyzýváno k učinění prohlášení k takovému jednání, je povinnost přítomnosti advokáta uvedena jako alternativní možnost. Připouští se zde alternativně i přítomnost jednoho z rodičů, či není-li k dispozici, jiné osoby, které dítě důvěřuje. Nikoli tedy zajištění obligatorního právního zastoupení. Pokud jde o soudní řízení, je zde opět zakotveno právo na vlastního právního zástupce (bod 37), přístup k bezplatné právní pomoci za stejných nebo mírnějších podmínek než dospělí (bod 38). Zároveň jsou kladeny i určité zvýšené požadavky na advokáty, které mají děti v těchto řízeních zastupovat, včetně proškolení a znalostí dané problematiky, průběžného vzdělávání a schopnosti komunikace s dětmi na úrovni jejich chápání (bod 39).

V této souvislosti je na místě zmínit, že i dítě mladší 15 let, stejně jako každá jiná osoba, která má podávat vysvětlení, i před výše zmíněnou novelizací mělo právo dle § 158 odst. 5 TrŘ na právní pomoc advokáta. Jeho postavení však není shodné s postavením obhájce (Šámal et al., 2013). Zároveň je otázka, do jaké míry bylo v praxi toto právo dítěti náležitě vysvětleno a zda může vůbec s ohledem na věk chápat smysl jeho účasti. Na druhou stranu dle § 158 odst. 5 TrŘ, pokud je podání vysvětlení požadováno od nezletilých, je třeba o úkonu předem vyrozumět zákonného zástupce nebo opatrovníka, s výjimkou případů, kdy provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění výše uvedených osob nelze zajistit. Obecně by tedy možnost obstarat pro dítě přítomnost advokáta mohli zajistit jejich zákonní zástupci, pokud by byli předem včas vyrozuměni. Nicméně, s ohledem na zázemí a majetkovou situaci rodin, ve kterých velká část dětí, které se dopouštějí delikventního jednání, často žije, je otázka, nakolik je vůbec reálné, tuto právní pomoc zajistit. Případně, zda na to mají dostatek času. K *posílení postavení dítěte* v této situaci, přestože nejde o právní zastoupení,

by v zásadě v těchto případech mělo být umožněno, aby v případě podaného vysvětlení byl přítomný zákonný zástupce dítěte, jak vyplývá z usnesení Nejvyššího soudu pro mládež ze dne 25. 4. 2018, sp. zn. 8 Tdo 335/2018.³⁰

Pokud jde o konkrétní průběh výslechu, byť to není upraveno přímo v zákoně, existují poměrně podrobná pravidla, která by se měla dodržovat v případech provádění úkonů s dětmi mladšími 15 let. Aktuálně jsou zakotvena v čl. 12 Pokynu policejního prezidenta č. 268 ze 4. 11. 2020, o činnosti na úseku dětí, účinném od 4. 11. 2020. Zde je v čl. 12 odst. 7 uvedeno pravidlo, kdy takové úkony *nelze provádět – tj. v době od 22.00 do 06.00 hodin* (vyjma neodkladných nebo neopakovatelných úkonů a případů nebezpečí z prodlení u zločinů). V čl. 12 odst. 6 tohoto pokynu je opět zakotvena *povinnost o takovém úkonu vyrozumět zákonného zástupce*. Přitom, pokud to nelze z objektivních důvodů vykonat, nebo věc nesnese odkladu, je třeba o tom sepsat úřední záznam a zákonného zástupce informovat bezprostředně poté. Pozornost je věnována i tomu, že primárně by takové úkony měly být prováděny *ve speciální výslechové místnosti*, byť se opět připouští výjimky. Stanoven je i postup, který se týká předvedení dítěte. Zároveň je upraveno, že *úkony se provádějí za přítomnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou dětí*. Je třeba říct, že tato pravidla se výrazněji neliší od pravidel zakotvených v předchozích pokynech.³¹

Účast těchto osob, resp. především asi OSPOD, prostřednictvím kurátorů pro děti a mládež, které by měly mít i dostatečný vhléd do problematiky řízení ve věcech dětí mladších 15 let, může skutečně *přispět jak k adekvátnější komunikaci s dítětem, zejména v případech dětí nízkého věku, a zároveň snižovat riziko případných excesů* při provádění těchto úkonů ze strany policie. Zároveň je třeba připustit, že to *nelze zcela srovnávat s poskytnutím kvalifikované právní pomoci* advokátem. Objevují se také námitky, že někdy při takových úkonech není přítomen kurátor pro děti a mládež, ale jiný pracovník OSPOD, případně že i pracovník OSPOD neplní vždy svoji úlohu při výslechu správně (Hofschneiderová & Matiaško, 2014).

V řízení před soudem pro mládež bylo i před novelizací zákonem č. 165/2024 Sb. již dítě povinně zastoupeno opatrovníkem advokátem, právě s odůvodněním, že jde o specifické řízení, kde se řeší řada právních otázek souvisejících s posouzením, zda se vůbec jedná o čin jinak trestný. Proto nepostačuje zastoupení OSPOD, jako je tomu např. v rodinně právních věcech (Šámal et al., 2011). V řízení dle hlavy III. ZSM je OSPOD samostatným účastníkem řízení. OSPOD není v postavení opatrovníka dítěte, byť jeho úkolem je sledovat jeho nejlepší zájem. Ani *postavení opatrovníka dítěte v řízení před soudem pro mládež nebylo zcela totožné s postavením právního zástupce*, nelze jej ztotožnit ani s pozicí kolizního

30 Zde se vychází z toho, že odepření jeho přítomnosti by mělo být jen výjimečné, kdy „takové opatření musí být založeno na objektivním posouzení konkrétní situace a podloženo vážnými důvody (např. obavou nezletilého z reakce zákonného zástupce, podezřením, že rodič navádí nezletilého k protiprávnímu jednání)“.

31 Srov. čl. 7 Závazného pokynu Policejního prezidia č. 167 ze dne 30. 12. 2010, o činnosti na úseku mládeže, čl. 11 Pokynu policejního prezidenta č. 289 ze dne 29. 12. 2016 o činnosti na úseku dětí. Je třeba uvést, že v předchozích pokynech bylo výslovně uvedeno, že těchto úkonů s dítětem mladším 15 let se takové úkony vždy provádějí za účasti OSPOD či jiné osoby, která má zároveň zkušenost s výchovou dětí, nicméně z dílky současného pokynu lze mít za to, že i nyní je účast takové osoby povinná.

opatrovníka, ani obhájce, byť je v postavení mu blízkém. Měl by zastupovat zájmy dítěte v širším smyslu, včetně hledání takové intervence, které z dlouhodobého hlediska může přispět k reintegraci dítěte a prevenci recidivy (blíže Šámal et al., 2011; Hrušáková & Válková, 2004). Na druhou stranu by zde měl v zájmu dítěte vždy upozornit na situace, kdy jsou právní či skutkové pochybnosti, že se jednalo o čin jinak trestný čin či zda jej spáchalo dítě. V případě opatrovníků advokátů, na rozdíl od dalších subjektů, které se podílejí na řízení ve věcech mládeže, se nevyžaduje žádná speciální příprava a vzdělání v oblasti právní úpravy a zacházení s delikventní mládeží.

Problematika nedostatečného zajištění procesních práv dětí mladších 15 let, zejména v tzv. předprocesní fázi řízení, byla též řešena i před Ústavním soudem, který se např. v usnesení Ústavního soudu č. II. ÚS 628/15 ze dne 11. 8. 2015 vyjádřil v tom smyslu, že „každému, proti němuž je vedeno řízení, přísluší základní procesní právo být slyšen, stejně tak každému, kdo je trestně stíhán, zásadně přísluší právo nahlížet do spisu, a že zájem dítěte musí být přednostním hlediskem jakékoliv činnosti týkající se dítěte. Tato práva však mají prostor tam, kde je prováděno formalizované řízení vedoucí k formalizovanému rozhodnutí“, přitom ale zároveň zdůraznil, že „snad vyjma flagrantního zásahu do práv dítěte mladšího 15 let (například nedůvodně dlouhý výslech, šikana vyslýchaného dítěte ze strany orgánu provádějícího výslech apod.), není Ústavní soud povolán k přezkumu zásahu do jeho základních práv a svobod ve fázi řízení před podáním návrhu na zahájení řízení dle hlavy III. zákona o soudnictví ve věcech mládeže, neboť zde fakticky není žádné formalizované řízení vedeno a je pouze sledováno, zda byl spáchán čin jinak trestný (respektive zda jsou naplněny jeho znaky, včetně společenské škodlivosti) a zda jej spáchalo konkrétní dítě mladší 15 let“. Dále v předmětném rozhodnutí uvedl, že pokud by k takovému zásahu do práv dítěte došlo, může se dítě účinně bránit v řízení před soudem pro mládež. Blíže k vybrané judikatuře ÚS v tomto směru např. (Zezulová, 2014).

To souvisí s poměrně zásadní otázkou, do jaké míry lze na tyto trestně neodpovědné děti a řízení, které se zde vede, vztahovat standardy spojené s právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále EÚLP)³², když formálně se o trestní řízení nejedná. V tomto směru je třeba říci, že i Evropský soud pro lidská práva pro posouzení, zda lze na konkrétní věc vztáhnout čl. 6 EÚLP, vychází z toho, že není důležité pouze formální označení řízení. Postupuje se zde podle Engelových kritérií.³³ Z hlediska situace v ČR je na místě zmínit např. rozsudek ESLP ze dne 23. 3. 2016 ve věci č. 47152/06 – *Blokhin proti Rusku*,³⁴ kde se také jednalo o případ trestně neodpovědného dvanáctiletého chlapce, trpícího ADHD, který byl pro podezření ze spáchání vydírání vyslýchán na policii bez přítomnosti právního zástupce či opatrovníka či jiného vhodného

32 Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění dodatkových protokolů.

33 Srov. rozsudek ESLP ze dne 8. 6. 1976 ve věci Engel a ostatní proti Nizozemsku, č. stížnosti 5100/71, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479>. Kde se hodnotí kromě právní klasifikace deliktu také povaha deliktu a druh a stupeň závažnosti sankce. Přičemž zde by mohly být významné, jak druhé, tak i poslední z daných kritérií, kdy ochranná výchova, případně ochranné léčení je velmi intenzivní opatření, které by mohlo takové kritérium naplnit.

34 Rozsudek ESLP ze dne 23. 3. 2016 ve věci Blokhin proti Rusku, č. stížnosti 47152/06. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161822>

dospělého. Pod tlakem učinil doznání, a poté byl na tomto základě soudem umístěn v zařízení pro dočasnou detenci mladistvých. Přičemž bylo dovozeno, že byl porušen čl. 6 § 1 až § 3 c) EÚLP v důsledku absence právní pomoci při jeho výslechu na policii, čímž bylo zasaženo do jeho práva na obhajobu a ovlivnilo spravedlnost řízení jako celku.³⁵ Nutno ovšem uvést, že v rámci disentančních stanovisek byly vyjádřeny pochyby, zda na tuto situaci dopadá právě čl. 6 nebo by se měl aplikovat spíše čl. 5 § 4 EÚLP. Nicméně i v případě čl. 5 § 4 je v daném rozhodnutí zmiňována potřeba zajištění efektivní právní pomoci a zajištění rovnosti zbraní mezi stranami.

V současné době jde, pokud jde o problém povinného právního zastoupení, již o obsoletní diskuzi, a to s ohledem na již v úvodu zmíněné rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. 10. 2020 ve věci č. 148/2017 – International Commission of Jurists (ICJ) proti České republice. V něm bylo *shledáno porušení čl. 17 Evropské sociální charty, z důvodu nezajištění nutné obhajoby dětem mladším 15 let v předprocesní fázi řízení o činu jinak trestném a z důvodu nemožnosti odklonů od projednání věci před soudem*. Naopak dle tohoto rozhodnutí EVSP porušení Evropské sociální Charty nebylo shledáno v případě neumožnění přístupu do policejního spisu během předprocesní fáze, v případě nedoručování konečného rozhodnutí o odložení věci a nemožnosti podat proti němu opravný prostředek. Nicméně v případě možnosti podání opravného prostředku ze zdůvodnění vyplývá, že EVSP zřejmě nesprávně vycházel z toho, že dítě takovou stížnost podat může.

V návaznosti na toto rozhodnutí byla na Ministerstvu spravedlnosti připravena výrazná novelizace ZSM, dále jen VNZSM (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2023). Ten byl již přijat (zákon č. 165/2024 Sb.) s účinností od 1. 7. 2024. V něm se mimo jiné *počítá s povinným zastoupením dítěte mladšího 15 let právním zástupcem* již od fáze prověřování činu jinak trestného v trestním řízení (nově tedy v objasňovací i návrhové fázi řízení). Konkrétně v § 89c ZSM je nově zakotveno obligatorní právní zastoupení, a to již od okamžiku, kdy podává vysvětlení jako dítě, u něhož se zjišťuje a objasňuje, zda spáchalo čin jinak trestný, nebo jsou proti němu jiným, než utajovaným způsobem, prováděny jiné úkony podle tohoto zákona nebo trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze podání vysvětlení nebo provedení jiného úkonu odložit a vyrozumění právního zástupce o něm zajistit. Zároveň má dle § 89f odst. 2 ZSM hájit nejlepší zájem dítěte a zároveň plnit i roli kolizního opatrovníka podle § 460 občanského zákoníku a opatrovníka podle § 29 odst. 1 a 3 občanského soudního řádu. To může do budoucna vyvolávat určité pochybnosti, zejména v případě smluvního zastoupení, neboť lze předpokládat, že mu její zpravidla budou zajišťovat rodiče.

V souvislosti s právním zastoupením dětí je zároveň v praxi někdy poukazováno, že *ani stávající zastoupení opatrovníkem-advokátem do 30. 6. 2024 v rámci řízení před soudem pro mládež není bez problémů*. Setkat se lze jak s výtkou, že jde někdy pouze o formální zastupování, kde opatrovník není příliš aktivní (Šabata, 2012), či naopak, že opatrovníci zde nepřesně chápou funkci opatrovníka a spíše zaujímají pozici obhájce, což může působit na dítě nevhodně (Večerka et al., 2019).

35 Porušení čl. 6 zde bylo shledáno i z důvodu čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP.

Jak již bylo uvedeno výše, kritika právní úpravy se však netýkala pouze absence povinného právního zastoupení, ale i uplatňování dalších procesních práv. Kromě již výše zmíněných lze uvést např. *nemožnost aplikace institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním* dle § 163 TZ, kde je zdůrazněna nemožnost analogie zákona či analogie práva s ohledem na různé právní přepisy či odvětví práva, jak je uvedeno v usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. III. ÚS 3820/13 či obdobně v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017). Opakovaně byla v této souvislosti i v rámci judikatury řešena otázka *nemožnosti aplikovat odklony* v trestním řízení, která je také řešena touto novelizací, např. v usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2022, sp. zn. Pl. 21/22, kde bylo konstatováno, že řízení dle hlavy III. je zvláštním druhem občanského řízení, kde bylo právě v souvislosti s odklony uvedeno, že s ohledem na to, že se jedná o specifický druh občanského soudního řízení, nelze „*ani analogicky použít instituty upravené trestním řádem, které se svojí povahou vztahují výlučně k trestnímu řízení*“. Mezi další patří např. nemožnost nahlížet do spisu v rámci prověřování činu jinak trestného, ale v úvahu mohou připadat i hmotněprávní instituty související se zánikem trestní odpovědnosti, typicky např. promlčení trestního stíhání.

Proto je třeba poukázat na to, že i po zavedení povinného právního zastoupení po novelizaci ZSM zůstane problém, který se pojí s tím, že povaha tzv. hybridního či kvazi-trestního řízení ve věcech dětí mladších 15 let, jak je ostatně označována i v judikatuře, srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 628/15, či Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2023 sp. zn. ÚS 1645/23, bude stále vyvolávat otázky a výtky v oblasti možných srovnání nejen procesních práv, ale i možnosti aplikace dalších hmotněprávních institutů trestního práva, jako jsou např. některé důvody zániku trestní odpovědnosti, které v současné době není možné u dětí mladších 15 let aplikovat.

Naše úprava tedy čelí v souvislosti s požadavky na zajištění procesních práv dětí obdobným problémům, jako jiné úpravy založené na zacházení s delikventními dětmi v rámci sociálně-opatrovnického modelu. I do budoucna budou vznikat otázky související s „nerovným“ postavením dětí mladších patnácti let a mladistvých, resp. i dospělých pachatelů, neboť procesních práv, které se neaplikují u dětí mladších 15 let, je právě s ohledem na „hybridní“ povahu tohoto řízení více.

II.3.2 Mimosoudní vyřízení věci, aplikace restorativních postupů a rychlost řízení

Mezi další dlouhodobě diskutovaný problém patřila povinnost státního zástupce podat dle § 90 odst. 1 ZSM návrh na uložení opatření soudu pro mládež bezodkladně poté, jakmile se dozví, že trestní stíhání je nepřípustné, protože jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná. Na situaci, kdy se dítě dopustilo činu jinak trestného, nicméně s ohledem na konkrétní situaci, není zapotřebí další výchovné intervence, a přesto muselo státní zastupitelství podat návrh na uložení opatření, bylo upozorňováno především ze strany státních zástupců, ale i ostatních profesí v rámci systému soudnictví ve věcech mládeže již dlouhodobě (Večerka et al., 2011). Tento stav stále přetrvával (Nejvyšší státní zastupitelství, 2023). Jak již bylo uvedeno výše, bylo poukazováno na nerovné postavení s mladistvými, kde lze realizovat odklony v trestním řízení a mladistvý se v obdobných případech vůbec před soud dostat nemusí (Hofschneiderová & Matiaško, 2014). Nemožnost využití odklonů byla také již řešena i v judikatuře, viz např. výše zmíněné usnesení

Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2022, sp. zn. Pl. 21/22. Významným přelomem v tomto směru bylo pak právě rozhodnutí EVSP ze dne 20. 10. 2020 ve věci č. 148/2017 – International Commission of Jurists (ICJ) proti České republice, ve kterém bylo shledáno porušení čl. 17 Evropské sociální charty i v tomto směru. V návaznosti na to jsou od 1. 7. 2024 nově *upraveny poměrně široce vymezené důvody, kdy státní zastupitelství nebude povinno takový návrh podat* (blíže 89j ZSM), a zároveň *možnost soudu, pokud takový návrh podán bude, upustit od uložení opatření bez nařízení jednání* (§ 92a odst. 1 písm. b) ZSM).

Zároveň je třeba poukázat na to, že možnost nepodat návrh na uložení opatření nelze zaměňovat se situacemi, kdy by se věc vůbec před soud pro mládež dostat neměla. Jedná se o *situace, že se dítě vůbec nedopustilo činu jinak trestného. V takovém případě by státní zastupitelství nemělo ani před účinností novelizace ZSM takový návrh vůbec podávat*. To koresponduje i s judikaturou v této oblasti, např. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017.³⁶ Státní zastupitelství při posuzování, zda je na místě podat návrh k soudu pro mládež, resp. již státní zástupci při prověřování činu jinak trestného v rámci prověřování, by se proto, *zejména u dětí velmi nízkého věku, ale také v případě některých specifických činů* jinak trestných, kde lze mít obecně pochybnosti o tom, zda děti v tomto věku mohou vůbec chápat obsah předmětného trestného činu, a zda s ohledem na svoji zralost mohou dohlédnout zákonem předvídaných následků³⁷, měli zabývat velmi intenzivně, *zda je vůbec možné subjektivní stránku, resp. samozřejmě i ostatní znaky, kromě věku, dovodit*. Kromě toho se pak také již nyní mají poté zabývat i tím, *zda lze dovodit potřebnou škodlivost činu*. Smyslem je, aby se před soud pro mládež nedostávaly případy, kde by se v případě mladistvých uplatnila zásada subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 TZ. V tomto smyslu lze zmínit např. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 628/15, ve kterém se dokonce uvádí, že v případě dětí mladších 15 let je možné dokonce jít dokonce ještě dále než u mladistvých.³⁸ Obdobně, byť

36 Zde se uvádí: „Ustanovení § 90 odst. 1 z. s. m. váže povinnost státního zastupitelství podat návrh na uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let na skutečnost, že spáchalo čin jinak trestný. Jde o podmínku, kterou musí státní zastupitelství před podáním takového návrhu zkoumat, a návrh může podat jen tehdy, když má za prokázané, že dítě mladší než patnáct let se dopustilo činu jinak trestného. Jestliže takový závěr nelze učinit na podkladě výsledků řízení, jež měl k dispozici (jsou-li zásadní pochybnosti o tom, zda se takový čin jinak trestný stal nebo že jej spáchala osoba mladší než patnáct let), není možné návrh podle § 90 odst. 1 z. s. m. podat.“ – v dané věci nebylo shledáno naplnění subjektivní stránky v případě přeposlání videa sexuálního charakteru natočeného spolužačkou projednávaného dítěte, které je pak poslalo prostřednictvím Facebooku dalším nezletilým osobám.

37 Jako příklad lze uvést právě např. poměrně frekventované aktivity mezi mládeží, které mohou v některých případech formálně naplňovat některé mravnostní trestné činy, ale v úvahu připadají i další skutkové podstaty trestných činů.

38 Konkrétně: „Zákon o soudnictví ve věcech mládeže sice ve vztahu k dětem nijak nespécifikuje požadovanou společenskou škodlivost a závažnost jejich činů, lze nicméně usuzovat na to, že musí jít o činy společenské škodlivosti a závažnosti alespoň stejné úrovně, jako je požadována ve vztahu k proviněním mladistvých. Spíše by však mělo jít o činy obecně závažnější a škodlivější, než jsou ty, za něž je možné trestně stíhat mladistvé. Zde se opět projevuje již výše vyřčená zásada, že kroky podniknuvší ve vztahu k dětem mladším patnácti let by měly reflektovat, že jde o dosud nevyzrálé jedince vyžadující speciální ohledy již pro svůj nedokonaný rozumový a mravní vývoj. Proto je třeba s určitým nadhledem a s přihlédnutím ke specifickým jejich osobnostem posuzovat i jimi spáchané činy, zvláště pak pokud jde o ojedinělá porušení právních norem.“

trochu úžeji, se důraz na posuzování společenské škodlivosti objevuje i v další judikatuře.³⁹ Týká se to např. posuzování některých činů jinak trestných proti důstojnosti v sexuální oblasti,⁴⁰ bagatelních forem majetkových činů jinak trestných či např. činů souvisejících s méně závažnými potyčkami mezi dětmi na veřejnosti.⁴¹ Ale ani zde však nelze postupovat *automaticky*, podle toho, o jaký čin jinak trestný se jedná. Je zde třeba počítat s tím, že konkrétní posouzení případu je závislé na řadě hledisek, srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1426/2013, kde je poukazováno na to, že se státní zastupitelství při posuzování, zda podá návrh, ale též soud, kterému byl návrh podán, musí zabývat také nejprve ostatními formálními znaky spáchaného činu, jakož i tím, zda lze v daném případě dovést i potřebnou škodlivost ve smyslu § 12 odst. 2 TZ. Zároveň uvádí, že „při tomto posuzování je nutné proporcionálně přihlížet k souhrnu všech zjištěných podstatných skutečností a okolností (k těm, jež svědčí pro nižší společenskou škodlivost, tak i k těm, které ji zvyšují) a nelze odhlédnout od žádné z nich. Kromě toho je potřebné zvažovat i povahu činu a způsob, jakým byl čin jinak trestný spáchán (např. zda šlo o spolupachatelství, event. o některou z forem účastenství apod.).“⁴² To jsou však požadavky, které se mohou projevovat nejednotnou praxí, a proto je třeba v tomto směru na místě pokračovat v posilování vzdělávání jak státních zástupců, tak i soudců pro mládež. Aktuálně zde vzniká určité riziko, že případy, které by vůbec neměly být považovány za činy jinak trestné, budou řešeny upuštěním od uložení opatření či nepodáním návrhu dle § 89j odst. 1 písm. a) ZSM, který má však dopadat na situace, kdy lze u dítěte shledat, že se dopustilo činu jinak trestného.

Využívání *odklonů s restorativními prvky*, resp. různých restorativních postupů, jako jsou např. mediace či rodinné skupinové konference, v případě delikvence mládeže, která nepotřebuje intenzivnější formy výchovné intervence, je považováno za *vhodnou formu intervence*. Při jejich realizaci je totiž preferován aktivní přístup toho, kdo se dopustil trestné činnosti, aby odčinil či se alespoň pokusil odstranit vzniklé následky a přispěl k uspokojení nároků a potřeb poškozeného. Zároveň se zde, ve srovnání se standardním projednáním věci před soudem, snižuje riziko stigmatizace. Podrobně k dané problematice např. (Hulmáková, 2013, Večerka et al., 2019, Tomášek et al., 2019). Tyto poznatky se promítají i ve významných mezinárodních dokumentech, např. v Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec (87) 20, o společenské reakci na delikvenci mládeže⁴³, již výše citovaných Minimálních standardních pravidlech pro výkon soudnictví nad mládeží, Doporučení Výboru ministrů členskými státy (2008)11 k Evropským pravidlům pro

39 Srov. např. Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2023 sp. zn. ÚS 1645/23, srov. též např. již starší rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008, který ještě vychází z právní úpravy před přechodem k formálnímu pojetí trestného činu.

40 Konkrétně např. trestného činu pohlavního zneužití mezi vrstevníky, kde je situace o to specifitější, že jsou si navzájem pachatelem a obětí.

41 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 813/2014, byť zde se jednalo o mladistvého a i otázku, zda vůbec byl naplněn znak výtržnosti.

42 V daném případě se jednalo o případ „sprejerství“, u kterého však s ohledem na všechny okolnosti případu nebylo Nejvyšším soudem shledáno, že by daný čin potřebnou míru škodlivosti nepředstavoval.

43 Recommendation No. R (87) 20 of the Committee of Ministers to member states on social reactions to juvenile delinquency (Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies).

mladistvé pachatele podrobené sankcím nebo opatřením.⁴⁴ Obdobně již ve výše zmíněných PJVD.⁴⁵ Vychází se zde z poznatků kriminologických výzkumů, které je v případech kriminality mládeže považují za vhodnější formu intervence než standardní projednání věci před soudem, a to zejména v případech méně závažné kriminality, včetně dětí se středním rizikem dalšího selhání. Jako *slibná se jeví jejich aplikace i z hlediska prevence recidivy* (Wong et al., 2016), byť *výsledky výzkumů v této oblasti nejsou zcela jednoznačné* (Latimer et al., 2005). Přitom *právě u dětí nižšího věku* (konkrétně se jednalo o děti ve věku 10 až 12 let) v případě, že byla použita jako první forma intervence rodinná skupinová konference, bylo riziko recidivy nižší než u jiných forem intervence (Hayes & Daly, 2004). Zároveň je však poukazováno na to, že *u pachatelů z řad mládeže* využití těchto postupů (konkrétně rodinných skupinových konferencí)⁴⁶ může být komplikováno tím, že u dětí je třeba *počítat s nižší úrovní porozumění*, např. tomu, co znamená souhlas s účastí na těchto restorativních postupech, je u nich *vyšší sugestibilita, nemusí zde být dány dostatečné komunikační dovednosti, jsou emocionálně nezralí*. To může negativně ovlivnit průběh konference či mediace. Poukazováno je i na určitou *nevyrovnanost sil* s tím, že tyto děti mohou být nepřímou nuceny souhlasit s podmínkami, které nechtějí dobrovolně přijmout, či k omluvě, která není upřímná (Suzuki & Wood, 2017). To je však přímo v rozporu se základními principy pro realizace těchto restorativních postupů a může to negativně ovlivňovat restorativní účinky těchto institutů jak u pachatelů, tak obětí. Výše uvedené faktory související s tím, že ve srovnání s dospělými se jedná o dosud nezralé jedince, se mohou nepochybně projevit ve zvýšené míře, např. ve srovnání s mladistvými, právě u dětí mladších 15 let, a to zejména v případech nižších věkových ročníků. Proto by měly být brány v potaz při úvaze, zda zvolit tento druh intervence, nejen např. závažnost daného skutku, ale také osobní charakteristiky dítěte a jeho konkrétní zralost. Také z hlediska přípravy takových postupů je třeba s nimi počítat. Velmi důležitá v tomto směru je u mediátorů či facilitátorů specializace na mládež a zároveň zkušenosti v této oblasti, včetně např. způsobu komunikace s dětmi. V případě posuzování vlivu těchto postupů z hlediska recidivy je pak dále zmiňováno, že, ve srovnání s dospělými pachateli, je zde silnější vliv vrstevníků (Suzuki & Wood, 2017).

Pokud jde o aplikace těchto restorativních postupů v ČR v případě dětí mladších 15 let, je ze strany odborné veřejnosti poukazováno na to, že se *aplikují jen ve velmi omezené míře* (Večerka et al., 2019). Přitom požadavek aplikace restorativních postupů je zdůrazňován jak v účelu ZSM, tak i v některých základních zásadách specifikovaných v § 3 ZSM (blíže viz kap. II.2). Jejich omezené využívání zřejmě do jisté míry souvisí s tím, že zde nelze aplikovat odklony, a je zde poměrně malý časový prostor k jejich realizaci předtím, než se věc dostane k soudu pro mládež. Zmiňována byla též absence konkrétního pověření Probační a mediační služby, která by byla zakotvena přímo v zákoně (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2019). Tento problém byl do jisté míry alespoň v právní úpravě vyřešen

44 Recommendation CM/Rec (2008)11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures (Adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th meeting of the Ministers' Deputies).

45 V bodě 24 se zdůrazňuje, že „*alternativy soudního řízení jako např. mediace, odklon (od soudních mechanismů) a alternativní řešení sporu, by měly být podporovány, pokud mohou nejlépe sloužit zájmu dítěte, a předběžné využití těchto alternativ by nemělo být považováno za překážku přístupu dítěte k justici*“.

46 Nicméně lze to obecně vztáhnout i na mediaci.

v již výše zmíněné novelizaci zákona o Probační a mediální službě s účinností od 1. 1. 2022. K tomu je ovšem třeba dodat, že možnost zapojení PMS a aplikace mediace či rodinných skupinových konferencí bylo možné dovodit již dříve právě ze základních principů, na kterých je založen ZSM. Proto byly, byť velmi málo, využívány i u dětí mladších 15 let ještě před touto novelizací (Tomášek et al., 2019). Zároveň zde však byly *výrazné regionální rozdíly* (blíže kap. III.3). To může do jisté míry *souviset i s tím, jak je nastavena spolupráce* mezi subjekty, které jsou zapojeny do soudnictví ve věcech mládeže v jednotlivých soudních obvodech. Jak naznačují i poznatky z našeho výzkumu, *situace se v oblasti širší aplikace těchto postupů výrazněji nezměnila ani po výše zmíněné novelizaci* (blíže kap. III.3 a kap. V). Je třeba uvést, že § 89b odst. 5 ZSM se počítá s dalším prohloubením důrazu na aplikaci těchto postupů, nejen v detailnější úpravě součinnosti jednotlivých subjektů, které se podílejí v různých fázích na soudnictví ve věcech mládeže, ale též v již zmíněné možnosti, že tyto postupy by mohly vést k tomu, že se dítě ve výsledku vůbec nedostane před soud pro mládež.

Jak již bylo uvedeno výše, jednou ze základních zásad soudnictví ve věcech mládeže je i *požadavek* stanovený v § 3 odst. 6 ZSM, aby *čin jinak trestný dítěte mladšího 15 let byl projednán bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě před soudem pro mládež*. Kromě toho, že se jedná o jedno z důležitých procesních práv, je třeba vycházet i z toho, že příliš dlouhá doba, která uplyne od spáchání činu do uložení a výkonu opatření po jeho spáchání, oslabuje význam výchovné intervence (Šabata, 2012). Ještě více to pak platí v případě dětí nižšího věku, kde adekvátní *reakce* na delikventní jednání je *smysluplná především tehdy, pokud následuje co nejdříve po jeho spáchání*, a to i s ohledem na výrazné psychosociální změny, ke kterým u dítěte dochází v průběhu puberty a dospívání. Kromě toho dlouhý průběh řízení, byť se formálně nejedná o trestní řízení, může mít i další negativní účinky, včetně stigmatizačních, což se může projevit v kontextu účelu ZSM kontraproduktivně. Opomenout nelze ani skutečnost, že i možnosti dokazování v průběhu času slábnou, je potřeba opakovaně zjišťovat aktuální poměry dítěte atd. Problémy s neúměrnou délkou řízení byly zmiňovány jako jeden z problémů řízení v případě dětí mladších 15 let i v rámci nedávno realizovaného výzkumu IKSP, zaměřeného primárně na mladistvé pachatele (Večerka et al., 2019).

II.3.3 Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let a jejich výkon

Dalším významným předmětem zájmu v oblasti zacházení s delikventní mládeží jsou opatření, která lze těmto dětem ukládat. Jejich účel vyplývá jak z obecného účelu ZSM, tak i zásad, které jsou blíže popsány v kap. II.2. V současné době je možné v řízení ve věcech dětí mladších 15 let ukládat poměrně široký katalog opatření. Konkrétně se jedná o *napomenutí s výstrahou, výchovné povinnosti, výchovná omezení⁴⁷, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče (dále jen SVP), dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu, ochranné léčení*. Soud může též *upustit od uložení opatření*, v případě, že k dosažení účelu ZSM postačuje projednání činu před státním zástupcem či soudem pro mládež a nově též, je-li zde dán některý z důvodů dle § 89 odst. 1 ZSM. V praxi se v zásadě jednalo do 30. 6. 2024

47 Napomenutí s výstrahou, výchovné povinnosti a výchovná omezení byly zavedeny s účinností od 1. 1. 2010 zákonem č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

o dva okruhy případů. Buď jde o situace, kdy v daném okamžiku není potřeba žádné další výchovné intervence, nebo naopak situace, kdy dítě sice vyžaduje intenzivní výchovnou intervenci, ale ta je již realizována tím, že mu již dříve bylo uloženo jiné opatření a další opatření, resp. jejich kumulace, se již soudu nejeví jako smysluplná.

Obsah výchovných omezení, výchovných povinností, napomenutí s výstrahou a dohledu se v zásadě neliší od stejně označených výchovných opatření, které lze ukládat mladistvým. Jako výchovné povinnosti lze ukládat i zapojení se do programu sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutického programu, vzdělávacího, doškolovacího či jiného obdobného programu.

Pokud soud pro mládež ukládá konkrétní opatření, je důležité, aby v daném obvodu byla k dispozici dostatečná škála různých forem intervence, založených na postupech, které se ukazují jako efektivní z hlediska prevence recidivy. Přitom, jak ukazují poznatky z kriminologie a penologie, *je podstatné se zaměřit primárně na děti s vícečetnými problémy* (např. Lipsey et al., 2010). *U dětí s nízkými riziky dalšího selhání je třeba naopak vhodné spíše minimalizovat kontakt se systémem soudnictví ve věcech mládeže a využívat jiných forem vyřízení věci*, včetně např. využití restorativních postupů (Hulmáková, 2013). K otázkám spojených s aplikací restorativních postupů a jejich efektivitě blíže kap. II.3.2.

Lipsey et al. (2010) ve své metaanalýze účinnosti programů pro mládež uvádějí jako efektivnější programy zaměřené na *pachatele s vyšším rizikem dalšího kriminálního selhání, orientované terapeuticky* (zejména zaměřená na poradenství, např. v oblasti rodinného poradenství a mentoringu), ale i na budování dovedností (zejména např. kognitivně-behaviorální programy). Významným faktorem je též, zda byly v rámci daného programu zajištěny *potřebný rozsah a kvalita poskytovaných služeb*. Naopak jako *neefektivní* se ukázaly programy založené na *odstrašení či disciplíně*. Určité pozitivní výsledky přinesly i programy zaměřené na kontrolu, nicméně ne tak výrazné jako terapeutické. Obdobné výsledky přinesla i další studie, vycházející z metaanalýz různých programů pro mladistvé (Kim et al., 2013), byť zde byly shledány určité rozdíly, např. v oblasti hodnocení účinnosti kognitivně behaviorálních programů, či vzdělávacích a učebních programů. Mezi ověřené „fungující“ programy v případě dětí, u kterých se vyskytuje více negativních faktorů, se uvádí, za předpokladu, že je zajištěna potřebná kvalita její realizace, také např. *funkční rodinná terapie* (Sexton & Turner, 2010) a *multisystemická terapie*, kde se vychází z toho, že nestačí působit pouze individuálně, ale je potřeba pracovat s celým systémem, ve kterém dítě žije, včetně rodiny, školy atd. (blíže např. Curtis et al., 2004; či např. z evropského prostředí (Asscher et al., 2013)).⁴⁸

Je tedy zřejmé, že terapeuticky zaměřené programy mohou být velmi důležitým nástrojem z hlediska cíleného preventivního působení zejména u dětí, u nichž lze nalézt kumulaci problémů, které vedou k poruchám chování včetně kriminality. Obdobně to může platit i v případě zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu v SVP, kde existují již i poměrně intenzivní pobytové formy. Naopak jejich ukládání dětem, u kterých tato rizika dána nejsou, může působit kontraproduktivně (Bonta et al., 2000). V *případě zejména skupinových programů* je třeba brát v úvahu také

48 Blíže k dané problematice Večerka et al., 2019.

určitá rizika s nimi spojená (Poulin, F., et al. 2001), jako je např. vliv delikventních vrstevníků jako významného rizikového faktoru z hlediska rozvoje kriminálního chování, resp. recidivy (Welsh et al., 2020).

V této souvislosti je otázka, zda v ČR v případě dětí mladších 15 let je k dispozici dostatek takových programů. Ani v případě mladistvých situace není příliš příznivá. Zároveň zde *neexistuje ucelený informační systém, který by mapoval dostupnost těchto programů a jejich obsah*,⁴⁹ včetně těch, které jsou vykonávány jako výchovné povinnosti. Jedná se o dlouhodobý stav, a to v případě mladistvých, kterým lze ukládat probační programy, které dle § 93 ZSM ukládat nelze. V této souvislosti se objevily kritické připomínky na situaci v oblasti možnosti ukládání opatření u dětí mladších 15 let (Večerka et al., 2019).

Některé z výše zmíněných problémů, jako jsou soustředění dětí s obdobnými problémy v rámci výkonu uloženého opatření (Stevenson, 2017) a obecně vedlejší negativní efekty spojené s umístěním dítěte v ústavním prostředí, souvisejí i s výkonem jednoho z nejintenzivnějších opatření, které lze dítěti uložit, tj. *ochranné výchovy*. Proto by měla být aplikována skutečně jen v případech, kdy jiná opatření nejsou dostačující z hlediska účelu ZSM. Ochrannou výchovu bylo možné do 30. 6. 2024 uložit *fakultativně* za podmínek upravených v § 93 odst. 3 ZSM, tj. odůvodňuje-li to povaha spáchaného skutku a je-li to nezbytně nutné z hlediska zajištění řádné výchovy dítěte. V druhém případě, za podmínek definovaných v § 93 odst. 2 ZSM, se do 1. 7. 2024 jednalo o obligatorní ochrannou výchovu, kdy se dítě, které již dovršilo dvanáctý rok věku, ale nepřekročilo patnáctý rok věku, dopustilo činu jinak trestného, za nějž TZ umožňuje uložení výjimečného trestu. Takto vymezené pravidlo pro obligatorní uložení určitého opatření se vymyká obecně principům, ze kterých vychází ZSM, účelu ukládaných opatření dětem mladším 15 let a na to navazujícím principům jejich ukládání. Její obligatorní uložení je zde vázáno pouze na závažnost spáchaného činu. Na to, že v některých případech soudy pro mládež, s ohledem na další okolnosti, považují obligatorní uložení ochranné výchovy za problematické, např. s ohledem na to, že by stačilo uložení méně intenzivního opatření, případně ochranného léčení, ostatně reagoval VNZSM, kdy aktuálně již není uložení ochranné výchovy obligatorní.

Ochranná výchova je vykonávána dle zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy (dále jen ZVUOV)⁵⁰, v diagnostických ústavech a v dětských domovech se školou. Dítě starší dvanácti let s uloženou ochrannou výchovou, v jehož chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou, může být umístěno i ve výchovném ústavu. V souvislosti s výkonem ochranné výchovy je poukazováno na dlouhodobý problém s tím, že je *vykonávána ve stejných zařízeních, kde jsou umístěny děti s ústavní výchovou*, což v praxi činí problémy (Křístek, 2019). S tím se pojí i další otázky, např. do jaké míry je aktuálně dostatečná *kapacita a diferenciací zařízení* odpovídá požadavkům na výkon ochranné výchovy a jaká je dostupnost dalších odborných služeb v rámci těchto zařízení, přičemž zde zaznívají kritické hlasy, které to zpochybňují (Česká školní

49 Seznam akreditovaných probačních programů pro mladistvé je sice k dispozici na stránkách Ministerstva spravedlnosti, nicméně pro účely rozhodování soudů by byla vhodná ucelená podrobnější databáze.

50 Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů. To platí s výjimkou případů, kdy s ohledem na zdravotní postižení dítěte jej nelze vykonávat v těchto zařízeních.

inspekce, 2017). Výrazné výhrady jsou spatřovány např. v oblasti *zajištění adiktologické péče* (Ježek, 2021). Vliv má i to, v jakých zařízeních je ochranná výchova vykonávána. K tomu, aby mohlo být s těmito dětmi skutečně individualizovaně zacházeno a zároveň by byla zajištěna lépe ochrana společnosti, by se mělo jednat *spíše o menší zařízení, rozčleněné ještě do malých skupin*. Zároveň by mělo být zajištěno i odpovídající personální zajištění a další navazující služby a také dostupnost zařízení, např. z hlediska udržování kontaktů s rodinou, ale i okolním světem a komunitou.⁵¹

V souvislosti s ochrannou výchovou je třeba zmínit, že např. v původní osnově ZSM (Lortie et al., 2000) bylo navrhováno i zavedení ochranné rodinné výchovy. K jejímu zakotvení však nakonec nedošlo. Je třeba říci, že v tomto směru existují zkušenosti ze zahraničí, kdy jednou z forem intervence u dětí, které již vykazují velmi výrazné problémy v chování, včetně např. opakovaných forem kriminálního chování, se jako alternativa ke stacionárním opatřením užívá specializovaná profesionalizovaná pěstounská péče rodinného typu – *multidimenzionální pěstounská péče*,⁵² která má slibné výsledky jak v oblasti redukce problémového chování včetně recidivy, ale např. také u dalších ukazatelů, včetně poruch chování, v oblasti zlepšení školní úspěšnosti a dosažení akademických výsledků, což může působit protektivně v dlouhodobém horizontu (blíže např. Fisher & Chamberlain, 2000, Leve & Chamberlain, 2007, Westermarck, Hansson, & Olsson, 2011). Jde o opatření, které je určitým mezistupněm mezi méně intenzivními opatřeními a opatřeními spojenými s pobytem v ústavním zařízení. Spočívá v umístění dítěte u *profesionálních pěstounů, kteří však zároveň spolupracují s koordinátorem, který zprostředkovává další potřebné služby pro dítě*. Probíhá zde i velmi úzká spolupráce se školou, s původní rodinou, včetně návratu rodičovských dovedností. Je zřejmé, že takové opatření by bylo přínosem i v rámci škály opatření pro děti mladší 15 let v ČR. Nicméně k tomu, aby nešlo pouze o neživotný institut v rámci právní úpravy, by bylo primárně zapotřebí zajistit nejen dostatek vyškolených pěstounů specificky pro tuto činnost, ale zároveň i plošné zajištění dalších navazujících služeb, jako je etopedická, psychologická, psychiatrická či adiktologická péče pro tyto děti.

Posledním druhem opatření, které lze dítěti mladšímu 15 let uložit, je *ochranné léčení*.⁵³ V návaznosti na jeho zavedení bylo ze strany odborné veřejnosti poukazováno na nekonceptčnost takového opatření a rozpor s účelem ZSM, a také opět i na určitou nerovnost ve vztahu k trvání uloženého ochranného léčení ve srovnání s mladistvými pachatelé, či např. možnost uložit ho i po osmnáctém roku věku dítěte⁵⁴ (blíže Válková & Sotolář, 2013). Ochranné léčení lze dítěti mladšímu patnácti let uložit za podmínek stanovených v § 93 odst. 3 a odst. 4 ZSM (do 30. 6. 2024 v § 93 odst. 4 a odst. 5 ZSM), a to buď v ambulantní nebo ústavní formě. *V praxi se ukládá spíše výjimečně*, blíže kap. III.2. Kromě toho, že

51 K tomu je možné srovnat např. požadavky v bodech 53.1 až 53.5 Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy CM/Rec (2008) 11 – Evropská pravidla pro mladistvé pachatele podrobené sankcím nebo opatřením.

52 Blíže k této problematice Večerka et al., (2019).

53 To bylo zařazeno do výčtu opatření dle § 93 ZSM až zákonem č. 301/2011 Sb., s účinností od 1. 1. 2011 v reakci na morální paniku, silně podporovanou médii, která vznikla v souvislosti s tím, že měl být ukončen výkon ochranné výchovy u chlapce, který se dopustil velmi závažné násilné trestné činnosti v souvislosti s dosažením jeho zletilosti.

54 Jedním z hlavních argumentů zastánců jeho zavedení bylo primárně volání po tom, aby existovala možnost „izolace“ dítěte i po dovršení zletilosti, resp. 18. roku věku.

se jedná, zejména v případně ústavní formy, o velmi intenzivní opatření, k tomu zřejmě přispívá také skutečnost, že k jeho uložení je zapotřebí posouzení duševního stavu dítěte formou znaleckého posouzení, a to dvěma znalci – jednoho z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a druhého z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie se specializací na dětskou psychologii, což může být v praxi problém z hlediska dostupnosti znalců s touto specializací.

V aplikační praxi se dále objevovaly kritické připomínky na omezené možnosti soudů a dalších subjektů, které se podílejí na výkonu uložených opatření, typicky např. dohledu, ale i dalších opatření v případě, *kdy dítě opatření neplní* (Večerka et al., 2019). Zde je však opět zapotřebí upozornit na to, že se nejedná o trestní řízení, smyslem uloženého opatření není dítě potrestat, ale primárně působit preventivně. Pokud dítě neplní uložené opatření a dopustí se dalších činů jinak trestných, soud nemůže, pokud jde o porušování povinností, které jsou s tímto opatřením spojeny, reagovat uložením jiného „přísnějšího“ opatření či uložením dalšího opatření (Šámal et al., 2011). Určitou výjimkou jsou zde situace, kdy dítě maří výkon ochranné výchovy, případně ochranného léčení, typicky útěky ze zařízení, ve kterém ji vykonává. I zde je však otázka, *do jaké míry „kriminalizace“ těchto jednání přispívá k naplnění účelu ZSM*. Určitou skepsi lze vyjádřit i z hlediska odstrašujícího účinku toho, že jde o čin jinak trestný.

Nicméně poměrně často půjde o situace, i s ohledem na věk dítěte, že jde také ve velké míře o problém prostředí, ve kterém žije a osob, které jsou odpovědné za jeho výchovu, včetně dohledu nad tím, jak vykonává uložené opatření. Zde jsou pak dány možnosti dát podnět k příslušnému soudu k zahájení řízení v péči o nezletilé. Dále je možné informovat OSPOD, zda není důvod k využití instrumentů sociálně-právní ochrany dětí či podnětu soudu ve věcech péče o nezletilé či využití návrhového oprávnění, např. ve smyslu § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních.⁵⁵ Vyloučeno nemusí být ani oznámení státnímu zastupitelství či policii na podezření na spáchání trestného činu, např. ohrožení výchovy dítěte či maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. ZSM nicméně nově v § 93a s účinností od 1. 7. 2024 upravuje možnost soudu v těchto případech v průběhu výkonu změnit uložené opatření, případně jej nahradit jiným. Zároveň však *není možné jej tímto způsobem nahradit ochrannou výchovou ani ochranným léčením*. Proto bude stále třeba se více zaměřit na to, aby byly využívány dostupné instituty rodinného práva a sociálně-právní ochrany dítěte ve smyslu působení na dítě, aby dané opatření plnilo.

K tomu, aby konkrétnímu dítěti bylo uloženo opatření, které nejvíce odpovídá jeho výchovným potřebám, je zároveň třeba, aby měl soud *dostatek aktuálních a relevantních informací o osobě dítěte a prostředí, ve kterém žije*. S tím úzce souvisí i *spolupráce především s OSPOD a PMS*, které mohou být požádány o podklady k osobě dítěte a jeho osobním, rodinným a jiným poměrům s tím, že se zde přiměřeně použijí obdobně ustanovení § 55 a § 56 ZSM. Tato možnost byla výslovně upravena pro státní zastupitelství v § 90 odst. 1 ZSM s účinností od 1. 1. 2022.⁵⁶ Nicméně již předtím celkem bez problémů v tomto směru

55 Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních ve znění pozdějších předpisů.

56 Zákon č. 220/2021 Sb.

probíhala spolupráce s OSPOD. Komplikovanější situace byla právě v případě PMS, což vedlo k nejednotné praxi a bylo jedním z důvodů výše uvedené novelizace (blíže kap. II.1.2). Aktuálně je součinnost s OSPOD a PMS upravena v § 89b ZSM.

Soud pro mládež by zároveň ve smyslu § 93 odst. 1 ZSM měl dítěti ukládat opatření *zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření*. Nejde tedy sice o obligatorní podmínku, ale z dikce daného ustanovení vyplývá, že by to mělo být pravidlem. Zákon zde nestanoví přímo konkrétní formu. Dle Šámala et al. (2011) se může jednat o znalecký posudek pouze jednoho znalce se specializací na dětskou psychologii, případně může být přizván konzultant v oboru dětské psychiatrie, případně by mohlo postačit i odborné vyjádření. Takové posouzení samozřejmě může významně přispět k individualizovanému přístupu k dítěti a volbě vhodného opatření. *Z dřívějších poznatků z praxe se však ukázalo, že pravidlem je spíše opak*, tj., že takové posouzení většinou soud k dispozici nemá. Mezi důvody bylo uváděno, že je to u řady dětí zbytečné, protože nevykazují výraznější problémy v chování, upozorňováno bylo též na nedostatek odborníků a finanční náklady (Nejvyšší státní zastupitelství, 2005).

Pokud jde o širší informovanost, např. o aktuální nabídce programů, které lze dítěti uložit, a spolupráci jednotlivých subjektů, které v rámci soudnictví ve věcech mládeže působí v konkrétním regionu, může k jejich prohloubení vést, že v daném obvodu fungují *např. Týmy pro mládež či jiná obdobná uskupení*. Ta mohou zároveň také identifikovat aktuální problémy v daném obvodu, např. týkající se aktuálního vývoje kriminality mládeže či dostupnosti potřebných služeb, a tím poskytovat cenné informace k utváření místních preventivních politik (blíže viz kap. V.3.3).

III.

Děti mladší patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže ve světle statistických údajů

III.1 Vývoj registrované kriminality dětí mladších patnácti let

Při zkoumání vývoje kriminality dětí mladších 15 let a jejich počtů v systému soudnictví ve věcech mládeže jsou jedním ze základních zdrojů statistické údaje vyplývající z policejních statistik a statistik státních zastupitelství. Výrazným limitem je zde to, že se jedná pouze o údaje o registrované kriminalitě mládeže. O aktuálních trendech v oblasti latentní kriminality bohužel nejsou v současné době dostupné příliš aktuální údaje. V roce 2023 proběhl sběr z IV. vlny ISRD,⁵⁷ jehož výsledky však dosud byly publikovány pouze v omezené míře, kde lze zatím srovnávat s předchozí vlnou jen vybrané delikty, u nichž byl patrný spíše pokles (konkrétně u skupinové bitky a vandalismu), resp. statisticky významné rozdíly nebyly shledány v případě krádeže v obchodě a prodeje drog (Podaná et al., 2024). Vyjdeme-li ze srovnání z II. vlny, realizované v roce 2007, a III. vlny ISRD, provedené v roce 2013, tedy na počátku námi sledovaného období, které byly zaměřeny na žáky 7. až 9. ročníků, tj. na děti ve věku 12–16 let, přičemž velkou část z nich tvořily právě 13 a 14leté děti, byl zjištěn výrazný pokles celoživotní prevalence delikvence (Moravcová et al., 2015).

V případě policejních statistik je pak zároveň třeba vycházet z dalších výrazných omezení, která komplikují sledování dlouhodobějších trendů. Jedná se především o změny v metodice vykazování, provedené od roku 2016. Proto je srovnání s předchozím obdobím výrazně limitováno, a to nejen u sledovaných skutků, kde v důsledku změn ve vykazování mohlo dojít i k určitému navýšení právě v počtech skutků spáchaných dětmi (blíže ale především pak z hlediska vykazování stíhaných, resp. vyšetřovaných osob). Z toho důvodu v případě počtů osob vycházíme pouze z údajů státních zastupitelství.

Z hlediska sledování změn ve struktuře kriminality se dále v rámci policejních statistik projeví další změny, ke kterým došlo od roku 2021, spočívající především ve zpřesnění takticko-statistické klasifikace činů (především k přesnějšimu rozlišování skutků a zrušení některých souhrnných kategorií). Tyto změny se odrazily výrazně např. v případě majetkové kriminality, kde došlo i k přesunu některých skutků z kategorie hospodářské kriminality do majetkové apod. Jednotlivé posuny, které se mohly výrazněji projevit u této věkové kategorie, budou zmíněny níže při interpretaci změn ve struktuře kriminality.

Dalším výrazným faktorem, který je třeba brát při interpretaci níže uvedených dat v úvahu, byla především dekriminlizace v oblasti majetkové kriminality provedená zákonem č. 333/2020 Sb.,⁵⁸ s účinností od 1. 10. 2020, která se projevila právě v případě majetkových činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími 15 let, kde jsou bagatelní skutky s nízkou škodou poměrně častým jevem. Změny se týkaly také oblasti mravnostní kriminality. Spočívaly v kriminalizaci některých dosud trestně nepostižitelných jednání především v oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí a nakládání s dětskou por-

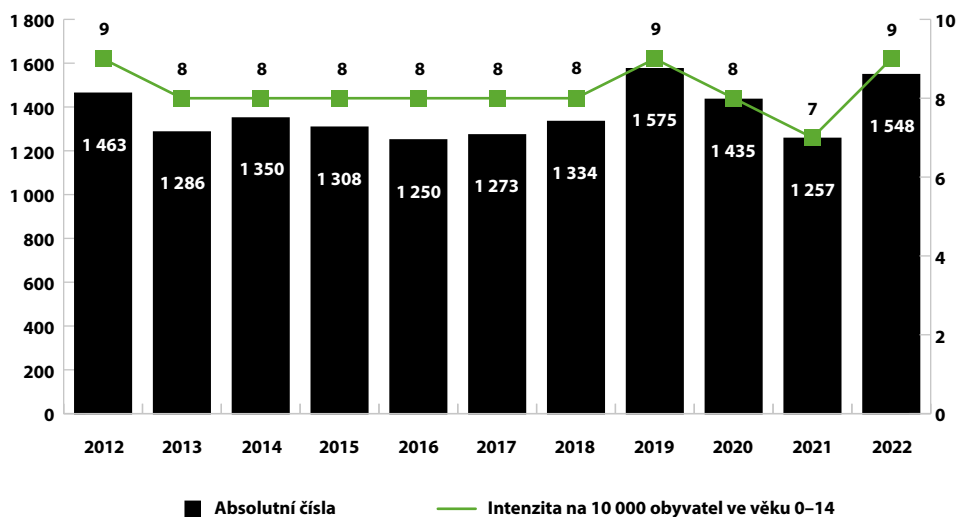
57 International Self-Report Delinquency Study – ISRD4 – realizovaný za ČR výzkumným týmem z Katedry sociologie Filozofické fakulty UK.

58 Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

nografii novelizací TZ provedenou zákonem č. 141/2014 Sb.,⁵⁹s účinností od 1. 8. 2014. Výrazným faktorem byla také opatření spojená s pandemií covid-19, která velmi výrazným způsobem zasáhla do způsobu běžného života mládeže, včetně trávení volného času a kontaktu s vrstevníky. Především v prvním roce zaváděných opatření to byly i dopady např. na rychlost řízení či konkrétní realizaci institutů, kde je zapotřebí osobního setkávání dotčených osob.

S vědomím výše uvedených faktorů a omezení je možné konstatovat, že *po dlouhodobém trendu poklesu skutků spáchaných dětmi mladšími 15 let, který bylo možné pozorovat v předchozím období před rokem 2012 (blíže Válková et al., 2019), vyplývá z Grafu 1, že v roce 2012 se situace stabilizovala. Výraznější nárůst skutků lze zaznamenat v roce 2019 a pak v roce 2022. V roce 2019 je počet skutků již vyšší než na počátku sledovaného období. Obdobný vývoj je patrný i z hlediska přepočtu na příslušnou věkovou kategorii obyvatel. Nicméně je třeba říct, že údaje o intenzitě naznačují, že na nárůstu počtu skutků se výrazně odrážejí demografické vlivy. V roce 2019 je na přibližně stejné úrovni jako v roce 2012 a obdobně to platí i v roce 2022. Určitým vychýlením je právě covidové období v letech, kdy je v roce 2020, a zejména pak roce 2021 patrný pokles skutků, který souvisí zřejmě jak s pandemií covid-19, tak i, především v roce 2021, s výše zmíněnou dekriminalizací.*

Graf 1: Vývoj skutků dle TSK spáchaných dětmi mladšími 15 let (celkem – včetně dodatečně objasněných)

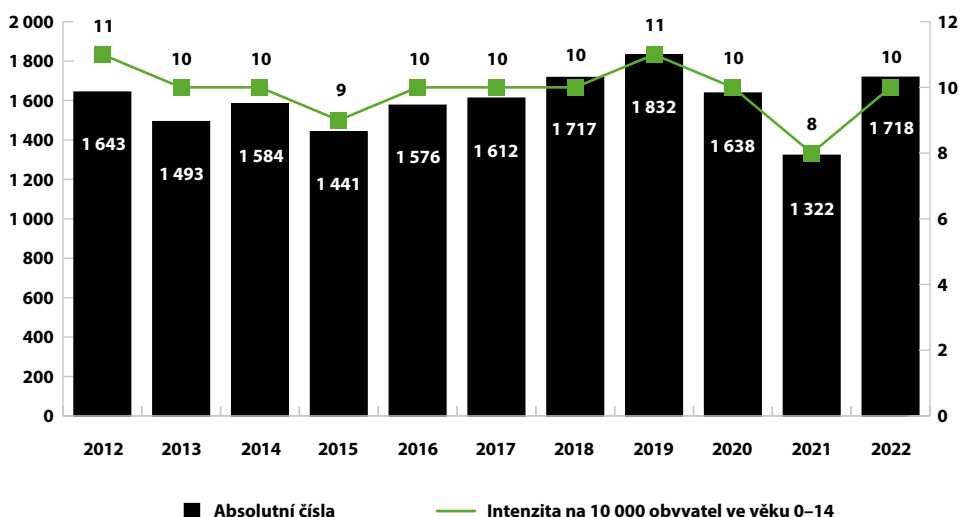
Pramen: Statistické přehledy kriminality za příslušné roky dostupné na: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>; Údaje o počtech obyvatel dle jednotek věku k 1. 7. příslušného roku, Věkové složení obyvatelstva za příslušné roky, Český statistický úřad, Dostupné na: <https://www.czso.cz/>.

Pozn.: Obdobný trend, byť samozřejmě s nižšími počty, je možné sledovat, pokud vezmeme v úvahu pouze skutky spáchané a objasněné v daném roce.

59 Zákonník č. 141/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb.

Jak vyplývá z Grafu 2, obdobný vývoj je i v případě počtů dětí, jejichž činy jinak trestné byly vyřízené v trestním řízení. Zde lze sledovat z hlediska absolutních počtů nejprve pokles a poté spíše stabilizaci. Nárůst zde můžeme, opět pomineme-li pokles v covidových letech, pozorovat od roku 2016, výraznější pak od roku 2018. Nicméně z hlediska intenzity se situace po celé sledované období příliš nemění, s výjimkou roku 2021. V roce 2022 odpovídá situaci např. v letech 2013–2014 či 2016–2017, kdy absolutní počty dětí byly výrazně nižší. Na druhou stranu je na místě vzít do úvahy i výše zmíněnou dekriminalizaci, která patrně v roce 2022 nárůst do jisté míry utlumila.

Graf 2: Počty dětí mladších 15 let, jejichž čin jinak trestný byl vyřízen v trestním řízení

Pramen: Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách, nestandardní sestavy pro osoby ve věku 0–14 let, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV; Údaje o počtech obyvatel dle jednotek věku k 1. 7. příslušného roku, Věkové složení obyvatelstva za příslušné roky, Český statistický úřad, Dostupné na: <https://www.czso.cz/>.

To potvrzuje již výše zmíněný předpoklad o demografických vlivech, které silně ovlivnily nárůst absolutních počtů v druhé polovině sledovaného období. Určité zkreslení zde však může být dáno tím, že věková kategorie dětí mladších 15 let je velmi široká. Přitom jak vyplývá z Tabulky 1, jedná se především o kriminalitu dětí ve věku 10 až 14 let, mladší děti jsou zastoupeny v zanedbatelné míře. Zároveň je třeba poukázat na to, že největší je zastoupení dětí ve věku 13 a 14 let. Jejich podíl se v předmětném období pohybuje mezi 54 až 63 %.

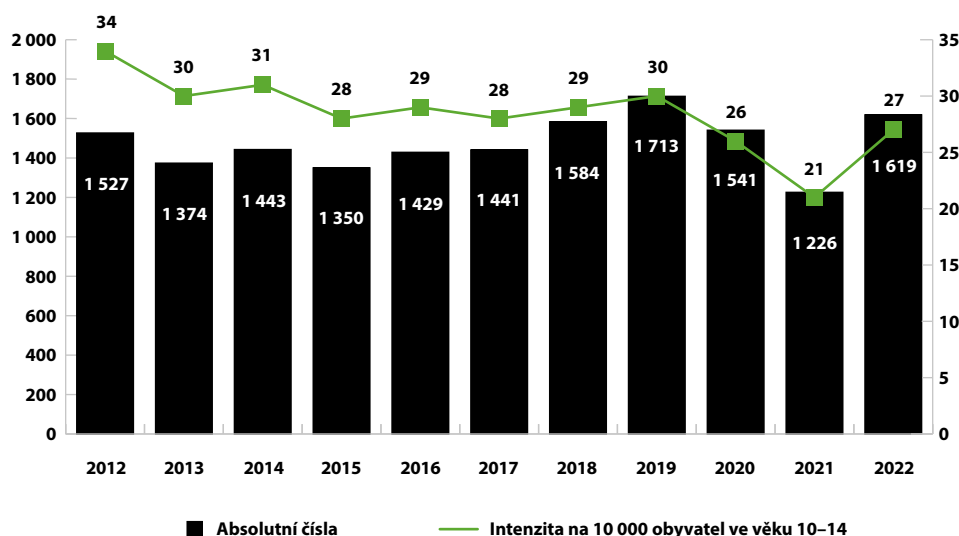
Tabulka 1: Podíl dětí dle věkových ročníků na celkovém počtu dětí mladších 15 let, jejichž činy byly vyřízeny v trestním řízení v %

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
0–8	3,5	4,7	4,7	3,1	4	5,6	3,7	2,7	2,5	3,7	2,3
9	3,5	3,3	4,2	3,3	5,3	5	4	3,8	3,4	3,6	3,4
10	5,8	5,2	5,7	7,4	7,5	7,6	7	5,9	5,7	5,1	5,2
11	10,3	9,2	10	10,8	10,6	11,5	12,5	9,8	9,4	10,2	10
12	15,2	16,2	15,5	15,5	15,9	16,6	17,8	17,4	16,2	18,2	18,2
13	24,5	22,9	26,6	25	23	23,4	24,6	26,1	27,5	24,7	27,4
14	37	38,4	33,3	35	33,7	30,2	30,3	34,3	35,3	34,4	33,4

Pramen: Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách, nestandardní sestavy pro osoby ve věku 0–14 let, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV; Údaje o počtech obyvatel dle jednotek věku k 1. 7. příslušného roku, Věkově složení obyvatelstva za příslušné roky, Český statistický úřad, Dostupné na: <https://www.czso.cz/>.

Z Grafu 3, ve kterém jsou již sledovány pouze děti ve věku 10 až 14 let, ovšem vyplývá, že i zde je možné zaznamenat obdobný vývoj. Přitom z hlediska intenzity situace v roce 2022 dokonce ani nedosahuje úrovně v letech 2013–2017, kdy byly absolutní počty stabilně nízké. I pokud vezmeme v úvahu rok 2019, kde byly absolutní počty nejvyšší, intenzita byla shodná se situací v roce 2013.

Graf 3: Počty dětí ve věku 10–14 let, jejichž čin jinak trestný byl vyřízen v trestním řízení

Pramen: Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách, nestandardní sestavy pro osoby ve věku 10–14 let, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV; Údaje o počtech obyvatel dle jednotek věku k 1. 7. příslušného roku, Věkově složení obyvatelstva za příslušné roky, Český statistický úřad, Dostupné na: <https://www.czso.cz/>.

Z hlediska struktury kriminality páchané dětmi do 15 let stále platí, že se děti *nejčastěji dopouštějí majetkové kriminality. Nicméně v průběhu doby lze, alespoň pokud jde o kategorii majetkové kriminality dle TSK, pozorovat pokles jejího podílu.* Nárůst lze zaznamenat v kategorii ostatní kriminalita, kam je ale např. zařazen také čin jinak trestný poškození cizí věci dle § 228 odst. 2 TZ (sprejerství), který spadá z hlediska TZ do majetkových trestných činů. *Výrazný nárůst podílu je pak možné zaznamenat v případě mravnostní kriminality.* Podíl *násilné* kriminality se po poklesu na začátku sledovaného období, opět s výjimkou covidových let, kdy také klesl, *příliš nemění.* Ostatní druhy kriminality z hlediska třídění dle TSK hrají ve struktuře kriminality páchané dětmi mladšími 15 let okrajovou roli. K poklesu podílu hospodářské kriminality v posledních dvou letech zřejmě přispělo přeražení trestného činu neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku dle § 234 TZ, které tvořilo v případě dětí mladších 15 let její převážnou část, do kategorie majetková kriminalita.

Tabulka 2: Vývoj struktury činů jinak trestných (skutků dle TSK) dle druhu trestné činnosti v %

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Násilná kriminalita	25	21,3	21,3	20,7	22,6	21,4	19,9	20	17,8	18,9	21,5
Mravnostní kriminalita	8,3	7,9	8,9	10,2	11,8	12,2	13	13,7	14,9	16,5	18
Majetková kriminalita	44,4	45,9	38,1	41	35,7	38,6	32,5	33,7	34,7	32,1	26,6
Ostatní kriminalita	15,9	20,2	24,7	21,8	23,8	21,8	27,3	26,2	25,9	26,7	31,3
Zbývající kriminalita	3,3	2,4	2,9	2,7	2,8	2,8	3,4	1,9	1,8	2	1,6
Hospodářská kriminalita	3,1	2,3	4,1	3,7	3,4	3,2	3,7	4,6	4,9	3,8	1
Vojenské a protiústavní činy	0	0	0	0	0	0	0	0	0,1	0	0

Pramen: Statistické přehledy kriminality za příslušné roky. Dostupné na: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

Podíváme-li se detailněji na frekventovanější činy jinak trestné (blíže Tabulka 3), kterých se dopouštějí děti mladší 15 let, je možné zaznamenat, že *přestože krádeže zůstávají stále nejčastějším deliktem,* kterých se děti mladší 15 let dopouštějí, *je patrný trend poklesu jejich podílu.* Výrazný pokles krádeží v posledních sledovaných letech, zejména pak v roce 2022, lze patrně přičíst zejména již výše zmíněné *dekriminalizaci,* neboť tyto děti se poměrně často dopouštějí bagatelních krádeží s relativně nízkými výšemi škod. *Opačný trend – tj. výrazný nárůst – lze naopak zaznamenat u poškození cizí věci dle § 228 odst. 2 TZ (sprejerství dle TSK).* Jejich podíl narůstá, po krádeži jsou dlouhodobě na druhém místě. V roce 2022 dosahují téměř stejného podílu jako krádeže. Nutno podotknout, že dekriminalizace u tohoto trestného činu, s ohledem na to, že škoda zde není znakem skutkové podstaty, nemohla mít vliv. To na rozdíl od „klasického“ poškození cizí věci, které se také u této věkové kategorie objevuje relativně často. U těchto skutků lze v posledních dvou letech také zaznamenat pokles jejich podílu, byť ne příliš výrazný. Dalším frekventovanějším činem jinak trestným, kterého se děti v této věkové kategorii dopouštějí, jsou loupeže. Ty vykazovaly po poklesu na počátku sledovaného období relativně stabilní podíl. V roce 2019 jejich podíl narůstá.

Jak již bylo uvedeno výše, ve sledovaném období bylo obecně možné zaznamenat výrazný nárůst podílu mravnostní kriminality. Nejčastěji se v rámci mravnostní kriminality děti mladší 15 let dopouštějí pohlavního zneužití. Podíl těchto skutků zejména v posledních čtyřech letech převážně narůstal. Další výrazný nárůst bylo možné zaznamenat v souhrnné kategorii ostatní mravnostní trestné činy,⁶⁰ kam patří i výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií. Zde je zřejmé, že s rozvojem užívání sociálních sítí a médií dětmi se pojí i rizikové chování mládeže na internetu. Přitom různé formy sdílení, někdy i vlastních fotografií, mohou vést k naplnění této skutkové podstaty. To ostatně potvrzují i data z let 2021 a 2022, kde již byl tento čin sledován samostatně, resp. pouze s trestným činem zneužití dítěte k výrobě pornografie dle § 193 TZ. Tyto dvě právní kvalifikace zde tvořily převážnou většinu skutků, která spadala pod původní kategorii ostatní mravnostní trestné činy. Určitý vliv na nárůstu mravnostní kriminality, byť spíše zanedbatelný s ohledem na povahu tam uvedených jednání, mohla mít i novelizace TZ zákonem č. 141/2014 Sb.,⁶¹ ve které došlo ke kriminalizaci dalších jednání v oblasti dětské pornografie a navazování nedovolených kontaktů s dítětem. Od roku 2021 sem bylo též v důsledku změn v TSK přesunuto svádění k pohlavnímu styku z kategorie ostatní kriminalita, což by ovšem v případech dětí mladších 15 let s ohledem na objektivní stránku tohoto činu nemělo mít velký význam.

Naopak *převažující klesající podíl lze pozorovat u vydírání dle § 358 TZ či nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy dle § 283 TZ. Pokles podílu lze zaznamenat také u činů jinak trestných souvisejících s požáry způsobenými dětmi,*⁶² byť zde již jde o poměrně velmi malé počty případů, kde je vždy problém dovozovat nějaký výraznější trend. Zajímavý je poměrně výrazný *nárůst podílu maření úředního rozhodnutí a vykázaní od roku 2018 vzhledem k předchozím letům.* Je třeba říct, že v případě této věkové kategorie připadají do úvahy především činy jinak trestné, které spočívají v útěcích dětí s nařízenou ochrannou výchovou ze zařízení pro její výkon. Jak níže vyplývá z Grafu 6, v roce 2018 bylo možné zaznamenat nárůst počtů uložených ochranných výchov zejména vzhledem k předchozímu roku, nicméně velmi nízký podíl maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní, bylo možné sledovat až do roku 2017, kdy např. v roce 2012 byl počet uložených ochranných výchov vyšší než v roce 2018. Přitom jak v případě pohlavních zneužití, tak i maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní jsou výrazné také nárůsty v počtech skutků. Je možné, že to *může do jisté míry souviset i s tím, že se postupně dostávají do věku více zatíženého kriminalitou v této věkové kategorii – tj. 13 a 14 let, nejsilnější věkové ročníky. To se může projevit např. jak v čtenějších sexuálních aktivitách, tak v útěcích ze zařízení pro výkon ochranné výchovy, než by tomu bylo u mladších dětí.* Může jít také o nějakou *změnu praxe*, kdy např. dochází k častějšímu nahlašování těchto případů. Typicky u sexuálně orientovaných deliktů k tomu může přispívat i *větší pozornost, která je této problematice v dané oblasti věnována* ve společnosti. Nicméně

60 Dle TSK byly do této souhrnné kategorie zařazeny skutkové podstaty dle § 190 a § 192 až § 194 TZ, od roku 2021 je většina těchto skutkových podstat vykazována v samostatných kategoriích, pro účely našeho srovnání jsou v tabulce ostatní mravnostní TČ sloučeny do původní kategorie.

61 Zákon č. 141/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb.

62 Jsou sem zařazeny skutkové podstaty trestných činů dle § 228, § 272 a § 273 TZ.

k potvrzení těchto domněnek by bylo nutné udělat hlubší analýzu. Podíl úmyslných forem ublížení na zdraví, které se také ve struktuře skutků, kterých se dopouštějí děti mladší 15 let, vyskytují častěji, se výrazněji nemění.

Tabulka 3: Podíl frekventovaných činů jinak trestných (skutků dle TSK) na celkovém počtu skutků spáchaných dětmi mladšími 15 let v %

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Krádeže	38,7	40,1	31,6	32,8	29,8	29,4	26,7	26,1	28,5	24,8	17,6
Sprejerství	4,1	4,4	9,5	7,9	10,8	9	9,4	7,8	9,6	10,3	15,6
Poškozování/poškození cizí věci	4,7	4,2	5,1	5,7	5,4	8,1	5,2	5,1	4,9	3,8	3,6
Pohlavní zneužití	6,2	6,1	5,7	7,3	6,5	6,1	7	8,1	7,8	9,5	9,6
Výtržnictví	3,8	7	6,4	5,7	5,4	5,7	6,6	6,9	5,1	4,5	5,1
Úmyslná ublížení na zdraví	6,8	6,5	5,9	7,5	7,4	6,9	6,2	6,5	5,4	6,4	5,6
Loupeže	9,3	7	6,5	5,7	7,4	6,9	5,7	7,2	7,5	6,2	10,5
Vydirání	4,9	4,3	4,8	3,7	3,6	4,2	3,2	2,4	1,7	3,3	2,8
Nebezpečné vyhrožování	1,1	1,8	1,6	2,1	1,8	1,7	1,9	2,1	1,1	1,4	1,2
Ostatní mravnostní TČ	0,1	0,1	0,9	1,1	2,9	3,1	2,9	2,7	4	2	3,9
Maření výkonu úředního rozhodnutí	1,1	1,3	1,6	1,1	0,3	1,3	4,9	6,1	6	6,1	5,9
Nedov. výroba a jiné nakládání s o. a p. látkami a jedy pro jiného	3,3	4,7	3,6	4,6	5	3,1	3,9	3,7	3,6	2	2,6
Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění plat prostředku	2,2	1,6	2,5	2,1	2,2	2,7	2,8	3,5	4,1	4,3	4,7
Porušování domovní svobody	2,5	0,9	1,7	1,5	1,3	0,8	1,8	1,4	2	1	0,6
Znásilnění	1,5	1,4	1,5	0,7	1,7	1,7	1,6	1,8	2,2	2,2	2,9
Požáry	2,4	0,9	2,2	1,8	1,1	1,1	1	0,3	0,6	0,5	1,3
Ostatní	7,3	7,7	8,9	8,5	7,5	8,2	9,1	8,3	6,1	11,6	6,4

Pramen: Statistické přehledy kriminality za příslušné roky dostupné na: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>; Pozn: V tabulce je převzata terminologie TSK – označení některých skutků nemusí vždy odpovídat označení dle TZ. Některé kategorie obsahují různé skutkové podstaty trestných činů dle TZ – konkrétně sprejerství – § 228 odst. 2 TZ., úmyslná ublížení na zdraví – § 145 až § 146a TZ, požáry/poškození cizí věci a obecné ohrožení dle § 228 a § 273 a § 273 TZ; pod označením pohlavní zneužití jsou sloučeny všechny kategorie pohlavních zneužití dle TSK, obdobně je tomu i u výtržnictví a loupeží. Od roku 2021 již není jako souhrnná skupina ostatní mravnostní činy. Je rozdělena na více kategorií – pro účely této tabulky je toto označení ponecháno, s tím, že obsahuje všechny kategorie, které byly dříve v jejím rámci.

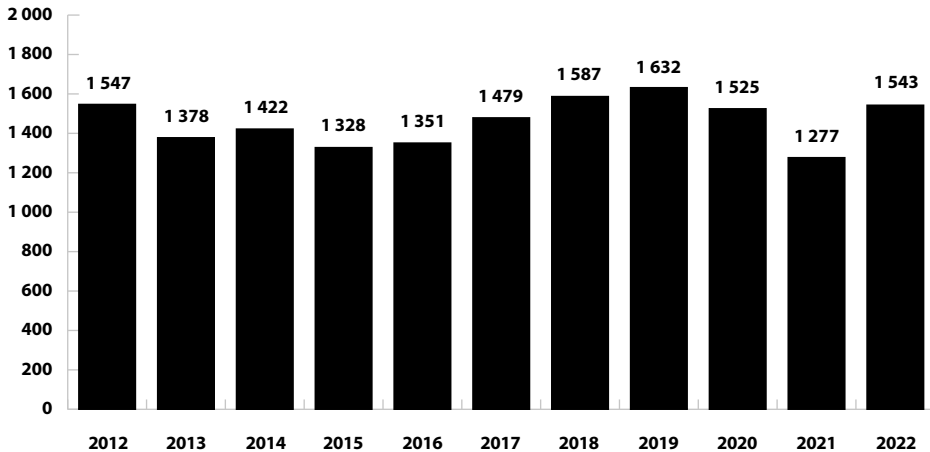
Velmi závažné formy kriminality, jako jsou vraždy, se vyskytují ojediněle. Také znásilnění nejsou příliš častá, byť v posledních letech bylo možné zaznamenat jejich nárůst. Podrobně je problematice násilné kriminality, která byla dílčím předmětem našeho výzkumu, věnována pozornost v samostatně vydané publikaci (blíže Hulmáková et al., 2023).

III.2 Děti mladší patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže a ukládaná opatření

Pokud se podíváme blíže na situaci po skončení trestního řízení, kde byly vyřízeny skutky dětí mladších 15 let, je možné vycházet především z netrestních statistik státních zastupitelství a statistik soudů v opatrovnických věcech. S tím jsou spojeny určité limity, neboť tyto soudní statistiky jsou orientovány primárně na jiné typy civilního řízení, nelze tedy např. sledovat údaje o činu, kterého se děti projednávají před soudem pro mládež dopustily. Dalším omezením je skutečnost, že přehledy o uložených opatřeních či jiných způsobech vyřízení věci v sobě zahrnují i případy trestně neodpovědných mladistvých, u kterých bylo vedeno řízení dle hlavy III. ZSM s ohledem na to, že nebyli trestně odpovědní z důvodů nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti dle § 5 odst. 2 ZSM. Nicméně jejich podíl je spíše zanedbatelný, což lze dovodit z údajů netrestní statistiky státních zastupitelství.⁶³

Pokud chceme sledovat vývoj počtů návrhů podaných státními zastupitelstvími (blíže Graf 4), je možné konstatovat, že v zásadě odpovídá výše uvedenému vývoji počtů dětí, jejichž skutky byly vyřízeny v trestním řízení (blíže Graf 2). Počty návrhů na uložení opatření dle § 90 odst. 3 ZSM, podaných státními zastupitelstvími, v případech dětí mladších 15 let jsou od roku 2013 poměrně stabilní. Nárůst lze zaznamenat od roku 2017, poté je patrný pokles, což lze dát zejména v roce 2020 do souvislosti s pandemií covid-19, a poté též s již zmíněnou dekriminalizací. V roce 2022 počty návrhů opět narůstají, ale nedosahují ani úrovně před pandemií covid-19.

Graf 4: Počty návrhů na uložení opatření dle § 90 ZSM u dětí mladších 15 let

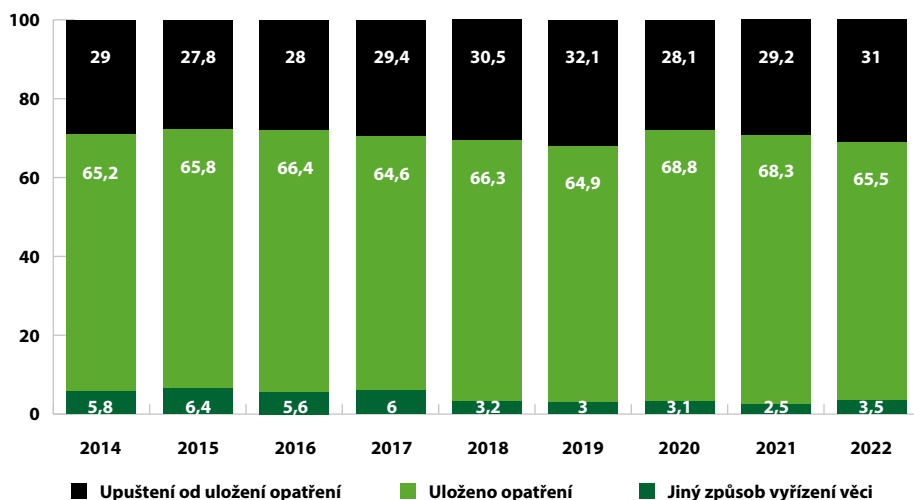

Pramen: Statistické listy netrestní – Přehledy č. 1 – Charakteristika a výsledek věcí podle § 90 ZSM, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV.

63 Počty návrhů dle hlavy III. ZSM, které se týkají mladistvých, se v období let 2012–2022 pohybují mezi 0,3–5,7 %.
Pramen: Statistické listy netrestní – nestandardní sestavy – Přehledy č. 1 – Charakteristika a výsledek věcí – věc podle § 90 ZSM, trestně neodpovědný mladistvý.

Z Grafu 5 pak vyplývá, že *pokud se věc dostane před soud pro mládež⁶⁴, v naprosté většině případů soudy buď uloží opatření nebo upustí od jeho uložení*. Případy, kdy je věc vyřízena jiným způsobem, tj. dojde k zastavení řízení z důvodů nedostatku podmínek řízení, zamítnutí návrhu, protože se nejednalo o čin jinak trestný, či se o něj sice jednalo, ale nespáchalo jej projednávané dítě, k zastavení řízení, protože návrh nebyl podán státním zastupitelstvím, či jinému vyřízení věci, se objevují v zanedbatelné míře. Ve sledovaném období se podíl takto vyřízených věcí pohyboval mezi 3 až 6 %, přičemž nižší podíly lze sledovat v druhé polovině sledovaného období. V předmětném období pak je možné konstatovat, že *soudy pro mládež přibližně ve dvou třetinách případů uložily v jednotlivých letech nějaké opatření a přibližně kolem 30 % případů ročně končilo upuštěním od uložení opatření*.

Graf 5: Podíl věcí dle hlavy III. ZSM podle způsobu jejich vyřízení v %

Pramen: Přehledy o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech Okresní soudy – počet věcí (spisů), Ministerstvo spravedlnosti, databáze CSLAV.

V rámci sledování struktury ukládaných opatření je mezi opatření zařazeno i upuštění od uložení opatření, a to proto, že podmínkou pro zvolení této nejméně intenzivní reakce soudu musí být vždy předpoklad, že se jednalo o čin jinak trestný a že jej spáchalo dítě, které je projednáváno před soudem pro mládež. Z Tabulky 4 je patrné, že v *převážné míře soudy pro mládež volí právě buď možnost upuštění od uložení opatření nebo napomenutí s výstrahou*.

64 Údaje, které se týkají položky jiný způsob vyřízení věci, kam byly sloučeny případy kategorie jinak a zastavení řízení dle § 90 odst. 3 ZSM, není možné srovnávat s obdobím před rokem 2014, protože místo kategorie jinak byla evidována kategorie jiné rozhodnutí o výchově, kam spadala i jiná rozhodnutí než jen rozhodnutí, týkající se řízení dle hlavy III. ZSM.

Tabulka 4: Struktura ukládaných opatření dle hlavy III. ZSM, včetně upuštění od uložení opatření dle počtu věcí (spisů), v %

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Upuštění od uložení opatření	33,1	30,3	30,8	29,7	29,6	31,4	31,5	33,1	29	29,9	32,1
Napomenutí s výstrahou	32,2	32,6	35,8	35,2	33,7	35,1	34,8	34,5	38	36,6	38,4
Výchovné povinnosti	4,8	6,7	7,1	7,7	8,8	9,3	10,7	12,4	10	11,1	11,2
Výchovná omezení	0,7	2	2	1,5	0,9	0,6	1,2	0,6	0,1	0,3	0,4
Zařazení do výchovného programu v SVP	7,9	8,8	5,9	8,4	8,8	9,6	7,8	7,4	9,1	8,3	7,3
Dohled probačního úředníka	18	17	16,5	14,8	15,6	12,4	11,5	8,5	10,3	10,9	7,4
Ochranná výchova	3	2,2	1,8	2,1	2,4	1,5	2,5	3,2	2,8	2,1	2,8
Ochranné léčení	0,4	0,5	0,2	0,5	0,2	0,4	0,1	0,1	0,6	0,7	0,4

Pramen: Přehledy o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech Okresní soudy – počet věcí (spisů), Ministerstvo spravedlnosti, databáze CSLAV.

Pozn.: SVP – středisko výchovné péče; V předmětných přehledech se vykazuje pouze hlavní (nejintenzivnější) uložené opatření dítěti v dané věci.⁶⁵

To do jisté míry vypovídá o tom, že poměrně velká část dětí, které se ocitají před soudy pro mládež v době rozhodování, již patrně nevyžaduje intenzivnější formu intervence. S tím souvisí i v praxi zmiňovaný problém, že u části dětí, které se nyní povinně ocitají před soudem, je tento způsob řešení věci zbytečný a pro děti nadměrně zatěžující (Večerka et al., 2019). I když pouze na základě statistických údajů to samozřejmě nelze jednoznačně potvrdit, protože v určité části případů lze např. napomenutí s výstrahou považovat za adekvátní reakci. Zároveň je třeba vzít do úvahy i to, že skutečnost, že není třeba dítěti ukládat žádné opatření, mohla nastat až po podání návrhu státním zastupitelstvím. Také je na místě uvést, že určitý podíl případů upuštění od uložení opatření dopadá naopak na situace, kdy se dítě ocitlo před soudem pro mládež již opakovaně, výchovnou intervencí potřebuje, ale zároveň mu již nelze uložit přísnější opatření, než které mu již uloženo bylo, typicky ochrannou výchovu, kterou stále vykonává.

Z hlediska vývoje podílů upuštění od uložení opatření a napomenutí s výstrahou je možné pozorovat *nárůst podílu napomenutí s výstrahou*, a to zejména s počátkem sledovaného období, kdy tento druh opatření byl relativně nový.⁶⁶ Podíl uložených upuštění od uložení opatření se ve sledovaném období výrazněji nemění, pohybuje se mezi 29 až 33 %. *Mezi častěji ukládaná opatření, byť s výrazným odstupem, dále patří výchovné povinnosti, dohled probačního úředníka a zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu v SVP.* Z hlediska vývoje podílu těchto opatření je patrný

65 Zde se postupuje sestupně od § 93 odst. 1 písm. g) až písm. a) ZSM, což by mělo v zásadě odrážet pořadí od nejintenzivnějšího uloženého opatření. Nicméně vždy tomu tak fakticky být nemusí a v případě napomenutí s výstrahou ve srovnání s výchovnými povinnostmi a výchovnými omezeními tomu zpravidla tak nebude.

66 Spolu s výchovnými povinnostmi a výchovnými omezeními bylo zavedeno od 1. 1. 2010.

výrazný pokles ukládání dohledu probačního úředníka, což lze dát právě do souvislosti se zavedením nových opatření od roku 2010. Naopak v případě výchovných povinností bylo možné zaznamenat jejich nárůst. V rámci VNZSM by mělo dojít zároveň k zúžení výčtu výchovných povinností a výchovných omezení, na jejichž výkon mají dohlížet probační úředníci.⁶⁷ Výchovná omezení se již nyní užívají spíše sporadicky. V případě výchovných povinností je spíše možné očekávat pokles jejich ukládání, protože ochota soudu ukládat takové, jejichž výkon již nadále nebude kontrolovat probační úředník, zde tím může být ovlivněna. Podíl ochranných výchov, jako jednoho z nejintenzivnějších opatření, se ve sledovaném období příliš nemění. Pohybuje se přibližně mezi 2–3 %. Ochranné léčení po celé sledované období zaujímá zanedbatelný podíl. Vyjdeme-li z Tabulky 5, situace se, pokud jde o podíl jednotlivých opatření, výrazněji neliší ani v případech, kdy sledujeme podíl všech opatření, která byla dítěti uložena.

Tabulka 5: Podíl opatření (včetně upuštění od uložení opatření) ukládaná v řízení dle hlavy III. ZSM dle počtu práv v %

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Upuštění od uložení opatření	33,2	30,1	31,1	29,8	29,6	32	31,6	33,2	29,3	29,7	32,3
Napomenutí s výstrahou	31,9	32,7	35,7	35,2	33,4	34,5	34,5	34,5	37,6	36,8	37,9
Výchovné povinnosti	4,8	6,8	7,1	7,6	9,3	9,3	10,6	12,5	10	11,3	11,6
Výchovná omezení	0,6	2	2	1,5	0,9	0,5	1,2	0,6	0,1	0,3	0,4
Zařazení do výchovného programu v SVP	7,9	8,7	5,8	8,4	8,6	9,3	7,8	7,3	9	8,3	7,2
Dohled probačního úředníka	18,2	17	16,4	14,8	15,7	12,5	11,8	8,5	10,6	10,9	7,4
Ochranná výchova	2,9	2,2	1,8	2,1	2,4	1,5	2,4	3,2	2,8	2,1	2,8
Ochranné léčení	0,4	0,5	0,2	0,5	0,2	0,4	0,1	0,1	0,6	0,7	0,4

Pramen: Přehledy o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech Okresní soudy – počet práv, Ministerstvo spravedlnosti, databáze CSLAV. Právní stav k 30. 6. 2024.

Pozn.: SVP – středisko výchovné péče; V těchto výkazech jsou vykazována všechna uložena opatření.

Zároveň je z Tabulek 6 a 7, kde jsou uvedeny absolutní počty uložených opatření, patrné, že soudy příliš nevyužívají možnosti ukládat dítěti v jedné věci více opatření, když údaje o počtech uložených opatření dle počtu věcí (Tabulka 6), kde je uváděno pouze hlavní uložené opatření, se příliš neliší od údajů o uložených opatřeních dle počtu práv, kde jsou uvedena všechna uložena opatření (Tabulka 7).

⁶⁷ V případě dospělých pachatelů k tomu u přiměřených povinností a přiměřených omezení došlo již zákonem č. 220/2021 Sb., s účinností od 1. 1. 2022.

Tabulka 6: Počty uložených opatření v řízení dle hlavy III. ZSM dle počtu věcí (spisů)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Upuštění od uložení opatření	453	414	397	346	379	394	460	500	423	409	432
Napomenutí s výstrahou	441	445	461	410	431	441	508	522	555	501	516
Výchovné povinnosti	66	92	91	90	113	117	156	188	146	152	150
Výchovná omezení	9	27	26	18	12	7	18	9	1	4	5
Zařazení do výchovného programu v SVP	108	120	76	98	112	120	114	112	133	114	98
Dohled probačního úředníka	246	232	213	172	199	156	168	129	151	149	99
Ochranná výchova	41	30	23	25	31	19	36	49	41	29	38
Ochranné léčení	6	7	2	6	2	5	1	2	9	9	6
Celkem	1370	1367	1289	1165	1279	1259	1461	1511	1459	1367	1344

Pramen: Přehledy o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech – okresní soudy – počet věcí (spisů), Ministerstvo spravedlnosti, databáze CSLAV.

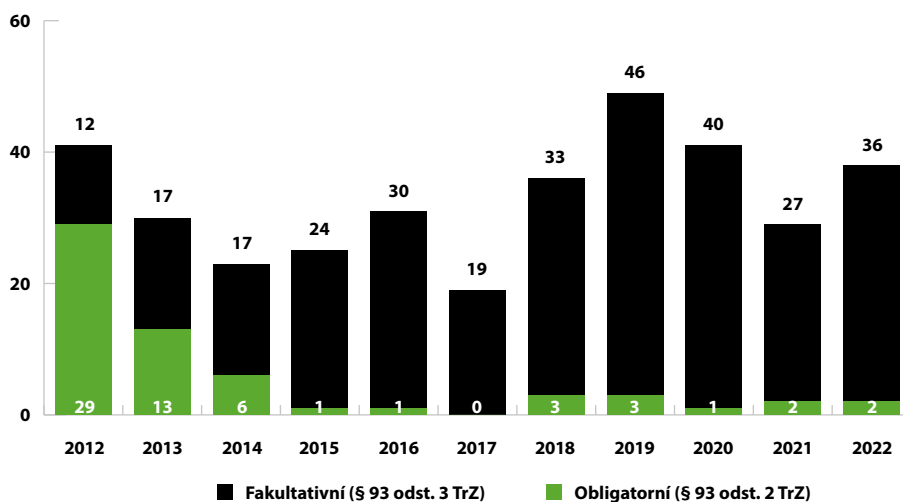
Tabulka 7: Počty uložených opatření dle hlavy III. ZSM dle počtu práv

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Upuštění od uložení opatření	462	417	406	351	385	413	469	507	434	409	442
Napomenutí s výstrahou	444	453	466	414	435	445	513	527	557	507	519
Výchovné povinnosti	67	94	93	90	121	120	157	191	148	156	159
Výchovná omezení	9	28	26	18	12	7	18	9	1	4	5
Zařazení do výchovného programu v SVP	110	120	76	99	112	120	116	112	133	114	98
Dohled probačního úředníka	253	236	215	174	204	161	175	129	157	151	101
Ochranná výchova	41	30	23	25	31	19	36	49	41	29	38
Ochranné léčení	6	7	2	6	2	5	1	2	9	9	6
Celkem	1392	1385	1307	1177	1302	1290	1485	1526	1480	1370	1368

Pramen: Přehledy o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech – okresní soudy – počet práv, Ministerstvo spravedlnosti, databáze CSLAV.

Mezi nejintenzivnější (nejpřísnější) opatření lze zařadit především ochrannou výchovu, a poté ochranné léčení, byť zde bude výrazně záviset na tom, zda půjde o ambulantní či ústavní formu. V Grafu 6 je možné sledovat *vyšší počty uložených ochranných výchov od roku 2018*, ve srovnání s velkou částí předchozího období, což samozřejmě do jisté míry *odpovídá obecně nárůstu počtů návrhů na uložení opatření v tomto období* (viz Graf 4).

Graf 6: Počty uložených ochranných výchov

Pramen: Přehledy o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech – okresní soudy – počet práv, Ministerstvo spravedlnosti, databáze CSLAV.

V Grafu 6 lze také nalézt údaje o počtech tzv. *obligatorních ochranných výchov* dle § 93 odst. 2 ZSM. Poukázat lze především na jejich vysoké počty na počátku sledovaného období, které nekorespondují s údaji jak policejních statistik, tak i statistik státních zastupitelství. V těchto statistikách jsou počty osob projednávaných za činy, které by zde reálně připadaly do úvahy, jako jsou např. kvalifikované skutkové podstaty vraždy či obecného ohrožení, výrazně nižší (blíže Hulmáková et al., 2023). Lze předpokládat, že se tedy jedná spíše o problém se statistickým vykazováním.⁶⁸ *Ochranná léčení jsou ukládána ojedinelé*, ve sledovaném období se jejich počty pohybovaly v rozmezí 1–9 případů ročně.

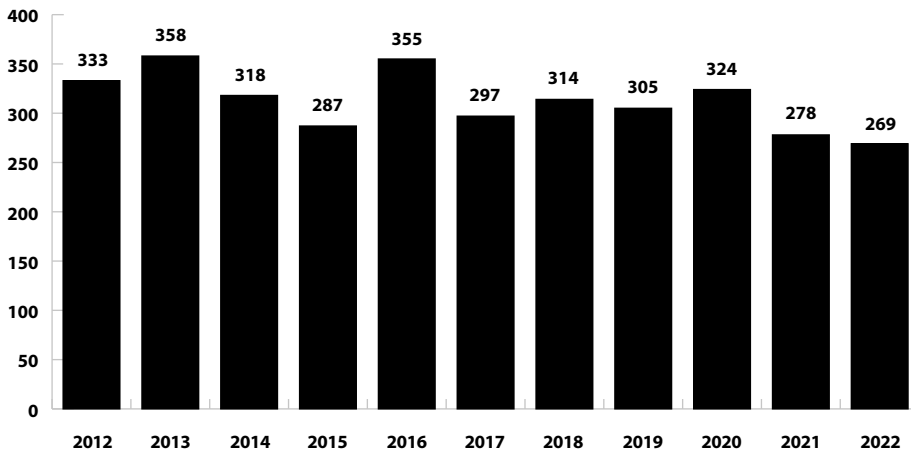
III.3 Zapojení Probační a mediační služby v soudnictví ve věcech mládeže a aplikace restorativních postupů

Jednou z hlavních činností PMS v řízení ve věcech dětí mladších 15 let je působení na dítě v rámci *uloženého dohledu probačního úředníka, či při kontrole výkonu výchovných povinností a omezení*. Jak vyplývá z Grafu 7, v *druhé polovině sledovaného období, především pak v posledních dvou letech jsou počty spisů souvisejících s touto agendou převážně nižší*, než tomu bylo v předcházejícím období. Pokles počtů ukládaných opatření, zejména v covidovém období, lze vysvětlit obecně poklesem dětí v systému soudnictví ve věcech mládeže, nicméně pokles v letech 2017–2019 již tímto způsobem vysvětlit nelze, neboť počty

68 Na tento problém ostatně poukázal i výzkum IKSP zaměřený na problematiku ústavní a ochranné výchovy (Zeman et al., 2009), či (Hulmáková, 2013). Jak je patrné z poklesu „obligatorních“ ochranných výchov od roku 2014, tento problém byl již odstraněn zpřesněním v rámci statistického vykazování, kde se nyní v přehledech výslovně uvádí, že se jedná o ochrannou výchovu za čin, za který trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu od roku 2014.

návrhů na uložení opatření naopak rostly. Obecně to však souvisí s určitými *změnami ve struktuře ukládaných opatření*, kdy klesají počty uložených dohledů a častěji jsou ukládány napomenutí s výstrahou a také výchovné povinnosti, byť i ty kontroluje probační úředník.

Graf 7: Počty spisů PMS související s kontrolou výkonu uložených opatření dětem mladším patnácti let v absolutních číslech

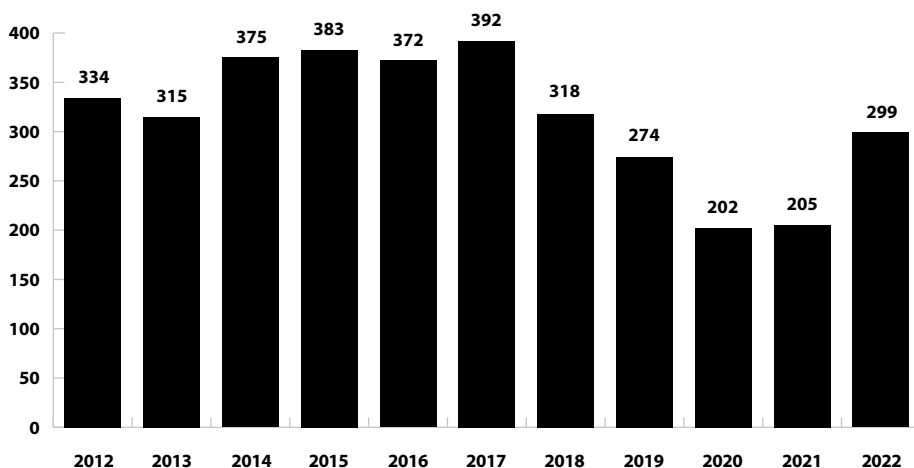
Zdroj dat: export dat Probační rejstřík AIS PMS 2012–2022.

Uvedené hodnoty případů za jednotlivé soudní kraje i za celou Českou republiku (dále jen ČR) jsou očištěny od případů, kdy došlo k postoupení případu mezi středisky Probační a mediační služby.

Další významnější agendou je *příprava podkladů pro účely rozhodnutí*, kdy PMS může být pověřena, aby zjistila údaje k osobě dítěte a jeho poměrům. Tato možnost byla výslovně do ZSM zakotvena s účinností od 1. 1. 2022, nicméně v praxi této možnosti bylo využíváno již dříve (blíže viz kap. II.3.3). Zajímavé je, že *v roce 2022 byl počet spisů, kde PMS v této oblasti působila, výrazně nižší, než tomu bylo do roku 2017*. A to přesto, že v daném roce byl počet návrhů na uložení opatření vyšší, i když ve srovnání s rokem 2019, kdy byl počet návrhů na uložení opatření vyšší, počty těchto případů mírně narostly. Lze tedy říci, že výše zmiňovaná novelizace se zatím výrazněji v tomto směru neprojevila. Výrazný pokles v letech 2020–2021 lze dát do souvislosti s pandemií covid-19.

Graf 8: Počty spisů souvisejících s přípravou podkladů pro rozhodnutí ve věcech dětí mladších patnácti let v absolutních číslech

Zdroj dat: export dat Probační rejstřík AIS PMS 2012–2022.

Uvedené hodnoty případů za jednotlivé soudní kraje i za celou Českou republiku (dále jen ČR) jsou očištěny od případů, kdy došlo k postoupení případu mezi středisky Probační a mediační služby.

Jak již bylo uvedeno výše, jedním z účelů postupů a ukládaných opatření u dětí mladších 15 let v soudnictví ve věcech mládeže by mělo být obnovení vztahů narušených činem jinak trestným. To lze realizovat i v případech dětí mladších 15 let právě formou aplikace, např. mediací či restorativních konferencí. Ze statistických údajů PMS je patrné, že tyto postupy a instituty jsou po celé sledované období využívány velmi zřídka. Jedním z důvodů může být právě skutečnost, že zde nebylo možné aplikovat odklony (bližze kap. II.3.2).

V případě počtů mediací, realizovaných PMS ve sledovaném období u těchto dětí, je zřejmé, že vyjma let 2015–2016, kdy došlo k určitému zvýšení,⁶⁹ a naopak roku 2020, kdy se v souvislosti s proticovidovými opatřeními prakticky téměř nerealizovaly, se jejich počty pohybovaly mezi 22 a 35 případy ročně. Situace se nezměnila ani poté, co v souvislosti s novelizací zákona o Probační a mediační službě došlo k výslovnému vymezení působnosti i v případě dětí mladších 15 let, s účinností od 1. 1. 2022. Je tedy patrné, byť je třeba poukázat na to, že jde zatím o velmi krátké časové období po této změně, že zde hrají roli i další faktory, jako je např. vyčerpání jednotlivých středisek, případně kvalita spolupráce jednotlivých subjektů v rámci konkrétního soudního obvodu. Jak je patrné z Tabulky 8, v některých krajích se, zejména v druhé polovině sledovaného období, mediace u dětí mladších 15 let nerealizovaly vůbec. Přitom z celkově nízkých počtů v ostatních krajích lze předpokládat, že k jejich realizaci dochází spíše pouze v několika málo soudních obvodech.

69 Nicméně v těchto letech jsou tyto počty vzhledem k celkovému počtu dětí v systému velmi nízké.

Tabulka 8: Počty případů mediací realizovaných PMS ve věcech dětí mladších patnácti let

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Praha	2	3	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Středočeský	0	11	0	0	0	0	0	0	0	6	2
Jihočeský	0	2	2	6	2	2	6	1	1	0	0
Západočeský	1	1	5	1	8	3	9	5	0	5	9
Severočeský	5	4	4	4	11	9	3	7	1	4	6
Východočeský	12	4	10	20	10	5	3	3	1	2	3
Jihomoravský	2	10	2	9	0	2	1	1	0	3	5
Severomoravský	7	0	5	19	10	3	2	5	2	5	4
ČR	29	35	29	60	42	24	24	22	5	25	29

Zdroj dat: export dat Probační rejstřík AIS PMS 2015–2022; Výkaz zpráv 2012–2014.

V případě *rodinných skupinových konferencí (RSK)* se pak skutečně jedná pouze o *zcela výjimečné případy*. Ve většině soudních krajů se prakticky vůbec nerealizují. I zde lze pak v rámci krajů, kde lze zaznamenat jejich realizaci, zároveň předpokládat, že se spíše jedná o *ojedinelou praxi na několika málo střediscích PMS*. To patrně souvisí s tím, že v případě RSK jde skutečně o velmi časově, organizačně i materiálně náročnou agendu (Tomášek et al., 2019).

Tabulka 9: Počty případů RSK realizovaných PMS ve věcech dětí mladších patnácti let

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Praha	0	0	0	0	0	0
Středočeský	0	0	0	2	0	0
Jihočeský	0	0	1	0	0	0
Západočeský	0	0	0	0	0	0
Severočeský	0	0	2	0	0	0
Východočeský	1	0	0	0	0	0
Jihomoravský	1	0	0	0	4	1
Severomoravský	3	2	3	0	2	9
ČR	5	2	6	2	6	10

Zdroj dat: export dat Probační rejstřík AIS PMS 2017–2022; Do roku 2017 nebyly RSK statisticky evidovány.

III.4 Délka řízení

Jedním ze základních principů, zakotvených v ZSM, který se dotýká i řízení dle hlavy III. ZSM, je zásada včasného a rychlého projednání věci dle § 3 odst. 6 ZSM. Význam rychlé a adekvátní reakce na situaci, kdy se dítě dopustí činu jinak trestného, je právě u dětí mladší 15 let klíčová (blíže kap. II.3.2). Proto je důležité se zabývat i tím, jak dlouho trvá projednávání věci v systému soudnictví ve věcech mládeže.

Pokud chceme sledovat *délku trestního řízení, týkajícího se prověřování činu jinak trestného*, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let, je třeba brát do úvahy, že statistické vykazování v policejních statistikách je primárně orientované na sledování skutků u trestně odpovědných osob. Není specificky přizpůsobeno řízení ve věcech o činu jinak trestném, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let. Při naší analýze vycházíme z nestandardních sestav zpracovaných Odborem věcných gescí a statistik Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR, kde se vychází ze skutků, které spáchaly osoby, u nichž došlo k ukončení věci odložením pro nedostatek věku. Délka řízení je zde nastavena jako interval mezi datem o položce sdělení obvinění (resp. zahájení úkonů trestního řízení) a datem ukončení věci odložením pro nedostatek věku. Zároveň jsme do analýzy zařadili pouze případy, kdy bylo možné takový interval určit.⁷⁰

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem je třeba počítat s tím, že jde *spíše pouze o určitý orientační přehled o délkách řízení o prověřování činů jinak trestných*. Zároveň je třeba uvést, že v rámci analýzy spisů (blíže kap. IV.7.3) jsme také při zjišťování délky řízení vycházeli od data zahájení úkonů trestního řízení, nicméně v případech, že v té době ještě nebyl znám pachatel, uvedli jsme až první datum, ze kterého ze spisu vyplynulo, že podezřelou osobou z daného činu je dítě mladší 15 let.

Z Tabulky 10 a Grafu 9 je zřejmé, že ve sledovaném období let 2016–2022 bylo prověřování činů jinak trestných (skutků) dětí mladších 15 let *více než z poloviny skončeno* odložením věci pro nedostatek věku *do tří měsíců od zahájení*. V roce 2016 se tak dělo téměř ve dvou třetinách případů (586 případů, tj. 65,3 %) a i v letech 2017–2019 se pohyboval lehce nad třípětinovou hodnotou. V letech následujících se podíl zmíněných případů, vyřízených do tří měsíců, pohyboval kolem 50 %. Tento pokles mohl být do značné míry ovlivněn protiepidemiologickými opatřeními přijatými v souvislosti s covid-19, která se nepochybně promítla i do činnosti policie. V roce 2022 se však podíl věcí vyřízených do tří měsíců stále pohyboval lehce nad polovinou (52 %), což však již nelze odůvodnit opatřeními přijatými v souvislosti s covid-19. Zároveň je třeba poukázat, že *poměrně často je v celém sledovaném období věc vyřešena v rozmezí 3 až 6 měsíců*. Podíl těchto věcí se pohyboval mezi 26 až 35 %. *Počty věcí, které trvají déle než rok, jsou naopak spíše výjimečné*. Nicméně je třeba zmínit, že v letech 2020–2022 došlo k poměrně výraznému nárůstu počtu případů prověřovaných déle než 6 měsíců. V prvních dvou letech to zřejmě souvisí s proticovidovými opatřeními.

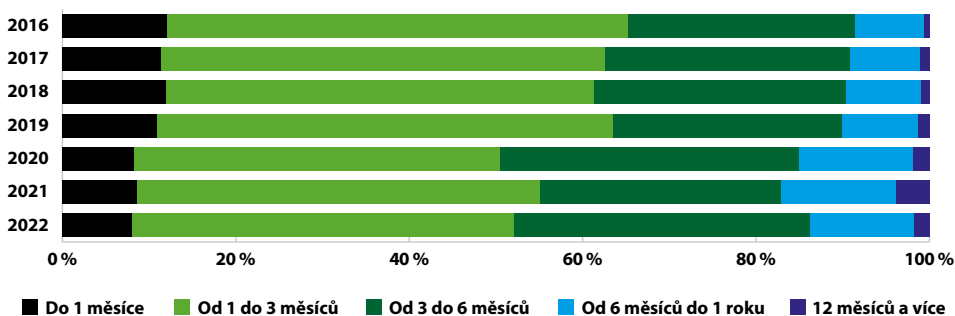
70 V případě, že osoba spáchala více skutků, byl vybrán skutek s dřívějším sdělením obvinění. Vzhledem k tomu, že v případě dětí mladších 15 let ke sdělení obvinění nedochází, uvádí se zde datum zahájení úkonů trestního řízení. To se však nemusí shodovat s okamžikem, kdy již bylo známo, že je z činu podezřelé dítě mladší 15 let. Při analýze poskytnutých dat na základě takto vymezeného období byla u určitého počtu případů v jednotlivých letech vykázána nula. Jednalo se o případy, kdy nebylo možné zjistit daný interval (absence údaje o zahájení úkonů trestního stíhání). Pro další analýzu jsme proto nadále použili pouze případy s nenulovou hodnotou. Nicméně podíl případů, u nichž byla vykázána nulová délka, byl po celé období spíše zanedbatelný, pohyboval se mezi 0,9 až 2,5 % případů. S ohledem na nemožnost srovnání s předchozím obdobím, vzhledem k výrazným změnám v metodice, jsou délky řízení sledovány až od roku 2016.

Tabulka 10: Počty případů dle délky prověřování ve věcech dětí mladších 15 let

	do 1 měsíce		od 1 do 3 měsíců		od 3 do 6 měsíců		od 6 měsíců do 1 roku		od 12 do 18 měsíců		od 18 měsíců do 2 let		více než 2 roky	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
2016	108	12	478	53,2	235	26,2	71	7,9	5	0,6	0	0	1	0,1
2017	137	11,4	615	51,2	338	28,1	98	8,2	11	0,9	1	0,1	1	0,1
2018	144	11,9	597	49,4	351	29	105	8,7	7	0,6	3	0,2	2	0,2
2019	162	10,9	778	52,5	392	26,5	130	8,8	18	1,2	2	0,1	0	0
2020	111	8,2	569	42,2	466	34,5	176	13	21	1,6	6	0,4	0	0
2021	91	8,6	493	46,5	294	27,7	141	13,3	25	2,4	13	1,2	3	0,3
2022	116	8	634	44	493	34,2	172	11,9	17	1,2	4	0,3	6	0,4

Pramen: Nestandardní sestavy zpracované Odborem věcných gescí a statistik Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR.

Graf 9: Počty případů dle délky prověřování ve věcech dětí mladších 15 let v %

Pramen: Nestandardní sestavy zpracované Odborem věcných gescí a statistik Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR.

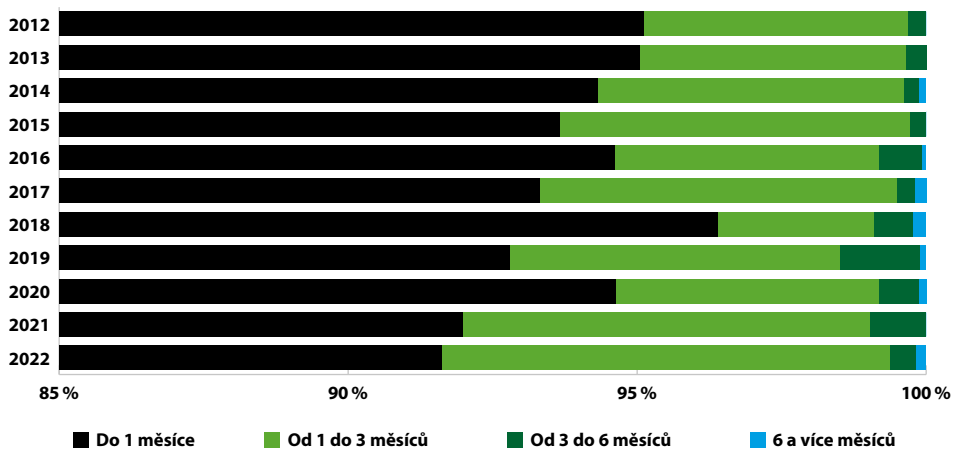
Dále jsme se zajímali o to, jak dlouho trvá postup státního zastupitelství po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření soudu pro mládež. Vycházeli jsme zde ze statistických výkazů státních zastupitelství. Z Tabulky 11 a Grafu 10 je zřejmé, že převážná část případů byla po celé sledované období vyřízena *do dvou měsíců*, podíl těchto případů se pohyboval v rozmezí od 98,1 do 98,9 %. Zároveň lze konstatovat, že po celé sledované období *ve více než 90 % případů* nepřekročila doba od nabytí právní moci rozhodnutí o odložení věci do podání návrhu na uložení opatření *jeden měsíc*. Nejvíce případů, kdy byl návrh na uložení opatření podán do jednoho měsíce, bylo zaznamenáno v roce 2018, kdy jejich podíl na celkovém počtu činil 96,4 %.

Tabulka 11: Délky řízení od rozhodnutí o odložení věci do podání návrhu na uložení opatření

	do 1 měsíce		od 1 do 2 měsíců		od 2 do 3 měsíců		od 3 do 4 měsíců		od 4 do 5 měsíců		od 5 do 6 měsíců		od 6 měsíců do 1 roku		od 1 do 2 let	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
2012	1 497	95,1	60	3,8	12	0,8	5	0,3	0	0	0	0	0	0	0	0
2013	1 362	95	48	3,3	18	1,3	3	0,2	2	0,1	0	0	0	0	0	0
2014	1 425	94,3	65	4,3	15	1	3	0,2	1	0,1	0	0	0	0	2	0,1
2015	1 300	93,7	73	5,3	11	0,8	3	0,2	1	0,1	0	0	0	0	0	0
2016	1 371	94,6	51	3,5	15	1	8	0,6	2	0,1	1	0,1	1	0,1	0	0
2017	1 465	93,3	77	4,9	20	1,3	4	0,3	0	0	1	0,1	1	0,1	2	0,1
2018	1 600	96,4	37	2,2	8	0,5	4	0,2	3	0,2	4	0,2	4	0,2	0	0
2019	1 609	92,8	85	4,9	14	0,8	8	0,5	4	0,2	12	0,7	2	0,1	0	0
2020	1 514	94,6	62	3,9	11	0,7	7	0,4	3	0,2	1	0,1	2	0,1	0	0
2021	1 217	92	86	6,5	7	0,5	1	0,1	3	0,2	9	0,7	0	0	0	0
2022	1 464	91,6	112	7	12	0,8	3	0,2	2	0,1	2	0,1	3	0,2	0	0

Pramen: Statistický list netrestní (Z-SL-C), Přehled č. 2(N16) – Délka řízení v netrestních věcech u OSZ – návrhy podle § 90/1 ZSVM, Ministerstvo spravedlnosti CSLAV.

Graf 10: Délky řízení od rozhodnutí o odložení věci do podání návrhu na uložení opatření v %

Pramen: Statistický list netrestní (Z-SL-C), Přehled č. 2(N16) – Délka řízení v netrestních věcech u OSZ – návrhy podle § 90/1 ZSVM, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV.

Za léta 2012–2022 činila průměrná délka zmíněné fáze řízení 11 dní (10,7; sm. odchylka 1,68). Zatímco v letech 2012, 2013 a 2018 byla průměrná délka 9 dní, v roce 2021 byla 13 dní a v následujícím roce dokonce 14 dní. Je však otázkou, do jaké míry byla průměrná délka této fáze řízení v roce 2022 ovlivněna nabytím účinnosti zákona č. 220/2021 Sb., který mimo jiné zakotvuje v § 90 odst. 1 ZSM možnost státního zastupitelství pověřit PMS zjištěním podkladů k osobě dítěte a jeho osobním, rodinným a jiným poměrům. Ze statistických údajů PMS (viz kap. III.3) lze sice pozorovat spíše pokles agendy PMS v této

oblasti, nicméně je možné, že došlo k určitému přesunu, a tyto podklady nyní častěji vyžaduje státní zastupitelství ještě před podáním návrhu. Blíže k průměrným délkám řízení ve věcech dětí mladších 15 let na státních zastupitelstvích, viz Tabulka 12.

Tabulka 12: Přehled průměrných délek řízení ve věcech dětí mladších 15 let na státních zastupitelstvích v letech 2012–2022

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Průměrná délka ve dnech	9	9	10	10	10	11	9	12	11	13	14

Pramen: Statistický list netrestní (Z-SL-C), Přehled č. 2 (N16) – Délka řízení v netrestních věcech u OSZ – návrhy podle § 90/1 ZSVM, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV.

Z hlediska délky řízení před soudem pro mládež lze z Tabulky 13 a Grafu 11 zaznamenat, že ve *více než polovině případů* se v letech 2012–2022 soudům pro mládež dařilo pravomocně rozhodnout *do čtyř měsíců ode dne nápadu*, tj. ode dne doručení návrhu na uložení opatření. Výjimkou byl v tomto období pouze rok 2020, kdy soudy do čtyř měsíců pravomocně rozhodly ve 47 % případů.⁷¹ Naopak v roce 2022 se soudům ve věcech dětí mladších 15 let podařilo takto pravomocně rozhodnout téměř ve třech pětinách případů (832 případů, tj. 59,7 %), konkrétně nejvíce v období od 2 do 3 měsíců a od 3 do 4 měsíců, do 1 měsíce minimálně. Zároveň lze však poukázat na to, že velmi výrazný podíl mají řízení, která již trvají déle, tj. v rozmezí od 4 měsíců do jednoho roku. Přitom řízení od 6 měsíců do jednoho roku se pohybují ve sledovaném období mezi 14–20 %. Naopak řízení, která trvají déle než 1 rok, nejsou příliš obvyklá, pohybují se v rozmezí od 67 do 97 případů, tj. od 4,7 % do 7,2 %.

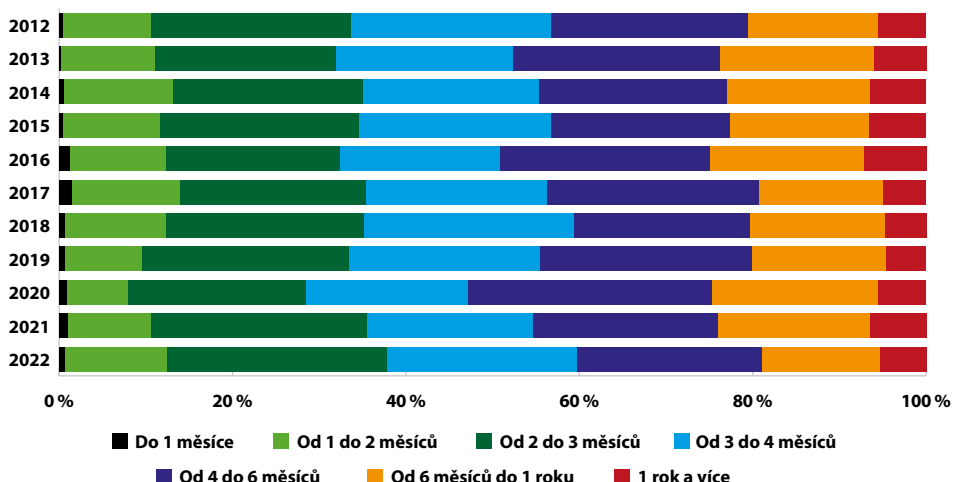
Tabulka 13: Délky řízení od podání návrhu na uložení opatření do pravomocného rozhodnutí

	do 1 měsíce		od 1 do 2 měsíců		od 2 do 3 měsíců		od 3 do 4 měsíců		od 4 do 5 měsíců		od 5 do 6 měsíců		od 6 měsíců do 1 roku		od 1 do 2 let		více než 2 roky	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
2012	5	0,4	144	10,2	325	23	325	23	177	12,6	145	10,3	210	14,9	52	3,7	27	1,9
2013	3	0,2	152	10,8	295	20,9	289	20,5	224	15,9	112	7,9	251	17,8	62	4,4	23	1,6
2014	7	0,5	173	12,6	299	21,8	278	20,3	184	13,4	114	8,3	225	16,4	65	4,7	24	1,8
2015	5	0,4	139	11,2	287	23,1	275	22,1	151	12,1	106	8,5	199	16	47	3,8	36	2,9
2016	16	1,2	150	11,1	272	20,1	251	18,5	178	13,1	149	11	241	17,8	44	3,2	53	3,9
2017	20	1,5	166	12,4	288	21,5	279	20,8	201	15	128	9,6	191	14,3	37	2,8	30	2,2
2018	9	0,6	177	11,7	345	22,8	366	24,2	203	13,4	104	6,9	235	15,6	46	3	26	1,7
2019	10	0,6	138	8,9	372	23,9	343	22	230	14,8	150	9,6	241	15,5	47	3	26	1,7
2020	13	0,9	106	7	310	20,6	280	18,6	233	15,5	191	12,7	289	19,2	57	3,8	27	1,8
2021	14	1	134	9,6	350	25	268	19,1	183	13,1	116	8,3	246	17,5	69	4,9	22	1,6
2022	9	0,6	164	11,8	354	25,4	305	21,9	163	11,7	134	9,6	190	13,6	45	3,2	29	2,1

Pramen: Statistický list O (S-SL-O), Přehled č. 4 o délce soudního řízení ode dne nápadu do dne právní moci podle předmětu a výsledku, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV.

71 I zde je třeba připomenout, že činnost soudů v tomto roce mohla být negativně ovlivněna zavedením striktních protiepidemiologických opatření v souvislosti s covid-19.

Graf 11: Délky řízení od podání návrhu na uložení opatření do pravomocného rozhodnutí v %

Pramen: Statistický list O (S-SL-O), Přehled č. 4 o délce soudního řízení ode dne nápadu do dne právní moci podle předmětu a výsledku, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV.

Průměrná délka řízení ode dne nápadu do dne právní moci ve výše uvedeném období let 2012–2022 činila 184 dní (184,1; sm. odchylka 26,4). Nejdelší průměrná délka byla zaznamenána v roce 2016 a činila 251 dní. Zároveň je zřejmé, že průměrné délky řízení od roku 2015 jsou delší, než tomu bylo na počátku sledovaného období, a to i když pomineme covidové roky. Přitom nelze obecně říci, že by v rámci sledovaného období platilo, že čím více dětí se ocitne před soudem pro mládež (Graf 4), tím delší délka řízení. K průměrným délkám řízení ve věcech dětí mladších 15 let u soudů pro mládež viz Tabulka 14.

Tabulka 14: Přehled průměrných délek řízení ve věcech dětí mladších 15 let u soudů pro mládež v letech 2012–2022

Rok ⁷²	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Průměrná délka ve dnech	154	155	165	199	251	190	186	180	180	176	189

Pramen: Statistický list O (S-SL-O), Přehled č. 3 o průměrných délkách řízení ode dne nápadu do dne právní moci ve dnech podle předmětu a výsledku a Přehled č. 5 o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech – počet práv, Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV.

Obecně lze shrnout, že z hlediska jednotlivých fází řízení o činu jinak trestném a dítěti mladším 15 let je časově nejnáročnější v rámci celého sledovaného období řízení před soudem pro mládež. Naopak nejkratší dobu trvá postup státního zastupitelství po odložení věci do podání návrhu na uložení opatření soudu, což samozřejmě do jisté míry souvisí s tím, že zde jde zejména o přípravu návrhu na podání opatření, přičemž většina podkladů je již k dispozici z prověřování. V případě řízení před soudy pro mládež je třeba poukázat na to, že přesto, že v rámci sledovaného období většina věcí byla projednána do čtyř měsíců,

⁷² Údaje za roky 2012 a 2013 nemusí být zcela srovnatelné s údaji za léta následující vzhledem k odlišnému způsobu vykazování.

výrazná část případů trvá déle. Přičteme-li k tomu i délku prověřování věci v trestním řízení a před státním zastupitelstvím, je možné konstatovat, že v nezanedbatelném počtu případů je pravomocně rozhodnuto o opatření dítěti v poměrně velkém časovém odstupu od zahájení úkonů trestního řízení. Ve srovnání s počátkem sledovaného období se zároveň v případě soudních řízení od roku 2015 prodloužila průměrná délka řízení. Zároveň je patrné, že na délku řízení ve všech sledovaných fázích řízení měla negativní vliv pandemie covid-19, resp. opatření s tím spojená. Situace se vyjma řízení před soudy výrazněji nezlepšila ani v roce 2022, kdy již těmto vlivům prodloužení délky řízení přičítat nelze.

IV.

Analýza soudních spisů

IV.1 Výzkumný soubor

V rámci analýzy spisů jsme se kromě obecných charakteristik činů jinak trestných zaměřili primárně na zacházení s dětmi mladšími patnácti let v rámci systému soudnictví ve věcech mládeže včetně ukládání opatření. Výzkumný soubor byl vytvořen výběrem ze všech spisů vedených u okresních⁷³ soudů, které se týkaly řízení dle hlavy III. ZSM, byly pravomocně skončeny a jejich statistické listy O (opatrovnická agenda) byly odeslány do databáze CSLAV v období od 1. 1. 2018 do 31. 12. 2018. Vybrán byl vždy jeden soud s nejnižším, průměrným a nejvyšším nápadem z každého soudního kraje (blíže ke způsobu výběru kap. I.2). Tímto způsobem bylo vybráno 254 spisů z 24 soudů. Záznamové archy pak byly vyplňovány vždy na dítě, na které byl spis veden.⁷⁴ Na základě tohoto výběru byly celkem vyplněny záznamové archy o 256 dětech.

Jak vyplývá z Tabulky 15, nejvíce byly v našem vzorku zastoupeny případy dětí u soudů s nejvyšším nápadem, následovány s určitým odstupem případy u soudů s průměrným nápadem, a nejméně případů dětí bylo u soudů s nejnižším nápadem.

Tabulka 15: Rozložení případů dětí dle nápadu soudů

	Abs.	%
U soudů s nejnižším nápadem	35	13,7
S průměrným nápadem	100	39
S nejvyšším nápadem	121	47,3
Celkem	256	100

Z celkového počtu 256 dětí bylo téměř 80 % chlapců. Děti měly převážně českou státní příslušnost (95 %), další 3 % tvořily děti z Ruské federace, z Republiky Kazachstán, Ukrajiny, Bulharské republiky, SR a Albánské republiky. Ve 2 % případů nebylo možné ve spise státní příslušnost dohledat.

Z Tabulky 16 je patrné, že z hlediska věku v době spáchání činu *se nejčastěji jednalo o děti 13leté a 14leté* (59 %), častěji se zde, byť s určitým odstupem, vyskytovaly 10leté a 12leté (31 %), zbývající část – *necelých 10 % – tvořily děti do 10 let*. Nejmladším dětem z našeho souboru bylo v době spáchání činu jinak trestného sedm let (2 děti). S přibývajícím věkem se jejich počty postupně zvyšují. Průměrný věk dětí v době spáchání činu jinak trestného byl 12 let (sm. odchylka 1,7).

73 Okresním soudem se zde rozumí i obvodní soudy v Praze a Městský soud v Brně.

74 V naprosté většině případů byl veden spis pouze na jedno dítě. Ve dvou případech se jednalo o trestnou činnost sourozenců a byl podán jeden návrh na uložení opatření a vedeno společné řízení o těchto dětech se stejnými účastníky. V těchto případech byl vyplněn záznamový arch u každého dítěte. V několika případech bylo vedeno řízení a podán návrh na uložení opatření na jedno dítě a soud následně věc, která se týkala stejného činu jinak trestného, kterého se dopustilo více dětí mladších 15 let, spojil, resp. projednal společně. V takovém případě byl vypracován záznamový arch pouze na dítě, na které byl původně podán návrh na uložení opatření.

Tabulka 16: Věk dětí mladších 15 let v době spáchání činu jinak trestného

	Abs.	%
7 let	2	0,8
8 let	6	2,3
9 let	16	6,3
10 let	13	5,1
11 let	28	10,9
12 let	39	15,2
13 let	68	26,6
14 let	84	32,8
Celkem	256	100

Jak vyplývá z Tabulky 17, děti z našeho vzorku *nejčastěji bydlely v době spáchání činu jinak trestného v obcích/městech s počtem obyvatel do 19 999* (nad 50 %), dále v městech s počtem obyvatel od 20 000 do 99 999 (26 %). V Praze bydlelo 12 % dětí.

Tabulka 17: Velikost bydliště dětí (dle počtu obyvatel)

	Abs.	%
Do 19 999 obyvatel	129	50,4
Od 20 000 do 99 999 obyvatel	67	26,2
Od 100 000 do 999 999 obyvatel	29	11,3
1 000 000 a více obyvatel	31	12,1
Celkem	256	100

IV.2 Osobnostní charakteristiky dítěte a rodinné a sociální prostředí v době spáchání činu

Z hlediska faktorů, které ovlivňují kriminalitu, ale i z hlediska možnosti cíleně výchovně intervenovat, jsou důležité také osobnostní charakteristiky dítěte a informace o prostředí, ve kterém žije. Tyto informace jsme zjišťovali zejména ze zpráv OSPOD, ale i z dalších podkladů dostupných ve spise. V případě některých sledovaných faktorů jsme se občas setkali s tím, že je nebylo možné ve spisu nalézt, ač se jednalo o velmi důležité informace, které by soud měl mít k dispozici.

Pokud jde o kvalitu bydlení, z Tabulky 18 vyplývá, že děti z našeho vzorku ve *více než třech čtvrtinách případů (cca 79 %) bydlely ve standardním či nadstandardním bydlení*, tj. v bytě nebo v rodinném domku. V téměř 14 % případů byly děti ubytovány „nestandardně“ v ubytovnách či v azylových domech, případně se zjevně jednalo o situaci nepřiměřené kvality bydlení, např. kdy v bytě 1+kk bydleli 3 dospělí a 5 dětí. Přibližně 8 % dětí bylo umístěno v ústavní formě péče, nejčastěji se jednalo o pobyt v dětském domově se školou a v diagnostickém ústavu, ale byl zaznamenán i pobyt v dětském domově nebo v internátním oddělení střediska výchovné péče. Kvalitu bydlení nebylo možné ze spisu zjistit u 42 dětí (tj. v 16 % případů z výzkumného souboru).

Tabulka 18: Kvalita bydlení dětí

	Abs.	%
Standardní, nadstandardní	168	78,5
Nestandardní	29	13,6
Jinak (pobyt v ústavní formě péče)	17	7,9
Celkem dětí	214	100

Děti v době spáchání činu jinak trestného žily *nejčastěji v úplné původní nebo v úplné doplněné rodině* (61 %). V neúplné rodině, tj. tam, kde dítě žilo a bylo v péči jen jednoho rodiče, žily děti v přibližně čtvrtině případů (cca 26 %). V náhradní rodinné péči stejně tak jako v ústavní formě péče žilo více než 6 % dětí. Jedno z dětí bylo osvojeno.

Tabulka 19: Rodina dítěte v době spáchání činu

	Abs.	%
Úplná (původní)	108	42,5
Úplná (doplněná)	47	18,5
Neúplná (pouze jeden rodič)	65	25,6
Osvojené dítě	1	0,4
Náhradní rodinná péče	16	6,3
Ústavní forma péče	17	6,7
Celkem	254	100

Pozn.: Ve dvou případech bylo možné z informací ve spisu dovodit, že dítě nebylo v ústavní formě péče, ale nebylo možné zjistit podrobnější informace, s kým v době činu žilo.

Sledována byla také délka ústavní péče o děti během jejich celého dosavadního života. *Výrazná většina dětí v našem výzkumném souboru neměla žádnou zkušenost s ústavní péčí*, jednalo se o 86 % případů. Ústavní péče v délce trvání do 6 měsíců byla zaznamenána u 8 % dětí. V rozmezí od 6 měsíců do tří let strávilo v ústavní péči 11 dětí ze vzorku (cca 4 %), 5 dětí (2 %) celý dosavadní život strávilo v ústavní péči.

Tabulka 20: Délka ústavní péče

	Abs.	%
Žádná forma ústavní péče nebyla	220	85,9
Doba ústavní péče do 6 měsíců	20	7,8
Doba ústavní péče nad 6 do 12 měsíců	5	2
Doba ústavní péče nad 1 rok do 3 let	6	2,3
Celý dosavadní život strávený v ústavní péči	5	2
Celkem	256	100

Z hlediska zaměstnanosti rodičů či osob odpovědných za výchovu dětí, která může být významným ukazatelem ekonomického zázemí, ve kterém dítě žije, a zároveň určitým

indikátorem životního stylu rodiny, *přibližně ve třetině* případů dětí, kde se ze spisu podařilo tento údaj zjistit (celkem u 215 dětí), *pracovali oba rodiče. Obdobný podíl tvořily děti, kde nepracoval ani jeden z rodičů* (cca 31 %). Jenom jeden z rodičů pracoval přibližně ve čtvrtině případů (27 %). Do této skupiny jsou započítány také rodiny, kde jedna osoba pracovala a druhá byla na rodičovské či mateřské dovolené. Ve 41 případech (tj. 16 % případů výzkumného souboru) nebylo možné ze spisů zjistit, zda jsou rodiče zaměstnaní. Zaměstnanost rodičů nebyla zjišťována v případě, že dítě žilo v institucionální formě péče (7 %).

V případě 85 % dětí jsme nezaznamenali, že by nějaký člen rodiny byl aktuálně či v minulosti odsouzen. Současné či minulé odsouzení jednoho ze členů rodiny bylo výslovně zmíněno v 26 případech (10 %), ve 12 případech dokonce vyplynulo odsouzení více osob v rodině (cca 5 %). Je však zároveň poměrně pravděpodobné, že právě v tomto směru nemusely být informace ve spise často obsaženy.

Problematické rodinné zázemí může signalizovat také skutečnost, že soud přistoupí k *zásahu do rodičovské odpovědnosti* dle § 870 a § 871 občanského zákoníku.⁷⁵ V rámci našeho výzkumného souboru se jednalo o *výjimečné situace*. O zbavení rodičovské odpovědnosti byla ve spisech zmínka ve čtyřech (necelých 2 %) případech dětí a k omezení ve dvou případech (0,8 %).

Jak vyplývá z Tabulky 21, *velká část dětí z našeho výzkumného souboru pocházela z poměrně početných rodin*. Tři a více vlastních nebo nevlastních sourozenců mělo 87 dětí (cca 38 %) a 19 % dětí mělo dva sourozence. Z rodiny se dvěma dětmi pocházelo 35 %, jedináčkem v rodině bylo pouze cca 9 % dětí. Ve 24 případech dětí nebylo možné počet sourozenců ze spisu zjistit.

Tabulka 21: Počet sourozenců (vlastních i nevlastních)

	Abs.	%
Nemá sourozence	20	8,6
Jeden sourozenec	81	34,9
Dva sourozenci	44	19
Tři a více sourozenců	87	37,5
Celkem	232	100

V rámci zkoumaného vzorku jsme také zjišťovali, zda se u dětí vyskytovaly různé psychické problémy či poruchy chování, případně i psychiatrické onemocnění. Vycházeli jsme přitom pouze z údajů výslovně uvedených ve spisu. Je tedy třeba počítat s tím, že ne všechny tyto osobnostní charakteristiky dítěte byly ve spise zmíněny. Zjišťovali jsme 8 konkrétních problémů, které bylo možné případně doplnit o další psychické či psychiatrické problémy v souhrnné kategorii. To znamená, že u jednoho sledovaného dítěte bylo možné sledovat kumulativně až 9 druhů problémů.

75 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Ani jeden ze sledovaných psychických problémů či problémů s chováním nebyl zaznamenán u 118 dětí z našeho vzorku (46 %). Jinak řečeno, ve výzkumném souboru se nacházela více než polovina dětí s minimálně jedním takovým problémem. Podíváme-li se detailněji na tyto případy, nejčastěji bylo možné u dětí zaznamenat výskyt agresivity, která byla zaznamenána u téměř 31 % dětí, dále u pětiny dětí záškoláctví a protiprávní činy, které nedosáhly úrovně činů jinak trestných (20 %). Obdobně poruchami pozornosti nebo hyperaktivitou trpělo 18 % dětí. Ostatní problémy se již vyskytovaly méně často, blíže viz Tabulka 22.

Tabulka 22: Výskyt různých forem psychických problémů a poruch chování u dětí

	Abs.	% z celkového počtu dětí
Agresivita	79	30,9
Záškoláctví	52	20,3
Protiprávní činy nedosahující úrovně činů jinak trestných	51	19,9
Poruchy pozornosti, hyperaktivita	46	18
Nízká inteligence	27	10,5
Útěky z domova	21	8,2
Poruchy učení (dysgrafie, dyskalkulie, dysortografie apod.)	17	6,6
Závislostní chování (gambling)	0	0
Další psychické nebo psychiatrické problémy	60	23,4

Pozn.: Pod pojem agresivita byly zařazeny případy úmyslného poškozování a ničení věcí, agrese spojená s destruktivním chováním vůči živým tvorům – zvířatům a lidem, útočné jednání, rvačky, krádeže ve střetu s obětí, tělesná šikana a týrání, ohrožování užitím předmětu charakteru zbraně, zastrasování, vydírání. V případě nízké inteligence se jednalo o pásmo lehkého podprůměru – tj. od IQ 90 a níže, v případě, že ve spise přímo údaj o IQ dítěte nebyl, tak byla položka vyplněna pouze za předpokladu, že z jiných údajů ve spise vyplývalo mentální oslabení. V případě dalších psychických nebo psychiatrických problémů se jednalo např. o nerespektování autorit, vyhrožování učitelům i spolužákům, impulsivita, manipulace ze strany dětí. Dle přiložených psychiatrických nebo psychologických posudků se někdy jednalo o jejich disharmonický vývoj, deprivaci, snížené kognitivní schopnosti, slabou emoční kontrolu, či Tourettův syndrom nebo psychosexuální a urychlený somatosexuální vývoj.

Jak vyplývá z Tabulky 23 z hlediska kumulace různých výše sledovaných problémů, bylo možné zaznamenat, že v případě 13 % dětí se jednalo pouze o jeden problém, u 15 % dětí dva problémy, a u 26 % dětí z výzkumného souboru bylo možné zaznamenat kumulaci tří a více problémů. Pokud se zaměříme jen na děti, u kterých problém či problémy byly zaznamenány (138 dětí), v průměru se jednalo o 3 problémy (sm. odchylka 1,3, min. 1 – max. 6 problémů).

Tabulka 23: Počet psychických/psychiatrických problémů vyskytujících se u dětí

	Abs.	%
0	118	46
1	34	13,3
2	39	15,2
3	31	12,1
4	25	9,8
5	5	2
6	4	1,6
Celkem	256	100

Dále je nutno konstatovat, že u 36 dětí (tj. cca 14 % z našeho výzkumného souboru) bylo možno z údajů zmíněných ve spise zaznamenat, že *byly léčeny na psychiatrii*, a to buď v ústavní nebo ambulantní formě. V psychiatrické péči již v době před nástupem školní docházky byly pouze čtyři děti.

Další sledovanou oblastí bylo, zda mělo dítě v době spáchání činu *zkušenost s užíváním alkoholu či jiných návykových látek* (omamných či psychotropních). Konkrétně jsme se zaměřili na konopí, tvrdé drogy a jiné návykové látky (jako jsou např. halucinogenní, těkavé látky, analgetika). Zde jsme vycházeli pouze z informací o takové zkušenosti, která byla výslovně uvedena ve spise. Je tedy opět třeba vzít v úvahu, že ne vždy se nutně taková informace musela objevit ve spise, kdy lze předpokládat, pokud se nejednalo o činy, které by bezprostředně souvisely s primární drogovou kriminalitou, či situací, kdy se dítě dopustilo činu pod vlivem takových látek, že tyto informace nemusely být podrobně zjišťovány. S vědomím výše uvedeného limitu je pozitivním zjištěním, že *výrazná většina dětí* (225, tj. 88 %) z výzkumného souboru *neměla zkušenosti ani s jednou výše uvedenou návykovou látkou*. Naopak cca 12 % dětí (31) již ve svém životě takovou zkušenost učinilo, z toho 7 dětí se dvěma a 4 děti dokonce se třemi současně.

Pokud se na zneužívání alkoholu a návykových látek podíváme podrobněji, zjistíme, že nejvíce dětí (21, tj. cca 8 %) *vyzkoušelo alkohol*, což je logické vzhledem k jeho relativní dostupnosti. Osmnáct dětí mělo zkušenost s konopím, z toho 3 děti ho zneužívaly pravidelně a/nebo nadměrně. Celkově tedy mělo *zkušenost s konopím 7 % dětí ze vzorku*. Ojedinele byly dětmi zneužívány také tvrdé drogy, jako jsou pervitin, heroin, kokain. Čtyři děti měly s užíváním tvrdých drog zkušenost, ale pouze jedno z nich (ve věku 14 let) bylo již jejich pravidelným uživatelem. Halucinogeny, těkavé látky či analgetika vyzkoušely 3 děti.

Tabulka 24: Zkušenosti dětí s návykovými látkami

	alkohol		konopí		tvrdé drogy		jiné návykové látky	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Nevyzkoušel (nezmíněno ve spisu)	235	91,8	238	93	252	98,4	253	98,8
Vyzkoušel	21	8,2	15	5,8	3	1,2	3	1,2
Užívá pravidelně/nadměrně	0	0	3	1,2	1	0,4	0	0
Celkem	256	100	256	100	256	100	256	100

Další oblastí, která může blíže charakterizovat situaci dítěte, je i jeho *školní úspěšnost*. Pokud zaměříme pozornost na školní docházku, *převážná většina dětí* (88 %) navštěvovala v době spáchání činu jinak trestného *základní školu*. Stejnou měrou, tj. 5,5 % dětí, získávalo vzdělání na základních školách praktických a v dětských domovech se školou (DDŠ) nebo v diagnostických ústavech (DÚ). Na víceletém gymnáziu studovaly pouze 2 děti (blíže Tabulka 25). V případě tří dětí nebylo možné typ školy ze spisu zjistit.

Tabulka 25: Typ školy, kterou děti navštěvovaly v době spáchání činu jinak trestného

	Abs.	%
Základní škola	223	88,2
Základní škola (speciální, praktická)	14	5,5
Škola v DDŠ či DÚ	14	5,5
Víceleté gymnázium	2	0,8
Celkem	253	100

Jak vyplývá z Tabulky 26, z hlediska studijní úspěšnosti *přibližně polovina dětí* ze vzorku neměla v době spáchání činu jinak trestného *vůbec žádné nebo pouze drobné problémy* s prospěchem ve škole. Naopak necelá druhá *polovina dětí ve škole měla zásadní problémy* – propadala nebo měla na vysvědčení čtyřky. U pěti dětí nebylo možné tuto informaci ze spisu zjistit.

Tabulka 26: Prospěch dětí ve škole v době spáchání činu jinak trestného

	Abs.	%
Nezmíněny problémy	65	25,9
Pouze drobné problémy	62	24,7
Zásadní problémy	124	49,4
Celkem	251	100

Další důležitou informací je i to, zda mají děti ve škole problémy s chováním. Z Tabulky 27 je patrné, že *přibližně tři pětiny dětí* neměly žádné nebo měly pouze drobné problémy se svým chováním ve škole. *Zásadní problémy s chováním*, které vedly např. ke snížené známce z chování nebo k ředitelské důtce, měly *zbývající dvě pětiny dětí*. U pěti dětí nebylo možné tuto informaci ze spisu zjistit.

Tabulka 27: Chování dětí ve škole v době spáchání činu jinak trestného

	Abs.	%
Nezmíněny problémy	77	30,7
Pouze drobné problémy	76	30,3
Zásadní problémy	98	39
Celkem	251	100

IV.3 Zkušenost se systémem formální sociální intervence před spácháním činu

Velmi významné z hlediska hledání adekvátní reakce v případě dětí, které se ocitnou před soudem pro mládež, jsou také informace o tom, zda u nich již v minulosti byly využívány nástroje formální sociální intervence. Ty mohou na jednu stranu výrazně napomoci k prevenci rozvoje problémového chování u dětí, na druhé straně s nimi mohou být spojeny i určité negativní účinky spojené např. se stigmatizací, případně nezamýšlenou podporou rozvoje problémových vrstevnických kontaktů (blíže kap. II.3.3).

V rámci námi zkoumaného výzkumného souboru dětí jsme sledovali, do jaké míry u nich již před spácháním předmětného činu jinak trestného byla využita výchovná opatření či jiné instituty, které nabízí občanský zákoník⁷⁶ a zákon o sociálně-právní ochraně dětí.⁷⁷ Opět jsme vycházeli pouze z těch, která byla uložena soudem, případně orgánem sociálně-právní ochrany a která byla zároveň přímo zmíněna ve spisu. Případy, kdy děti, rodiče nebo jiné osoby zodpovědné za výchovu byly zapojeny například do poradenské činnosti dobrovolně, zde nejsou uvedeny. Je tedy třeba předpokládat, že skutečný počet použitých intervencí mohl být vyšší a zároveň z toho nelze bez dalšího dovodit, že s rodinou příslušné instituce ve spolupráci s dalšími subjekty nepracovaly i u dalších dětí.

Alespoň jedenkrát za život bylo aplikováno *jedno nebo více výchovných opatření pouze v 47 případech dětí (18 %)*. Obecně lze tedy shrnout, že tyto intervence nebyly příliš časté. Jak vyplývá z Tabulky 28, pokud byly využívány, *nejčastěji se jednalo o dohled nad dítětem*, což se týkalo 13 % dětí z našeho vzorku a v 72 % dětí, kterým bylo některé z opatření uloženo. Ostatní výchovná opatření byla ukládána spíše okrajově. Ústavní výchova⁷⁸ pro poruchy chování byla uložena jedenácti dětem, tj. 4 % z našeho výzkumného souboru. Jiné opatření bylo uloženo ve 13 případech. Jednalo se například o umístění dítěte předběžným opatřením soudu do dětského domova se školou (5 dětí), do diagnostického ústavu (4 děti) nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (2 děti). Dvě děti byly umístěny do internátního oddělení střediska výchovné péče. Jednomu z dětí byl stanoven individuální plán ochrany z důvodu nadměrného zneužívání alkoholických nápojů matkou dítěte.

Tabulka 28: Počet uložených výchovných opatření

Uložená výchovná opatření	Abs.	% z počtu dětí, kterým bylo nějaké uloženo (N=47)	% z celk. počtu dětí (N=256)
Napomenutí dítěti	2	4,3	0,8
Napomenutí jiné osobě	2	4,3	0,8
Dohled nad výchovou	34	72,3	13,3
Omezení	0	0	0
Ústavní výchova (pro poruchy chování)	11	23,4	4,3
Jiné opatření	13	27,7	5

Jiné opatření: jedná se např. o další opatření dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí či předběžné opatření ve smyslu § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních,⁷⁹ spočívající v umístění dítěte ve vhodném prostředí.

Z hlediska počtu druhů uložených výchovných opatření do spáchání námi sledovaného činu jinak trestného byl *jeden druh výchovných opatření uložen ve 33 případech (70 %) dětí, kterým bylo nějaké opatření již dříve uloženo*. Dva druhy výchovných opatření byly uloženy ve 13 případech a v jednom případě šlo o 3 druhy výchovných opatření.

76 § 925 a § 971 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů.

77 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů.

78 § 971 odst. 1 občanského zákoníku.

79 Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních ve znění pozdějších předpisů.

Důležitým hlediskem je také skutečnost, zda se dítě již v minulosti dopustilo činu jinak trestného a zda již pro něj bylo projednáváno před soudem pro mládež. Do této kategorie jsou opět zařazeny pouze případy, kde byla informace o předchozím činu či činech jinak trestných výslovně uvedena ve spise. Zároveň muselo být patrné, že zde bylo rozhodnuto před soudem pro mládež. Nejsou zde tedy zařazeny případy, kdy ve spisu byla sice zmínka o dřívějším vyšetřování pro jiný čin jinak trestný, ale nebylo možné zjistit, zda se věc vůbec dostala před soud pro mládež. S vědomím výše uvedených limitů lze konstatovat, že *většina dětí z našeho výzkumného souboru nebyla do námi sledovaného činu jinak trestného projednávána před soudem pro mládež (87 %)*. Jednou se již dříve ocitnulo před soudem pro mládež 23 dětí (9 %), a opakovaně, tj. minimálně dvakrát, 10 dětí (cca 4 %).

V případě dětí, které již byly před předmětným činem jinak trestným projednávány soudem pro mládež, se *nejčastěji jednalo o majetkovou kriminalitu, méně často pak násilnou* (blíže Tabulka 29). V případě jiného předchozího nejzávažnějšího činu jinak trestného se jednalo o znásilnění (2 děti) a porušování domovní svobody (2 děti). Vždy jedno dítě se dopustilo činu jinak trestného vydírání, neoprávněného užívání cizí věci (užívání motocyklu matky bez jejího vědomí), zatajení věci a také činu jinak trestného spadajícího pod tzv. hate crime, konkrétně násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci a projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka.

Tabulka 29: Předchozí (nejzávažnější) čin jinak trestný

	Abs.	%
Krádež	11	4,3
Loupež	4	1,6
Poškození cizí věci	3	1,2
Pohlavní zneužití	1	0,4
Výtržnictví	4	1,6
Jiný	9	3,5
Žádný	223	87
Nezjištěno, jaký čin	1	0,4
Celkem	256	100

Pozn.: Pokud byly některé děti projednávány před soudem vícekrát, je uveden nejzávažnější čin jinak trestný, který dítě spáchalo.

Sledovali jsme také, pokud byly činy jinak trestné spáchány opakovaně (min. 3x), o jakou trestnou činnost se převážně jednalo. Nutno dodat, že tato kritéria splňovalo pouze 10 dětí. U pěti z nich se jednalo o závažnější formy majetkové kriminality, jako je např. krádež vloupáním. Bagatelní majetkové kriminality se opakovaně dopustily 4 děti. V jednom případě u dítěte, které se opakovaně již dříve ocitnulo před soudem pro mládež, nebylo možné ze spisu zjistit, jakých konkrétních činů jinak trestných se dopustilo.

Pokud jde o *opatření* uložená dětem za předchozí činy jinak trestné, v případě 33 dětí z výzkumného souboru bylo uloženo *minimálně jedno opatření* (včetně případů upuštění od uložení opatření), tj. *v necelých 13 % případů*. U těchto dětí se pak většinou jednalo pouze o jedno uložené opatření (73 %), 6 dětem byla uložena 2 opatření, u třech dětí se

jednalo o více než dvě opatření (maximální počet u jednoho dítěte byl 5 opatření). Jak je patrné z níže uvedené Tabulky 30, pokud již měly děti předchozí zkušenost s opatřeními uloženými soudem pro mládež, což nebylo příliš časté, *nejčastěji se jednalo o dohled probačního pracovníka či napomenutí s výstrahou* (přesto i v těchto případech se jednalo pouze o velmi nízké počty dětí, kterým byla tato opatření uložena).

Tabulka 30: Předchozí uložená opatření

	Abs.	% z počtu dětí, kterým bylo nějaké uloženo N=33	% z celkového počtu dětí N=256
Upuštění od uložení opatření	5	15,2	2
Výchovná povinnost	7	21,2	2,7
Výchovné omezení	0	0	0
Napomenutí s výstrahou	13	39,4	5,1
Zařazení do vhodného programu v SVP	4	12,1	1,6
Dohled probačního úředníka	14	42,4	5,5
Ochranná výchova	3	9,1	1,2
Ochranné léčení	0	0	0

Z hlediska nejintenzivnějšího (nejpřísnějšího) v minulosti uloženého opatření je patrné, že *nejčastěji byl v minulosti uložen dohled probačního úředníka*, a celkem logicky poklesl podíl napomenutí s výstrahou, byť jde stále o druhé nejčastěji ukládané opatření (blíže Tabulka 31).

Tabulka 31: Předchozí uložená opatření dle nejintenzivnějšího (nejpřísnějšího) uloženého opatření

	Abs.	% z počtu dětí, kterým bylo nějaké uloženo N=33	% z celkového počtu dětí N=256
Upuštění od uložení opatření	3	9,1	1,2
Napomenutí s výstrahou	7	21,2	2,7
Výchovná povinnost	4	12,1	1,6
Výchovné omezení	0	0	0
Program v SVP	4	12,1	1,6
Dohled probačního úředníka	12	36,4	4,7
Ochranná výchova	3	9,1	1,2
Ochranné léčení	0	0	0

IV.4 Činy jinak trestné spáchané dětmi

V rámci naší analýzy jsme se též zabývali charakteristikami předmětných činů jinak trestných, pro které bylo následně vedeno řízení u soudu pro mládež dle hlavy III. ZSM. V případech, že bylo námi sledované dítě projednáváno pro více činů jinak trestných, byl pro účely další analýzy vybrán, pokud z dalšího nevyplývá jinak, nejzávažnější z nich.

Jak je patrné z Tabulky 32, z hlediska struktury těchto činů *převažovala majetková kriminalita*. Poměrně často, byť s určitým odstupem, se lze také setkat s činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, a poté činy, které spadají do činů jinak trestných *proti důstojnosti v sexuální oblasti a proti pořádku ve věcech veřejných*.

Tabulka 32: Činy jinak trestné dle hlav TZ

	Abs.	%
Proti majetku	110	43
Proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství	42	16,4
Proti důstojnosti v sex. oblasti	34	13,3
Proti pořádku ve věcech veřejných	31	12,1
Obecně nebezpečné	11	4,3
Hospodářské	6	2,3
Jiné*	22	8,6
Celkem	256	100

Pozn.: *V kategorii jiné se jednalo především o činy jinak trestné proti životu a zdraví.

Jak vyplývá z Tabulky 33, nejčastěji se pak jednalo o krádeže, poškození cizí věci a výtržnictví, s určitým odstupem pak o loupeže a pohlavní zneužití, s výraznějším odstupem o úmyslné formy ublížení na zdraví, vydírání, porušování domovní svobody, výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií, nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy a znásilnění. V kategorii „jiný“ jsou pak zahrnuty činy, které se vyskytly v pěti (2 %) a méně případech.⁸⁰ Případy *velmi závažných forem násilné kriminality s těžšími následky byly spíše výjimečné*. V rámci našeho vzorku nebyl zaznamenán žádný případ vraždy či těžkého ublížení na zdraví dle § 145 TZ. Problematice násilných činů jinak trestných v našem vzorku se blíže věnuje podrobná analýza ve speciálně zaměřené publikaci z tohoto výzkumu (Hulmáková et al. 2023).

Při srovnání se strukturou frekventovaných činů jinak trestných dle policejních statistik v roce 2018 (blíže kap. III.1, Tabulka 3), lze konstatovat, že se podstatně neliší. Výraznější rozdíly v podílu jednotlivých činů lze sledovat v našem výzkumném souboru *u krádeží, jejichž podíl zde byl nižší, a v případě výtržnictví, kde byl podíl naopak vyšší*. To může do jisté míry souviset jak s tím, že jsme zde vycházeli pouze z nejzávažnějšího činu, tak i z toho, že při výběru výzkumného souboru byl primárně kladen důraz na charakteristiky řízení u různě vytížených soudů (blíže kap. I.2)

80 Jednalo se o pět případů neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku dle § 234 TZ, čtyři případy neoprávněného užívání cizí věci dle § 207 TZ, tři případy těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 147 TZ, sexuálního nátlaku dle § 186 TZ, zatajení věci dle § 219 TZ a obecného ohrožení dle § 272 TZ. Dále šlo o dva případy poškozování cizích práv dle § 181 TZ, neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací dle § 230 TZ, týrání zvířat dle § 302 TZ, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 TZ, jakož i nebezpečného vyhrožování dle § 353 TZ. Po jednom se vyskytly případy zneužití dítěte k výrobě pornografie dle § 193 TZ, podání alkoholu dítěti dle § 208 TZ, neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru dle § 208 TZ, podvodu dle § 209 TZ, padělání a pozměnění peněz dle § 233 TZ a křivého obvinění dle § 345 TZ.

Tabulka 33: Přehled zastoupení činů jinak trestných v analyzovaném vzorku

Čin jinak trestný	Abs.	%
Krádež	51	19,9
Poškození cizí věci	47	18,5
Výtržnictví	27	10,5
Loupež	20	7,8
Pohlavní zneužití	15	5,9
Úmyslné ublížení na zdraví (včetně těžké újmy)	11	4,3
Vydírání	10	3,9
Porušování domovní svobody	10	3,9
Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	8	3,1
Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy	8	3,1
Znásilnění	7	2,7
Jiný*	42	16,4
Celkem	256	100

Pozn.: Jiný – bližší poznámka pod čarou č. 76.

Typickými případy majetkové kriminality byly krádeže, někdy v souběhu s porušováním domovní svobody, a poškození cizí věci, a to jak klasické rozbíjení či poničení věci, tak i tzv. sprejství. Lze je ilustrovat následujícími příklady:

Čtrnáctiletý chlapec spolu s mladistvým chlapcem v době od 13:00 do 22:15 hodin úmyslně vnikli po odstranění skleněné výplně u hlavních vchodových dveří do zahradní chatky v zahrádkářské kolonii, kdy chatku společně prohlédali a z této odcizili jednu načatou krabičku cigaret a čtyři lahve piva, čímž poškozenému způsobili škodu na odcizených věcech ve výši 100 Kč a škodu na poškozených vchodových dveřích. Následujícího dne v téže době vnikli do téže chatky po rozbítí skleněné výplně zadních dveří a zde odcizili krabičku cigaret, a následně přestřípali pletivo u plotu u uvedeného objektu, čímž poškozenému způsobili škodu 70 Kč na odcizeném majetku a poškozením plotu škodu ve výši 1 000 Kč.

Třináctiletý chlapec společně s dalším dítětem mladším 15 let, po předchozí slovní domluvě o tom, že půjdou sprejovat, v době od 20:15 do 20:35 nasprejovali na zeď nápis, a to tak, že třináctiletý chlapec sprejoval černou, červenou a stříbrnou barvou nápis „FLOWTCI“ o velikosti 4 m x 1,5 m a druhý chlapec mu podával jednotlivé barvy ve spreji a hlídal, zda nikdo nejde. Tímto jednáním způsobili škodu ve výši 6 885 Kč.

O poznání méně byly zastoupeny trestné činy proti svobodě a právům na ochranu soukromí a listovního tajemství dle hlavy druhé TZ, kde se jednalo především o loupeže dle § 173 TZ (7,8 %), vydírání dle § 175 TZ (3,9 %) a porušování domovní svobody dle § 178 TZ (3,9 %). Ukázkovým příkladem loupeže dle § 173 odst. 1 TZ spáchaným v součinnosti s dalšími dětmi mladšími 15 let může být následující případ:

Třináctiletý chlapec spolu s dalšími pěti dětmi mladšími 15 let obestoupili poškozeného (13 let) a požadovali vydání veškeré finanční hotovosti, co má u sebe, pod pohrůžkou, že

„pokud nevydá peníze, tak chcípne“. Poté k poškozenému přistoupila neztotožněná žena, která mu řekla, ať jim koupí „limču“, což učinil. Následně pachatelé poškozeného opět obestoupili a požadovali 20 Kč, které jim poškozený ze strachu vydal, a poté utekl.

V případě loupeží pak zpravidla nedocházelo k závažnějším újmám na zdraví (bližie Hulmáková et al., 2023, s. 122), případně vysokým majetkovým škodám. V polovině případů se jednalo o škody do 2 000 Kč, a pouze 4 případy byly v rozmezí od 5 000 do 25 000 Kč. Nicméně právě o loupež se jednalo v případě jediného smrtelného následku (z nedbalosti). Jednalo se o čin ve spolupachatelství, přičemž dítě v našem výzkumném souboru zde mělo spíše okrajovou roli:

Čtrnáctiletý chlapec spolu s dalšími třemi muži ve věku 17, 18 a 19 let vylákali podnapilého muže, pod příslibem sehnání marihuany, na vhodné místo, kde ho napadli v úmyslu zmocnit se jeho výhry v automatech. Většina z nich byla pod silným vlivem alkoholu. Útok byl veden se značnou brutalitou, včetně dupání nohama na obličej a hlavu. Mnohočetné zlomeniny obličejového skeletu, spojené s masivním krvácením do plic, vedly ke smrti poškozeného udušením. Čtrnáctiletému chlapci bylo prokázáno kopání do zad oběti a údery rukou. Na útocích, které měly pro poškozeného fatální následky, se tedy podle výroku soudu pro mládež přímo nepodílel.

V rámci naší analýzy se i v případě násilné kriminality objevilo využití internetu, resp. sociálních sítí, jako prostředku ke spáchání činu jinak trestného, kde jako čin jinak trestný dle § 175 odst. 1 TZ bylo kvalifikováno jednání, kdy:

Jedenáctiletá dívka odeslala ze svého mobilního telefonu prostřednictvím aplikace WhatsApp několik textových zpráv osmiletému chlapci, který byl spolužákem jejího mladšího bratra. V první zprávě se jej dotazovala, zda chce hrát hru „Modrá velryba“. Následně mu vyhrožovala, že pokud jí neodepíše, tak mu do týdne zabije celou rodinu, a vyzývala jej, aby si vyřezal do ruky znak „F57“ a poslal fotku s tím, že opět vyhrožovala zabitím celé rodiny. Hrozbu umocnila uvedením jména a adresy poškozeného. Ten se posléze svěřil třídnímu učitelce, popsal obsah zmíněných zpráv a měl strach jít domů a být tam sám. Nakonec jej tam museli doprovodit spolužáci.

U porušování domovní svobody se jednalo typicky o případy, kdy děti mladší 15 let vnikly do cizího objektu:

Čtrnáctiletý chlapec spolu s dalšími dvěma dětmi mladšími 15 let společně poškodili dva rámy dřevěných oken u domu a následně vnikli dovnitř a objekt prohledali. Následující den do domu vnikli znovu, začali zde popíjet alkohol, hráli na kytaru, skákali po matracích, dělali tam nepořádek a kouřili. Přestože z domu nic neodcizili, způsobili svým jednáním majitelce objektu škodu ve výši 5 500 Kč tím, že kromě okenních rámu poškodili kytaru, dřevěnou lampičku, deštník a dvě matrace.⁸¹

81 Tento případ byl kvalifikován jako čin jinak trestný porušování domovní svobody podle § 178 odst. 1 TZ a poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 TZ.

Přibližně desetinu případů představovaly trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných dle hlavy desáté TZ, kde se jednalo především o výtržnictví dle § 358 TZ (10,5 %). Typické bylo, že se jednalo často o různé konflikty mezi vrstevníky:

Čtrnáctiletý chlapec při první vyučovací hodině matematiky ve své třídě na ZŠ nejprve vulgárně pokřikoval a nadával svým spolužákům a poté o přestávce v přítomnosti přibližně osmnácti spolužáků přišel k lavici spolužáka, kterému bezdůvodně plivl na lavici a začal do něj strkat. Ten si to nenechal líbit a dal mu facku. Posléze se postupně několik spolužáků pokoušelo oba chlapce od sebe odstrčit. V mezidobí do učebny vstoupila učitelka, která vykonávala dozor na chodbě a viděla shluk dětí a slyšela křik. Přistoupila k chlapci (útočníkovi), chytla jej zezadu za záda a snažila se jej udržet v klidu, aby již dále spolužáka nenapadal, ale chlapec nedbal jejích pokynů a odstrčil ji od sebe. Následně vzal z první řady u dveří školní lavici, zvedl ji do vzduchu a mrštil ji mezi spolužáky.

Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti dle hlavy třetí TZ představovaly 13 % analyzovaného vzorku. Konkrétně se jednalo zejména o *pohlavní zneužití* dle § 187 TZ (5,9 %), výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií § 192 TZ (3,1 %) a znásilnění dle § 185 TZ (2,7 %).

Případy projednávání *pohlavního zneužití* před soudem pro mládež *nebyly v rámci našeho vzorku zcela ojedinělé*. Vzhledem k věku dětí se vždy jednalo o případy vzájemně dobrovolných sexuálních aktivit mezi vrstevníky. Specifikem tohoto činu jinak trestného zároveň je, že se zde jedná o situace, kdy vůči dítěti je na jedné straně vyvozována odpovědnost před soudem pro mládež a zároveň je ve vztahu k činu druhého dítěte v postavení zvláště zranitelné oběti. S formálním projednáváním těchto činů se pak pojí i určité riziko stigmatizace, resp. sekundární viktimizace. Nutno konstatovat, že ač se lze setkat s tím, že pro tyto činy nedochází v části aplikační praxe z důvodů nedostatečné společenské škodlivosti k podání návrhu na uložení opatření, v rámci našeho výzkumného souboru byly tyto činy projednávány celkem u 9 z 24 soudů z našeho výběru, což může naznačovat určitou *nejednotnost v praxi jednotlivých soudních obvodů*. Níže uvedené případy byly pro náš vzorek typické:

Čtrnáctiletá dívka vykonala minimálně 2x dobrovolný chráněný pohlavní styk se svým spolužákem, který byl mladší 15 let.

Čtrnáctiletý chlapec v průběhu nejméně jednoho měsíce vykonával sexuální praktiky s dívkou mladší 15 let (vrstevnicí), spočívající v osahávání jejích intimních partií včetně genitálií, které se snažil orálně stimulovat, a dále zasouval prsty do pochvy dívky, kterou to však bolelo, proto toho na její žádost zanechal.

Zároveň je třeba konstatovat, že i zde nelze považovat všechny případy za stejné, a to i z hlediska jejich závažnosti či důsledků pro oběť, případně okolnosti činu. V rámci našeho výzkumného souboru došlo ve dvou případech k otěhotnění dívky. V jednom případě se jednalo o sexuální aktivity, kterých se účastnily 3 osoby. Zároveň došlo k natáčení pohlavního styku na telefon. Nahrávka pak byla dále sdílena na sociálních sítích s dalšími osobami, jednalo se tedy ještě o souběh s § 192 odst. 1, odst. 3 TZ. Za zmínku stojí i to, že

ve třech případech se jednalo o sexuální aktivity realizované v rámci školských zařízení – konkrétně v dětském domově, jednou v internátním SVP, jednou v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

V rámci našeho výzkumného souboru bylo také možné se setkat s činy, které byly kvalifikovány jako *výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií*, které se obvykle odehrávaly v online prostředí s využitím sociálních sítí. V některých případech se jednalo o přeposílání vlastních fotografií či videí. I v rámci našeho vzorku pak v některých případech, v kontextu stávající judikatury (blíže viz kap. II.3.2) vznikaly pochybnosti o tom, zda došlo ke spáchání činu jinak trestného z hlediska naplnění subjektivní stránky trestného činu, či pochybnostem z hlediska hodnocení naplnění potřebné míry společenské škodlivosti:

Čtrnáctiletý chlapec přechovával minimálně po dobu osmi měsíců na svém tabletu nejméně čtyři fotografie své spolužačky, zobrazující její nahé tělo v erotických a sexuálních pozicích, včetně detailu nahých řader a genitálu. Takto jednal, ačkoliv si byl vědom toho, že předmětné fotografie byly pořízeny v době, kdy spolužačka nedovršila 15 let. Následně zveřejnil tyto fotografie na sociální síti Facebook ve skupině, ke které měli přístup žáci 8. třídy ZŠ.

Třináctiletý chlapec zaslal kamarádovi přes sociální síť Messenger video soubor zobrazující dětské chlapecké porno a následně jej smazal. Jeho kamarád však toto video dále sdílel prostřednictvím sociálních sítí.

V rámci našeho vzorku se bylo možné setkat se sedmi případy znásilnění, a to jak ve formě použití násilí, resp. pohnutky násilím, tak i ve formě zneužití bezbrannosti, a se třemi případy sexuálního nátlaku:

Čtrnáctiletý chlapec v domku svých rodičů osahával na genitáliích a zasunoval prsty do pochvy čtyřletému dítěti.

Třináctiletý chlapec v rodinném domě za použití násilí svlékl poškozené dívce mladší 15 let kalhotky, posadil si ji na klín a zasunul pohlavní úd do přirození a v druhém případě přišel k poškozené, když byla na gauči, svlékl jí kalhoty, přičemž ona se ho snažila odstrčit, on ji hodil přes obličej deku, zvedl nohy na ramena a když se ho snažila kopat, ji držel a vykonal s ní pohlavní styk.

Jedenáctiletá dívka prostřednictvím SMS a telefonu pod pohnutkou smrti požadovala pod smyšlenou identitou po své spolužačce natočení nahých záběrů a jejich zveřejnění na sociální síti.

V rámci našeho vzorku se dále objevily i případy, kdy by mohly vzniknout pochybnosti, zda uvedená právní kvalifikace odpovídá popisu skutku i skutkovým zjištěním, přičemž se jednalo o kvalifikaci mírnější:

Dvanáctiletý chlapec spolu s dalším dítětem mladším 15 let přistoupili k dalším čtyřem dětem mladším 15 let a křičeli na ně: „Navalte mobily!“ Když na to děti nereagovaly, začali na ně křičet, že půjdou po čtyřech. Jeden z nich kopl poškozené dítě do zadku a druhý ho udeřil do obličeje. Poškozený je odstrčil. Chlapec z výzkumného souboru jej udeřil 2x do

obličej, pak utekli. Čin byl kvalifikován jako výtržnictví dle § 358 odst. 1 TZ. Policejní orgán věc odložil s tím, že nejde o čin jinak trestný z důvodu nízké společenské škodlivosti. Státní zástupce toto rozhodnutí zrušil, přičemž poukazoval právě na zjištěný motiv, nicméně kvalifikace i poté zůstala stejná (tedy výtržnictví a nikoli loupež).

Nicméně v takových případech by měla být použita adekvátní právní kvalifikace, byť zároveň by se měla u jednotlivých případů řešit konkrétní společenská škodlivost z hlediska posouzení činu a podání návrhu na uložení opatření.

Z hlediska velmi závažných následků v oblasti způsobené škody lze též zmínit 2 případy obecného ohrožení dle § 172 odst. 1 TZ:

Čtrnáctiletá dívka se dvěma mladistvými podpálila deku v prázdném pokoji v dětském domově, aby mohli utéct. Dívka byla naštvaná na vychovatelku. Poté, kdy deka příliš nehořela, zapálili deku ještě v dalším pokoji. Nicméně když se oheň rozhořel, upozornili na něj křikem vychovatelky. Celková hodnota objektu činila 7 336 000 Kč, reálně vzniklá škoda 1 445 969 Kč.

V dalším případě se jednalo o devítileté děti, které položily kbelík s kamením na koleje a v důsledku toho došlo k poškození vlaku. Vznikla škoda ve výši 102 995 Kč (bližší příklad v kap. VI.6).

V rámci našeho vzorku se objevily, byť ne příliš často, také případy drogové kriminality – konkrétně nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy. Typicky se jednalo o nabízení marihuany vrstevníkům:

Dvanáctiletý chlapec nabídl ve škole na chlapeckých záchodech ke kouření čtrnáctiletému chlapci skleněnou trubičku se zbytkem marihuany.

Kromě samotné právní kvalifikace činů jinak trestných bylo též sledováno, zda v průběhu řízení před soudem pro mládež nedošlo k natolik výrazným změnám ve skutkových zjištěních, které by měly vliv na změnu právní kvalifikace či jiné vyřízení věci. Takové situace však byly zcela ojedinělé. Byly zaznamenány pouze v šesti případech a v jednom případě došlo ke změně právní kvalifikace, aniž by došlo ke změnám skutkových zjištění. Ve třech případech bylo zjištěno, že se nejednalo o čin jinak trestný, v dalších třech případech, že se jedná o méně závažný čin jinak trestný. V jednom případě bylo shledáno, že sice jde o čin jinak trestný, ale nedopustilo se ho projednávané dítě.

Z hlediska počtu skutků spáchaných dětmi se jednalo ve více než dvou třetinách (konkrétně v 67,6 %) případů o jeden skutek, v 15,6 % o pokračující čin jinak trestný a v 16,8 % případů se jednalo o vícečinný souběh.

Jak již bylo uvedeno výše, pouze u 33 dětí mladších 15 let bylo zjištěno, že se již v minulosti dopustily činu jinak trestného, resp. že pro něj byly projednávány před soudem pro mládež. Ve 13 případech se jednalo o recidivu obecnou, ve 12 případech o recidivu speciální a v 7 případech o recidivu stejnorodou. V jednom případě se nepodařilo ze spisu zjistit, o jaký dřívější čin jinak trestný se jednalo.

V našem výzkumném souboru *mírně převažovaly* (144 případů, tj. 56,3 %) *případy*, kdy se dítě nedopustilo činu jinak trestného samo, ale *v součinnosti s další osobou či osobami*. Téměř vždy (ve 143 případech) tak dítě jednalo v pozici spolupachatele, pouze jedno dítě bylo v postavení pomocníka. Pouze šestina dětí jednajících v součinnosti tak činila jako hlavní pachatel.

V rámci analýzy trestních spisů byla též zjišťována výše způsobené majetkové škody (v úvahu jsme nebrali škody na zdraví a majetkové nároky s tím spojené). Jak vyplývá z Tabulky 34, ve *čtvrtině případů nepřipadalo vzhledem k povaze činu jinak trestného způsobení majetkové škody vůbec v úvahu*. Ve 13,7 % nebyla škoda způsobena, ačkoliv způsobena být mohla.⁸²

Tabulka 34: Způsobená majetková škoda

	Abs.	%
Škoda nebyla způsobena (ač mohla být)	35	13,8
Do 1 999 Kč	33	13
Od 2 000 do 4 999 Kč	22	8,7
Od 5 000 do 24 999 Kč	78	30,9
25 000 Kč a více	20	7,9
Nepřipadá v úvahu vzhledem k povaze činu	65	25,7
Celkem	253	100

Pozn.: Ve třech případech nebylo možné ze spisu zjistit přesnou výši škody, ačkoli bylo zřejmé, že byla způsobena.

Pokud již byla majetková škoda fakticky způsobena (153 případů), *pohybovala se ve více než polovině případů v rozmezí od 5 000 Kč do 24 999 Kč*.

Sledován byl též počet poškozených subjektů, včetně poškozených právnických osob, a to jak pouze u nejzávažnějších skutků, tak také u všech skutků uvedených v návrhu na potrestání či rozsudku. V analyzovaných případech *figuroval převážně jeden poškozený*. Zaznamenán byl nicméně jeden případ, kde figurovalo 9 poškozených. Zde se jednalo o více skutků, z nichž jeden byl pokračující čin jinak trestný loupeže s více útoky. Další skutky se týkaly především poškozování cizí věci.

⁸² Např. při napadení osoby může být zároveň způsobena škoda na věcech.

Tabulka 35: Počet poškozených subjektů za všechny skutky uvedené v návrhu⁸³

Všechny skutky	Abs.	%
0	9	3,5
1	185	72,5
2	28	11
3	17	6,7
4	9	3,5
5	1	0,4
6	1	0,4
7	4	1,6
9	1	0,4
Celkem	255	100

Pozn.: V jednom případě nebylo možné zjistit přesný počet poškozených.

U poškozených fyzických osob se analýza též zaměřila na skutečnost, zda oběť nevykazovala *vyšší míru zranitelnosti*, tj. zda se nejednalo o seniora⁸⁴, osobu se zdravotním postižením či o výrazně mladší dítě⁸⁵. Tato vyšší míra zranitelnosti byla zaznamenána *pouze ve 23 případech (9 %)*.

IV.5 Opatření uložená dětem za činy jinak trestné a jejich výkon

Z hlediska efektivního působení na dítě je velmi významné, aby uložené opatření odpovídalo tomu, jaká míra výchovné intervence je zapotřebí. K tomu potřebuje soud pro mládež dostatečné a také aktuální informace o dítěti a prostředí, ve kterém žije. Významná je také informace o tom, jak probíhal výkon uloženého opatření. V rámci analýzy spisů jsme tedy zaměřili pozornost také na tyto oblasti. V námi zkoumaném vzorku bylo *uloženo minimálně jedno opatření, případně bylo upuštěno od uložení opatření ve 246 případech dětí (96 %)*. V ostatních případech byl návrh na uložení opatření zamítnut (blíže kap. IV.7.2).

Jak je patrné z Tabulky 36, pokud jde o *hlavní (nejintenzivnější) opatření* uložené dítěti za předmětný čin, či činy, jinak trestný,⁸⁶ v rámci našeho souboru, bylo *nejčastější reakcí upuštění od uložení opatření a dále s určitým odstupem napomenutí s výstrahou*. Pokud srovnáme strukturu hlavních uložených opatření s rokem 2018 za celou ČR (blíže Tabulka 4), je patrné, že *v našem souboru soudy více užívaly upuštění od uložení opatření, a naopak méně napomenutí s výstrahou a obdobně, i když s menším rozdílem, dohled probačního*

83 V případě vícečinného souběhu jsou započítáni poškození u všech projednávaných skutků.

84 Osoba starší 65 let.

85 Dítě mladší vzhledem k pachateli o 3 a více let. Vzhledem k tomu, že poměrně často jsou s ohledem na věk dětí oběťmi opět vrstevníci, nevyužili jsme zde pojem zvlášť zranitelné oběti, neboť se nám jednalo o detailnější pohled.

86 Zde jsme mezi opatření zařadili i upuštění od uložení opatření, protože i v případě upuštění od uložení opatření se jedná o reakci na prokázany čin jinak trestný. Dále z hlediska řazení dle intenzity následovalo napomenutí s výstrahou, výchovné povinnosti, výchovná omezení, program v SVP, dohled probačního úředníka, ochranná výchova a ochranné léčení.

úředníka a výchovné povinnosti. To samozřejmě může souviset částečně se strukturou činů jinak trestných v našem výzkumném souboru, ovlivněném způsobem výběru výzkumného souboru (blíže viz kap. I.2). Nutno připomenout, že zejména v případech soudů s nejvyšším nápadem byla náhodným výběrem zahrnuta do našeho souboru pouze část případů. Nicméně podíl na tom může mít např. také i dostupnost programů, které lze ukládat jako výchovné povinnosti v rámci konkrétních soudních obvodů či dostupnost programů v SVP.

Tabulka 36: Struktura opatření ukládaných jako hlavní

	Abs.	%
Upuštění od uložení opatření	106	43,1
Napomenutí s výstrahou	68	27,7
Výchovné povinnosti	17	6,9
Výchovné omezení	3	1,2
Program ve středisku výchovné péče	21	8,6
Dohled probačního úředníka	23	9,3
Ochranná výchova	7	2,8
Ochranné léčení	1	0,4
Celkem	246	100

Z hlediska druhu a intenzity ukládaného opatření je velmi významné, zda se u dítěte vyskytují problémy, které mohou působit kriminogenně a na které je možné cílit vhodnou, již intenzivnější, formou intervence. Naopak u bezproblémových dětí není vhodné takové intenzivnější opatření aplikovat. Pokud jde o *vztah mezi opatřením, které bylo uloženo jako hlavní, a průměrným počtem psychických problémů a poruch chování dítěte v době činu*, které byly soudu z dokazování známy před rozhodováním o uložení opatření, se ukázalo, že nikoli příliš překvapivě *soudy pro mládež s narůstajícím počtem problémů ukládaly více intenzivní opatření*. Platilo např., že u dětí, jimž byla uložena ochranná výchova, jsme zaznamenali v průměru více než 3 psychické problémy či problémy s chováním, v případě dohledu více než 2, naopak u upuštění od uložení opatření pouze jedno (tyto rozdíly byly statisticky významné ($p < 0,001$)). Obdobně také tehdy, když již v případě dětí či dalších osob bylo dříve uloženo nějaké *výchovné opatření dle rodinného práva, a také v případě, že již dítě bylo v minulosti projednáváno před soudem pro mládež pro jiný čin jinak trestný, soudy více přistupovaly k ukládání intenzivnějších opatření*. Nicméně s ohledem na poměrně velmi nízké počty takových dětí nebylo možné tento vztah blíže statisticky vyhodnotit.

Také se dalo do jisté míry očekávat, byť v případě dětí mladších 15 let posouzení závažnosti činu by nemělo být primárním hlediskem při ukládání opatření, *že v případě krádeží či poškození cizí věci soudy zpravidla upouštěly od potrestání či napomenutí s výstrahou, naopak u loupeží využívaly celou škálu opatření rovnoměrněji*. Nicméně i zde je třeba upozornit na skutečnost, že počty dětí v některých kategoriích byly velmi nízké, což neumožňuje hlubší statistické srovnání.

Pokud se podíváme na všechna uložená opatření⁸⁷ (blíže Tabulka 37), je možné konstatovat, že obdobně jako v případě poznatků z analýzy statistických údajů za celou ČR, ve velké části případů se před soudy před mládež ocitají děti, u nichž uložení intenzivnějších forem opatření není potřeba, což je patrné z počtů upuštění od uložení opatření a dále počtů napomenutí s výstrahou.

Tabulka 37: Uložená opatření v řízení před soudy pro mládež o předmětném činu (N=246)

	Abs.	% z celkového počtu dětí, kde soud uložil opatření či upustil od jeho uložení
Upuštění od uložení opatření (stačilo projednání)	97	39,4
Upuštění od uložení (postačují dosavadní opatření)	9	3,7
Napomenutí s výstrahou	68	27,6
Výchovná povinnost	29	11,8
Výchovné omezení	5	2
Zařazení do programu v SVP	25	10,2
Dohled probačního úředníka	24	9,8
Ochranná výchova fakultativní	7	2,8
Ochranná výchova obligatorní	0	0
Ochranné léčení ambulantní	1	0,4
Ochranné léčení ústavní	0	0

Pozn.: Součet uložených opatření neudává celkový počet dětí v našem vzorku, vzhledem k tomu, že jednomu dítěti mohlo být uloženo více opatření.

V případě upuštění od uložení opatření se v našem souboru převážně jednalo o případy, kdy uložení opatření soud již nepovažoval za potřebné (92 % ze všech upuštění od uložení opatření), s ohledem na okolnosti případu a situaci dítěte to již nebylo třeba k naplnění účelu ZSM:

14letá dívka a 14letý chlapec, kteří spolu chodili, spolu vykonali v bytě jeho rodičů oboustranně dobrovolný nechráněný styk – soulož. Oba znali věk svého partnera. Dívka otěhotněla. Ani u jednoho z nich nebyly zjištěny předchozí psychické problémy či poruchy chování či závažné problémy ve škole, ani jeden z nich nebyl předtím před soudem pro mládež, chlapci soud uložil napomenutí s výstrahou, po více než 9 měsících od spáchání činu. V případě dívky, která již byla v době jednání soudu po porodu, upustil od potrestání, a to po více než 10 měsících od spáchání předmětného jednání, s odůvodněním, že se jednalo o exces a mladickou nerozvážnost jinak bezproblémového děvčete, přičemž dívka nesla veškeré následky s tím související, včetně přerušení školní docházky a hospitalizace, přičemž shledal, že uložení jakéhokoliv opatření by nebylo spravedlivé. Státní zástupkyně v tomto případě u jednání soudu uvedla, že pokud by jí to zákon umožnil, tak by tento návrh nepodávala.

Třináctiletý chlapec spolu s dalším chlapcem mladším 15 let posprejovali 3 překážky u sportovní haly nápísem Kobylák a kosočtverci, čímž způsobili městu škodu ve výši do 5 000 Kč. Ještě před jednáním na PMS se chlapec snažil s otcem o nápravu škody jednáním

87 Včetně upuštění od uložení opatření.

s poškozeným, což se nepodařilo. Poté se sám s otcem pomocí ředidla snažil nápisy odstranit, což se jim povedlo jen částečně. U chlapce nebyly dle spisu zjištěny žádné psychické problémy či poruchy chování, ani ze školy nebyly hlášeny problémy s prospěchem či chováním, předtím nebyl projednáván před soudem pro mládež. Soud zde upustil od uložení opatření po čtyřech měsících od spáchání činu.

To obecně koresponduje i se zmiňovaným problémem nemožnosti odklonů a obligatorního návrhu státního zástupce (blíže kap. II.3.2). Byť je zde otázka, zda např. ve výše uvedených případech nebylo na místě nepodávat návrh k soudu pro mládež, resp. soud pro mládež by měl návrh zamítnout, s ohledem na nízkou míru škodlivosti daných činů, resp. v případě zmíněného pohlavního zneužití i dalších negativních dopadů na dítě, které je zároveň ve vztahu k činu druhého dítěte zvlášť zranitelnou obětí.

Případů, kde dítě naopak potřebovalo výchovnou intervenci a soud upustil od uložení opatření z důvodu, že již dítěti bylo jiné opatření (včetně opatření rodinného práva) uloženo dříve a jeho výkon trval i v době rozhodování soudu (tj. z důvodu neúčelnosti kumulace uložených opatření), bylo minimálně (blíže viz Tabulka 37):

Čtrnáctiletý chlapec, který byl již opakovaně před soudem pro mládež, a za dřívější činy mu již bylo uloženo napomenutí s výstrahou, výchovná povinnost, ochranná výchova a dohled probačního úředníka, byl aktuálně před soudem pro mládež, protože se dopustil maření výkonu úředního rozhodnutí. Dopustil se ho tím, že se jednou nevrátil z dovolené z vycházky z výchovného zařízení a jednou utekl z tohoto zařízení, kde vykonával ochrannou výchovu za dřívější čin jinak trestný, přičemž toto opatření a zároveň dohled probačního úředníka stále vykonával i v době rozhodování soudu.

Dvanáctiletý chlapec se ocitl před soudem pro mládež pro trestný čin krádeže vloupáním do rekonstruovaného bytu, kde na dveřích způsobil škodu 500 Kč a odcizením kladiva 1 500 Kč. Přitom se jednalo o situaci, kdy byl svěřen do péče prarodičům, nicméně babička jej nezvládala. Dříve již měl problémy s fyzickými potyčkami ve škole, šikanou a drobnými krádežemi na úrovni přestupků, ze školy byly zmíněny zásadní problémy s chováním. Jednou byl kvůli krádež před soudem pro mládež, kde bylo upuštěno od uložení opatření. Před spácháním činu u něj byla nařízena ústavní výchova, ale k jejímu výkonu došlo až po spáchání činu. Ze zprávy dětského domova se školou vyplynulo, že došlo ke stabilizaci, kdy se chlapec dobře adaptoval, dobře se chová, ve škole spolupracuje, je v pravidelném kontaktu s prarodiči. Soud pro mládež na tomto základě upustil od uložení opatření.

Mezi častější druhy opatření, byť s výrazným odstupem, pak patří *výchovné povinnosti, zařazení do programu v SVP a dohled probačního úředníka*. Právě při ukládání těchto druhů opatření byly *patrně rozdíly mezi jednotlivými soudy*. S ohledem na poměrně nízké počty těchto opatření nebylo možné relevantně statisticky srovnávat rozdíly mezi soudy podle nápadu (zatížení jednotlivých soudů). Nicméně je možné poukázat na to, že např. v případě výchovných povinností jich 12 (tj. 41 % z celkového počtu uložených výchovných povinností) bylo uloženo jedním soudem, naopak některé soudy neuložily žádnou výchovnou povinnost (jednalo se o 14 soudů z našeho výběru). Obdobně tomu bylo např. v případě zařazení do programu SVP, kde takové opatření neuložilo 13 soudů a v případě dohledu probačního úředníka také 13 soudů. Zde je sice třeba vzít v úvahu, že u soudů s nízkým

nápadem se občas jednalo pouze o velmi omezený počet projednávaných případů, kde ukládání takových opatření nemuselo být s ohledem na konkrétní situaci na místě, a na druhé straně zejména v případech soudů s nejvyšším nápadem nebyly zahrnuty všechny projednávané případy (byl proveden náhodný výběr). Přesto lze předpokládat, že dalším důvodem mohla být např. nedostupnost takových programů v daném soudním obvodu či větší vytíženost PMS. Naopak za jejich častějším ukládáním může být právě např. dobrá dostupnost nebo lepší informovanost a spolupráce mezi jednotlivými subjekty, které se na ukládání a výkonu těchto opatření v rámci daného soudního obvodu podílejí.

Při ukládání výchovných povinností nejčastěji soudy, resp. zejména jeden soud z našeho výběru, který uložil poměrně významnou část všech výchovných povinností, ukládaly *povinnost ve volném čase vykonat společensky prospěšnou činnost*. Rozsah se pohyboval od 15 do 60 hodin. Mezi častěji ukládané výchovné povinnosti pak patřily povinnosti zapojit se do různých typů terapeutických programů či programů sociálního výcviku, pouze jednou pak byly uloženy povinnosti dle svých sil nahradit škodu, omluvit se oběti, zdržovat se na místě výkonu ochranné výchovy a povinnost podrobit se doučování. Vyskytly se zde i případy, kdy soud uložil dítěti více výchovných povinností najednou, zpravidla povinnost zapojit se do terapeutického programu či programu sociálního výcviku a výkonu společensky prospěšné činnosti. V souvislosti s ukládáním výchovných povinností jsme se setkali s případem, kdy sice byla formálně uložena výchovná povinnost dle § 15 odst. 1 písm. c) ZSM bez vazby na § 93 ZSM, ale jejím obsahem bylo zařazení do programu v SVP. Určitý problém lze spatřovat i ve dvou případech, kdy soud uložil jako výchovnou povinnost dle § 93 odst. 1 písm. a) ZSM povinnost absolvovat konkrétně určený probační program. Přitom probační programy jako výchovná opatření, která lze ukládat mladistvým, nejsou obsaženy ve výčtu opatření dle § 93 odst. 1 ZSM, a nelze je tedy ukládat dětem mladším 15 let. Poměrně zajímavá a v našem výzkumném souboru neobvyklá výchovná povinnost pak byla uložena v případě vydírání:

Jednalo se o již výše zmíněný případ jedenáctileté dívky, která odeslala ze svého mobilu prostřednictvím aplikace WhatsApp několik textových zpráv osmiletému chlapci, kterého vybízela ke hře „Modrá velryba“ a následně mu vyhrožovala smrtí jeho rodiny, pokud se do hry spočívající v úkolech spočívající např. v sebepoškozování nezapojí. V případě dívky nebyly zjištěny žádné problémy jak z hlediska psychických problémů, problémů s chováním či v rodinném prostředí. Soud jí uložil výchovnou povinnost spočívající ve formě vlastnoručního dopisu poškozenému chlapci, jehož obsahem měla být omluva za jednání, kterého se dopustila.

V rámci našeho výzkumného souboru bylo uloženo pouze 5 výchovných omezení, ve třech případech se jednalo o zákaz užívání návykových látek, jednou zákaz hazardních her a v jednom případě zákaz změnit místo pobytu bez předchozího ohlášení pověřenému pracovníku výchovného zařízení.

Nejintenzivnější formy intervence, jako jsou *ochranná výchova a ochranné léčení*, byly aplikovány ve velmi ojedinělých případech. V případě ochranné výchovy došlo k jejímu uložení v sedmi případech a vždy se jednalo o fakultativní ochrannou výchovu. Nejčastěji

to bylo v případě násilné kriminality, zejména loupeží, či kombinace loupeží a krádeží, většina z dětí měla vícečetné psychické problémy, 4 z těchto dětí již byly opakovaně před soudem pro mládež:

Jednalo se např. o výše zmíněný případ čtrnáctiletého chlapce, který se dopustil spolu s dalšími osobami loupeže, kde došlo ke smrtelnému následku z nedbalosti. U chlapce bylo zjištěno mentální oslabení, rodina žila ve skromných socioekonomických podmínkách, měl již zkušenost se zneužíváním alkoholu. Dosud nebyl projednáván před soudem pro mládež.

V jiném případě se jednalo o 13letého chlapce, který se ve spolupachatelství dopustil ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 v jednočinném souběhu s porušováním domovní svobody dle § 178 odst. 1 TZ. Chlapec měl již dříve psychické problémy a problémy s chováním včetně agresivity, záškoláctví a pokusil se o sebevraždu. V minulosti byl již 2x před soudem pro mládež a byla mu uložena ochranná výchova. V rodině bylo zaznamenáno domácí násilí, z tohoto důvodu byl též v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Ochranné léčení bylo uloženo pouze jednou, a to v ambulanci formě.

Jednalo se o případ dvanáctiletého chlapce, který se dopustil znásilnění zneužitím bezbrannosti. V případě chlapce byly již dříve zjištěny problémy s agresivním chováním a ADHD, měl zkušenost s ústavní formou péče. Aktuálně však žil v rodině, kde byl uložen dohled nad výchovou, ve škole nebyly zmíněny zásadní problémy, nebyl dosud projednáván před soudem pro mládež. Soud měl k dispozici, kromě zprávy OSPOD a školy, též znalecký psychologický a sexuologický posudek.

Zároveň je třeba poukázat na to, že soudy pro mládež v našem vzorku, obdobně jak to bylo shledáno i při analýze statistických údajů (blíže kap. II.3.3), příliš nevyužívaly možnosti kombinace dvou či více druhů opatření, ke které přistoupily pouze u 17 dětí (tj. necelých 7 % dětí, kterým bylo uloženo opatření, nebo od něj bylo upuštěno). Většinou se jednalo o kombinaci dvou opatření, pouze jednomu dítěti byly uloženy 3 druhy opatření a jednomu dítěti dokonce 4 druhy opatření:

V prvním případě se jednalo o třináctiletého chlapce, který se dopustil ve spolupachatelství loupeže. V minulosti u něj byly shledány psychické problémy včetně záškoláctví, zásadní problémy ve škole jak v oblasti prospěchu, tak chování. Dopustil se již drobné kriminality a ničení věcí. Ve spise byly zmínky, že byl již dříve vyšetřován policií, ale žádná informace o tom, že by již byl projednáván před soudem pro mládež. Soud pro mládež mu uložil dohled probačního úředníka v kombinaci s povinností podrobit se doučování v neziskové organizaci, což bylo nepřesně uloženo jako zapojení se do programu v SVP, dále povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost a zapojit se do probačního programu.

V druhém případě se jednalo o případ dvanáctiletého chlapce, který se dopustil krádeže ve spolupachatelství tím, že vytrhl poškozené kabelku z ruky. Byl již opakovaně v minulosti před soudem, měl zkušenost s pravidelným užíváním konopí, výrazné problémy ve škole jak v oblasti prospěchu, tak chování. Soud mu uložil dohled probačního úředníka v kombinaci

s výchovnými povinnostmi vykonat společensky prospěšnou činnost v rozsahu 60 hodin, zákazu provozování jakýchkoli hazardních her a zapojení se do konkrétně určeného probačního programu.

V rámci naší analýzy jsme se dále zaměřili na to, jaké podklady o osobě dítěte a poměrech, ve kterých žijí, měly soudy k dispozici před rozhodováním o uložení opatření. V naprosté většině případů (80 %) měly k dispozici zprávu OSPOD, byť rozsah informací ve zprávách se někdy i velmi výrazně lišil, v 18 % případů pak informace ze dvou a více uvedených zdrojů (zpravidla OSPOD a školy, případně dalších zdrojů) a ve 2 % měly pouze zprávu ze školy či školského zařízení. V případě dalších zdrojů se jednalo např. o lékařské zprávy, či zprávy PMS, které však nebyly příliš časté (blíže kap. IV. 7.4), zprávy od organizací, které pracovaly s rodinou dítěte apod. Spíše výjimečně byly k dispozici znalecké posudky.

Zaměřili jsme se také na to, do jaké míry soudy rozhodovaly na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, které by ve smyslu § 93 odst. 1 ZSM měl mít soud zpravidla k dispozici. Nutno dodat, že v souladu s dřívějšími poznatky (blíže kap. II.3.3) i v našem výzkumném souboru měly soudy pro mládež takový podklad k dispozici před rozhodováním o uložení opatření pouze výjimečně. Jednalo se pouze o 13 případů dětí, kde soud rozhodoval o uložení opatření. V rámci našeho vzorku se to pak týkalo pouze devíti soudů z našeho výběru, přičemž u čtyř z nich bylo takové posouzení ve dvou případech. Obecně pak lze shrnout, že tam, kde byly tyto podklady k dispozici, se jednalo zejména o případy závažných forem činů jinak trestných proti důstojnosti v sexuální oblasti, zejména v případech znásilnění. Spíše ojediněle bylo možné se setkat s takovým posouzením v jiných případech, kde zpravidla nešlo o znalecký posudek, ale jednalo se např. o posouzení ze střediska SVP, kam dítě začalo docházet po spáchání činu, či pedagogicko-psychologické poradny:

Jednalo se např. o případ jedenáctileté dívky, která vylákala pětiletého chlapce do lesa, kde ho přivázala ke stromu, dala mu šátek kolem úst a krku, a pak ho napadala fyzickými údery do obličeje. Poté mu s klackem v ruce vyhrožovala, že nesmí říct rodičům o stokoruně, přičemž dítě nevědělo, o čem mluví. Pak ho ještě opakovaně udeřila klackem a pěstí do břicha a nutila ho pod pohrůžkou smrti, aby rodičům řekl, že mu podlitiny způsobilo jiné dítě. Jednalo se o dívku, která již dříve vykazovala problémy s agresivitou a protiprávním chováním na úrovni přestupků. Zásadní problémy s chováním měla i ve škole. Rodině již byla dříve doporučena spolupráce se střediskem výchovné péče a vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, které bylo ze strany rodiny odmítnuto. Po spáchání činu byla na dobrovolném pobytu v SVP. Před rozhodnutím měl soud k dispozici i posouzení z pedagogicko-psychologické poradny. Soud dívce uložil dohled probačního pracovníka.

Jak bylo zmíněno v kap. II.3.3, důvody, proč soudy v naprosté většině případů nevyžadují takové posouzení, se mohou lišit. Může se jednat o situaci, kdy soud má v dané věci dostatek jiných informací až např. po problém s dostupností příslušných odborníků. Nicméně je třeba říct, že v problematičtějších případech, kde existují buď s ohledem např. na způsob provedení činu nebo pro faktory, které signalizují v případě dítěte výraznější problémy i do budoucna, by takové aktuální posouzení mělo být vyžádáno. Platí to i v situacích, kdy

vznikají obecně pochybnosti o přičetnosti dítěte či naplnění subjektivní zralosti u konkrétního dítěte. Výsledky naší analýzy naznačují, že v tomto směru to nebylo v rámci našeho výzkumného souboru vždy pravidlem:

Zmínit lze např. případ dvou chlapců ve věku 11 a 12 let, kteří, kromě dalších činů jinak trestných převážně majetkového charakteru (některé spáchali společně ještě s dalšími dětmi, jeden z nich se pak ještě samostatně dopustil hanobení lidských ostatků, spočívající v odcizení a zahození urny na hřbitově), společně přilákali kočku s úmyslem ji usmrtit s tím, že jeden k tomu účelu přinesl nůž a druhý ji uchopil za hlavu, položil ji na bok a opakovaně bodl nožem do trupu. Poraněná kočka utekla a zřejmě zemřela. V případě jednoho z chlapců, který nebodl, byly zjištěny problémy s pozdními příchody domů a drobnými krádežemi v obchodě. Ve škole měl výrazné problémy s prospěchem. U druhého chlapce byly též zjištěny výrazné problémy s prospěchem. Soud u obou z nich, tedy i u toho, který přímo bodal do kočky, měl k dispozici pouze zprávu OSPOD. Zároveň zde byla od rodičů informace, že dochází na terapii. Soud uložil oběma chlapcům dohled probačního úředníka a oběma v různé délce výchovnou povinnost podrobit se psychologickému poradenství.

S ohledem na to, že takové jednání může signalizovat závažnější problémy z hlediska budoucího rozvoje velmi závažných forem násilné kriminality (Alleyne & Parfitt, 2018), být to tak vždy být nemusí. Nicméně bylo by dobré mít před rozhodnutím soudu odborné posouzení, na základě kterého by pak soud mohl cíleně intervenovat, pokud by to bylo zapotřebí. Nutno nicméně dodat, že soud v tomto případě uložil oběma chlapcům výchovnou povinnost spočívající v povinnosti podrobit se psychologickému poradenství, čili v tomto případě do jisté míry platí, že jejich vývoj měl být v tomto směru i nadále sledován.

Je třeba též konstatovat, že také v případech, byť ty byly v našem vzorku spíše vzácné, kdy již ve spisu byly zmínky např. o pravidelném či opakovaném užívání konopí či zneužívání tvrdých drog či jiných omamných či psychotropních látek, soudy neměly k dispozici adekvátní a aktuální odborné posouzení v tom směru, zda dítě nepotřebuje nějakou speciální adiktologicky zaměřenou formu intervence, případně znalecký posudek, pokud by uvažoval o uložení ochranného léčení:

Uvést lze např. případ čtrnáctiletého chlapce, který se měl dopustit krádeží a loupeže. Přitom věc byla spojena se starší věcí, kdy bylo již dítěti uloženo ochranné léčení, právě s ohledem na problémy s pravidelným užíváním pervitinu a konopí a řadou psychologických problémů. Nicméně toto rozhodnutí bylo v odvolacím řízení zrušeno s odůvodněním, že k uložení ochranného léčení je zapotřebí znalecký posudek. V rámci námi sledovaného sporného řízení však takový posudek nebyl vypracován a soud uložil dítěti ochrannou výchovu.

Zmínit lze dále i případy, které pak mohou souviset nejen s problémem uložení opatření, ale obecně i posouzením, zda se vůbec jednalo o čin jinak trestný, což může být aktuální zejména u dětí velmi nízkého věku. U dětí do 10 let věku, které se v našem výzkumném souboru ocitly před soudem pro mládež, bylo takové posouzení k dispozici pouze ve dvou případech z 24 případů. Tento problém se může samozřejmě týkat i starších dětí. V následujícím případě je otázkou, zda nebylo na místě v dané věci vyšetřit duševní stav dítěte a nechat vypracovat znalecký posudek s příslušnou specializací či specializacemi s ohledem na pochybnosti o přičetnosti:

Jednalo se o případ čtrnáctileté dívky, která se měla dopustit ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 TZ a výtržnictvím tím, že ve škole bez důvodu fyzicky napadla spolužáka a způsobila mu odřeniny na krku a podvrtnutí a natažení krční páteře, kdy zranění si vyžádalo lékařské ošetření s dobou léčení delší než 7 dní. Zároveň bylo zjištěno, že se dívka léčí na psychiatrii (lehký mentální defekt a tiková porucha) a neurologii z důvodu epilepsie, přičemž v této věci bylo vyžádáno odborné vyjádření od její ošetřující lékařky (psychiatrie). Otázky byly formulovány tak, že se to blížilo žádosti o posouzení duševního stavu. V lékařské zprávě v rozsahu krátkého odstavce se navíc lékařka vyjadřovala k právním otázkám. V průběhu jednání byly dále předloženy další lékařské zprávy o zdravotním stavu dívky a aktuální léčbě. Zároveň bylo možné z informací ve spise dovodit, že agresivní chování dívky mohlo souviset i s blížícími se epileptickými záchvaty. Soud v dané věci upustil od uložení opatření.

Lze chápat, že v některých případech soudy mohly mít dostatek jiných podkladů ke zhodnocení poměrů dítěte. Nicméně je třeba poukázat na to, že v případech, kde vznikají pochybnosti např. o mentální zralosti dítěte a naplnění subjektivní stránky, případně přičetnosti, nebo i v případech, které signalizují, že by bylo na místě provést podrobnější individuální posouzení dítěte, např. s ohledem na specifika provedeného činu, či s ohledem na informace o tom, že dítě ve výraznější míře zneužívá alkohol či návykové látky, by bylo na místě takové posouzení, případně příslušný specializovaný znalecký posudek nechat vypracovat.

Z hlediska výkonu jednotlivých opatření z celkového počtu 72 případů, kde byla uložena opatření, kde probíhal jejich výkon,⁸⁸ v době, kdy probíhala analýza spisů (tj. v období od prosince 2020 do konce ledna 2022), tj. *minimálně 2 roky od pravomocného rozhodnutí o jeho uložení, stále probíhal výkon u 22,5 % uložených opatření.*

Z údajů, které bylo možné zjistit ze spisu, *byly zaznamenány problémy s výkonem uloženého opatření v přibližně 42 % případů.* Ve dvou případech došlo ke změně výkonu uloženého opatření (u důvodů umístění dítěte ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy došlo k přesunu výkonu společensky prospěšné činnosti do těchto zařízení), *u 15 dětí (21 %) soud rozhodl o zrušení opatření z důvodů, že byl splněn jeho účel,* a v pěti případech bylo rozhodnutí *zrušeno z důvodů, že neplní účel pro nespolečensky prospěšné dítěte,* zpravidla se jednalo o neplnění výchovných povinností či výchovných omezení či dohledu probačního úředníka.

IV.6 Děti mladší deseti let v systému soudnictví ve věcech mládeže

Děti, kterým bylo v době spáchání činu jinak trestného sedm až deset let, tvořily v našem výzkumném souboru sice pouze necelou desetinu (24 dětí), přesto lze říci, že nešlo jen o zcela ojedinělé případy. Kromě jedné dívky z Kazachstánu se jednalo výhradně o chlapce z České republiky.

Ve škole tyto děti *zpravidla neměly žádné závažné problémy s učením ani s chováním.* Výjimkou byly čtyři děti, které probíranou látku nezvládaly a propadaly, a pět dětí, které dostaly na vysvědčení sníženou známku z chování nebo ředitelskou důtku. Více než

88 Jednalo se o všechna opatření dle § 93 ZSM vyjma upuštění od uložení opatření a napomenutí s výstrahou.

polovina dětí (14), které se dopustily činu jinak trestného, žila v rodinách s oběma nebo s jedním rodičem. Devět dětí žilo s rodinou v nevyhovujících bytových podmínkách. Ve čtyřech rodinách byla zjištěno, že rodiče byli již v minulosti odsouzeni. *Osm dětí (tj. jedna třetina) nemělo v době spáchání činu žádné psychické, psychiatrické problémy ani nevykazovalo poruchy chování.* Některé děti se ale s psychickými nebo psychiatrickými problémy potýkaly (dvěma nebo třemi psychickými nebo psychiatrickými problémy najednou trpělo 10 dětí, čtyřmi 2 děti), což se projevovalo zpravidla jejich agresí, ať již slovní nebo fyzickou, a také šikanou spolužáků.

V polovině případů se děti ve věku od 7 do 10 let dopustily činů jinak trestných proti majetku (v šesti případech se jednalo o krádeže a v dalších šesti případech o poškození cizí věci). Čtyři děti se dopustily vydírání, tři výtržnictví a dvě loupeží a obecného ohrožení a jedno neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku. Tři čtvrtiny dětí se dopustily činu jinak trestného ve spolupachatelství s jinými dětmi. V případech majetkové kriminality pak byly typické právě bagatelní krádeže či poškozování cizí věci:

Devítiletý chlapec spolu s dalšími šesti dětmi (konkrétně dvěma chlapci ve věku 7 a 12 let a dvěma dívkami ve věku 8 a 12 let a dvěma dívkami ve věku 9 let) v podvečerních hodinách vnikl přes oplocení na pozemek mateřské školy. Zde jeden z chlapců vykopl část dřevěných dveří zahradního domku. Všechny děti pak z něho postupně odnosily sadu florbalových hokejek, 7 kyblíčků, 7 hrábí na trávu, 5 lopat, 2 vozíky na hračky, 2 obruče, míč, panenku, kočárek a bábovičky, čímž mateřské škole způsobily poškozením dveří škodu ve výši 3 993 Kč a odcizením věcí škodu ve výši 5 346 Kč. Hračky a nářadí odnesly do nedalekého parku, kde si s nimi hrály, než je zde na základě oznámení našla hlídka policie. Chlapec při výslechu před soudem uvedl: „Chodím do 2. třídy, na záležitost si vzpomínám, bylo nás tam více. Vím, že se nemám přes zámek někam vloupat, ale můj zájem o hračky, které tam měly být, byl tak veliký, že jsem nemohl odolat. Já si z hraček vybral hrábě a lopatu, abych si s nimi mohl hrát na písku.“

Ze spisu dále vyplynulo, že žije v neúplné rodině u babičky, před touto věcí nebyl vyslýchán policií ani nebyl před soudem pro mládež, je v péči psychiatra, vzhledem k hyperaktivitě, agresivitě a poruše vnímání a pozornosti. Ze školy nebyly signalizovány žádné nedostatky. Soud v dané věci upustil od uložení opatření. Jednání soudu proběhlo za téměř 8 měsíců po spáchání daného skutku.

Je otázka, zda vedení řízení a uložení opatření soudem pro mládež v případě výše uvedeného skutku, ponecháme-li stranou otázku míry potřebné společenské škodlivosti, je skutečně tím nejefektivnějším prostředkem, jak reagovat na problémové chování takto malých dětí (v daném případě se jedná o jednoho z devítiletých chlapců, který byl v našem souboru; nicméně i o dalších dětech, které se na skutku podílely, se vedla samostatná řízení před soudem pro mládež).

Obdobně lze zmínit pochybnosti o tom, zda níže uvedené jednání naplňovalo potřebnou míru společenské škodlivosti, tedy zda bylo vůbec na místě podávat návrh na uložení opatření a věc projednat před soudem pro mládež:

Devítiletý chlapec, spolu s dalším chlapcem mladším 15 let, se měli dopustit činu jinak trestného poškození cizí věci tím, že nastříkal sprejem oranžové barvy různé, nic neříkající nápisy a tvary na betonové sloupy a schody před školou a fasádu přilehlého domu. Vzniklá škoda byla nad 5000 Kč. Posprejované zdi byly svépomocí očištěny. Jednalo se o dítě bez psychických problémů pocházející z vícečetné úplné rodiny, s dobrým prospěchem a s pouze drobnými problémy s chováním ve škole. Soud v dané věci upustil od uložení opatření. Od spáchání činu jinak trestného do vyhlášení konečného rozhodnutí soudu uběhlo více než 7 měsíců.

Soudy pro mládež v patnácti případech čin jinak trestný pouze projednaly a od uložení opatření upustily (tj. 63 %), sedmkrát uložily dítěti napomenutí s výstrahou. Pouze ve dvou případech bylo uloženo intenzivnější opatření – jednou byl dítěti uložen vhodný výchovný program v SVP a jednou dohled probačního úředníka. Jednalo se o následující případy:

Devítiletý chlapec, kterému bylo soudem pro mládež za čin jinak trestný poškození cizí věci uloženo absolvovat výchovný program v SVP, společně s dalšími dvěma dětmi při cestě do klubu, který poskytoval volnočasové aktivity, rozbil při házení kamení 11 skleněných výplní dílny. Děti poškozené společnosti způsobily škodu ve výši 17 180 Kč. Dle informací ze spisu se chlapec obdobného skutku dopustil již dříve, nicméně ve spise nebyla zmínka o tom, že byl pro něj projednáván před soudem pro mládež. Bydlel spolu s matkou a pěti sourozenci v bytě 1+kk u prarodičů. Z bytových důvodů chlapec v minulosti pobýval v institucionální péči. Otec se o dítě nezajímal a neplatil ani výživné. Jednalo se o hyperaktivního chlapce, který byl z důvodu agresivního chování v minulosti léčen na psychiatrii. Ve škole dobře prospíval, ale měl problémy s chováním. Byl agresivní vůči spolužákům a slovně je napadal a vyhrožoval jim. Státní zástupce za spáchaný čin jinak trestný navrhnul dítěti napomenutí s výstrahou. S ohledem na zprávu OSPOD a vyjádření matky, která výchovu dítěte již sama nezvládala, ale při soudním jednání navrhl jiné opatření a soud mu vyhověl. Od spáchání činu jinak trestného do uložení opatření uběhlo cca 5 měsíců (4 měsíce a 28 dnů).

Dohled probačního úředníka byl soudem pro mládež uložen osmiletému chlapci, který se dopustil činu jinak trestného loupeže. Společně s dalšími dvěma chlapci přistoupil ke skupině čtyř dětí mladších 15 let a on požádal jedno z nich o 5 Kč. Když mu bylo sděleno, že peníze nemají, jeden z jeho kamarádů napadl fyzicky (kopy do nohou a úderem pěstí do břicha) jednoho ze čtyř chlapců. Přičemž pohrozil, že pokud zjistí, že někdo z nich má peníze, tak je zmlátí. Poškození pak ukázali obsah kapes, přičemž jeden ukázal mince v hodnotě 3 Kč. On nastavil svoji dlaň a současně druhou rukou naznačil úder a poškozený v obavě z hrozcího napadení mu předal mince. Chlapec bydlel s početnou rodinou v pronajatém zchátralém domku 3+1 bez vody, protože za ni dodavateli dlužili a byla jim odpojena. Nad jeho výchovou byl stanoven dohled. Rodiče byli nezaměstnaní a v minulosti byli odsouzeni za přečin ohrožování mravní výchovy mládeže. Jednalo se o agresivního chlapce, který kopal, poštuchoval a nadával spolužákům. Ve škole propadal. Od spáchání činu jinak trestného do uložení dohledu probačního úředníka uběhlo téměř 5 měsíců (4 měsíce a 27 dnů).

Lze tedy konstatovat, že v některých případech se intervence před soudem pro mládež jeví jako adekvátní a vhodná, byť je otázka, zda i zde s ohledem na věk dětí a jejich zralost by nepostačilo využívat škálu opatření v rámci rodinného práva či sociálně-právní ochrany dětí. Právě při detailnějším pohledu na některé další případy dětí mladších 10 let, lze pak

mít určité pochybnosti, do jaké míry byla při posuzování předmětného činu posouzena např. otázka naplnění subjektivní stránky. Je třeba především brát do úvahy to, do jaké míry mohou děti takto nízkého věku mít představu o tom, co mohou konkrétním jednáním způsobit. Konkrétně se jednalo o trestný čin obecného ohrožení, kde byla způsobena poměrně vysoká škoda a zároveň mohlo dojít i k ohrožení zdraví lidí:

Jednalo se o případ tří devítiletých chlapců (2 z nich byli v našem souboru), kteří úmyslně umístili na koleje kyblik s kamením, do kterého narazil i přes intenzivní brzdění vlak se sedmi cestujícími a strojvedoucím. Po nárazu došlo k vymrštění kyblíku do čelního skla, které popraskalo a dále k poškození podvozku a nápravy vlaku. Tím došlo ke škodě ve výši 102 995 Kč. Z výpovědí chlapce vyplynulo, že chtěli vědět: „... co to s kbelíkem udělá.“ U prvního z chlapců nebyly ze spisu zjištěny žádné psychické problémy ani problémové chování, ze školy, pokud jde o chování, byl hodnocen kladně, nebyl dosud před soudem pro mládež. Soud zde uložil napomenutí s výstrahou, a to po přibližně 4 měsících od spáchání skutku. U druhého chlapce byla ze spisu zjištěna ADHD a porucha učení, nicméně žádné závažnější projevy problémového chování. Nebyl dosud před soudem pro mládež. Soud zde uložil napomenutí s výstrahou, a to po přibližně čtyřech měsících od spáchání skutku.

Jak již bylo uvedeno výše, nejčastěji se u dětí do 10 let jednalo o majetkovou, poměrně často bagatelní, kriminalitu. Určitou výjimkou zde byl případ, který vykazoval znaky sexuálního experimentování v dětském věku:

Jednalo se o případ osmiletého chlapce, který u garáže stáhl kalhoty a trenýrky jinému chlapci mladšímu 15 let a začal jej osahávat a líbat na hýždích a také se dotýkat jeho penisu, což pohoršilo oznamovatelku, která je sledovala z balkonu. Čin jinak trestný byl kvalifikován jako výtržnictví (vzhledem k tomu, že se jednalo o vrstevníky, by v úvahu mohlo připadat i zneužití bezbrannosti – tedy znásilnění, na druhou stranu s ohledem na věk chlapce by se zde zřejmě nedala dovodit subjektivní stránka). Chlapec byl z úplné rodiny. V době činu neměl žádné problémy s prospěchem, pouze drobné problémy s chováním. Psychické problémy v době činu nebyly zjištěny. Dítě nebylo vyslechnuto před soudem, byl pouze čten spis z trestního řízení. Státní zástupce navrhoval uložit dítěti napomenutí s výstrahou. Soud měl před rozhodnutím o uložení opatření k dispozici pouze zprávu OSPOD. Pedagogicko-psychologické posouzení k dispozici nebylo. Soud zde upustil od uložení opatření. Od spáchání činu jinak trestného do vyhlášení rozhodnutí o upuštění od uložení opatření uplynulo 6 měsíců 18 dnů.

V některých případech je pak zásadní otázka, do jaké míry může opatření spočívající v napomenutí s výstrahou řešit problémy, které zjevně pramení primárně z prostředí, ve kterém dítě žije a zda by vhodná intervence neměla být zaměřena na systémovou práci s rodinou dítěte, případně hledání alternativních institutů náhradní rodinné péče. Z hlediska výchovného účinku u takto malého dítěte je též potřeba zvážit i dobu, která uplynula od spáchání činu do uložení opatření, ale i to, že dítě fakticky nebylo při jeho uložení přítomno:

Sedmiletý chlapec vyryl na osobní automobily kosočtverce, čímž celkově způsobil na dvou vozidlech škodu ve výši 12 200 Kč. Jednalo se o chlapce z problémové rodiny. Matka rodinu opustila a děti zanechala u otce. S dětmi se dále nestýkala a na jejich výživu nepřispívala. Otec chlapce s družkou a sourozenci žili v lokalitě se zvýšeným výskytem sociálně-patologických jevů ve dvoupokojovém bytě. V téměř nevybaveném bytě žilo společně 7 osob.

Ani jeden z dospělých, který o děti pečoval, nepracoval. Otec byl v minulosti odsouzen za trestnou činnost. S prospěchem neměl hoch problémy, ale ve škole bylo řešeno jeho chování, protože kradl dětem svačiny. Chlapci i jeho otci bylo kvůli zjištěným krádežím svačin v rámci výchovných opatření dle § 925 odst. 1 občanského zákoníku uloženo napomenutí. Za výše uvedený pokračující čin jinak trestný soud pro mládež chlapci uložil napomenutí s výstrahou. Na jednání soudu nebylo přítomno ani dítě, ani jeho zákonní zástupci. Vyrozumění o jednání bylo vyvěšeno na úřední desce, protože adresa rodiny nebyla soudu známá. Od spáchání činu jinak trestného do jeho vyhlášení rozsudku uběhlo téměř 7 měsíců.

Mezi dětmi, kterým bylo v době spáchání předmětného činu méně než 10 let, pak byl pouze jeden případ, kdy se před soudem pro mládež ocitlo dítě, kterému již dříve bylo soudem pro mládež uloženo napomenutí s výstrahou. I zde lze vyslovit pochybnosti, zda daný výsledek řízení, tj. napomenutí s výstrahou dítěte, může skutečně z dlouhodobého hlediska přispět k prevenci problémového chování u dítěte, kde problém primárně opět spočívá především v prostředí, ve kterém dítě žije:

Jednalo se o případ poškození cizí věci v jednočinném souběhu s výtržnictvím. Devítiletý chlapec hodil z chodníku na projíždějící trolejbus kámen, následkem čehož došlo k paprskovitému rozbití levého bočního okna za řidičem. K prohození kamene do trolejbusu nedošlo, nedošlo ani k újmě na zdraví cestujících pasažérů. Tímto jednáním však způsobil poškozenému dopravnímu podniku škodu dle vyjádření znalce ve výši 8 000 Kč. Nutno podotknout, že i předchozí čin jinak trestný, kterého se dítě dopustilo, bylo poškození cizí věci a soudem pro mládež byl za něj projednán před dvěma lety. Jednalo se o chlapce z neúplné rodiny se šesti sourozenci. Otec dítěte byl patologickým hráčem, který byl ve výkonu trestu pro neplacení výživného. Rodina žila v tíživých finančních i bytových podmínkách. Chlapec bydlel s matkou a sourozenci v bytě 1+1 nižší kategorie. Rodina měla odpojenou elektřinu v bytě a děti bývaly hladové. Matka byla opakovaně odsouzena za ohrožování výchovy dítěte podle § 201 odst. 1 písm. b) a odst. 3 písm. b) za neomluvené absence dětí ve škole. Nicméně chlapec navštěvoval základní školu a v kolektivu dětí byl oblíben pro svoji kamarádkou povahu. V jeho prospěchu a chování byly zaznamenány pouze drobné problémy. Již v době před spácháním předmětného činu jinak trestného byl nad výchovou dětí v rodině stanoven soudní dohled. Docházelo ke kontrole využívání dávek sociální podpory, které nebyly využívány pro potřeby dětí. Situace v rodině se díky kontrole zlepšila, z poskytnutých dávek bylo hrazeno nájemné a spláceny dluhy. Nákupy probíhaly za pomoci romského asistenta a matce bylo poskytnuto poradenství při hospodaření s finančními prostředky. Soud chlapci opět za předmětný čin uložil napomenutí s výstrahou. Od spáchání činu jinak trestného do vyhlášení konečného rozhodnutí soudu pro mládež (napomenutí s výstrahou) uběhly 4 měsíce a 8 dnů.

Nejmladším dvěma dětem z našeho vzorku, které byly projednávány pro čin jinak trestný poškození cizí věci, bylo 7 let. Kromě již výše zmíněného případu chlapce, který poškodil automobily, se jednalo o následující případ:

Sedmiletý chlapec z mostu hodil na pozemní komunikaci kámen na vozidlo, které zde právě projíždělo. Kamenem zasáhl čelní sklo vozidla, které poškodil. Škoda činila podle odborného vyjádření 11 412 Kč. Ze spisu bylo dále zjištěno, že pocházel z úplné rodiny. Nad dětmi byl ustanoven soudní dohled. Ve škole tento chlapec napadal a obtěžoval spolužáky, dále se u něj projevovaly poruchy pozornosti. Z podkladů (ze zprávy ze školy) bylo dále zjiš-

těno, že dítě mělo nízkou úroveň volního úsilí a vzhledem ke svému věku bylo nezralé. Dopad svého jednání nedovedlo předem posoudit. Rodina se oproti minulosti značně stabilizovala, jednání syna aktivně řešila s majitelem vozu a pokoušela se o vyrovnání škody. Soud mu uložil napomenutí s výstrahou. Od spáchání činu jinak trestného do vyhlášení konečného rozhodnutí soudu pro mládež uběhlo téměř 5 měsíců (4 měsíce a 26 dnů).

V kontextu poznatků z vývojové psychologie, a i v evropském srovnání, se jedná o věkovou kategorii dětí, kde v případech, že se dopustí skutků, které jinak vykazují znaky trestných činů, je vyloučeno vyvozovat trestní odpovědnost a využívají se pouze mimotrestní postupy. To platí i v evropských státech s velmi nízkou věkovou hranicí trestní odpovědnosti, kde právě hranice 10 let většinou není překročena (blíže kap. II.1). U nás sice tyto děti nejsou trestně odpovědné, ale vede se zde řízení, které vykazuje jisté obdobné rysy. Zároveň se ukládají, vyjma trestních opatření, opatření, která jsou obsahově shodná jako u mladistvých. Je otázka, do jaké míry je vyvozování odpovědnosti, vedení řízení a ukládání opatření ve vazbě na spáchaný čin u takto malých dětí s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost adekvátní způsob společenské reakce. Je třeba vzít v úvahu nejen problémy s naplněním především subjektivní stránky předmětného činu jinak trestného, ale také limitované možnosti pochopení celého řízení a uloženého opatření. Je otázka, zda by v těchto případech nebylo efektivnější využívat pouze prostředky, které nabízí rodinné právo, případně instituty sociálně právní ochrany dětí. Zároveň se zaměřit na cílené aktivity primární a sekundární sociální prevence. I z naší analýzy je patrné, že poměrně často se jedná o situace, kdy chování dítěte je pouze určitým odrazem prostředí, ve kterém žije, přičemž opatření dle ZSM na rozdíl od instrumentů rodinného práva a sociálně-právní ochrany dětí nelze přímo cílit vůči osobám odpovědným za výchovu dětí.

IV.7 Průběh řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

Součástí analýzy spisů bylo také sledování vybraných otázek, které souvisejí s otázkami nastíněnými v kap. II.3.1, zejména s diskuzí o potřebě zajištění obligatorního právního zastoupení, a dále zajištění přítomnosti dalších osob při úkonech, kde dítě přichází přímo do kontaktu s policií, tj. zejména při výslechu dítěte v rámci podávání vysvětlení či výpovědi dítěte mladšího 15 let. Zajímalo nás, do jaké míry jsou při těchto úkonech přítomny jiné osoby než pracovníci policie, které mohou nejen přispět ke správnému vedení výslechu s ohledem na specifika dítěte, ale i působit jako určitá prevence před možným nezákonným nátlakem na dítě a také další okolnosti, za kterých výslech probíhal. V řízení před soudem nás poté zajímalo, zda jsou dodržována zákonná ustanovení o obligatorní účasti opatrovníka dítěte, participační práva dítěte či např. ustanovení související se zvýšenou ochranou soukromí dítěte.

IV.7.1 Prověřování činu jinak trestného v trestním řízení

Pokud jde o trestní řízení, které se týkalo prověřování činu jinak trestného, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let, vycházeli jsme především z toho, že většinou (v téměř 90 % případů dětí z našeho vzorku) byl součástí soudního spisu kompletní vyšetřovací spis, ze kterého jsme tyto informace zjišťovali. Nicméně ve 26 případech tyto spisy v soudním spise obsaženy nebyly. Někdy se jednalo o situace, kdy bylo z protokolu o jednání soudu patrné, že některé důkazy z vyšetřovacího soudu byly před soudem provedeny, nicméně vyšetřovací

spis byl připojen ke spisu v jiném řízení, v situacích, kdy se jednalo o spolupachatelství s dalším dítětem mladším 15 let či mladistvým. V případě jednoho soudu z našeho výběru pak vyšetřovací spisy chyběly vždy (zde se jednalo o 15 spisů), v ostatních případech se tato situace týkala 6 soudů, a vždy se jednalo pouze o výjimečné případy, u většiny spisů z těchto soudů vyšetřovací spis připojen byl. Někdy bylo možné některé informace zjistit z jiných údajů ve spise. V této kapitole, není-li dále specifikováno jinak, je tedy předmětem analýzy pouze 230 případů, kde vyšetřovací spis v soudním spise obsažen byl.

V případě, že dítě podává vysvětlení dle § 158 odst. 5 TrŘ, má právo, aby se takového úkonu účastnil advokát (blíže kap. II.3.1). V námi zkoumaném vzorku byl *přítomen advokát v situacích, kdy bylo dítě vyslýcháno*⁸⁹ *policejním orgánem při prověřování činu jinak trestného, kde bylo podezřelé ze spáchání tohoto skutku, jen zcela výjimečně*. Jednalo se pouze o 3 případy (1 % případů).

O provádění takového úkonu má policejní orgán *povinnost vyrozumět zákonného zástupce*, byť z tohoto pravidla existují výjimky. To může být důležité nejen z hlediska podpory dítěte, ale i z hlediska možnosti zajištění právní pomoci. V případě, že nelze z objektivních důvodů zákonného zástupce vyrozumět nebo věc nesnese odkladu, měl by o tom být sepsán úřední záznam a zákonný zástupce by měl být vyrozuměn neprodleně poté. To platilo i v době provádění těchto úkonů u dětí z našeho výzkumného souboru.⁹⁰ V rámci námi zkoumaného vzorku přibližně v 75 % případů byl zákonný zástupce vyrozuměn před úkonem, i když i zde bylo možné se setkat s tím, že někdy se jednalo jen o několik minut před konáním takového úkonu. Ve dvou případech byl vyrozuměn po úkonu, kdy ve spise o tom byl učiněn v souladu s pokynem policejního prezidia úřední záznam, ve dvou případech byl vyrozuměn po úkonu bez úředního záznamu a v 29 případech (13 %) sice byl vyrozuměn v den úkonu, ale ze spisu nebylo možné zjistit, zda před či až po úkonu. V 24 případech (10 %) pak ze spisu vůbec nebylo patrné, že by byl zákonný zástupce vůbec vyrozuměn. Je tedy možné konstatovat, že ve většině případů byli zákonní zástupci vyrozumíváni před úkonem, případně tam, kde to není možné, je o tom obsažen záznam ve spise. V ne zcela zanedbatelném počtu případů ale nebyla dodržena pravidla týkající se vyrozumívání zákonných zástupců.

Sledovali jsme také, zda byli *zákonní zástupci přítomni u výsledku dítěte*. Je třeba zdůraznit, že jejich účast není povinná. Naopak v některých případech ji nelze ani připustit, např. při podezření na spolupachatelství apod. Nicméně jak vyplývá z judikatury, tam, kde důvody k takovému odepření účasti nejsou, je na místě jejich účast připustit (blíže kap. II.3.1). V námi zkoumaném vzorku 230 dětí byl u jejich výsledku přítomen zákonný zástupce pouze v 30 % případů.

89 Tyto úkony s dítětem probíhaly buď formou podání vysvětlení nebo protokolu o výsledku dítěte mladšího 15 let, kde v rámci velmi stručného poučení informace o právu na právní pomoc obsažena nebyla, byť samozřejmě nelze vyloučit, že o tom bylo dítě či zákonný zástupce poučeno ústně či méně často formou protokolu výsledku svědka, osoby mladší 18 let. V některých případech byly tyto úkony prováděny opakovaně, v tomto případě jsme vycházeli při vyplňování záznamového archu z informací, které se týkaly prvního úkonu s dítětem.

90 Čl. 11 odst. 6 Pokynu policejního prezidenta č. 289 ze dne 29. prosince 2016, o činnosti na úseku dětí.

I v době, kdy byly projednávány předmětné činy jinak trestné, platilo (blíže kap. II.3.1), že při provádění úkonů s dítětem mladším 15 let se tyto mají provádět za *přítomnosti OSPOD nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou dětí. Tato povinnost byla dodržena u necelých 85 % dětí. Z toho v 77 % případů byl přítomen OSPOD a v 19 případech jiná osoba mající zkušenost s výchovou dětí (jednalo se především o učitele, ředitele škol, případně pracovníky školských zařízení, ve kterých bylo dítě umístěno). Nicméně ve 35 případech (15 %) taková osoba přítomna výslechu (podání vysvětlení) dítěte nebyla.*

Při podrobnější analýze pak bylo zjištěno, že *v případě osmi dětí nebyl přítomen u výslechu (podání vysvětlení) dítěte v rámci prověřování činu jinak trestného pracovník OSPOD, jiná osoba se zkušeností s výchovou dětí, zákonný zástupce dítěte ani advokát. Jednalo se o případy, které bylo možné zaznamenat pouze ve čtyřech soudních obvodech soudů zařazených do našeho výběru. Nicméně ani skutečnost, že u takového úkonu byl přítomen zákonný zástupce dítěte, nelze vždy považovat za dostačující:*

To lze demonstrovat např. na příkladu 12letého chlapce, podezřelého z činu jinak trestného poškození cizí věci dle § 228 odst. 1 TZ, který byl policií zajištěn a následně vyslýchán pouze v přítomnosti dvou policejních komisařů a hluchoněmé matky. Přitom z protokolu o výslechu osoby mladší 15 let podezřelý ze spáchání činu jinak trestného nebylo možné dovodit, že by úkonu byl přítomen OSPOD či jiná osoba, která má zkušenost s výchovou dítěte, případně osoba, která by matce tlumočila průběh úkonu. Pochybnosti lze s ohledem na situaci mít i o reálné možnosti matky či dítěte zajistit přítomnost advokáta.

Z hlediska délky trvání úkonů prováděných s dítětem, tj. podání vysvětlení či výslechu, je třeba konstatovat, že *ve více než třech čtvrtinách případů trvaly do jedné hodiny a téměř 90 % z nich netrvalo déle než 1,5 hodiny. Případy, kdy by úkon trval déle než 2 hodiny, byly ve zkoumaném vzorku pouze 4 (blíže Tabulka 38). Zároveň je třeba uvést, že u nezanebatelného počtu případů (51) se vůbec nepodařilo údaj o délce jejich trvání zjistit, buď kvůli již zmiňované absenci vyšetřovacího spisu, nebo díky absenci údajů o době trvání úkonu v úředním záznamu či protokolu.*

Tabulka 38: Délka trvání podání vysvětlení (výslechu) bez přestávk

	Abs.	%
Do 1 hodiny	157	76,6
Více než 1 hodina do 1,5 hodiny	29	14,1
Více než 1,5 hodiny do 2 hodin	15	7,3
Více než 2 hodiny do 2,5 hodiny	1	0,5
Více než 2,5 hodiny do 3 hodin	2	1
Více než 3 hodiny	1	0,5
Celkem	205	100

Průměrná délka trvání výslechu bez přestávek byla 47 minut (sm. odchylka 31,5; minimální doba trvání 2 minuty, maximální 240 minut).

Nejdelší výslech trval 4 hodiny, s přestávkou o 5 minut děle, v době od 13:00 hod. do 17:05 hod. Jednalo se o výslech dvanáctiletého chlapce podezřelého z pokusu o znásilnění, přičemž se mělo jednat o opakované útoky vůči dvěma dalším dětem mladším 15 let. Výslechu byl přítomen OSPOD. Advokát ani zákonný zástupce přítomni nebyli. Ze spisu nebylo možné zjistit, zda byl zákonný zástupce informován před úkonem, nebo až po něm.

Další, delší dobu trvající výslech, trval 2 hodiny 45 minut od 8:35 hod. do 11:20 hod. a týkal se 12letého chlapce, v jehož rámci byly ovšem řešeny 4 různorodé skutky od krádeží až po týrání zvířete. Výslechu byl přítomen výchovný poradce ze školy, advokát ani zákonný zástupce přítomni nebyli. Zákonný zástupce byl vyrozuměn před úkonem. V protokolu o výslechu nebylo uvedeno, že by v jeho rámci byly realizovány přestávky.

V dalším případě, kdy podání vysvětlení trvalo 2 hodiny a 35 minut, kterému ještě předcházel zajištění dítěte, se jednalo o případ 14letého chlapce, který spolu s dalšími třemi mladistvými fyzicky napadl poškozeného v úmyslu zmocnit se cizí věci, přičemž zde z nedbalosti došlo ke smrtelnému následku. Podání vysvětlení proběhlo v dopoledních hodinách od 9:58 hod. do 12:33 hod. za přítomnosti OSPOD. Advokát ani zákonný zástupce nebyli přítomni, přičemž ze spisu se nedalo dohledat, že by byl zákonný zástupce o úkonu vyrozuměn.

Obecně je třeba shrnout, že ve výše uvedených případech se jednalo již o velmi závažné činy, které jsou i z hlediska dokazování poměrně skutkově složité, případně i více různorodých skutků. Vždy byla přítomna osoba, která by měla zasáhnout v případě, že by např. délka výslechu již nebyla přiměřená věku, pozornosti i psychické situaci dítěte. Nicméně jedná se o poměrně velmi dlouhé doby provádění úkonu. Můžeme se tedy jen domnívat, že v jejich rámci byly realizovány přestávky, které však nebyly zaznamenány. Ani v jednom případě nebyl přítomen advokát.

Z hlediska doby, kdy byl konkrétní úkon s dítětem realizován, lze konstatovat, že *více než ve dvou třetinách případů to bylo během dopoledne*. Přibližně pětina pak odpoledne do 16:00 hod. Blíže viz Tabulka 39

Tabulka 39: Doba provádění podání vysvětlení (výslechu) s dítětem

	Abs.	%
Od 6:00 do 7:59	2	0,9
Od 8:00 do 11:59	146	67
Od 12:00 do 15:59	45	20,6
Od 16:00 do 18:59	13	6
Od 19:00 do 21:59	10	4,6
Od 22:00 do 5:59	2	0,9
Celkem	218	100

Pozn.: V případě, že úkon svojí délkou přesáhl vymezený časový úsek, byl uveden časový úsek, kdy byla realizována jeho převážná část.

Pouze ve dvou případech k takovému úkonu došlo mezi 22:00 hod. a 6:00 hod., kdy vyjma neodkladných a neopakovatelných úkonů a případů nebezpečí z prodlení u zločinů, není možné, a ani v době provádění úkonů nebylo možné takové úkony provádět:⁹¹

V prvním případě se jednalo o výslech 14leté dívky, která byla podezřelá z krádeže dle § 205 odst. 1, odst. 3 TZ (postupné odcizení částky 103 000 Kč z šuplíku matky) – nejednalo se tedy o zločin. Podání vysvětlení proběhlo v návaznosti na to, že matka podala téhož dne trestní oznámení, když zjistila ztrátu peněz. Výslech dívky proběhl od 22:43 hod. do 23:00 hod., na policii ji přivedla matka, která byla též přítomna podání vysvětlení dcery. Dívka byla pak vyslýchána znovu jiný den, v tomto případě již výslech probíhal od 10:30 hod. do 14:51 hod.

V druhém případě se jednalo o podání vysvětlení 13letého chlapce, který se měl dopustit zatajení věcí dle § 219 odst. 1 TZ (ponechal si mobil a další předměty v nalezeném batohu) – opět se tedy nejednalo o zločin. Úkon probíhal od 22:43 hod. do 23:52 hod. za přítomnosti matky. OSPOD ani advokát přítomni nebyli. Ze spisu nebylo možné dovodit, že by úkonu předcházelo předvedení či zajištění dítěte.

Jednalo se o případy ze dvou rozdílných soudních obvodů. Z poznatků zjištěných ve spise nebylo možné ani v jednom z případů dovodit, že by se jednalo o neodkladné či neopakovatelné úkony a ani nebyly tímto způsobem provedeny.

V případě, že osoba, která je vyzvána k podání vysvětlení, případně výslechu, se dobrovolně k takovému úkonu nedostaví a je náležitým způsobem upozorněna na následky s tím spojené, může být k takovému úkonu *předvedena*. K takovým situacím docházelo spíše ojediněle, pouze u 16 dětí, tj. 7 % případů, kde bylo možné tento údaj ze spisu zjistit.

Již velmi intenzivní zásah do práv dítěte souvisí s možností *zajištění dítěte* dle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Zároveň může délka zajištění i samotná situace, ve které se dítě ocitne, ovlivnit i situaci u jeho výslechu, zejména pokud k němu dochází v jeho průběhu či bezprostředně poté. V rámci našeho vzorku k tomu došlo u 12 (5 %) z 231 dětí. U dvou dětí nebylo možné zjistit, jak dlouho zajištění trvalo. Doby trvání zajištění se výrazně lišily. Průměrná doba zajištění trvala 202 minut (sm. odchylka 109,6, minimální délka zajištění 87 minut, nejdelší 460 minut). Níže jsou detailněji popsány některé případy dětí, které byly zadrženy déle než 3,5 hodiny:

V případě nejdelší doby zajištění, které trvalo 7 hodin a 40 minut, se jednalo o čtrnáctiletého chlapce, které bylo spolu s dalšími třemi mladistvými podezřelé ze spáchání činu jinak trestného loupeže dle § 173 odst., odst. 4 TZ, viz výše. Z celkové doby zadržení trval výslech dítěte 155 minut, při podání vysvětlení byl přítomen OSPOD, dítě bylo zajištěno v době od 7:20 hod. do 15:00 hod.

V jiném případě, kdy zajištění dítěte trvalo celkem 5 hodin, se jednalo o 14letého chlapce, který byl zajištěn v nočních hodinách při pokusu o vniknutí do rekreační chaty spolu s dvěma mladistvými. K podání vysvětlení došlo až ráno po propuštění. Zákonný zástupce o tom byl

91 Čl. 11 odst. 7 Pokynu policejního prezidenta č. 289 ze dne 29. prosince 2016, o činnosti na úseku dětí.

vyrozuměn před úkonem, podání vysvětlení byl přítomen OSPOD, advokát přítomen nebyl. K podání vysvětlení došlo tedy po pětihodinovém pobytu na policejní stanici. Mladiství spolupachatelé byli v dané věci vyslechnuti až téměř po měsíci.

V dalším případě, kdy zadržení trvalo 3 hodiny a 12 minut, se jednalo o 14letého chlapce, který byl podezřelý z krádeže peněženky spolu se dvěma dalšími dětmi mladšími 15 let s tím, že hned na místě byl vyzván k podání vysvětlení a k činu se doznal. Jednalo se o situaci, kdy na koupališti z volně odloženého batohu vzali peněženku, v níž byla též platební karta a jiné věrnostní karty, a vyňali z ní 12 Kč. Peněženku i s kartami vyhodili na místě do koše. U úkonu nebyl přítomen ani OSPOD ani zákonný zástupce, ani advokát. K zajištění dítěte došlo z důvodu, že bylo nezbytné pro jeho navrácení do rodičovské péče v 16:30 hod. Dítě pak bylo přibližně po měsíci znovu vyslechnuto, zde již OSPOD přítomen byl.

V rámci analýzy spisů jsme chtěli také sledovat, zda výslechy dětí mladších 15 let probíhaly ve specializované místnosti, nicméně tyto údaje nebylo možné ve spisu dohledat, v některých případech jsme pouze zaznamenali, že k úkonu došlo ve škole.

Zajímali jsme se také o to, jakým způsobem dítě při těchto úkonech vypovídalo, zejména z hlediska postoje ke skutku, kterého se mělo dopustit. Z Tabulky 40 je zřejmé, že výrazná většina dětí se v této fázi řízení plně či částečně k činu doznala. Podíl dětí, které využily možnost nevypovídat, je zcela zanedbatelný.

Tabulka 40: Postoj dítěte při podaném vysvětlení (výslechu) k činu jinak trestnému při prověřování v trestním řízení

	Abs.	%
Zcela popírá	29	11,8
Částečně se doznává	56	22,8
Plně se doznává	155	63
Nevypovídá	6	2,4
Celkem	246	100

IV.7.2 Průběh řízení před soudem pro mládež

Také v řízení před soudem pro mládež jsme se zaměřili na některé otázky, které souvisejí především se zajištěním a reálným uplatňováním některých procesních práv v průběhu řízení před soudem pro mládež. Jak vyplývá z Tabulky 41, z hlediska věkového složení dětí, které se pro předmětný skutek ocitly před soudem pro mládež, lze konstatovat, že nejčastěji to byly 14leté děti. Děti mladších deseti let bylo v celém vzorku jen necelá 4 %. Je na místě zmínit, že 13letých dětí a také 15letých dětí byla téměř pětina, starší děti byly před soudem pro mládež projednávány výjimečně. Průměrný věk dětí v době prvního jednání před soudem byl 13 let (sm. odchylka 1,7).

Tabulka 41: Věk dítěte v době jednání před soudem pro mládež

	Abs.	%
8 let	3	1,2
9 let	6	2,3
10 let	19	7,4
11 let	17	6,6
12 let	32	12,5
13 let	51	19,9
14 let	73	28,6
15 let	51	19,9
16 let	4	1,6
Celkem	256	100

Pozn.: V případech, že bylo jednání více, což nebylo příliš často, jsme vycházeli z věku dítěte v době prvního jednání.

Na rozdíl od prověřování činu jinak trestného v trestním řízení, v řízení před soudem musí mít dítě obligatorně opatrovníka advokáta. V rámci našeho výzkumného souboru 256 dětí jsme sledovali, *zda byl opatrovník přítomen jednání před soudem pro mládež*. Je třeba uvést, že *až na jednu výjimku, u všech námi sledovaných jednání byl opatrovník přítomen:*

V případě neúčasti opatrovníka se jednalo o případ 13leté dívky, kdy se opatrovník dostavil až přibližně 5 minut před skončením jednání po skončení dokazování s omluvou na dopravní komplikace. V úvodu jednání soudkyně pro mládež vydala usnesení, že se bude jednat bez přítomnosti opatrovníka, rodičů a dědečka. Od počátku jednání soudu byli přítomni státní zástupce, OSPOD a babička dítěte, které bylo dítě svěřeno do péče. Dítě se v rámci výsledku doznalo, byť se jednalo o velmi stručnou výpověď, v rámci výsledku před policejním orgánem naopak popíralo, že by se podílelo na trestné činnosti. Jednalo se o souběh trestných činů výtržnictví, ublížení na zdraví a krádeže, kterého se dívka měla dopustit spolu s dalšími dvěma dívkami mladšími 15 let. Nicméně dle zprávy PMS, která ve věci byla zapojena ještě před jednáním soudu, dívka vinu připustila a byla zde i snaha o mediaci, ke které nedošlo z důvodu nezájmu poškozené.

V rámci kapitoly II.3.2 byla v souvislosti s nemožností aplikovat odklony poměrně diskutována otázka *přítomnosti dítěte při jednání soudu*, a to na jedné straně proto, že v některých případech se to může jevit z hlediska naplnění účelu ZSM nadbytečné a pro děti nadměrně zatěžující, na straně druhé může být účast dítěte významná z hlediska reálné možnosti přímého uplatnění participačních práv dítěte na řízení. *V naprosté většině případů bylo dítě přítomno jednání před soudem*. Zaznamenali jsme pouze 10 dětí (tj. necelá 4 %), které se jednání neúčastnily. Z toho se jednalo o jedno 8leté dítě, jedno 10leté dítě, jedno 11leté dítě, dvě 13leté děti a pět dětí, kterým bylo v době jednání soudu 14 let. Také v případě OSPOD, který je před soudem samostatným účastníkem řízení, byla jeho neúčast při jednání soudu pro mládež výjimkou. Jednalo se o 9 případů. Dalšími samostatnými účastníky jsou i rodiče, resp. zákonní zástupci dítěte. *Účast alespoň jednoho z nich byla zaznamenána v 89 % případů.*

Dalším zajímavým ukazatelem, právě např. z hlediska možnosti vyjádřit svůj názor k věci, je i to, zda byl v řízení před soudem proveden *výslech dítěte*. Nutno dodat, že výslech dítěte není vždy povinný, pokud bylo jednání dítěte spolehlivě prokázáno jiným způsobem, jeho názor by však měl být vždy zjištěn. Podmínka nutnosti výslechu, za předpokladu, že o to dítě výslovně požádá, byla zakotvena v § 92 odst. 1 ZSM až s účinností od 1. 1. 2022. Nicméně z naší analýzy je patrné, že *výslech dítěte byl alespoň v rámci našeho výzkumného souboru v zásadě pravidlem, neproběhl pouze ve 12 případech (tj. u necelých 5 % dětí)*.

V těchto případech jsme zjišťovali, jakým způsobem bylo zajištěno právo dítěte se vyjádřit k věci. V jednom případě tomu bylo prostřednictvím OSPOD. V ostatních 11 případech nebylo ze spisu možné dohledat, že by byl názor dítěte zjištěn.

Zajímali jsme se také, jaký postoj vyjádřilo dítě ke spáchanému činu před soudem pro mládež. Zde je možné konstatovat, že *většina dětí, 89 %, se plně či částečně doznávala k předmětnému činu*, blíže viz Tabulka 42. Situace se tedy příliš nelišila od jejich postoje při prověřování činu v trestním řízení, byť počet dětí, který zcela popíral spáchání skutku, byl před soudem pro mládež trochu nižší (pro srovnání viz Tabulka 40).

Tabulka 42: Postoj dítěte k činu jinak trestnému v řízení před soudem pro mládež

	Abs.	%
Zcela popírá	24	9,8
Částečně se doznává	39	15,9
Plně se doznává	180	73,5
Nevypovídá	2	0,8
Celkem	245	100

Pozn.: V 11 případech nebylo dítě vyslechnuto, či nebyl jinak zjištěn jeho postoj k činu.

Jak vyplývá z Tabulky 43, z hlediska *odlišností výpovědi dítěte* vzhledem k výpovědi (vysvětlení) při prověřování činu v trestním řízení *ve výrazné většině* případů, 89 %, kde bylo možné tyto výsledky porovnat, k *takovému rozporu* nedošlo.

Tabulka 43: Rozpor ve výpovědi dítěte v řízení před soudem pro mládež s výpovědi (vysvětlením) v rámci prověřování v trestním řízení

	Abs.	%
Ne	214	89,2
Ano, zcela	11	4,6
Ano, částečně	15	6,3
Celkem	240	100

S ohledem na to, že v souvislosti s absencí obligatorního právního zastoupení při výslechu či podání vysvětlení při prověřování činu jinak trestného může vznikat riziko *nezákonného nátlaku na dítě*, jsme se zabývali i tím, zda dítě, případně jiní účastníci řízení

zmiňovali v rámci řízení před soudem pro mládež takový nátlak, zejména např. v oblasti přimět dítě k doznání. Je třeba konstatovat, že v rámci našeho vzorku se *jednalo o zcela ojedinělé případy*. Tento nátlak byl zmíněn pouze ve třech případech:

V prvním případě se jednalo o 10letého chlapce, který se měl dopustit výtržnictví a krádeže (spolu s dalším dítětem měl fyzicky na ulici napadnout spolužáka, a poté mu ještě odcizit 20 Kč a brambůrky). Dítě bylo policií k výslechu dovezeno ze školy, matka byla o úkonu vyrozuměna pouze SMS, dle policejního orgánu se jí nedalo dovolat. Dítě účast na činu popíralo. V řízení před soudem pak uvedlo, že ho policejní komisařka nutila, aby se přiznal, jinak že půjde před soud. Matka po policejním orgánu chtěla znát obsah výslechu, a pak požadovala opakování výslechu. Dítě dle ní po výslechu brečelo a zmínilo nátlak. K opakování výslechu nedošlo. Pak jim přišlo až předvolání k soudu. V rámci řízení před soudem proběhlo poměrně obsáhlé dokazování, včetně výslechu policejní komisařky, které uvedla, že je běžnou praxí, že se vozí děti k výslechu na policii ze školy. OSPOD, který se výslechu účastnil, v řízení popřel, že by v průběhu výslechu došlo k nátlaku na dítě. V rámci jednání před soudem bylo nakonec prokázáno, že dítě v době činu bylo na jiném místě, a nemohlo se činu dopustit a soud nevezal za prokázaný ani návod k tomuto činu. Soud návrh z tohoto důvodu zamítl (nesprávně formou rozsudku).

V druhém případě se jednalo o 13letého chlapce, který se měl dopustit znásilnění stejně staré poškozené (formou donucení k orálnímu uspokojení). Při výslechu na policii nejprve popíral, že by šlo o donucení poškozené, poté se ale částečně doznal, s tím, že se bál, protože tam byli policajti. Zajímavé je, že ze spisu bylo možné zaznamenat, že i sám vyšetřovatel uvedl, že zpočátku byl postoj dítěte negativní, při výslechu věc popíral, ale když byl důraznější (vyšetřovatel), pak chlapec v podstatě potvrdil výpověď poškozené. I zde bylo dítě „vyzvednuto“ k výslechu ve škole. Zákonný zástupce byl o úkonu vyrozuměn, ale ze spisu nebylo možné zjistit, zda před či po úkonu. Úkonu byl přítomen OSPOD, advokát přítomen nebyl. Soud pro mládež chlapci uložil ochrannou výchovu. V jednání před soudem čin popíral – uváděl, že šlo o dobrovolné líbání a masturbaci v její přítomnosti. Opatrovník, prarodiče, kteří měli chlapce v péči, včetně jejich právního zástupce, v rámci řízení spáchání činu nezpochybovali, a ve věci nebyl podán opravný prostředek.

V posledním případě se jednalo o případ 12letého chlapce, který se měl dopustit znásilnění ve formě zneužití bezbrannosti 5letého dítěte. Při výslechu v přípravném řízení byl přítomen OSPOD, zákonný zástupce nebyl o úkonu vyrozuměn, resp. byl vyrozuměn druh matky s tím, že matka opakovaně nebrala telefon. Výslech proběhl v době od 19:34 hod. do 21:20 hod., přičemž z informací ve spise bylo možné dovodit, že byl k výslechu předveden, byť to v protokolu nebylo uvedeno. Při výslechu zcela zapíral, pak sváděl vinu na poškozeného. Výslechu byl přítomen OSPOD, advokát přítomen nebyl. V řízení před soudem zcela popíral spáchání činu. Soud zde uložil ochranné léčení v ambulantní formě. Ve věci nebyl podán žádný ani mimořádný opravný prostředek.

To, že byl některým z účastníků řízení zmíněn nátlak, samozřejmě nemusí nutně znamenat, že k takovému jednání ze strany policejních orgánů či jiných osob došlo. Na druhou stranu nelze ani vyloučit, že k takovému nátlaku mohlo dojít. Zároveň, jak je patrné v prvním případě, v řízení před soudem pro mládež je pak ještě prostor k objasnění věci a současně je tu také možnost v případě pochybností využívat opravné prostředky.

Obecně je však třeba konstatovat, že riziko nátlaku na dítě, ale zároveň i zpochybnování výpovědi učiněné před policejním orgánem dítětem s odůvodněním na nátlak, se výrazně snižuje, pokud by byl u takových úkonů přítomen právní zástupce dítěte.

Z hlediska možné nápravy vad řízení a rozhodnutí, ale např. i aktivity opatrovníků v řízení dle hlavy III. ZSM, je zajímavé sledovat, do jaké míry byly využívány *opravné prostředky*. Zde je pak třeba konstatovat, že byly využívány ve velmi omezené míře, když odvolání bylo podáno pouze v osmi případech (tj. 3 %) a mimořádný opravný prostředek nebyl podán žádný.

V řízení dle hlavy III. ZSM zároveň platí, že se zde obdobně aplikují § 52 až 54 ZSM pravidla o ochraně soukromí, jako je tomu u mladistvých pachatelů. Konkrétně ve smyslu § 54 odst. 1 ZSM, pokud jde o osoby, které se mohou účastnit jednání před soudem pro mládež, v úvahu připadají právní zástupce dítěte, zákonní zástupci, opatrovník, příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, svědci, znalci, tlumočníci, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení. Připustit lze i účast důvěrníka, byť se nejedná o institut známý v civilním řízení (Šámal et al., 2011). Nicméně s ohledem na to, že jde o civilní řízení, tento okruh osob, které se ho mohou účastnit, může být širší s ohledem na definici účastníků řízení v § 91 odst. 1 ZSM⁹², typicky např. o osoby, kterým bylo dítě svěřeno do péče, případně o jejich právní zástupce. Účastníkem řízení je též, státní zastupitelství. Naopak poškozený účastníkem tohoto řízení není. Na základě poznatků, které bylo možné zjistit ze spisů, lze konstatovat, že v naprosté většině případů pravidla přítomnosti osob při jednání dodržena byla. Určité problémy byly shledány u sedmi dětí z našeho souboru. Zejména se jednalo o praxi jednoho soudu, který na základě samostatně podaných návrhů na uložení opatření státním zastupitelstvím řízení u dětí, které se společně dopustily činu jinak trestného, věci spojil a projednával společně, proto docházelo k tomu, že v rámci jednoho řízení před soudem pro mládež byly přítomny osoby, které vůči konkrétnímu dítěti nebyly v postavení účastníků řízení ani jejich zástupců. V jednom případě byl připuštěn jako účastník řízení právní zástupce poškozeného, dokonce mohl učinit závěrečný návrh.

Pokud jde o výsledek řízení, je třeba konstatovat, že v naprosté většině případů v námi zkoumaném výzkumném souboru došlo k uložení opatření, případně upuštění od uložení opatření. Pouze v 10 případech soud pro mládež návrh zamítl z důvodů, že se buď nejednalo o čin jinak trestný, resp. se jednalo o čin velmi nízké společenské škodlivosti, nebo jej nespáchalo dítě, u kterého byl podán příslušný návrh na uložení opatření:

Jedním z takových případů byl např. případ 12letého chlapce, který se měl dopustit ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1, odst. 2 TZ tím, že ve škole při potyčce se spolužákem kroutil spolužákovi prstem, až mu způsobil vykloubení palce a lehkou zlomeninu (jako výtržnictví nebyl tento skutek kvalifikován). Soud prvního stupně upustil od uložení opatření s odůvod-

92 § 91 odst. 1 ZSM ve znění účinném do 30. 6. 2024 – „Účastníky řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, jsou nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonní zástupci nebo opatrovník dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, jakož i další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Podalo-li návrh podle § 90 odst. 1, je účastníkem řízení také státní zastupitelství.“

něním, že jde jen o lehčí zranění a nebyl prokázán úmysl způsobit ublížení na zdraví. Proti tomu se odvolal státní zástupce s tím, že v takovém případě by mělo dojít k zamítnutí návrhu, nicméně státní zástupce měl subjektivní stránku za prokázanou, a naopak navrhoval uložení programu v SVP. Odvolací soud změnil původní rozhodnutí v tom směru, že návrh zamítl s odůvodněním, že dítě je bezproblémové a jednalo se o potyčku spolužáků sedmé třídy ZŠ a újma byla spíše lehčí povahy, kterou je na místě řešit prostředky mimo oblast trestního práva, k čemuž již v daném případě došlo, neboť dítěti byla uložena třídní a ředitelská důtka.

V jiném případě se jednalo o 12letého chlapce, který se spolu s dalším chlapcem mladším 15 let dopustil činu jinak trestného dle § 228 odst. 2 TZ tím, že nastříkal na stěnu starší garáže obrázek pánského přirození o rozměrech 60 x 55 cm a druhé dítě další nápisy i na další garáže, čímž měli v souhrnu způsobit škodu ve výši 7300 Kč. Soud v tomto případě vyšel z toho, že sice formálně jsou naplněny znaky poškození cizí věci, ale: „z hlediska společenské škodlivosti je to spíše přestupek.“ S tímto odůvodněním návrh na uložení opatření zamítl.

Sledovali jsme také, do jaké míry soudy pro mládež přiznávali státu náklady na opatrovníka vůči dítěti či dalším osobám ve smyslu § 95 odst. 3 ZSM. Je třeba konstatovat, že tato praxe byla zcela ojedinělá a v naprosté většině případů soud pro mládež státu tyto náklady nepřiznal. Došlo k tomu pouze ve třech případech, přičemž tak učinily pouze dva soudy pro mládež z našeho výběru.

IV.7.3 Délka řízení

V rámci analýzy spisů jsme se též zabývali tím, jaké jsou délky řízení v jednotlivých fázích projednávání činu jinak trestného, a následně postupu státního zastupitelství po odložení věci a dále v řízení dle hlavy III ZSM před soudem pro mládež.⁹³ Z kriminologického hlediska je také důležité sledovat celkovou dobu, která uplynula od spáchání činu do nabytí právní moci konečného rozhodnutí soudu pro mládež, resp. také do vyhlášení (vydání) konečného rozhodnutí ve věci.

Průměrná doba od spáchání činu⁹⁴ jinak trestného do nabytí právní moci konečného rozhodnutí soudu pro mládež⁹⁵ činila v námi analyzovaném vzorku téměř deset a půl měsíce (sm. odchylka 4,6, min. 4 měsíce, max. 32 měsíce), přičemž jak vyplývá z Tabulky

93 Tj. konkrétně délkou řízení od zahájení úkonů trestního řízení do nabytí právní moci konečného rozhodnutí soudem, od zahájení úkonů trestního řízení do vydání usnesení o odložení věci Policií ČR a do nabytí právní moci tohoto usnesení, dobou od vydání rozhodnutí o odložení věci do podání návrhu na uložení opatření a dobou od nabytí právní moci rozhodnutí o odložení věci do podání návrhu na uložení opatření, jakož i dobou od podání návrhu na uložení opatření do vyhlášení konečného rozhodnutí soudu pro mládež a do nabytí právní moci tohoto rozhodnutí.

94 Pokud bylo dítětem mladším patnácti let spácháno více činů jinak trestných, byla doba od spáchání do nabytí právní moci konečného rozhodnutí počítána od data spáchání prvního z nich. V případě pokračující činnosti jinak trestné byla počítána od data posledního útoku.

95 Tj. především právní moc rozhodnutí soudu pro mládež v prvním stupni, ale i právní moc rozhodnutí soudu 2. stupně, pokud došlo ke změně rozhodnutí soudem 1. stupně a věc nebyla vrácena.

44, ve více než polovině případů se pohybovala v rozmezí nad šest měsíců do jednoho roku a v pětině případů od jednoho roku do 18 měsíců. Naproti tomu pouze ve dvou případech nabylo konečné rozhodnutí právní moci v období od dvou do tří let od spáchání.

V případě dítěte, kde byla ve spise zaznamenána nejdelší doba od spáchání činu do nabytí právní moci konečného rozhodnutí (32 měsíců) bylo teprve po čtyřech měsících od spáchání loupeže dle § 173 odst. 1 TZ a výtržnictví dle § 358 odst. 1 TZ na základě svědeckých výpovědí zjištěno, že byl chlapec jedním ze spolupachatelů, a mohly tak být zahájeny úkony trestního řízení. Nadto bylo jednání před soudem dvakrát odročeno⁹⁶ a došlo též k přerušení řízení téměř na 13 měsíců. V době konečného rozhodnutí bylo chlapci již 16 let.

Celkovou dobu od spáchání činu tak nepochybně ovlivňuje i skutečnost, kdy dojde ke zjištění, že je konkrétní dítě podezřelé ze spáchání činu jinak trestného.

Tabulka 44: Doba od spáchání činu a délka řízení od zahájení úkonů trestního řízení do nabytí právní moci konečného rozhodnutí

Délka	Spáchání – PM		Zahájení úkonů – PM	
	Abs.	%	Abs.	%
Do 3 měsíců	0	0	1	0,4
Nad 3 měsíce do 6 měsíců	41	16	59	25,4
Nad 6 měsíců do 1 roku	145	56,6	135	58
Nad 1 rok do 18 měsíců	52	20,3	29	12,4
Nad 18 měsíců do 2 let	16	6,3	8	3,4
Více než 2 roky do 3 let	2	0,8	1	0,4
Celkem	256	100	233	100

Délka řízení od zahájení úkonů trestního řízení (respektive od okamžiku, kdy bylo již ze spisu zřejmé, že je dotyčné dítě podezřelé ze spáchání činu) do nabytí právní moci konečného rozhodnutí soudu činila průměrně 9 měsíců (sm. odchylka 4, min. 3 měsíce, max. 28 měsíců). Jak je patrné z Tabulky 44, i zde se nejčastěji (58 %) pohybovala v rozmezí nad 6 měsíců do jednoho roku.

Pokud jde o trestní řízení o činu jinak trestném, průměrná doba od zahájení úkonů trestního řízení do vydání usnesení o odložení věci⁹⁷ činila něco málo přes tři měsíce (sm. odchylka 2,4, min. 1 měsíc, max. 19 měsíců), kdy ve 13 % případů byla do jednoho měsíce a nejdelší v jednom případě činila 19 měsíců. Ve více než dvou třetinách případů (70 %) bylo usnesení policejního orgánu o odložení věci vydáno do 3 měsíců⁹⁸, blíže Tabulka 45.

96 Řízení před soudem bylo vedeno společně s dalšími spolupachateli, což mělo vliv na jeho průběh.

97 Tuto dobu se podařilo ze spisu zjistit ve 233 případech.

98 Porovnáme-li toto zjištění se statistickými údaji za rok 2018, získanými z nestandardních sestav zpracovaných Odborem věcných gescí a statistik Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR, lze konstatovat, že i dle těchto statistik v přibližně dvou třetinách případů (61,3 %) bylo usnesení o odložení vydáno do tří měsíců.

Délka řízení *od zahájení úkonů* trestního řízení do okamžiku, kdy *usnesení o odložení věci nabylo právní moci*⁹⁹, se pohybovala v rozmezí od jednoho do 20 měsíců, přičemž průměrně tento úsek řízení činil *necelé čtyři měsíce* (sm. odchylka 2,5, min. 1 měsíc, max. 20 měsíců). Ve *více než čtyřech pětinách případů (87 %)* nabylo usnesení o odložení věci právní moci do *šesti měsíců* od zahájení úkonů trestního řízení. Nejčastěji se tak dělo v rozmezí od jednoho do třech měsíců. Blíže viz Tabulka 45.

Tabulka 45: Doba od zahájení úkonů trestního řízení do vydání usnesení o odložení věci Policií ČR a nabytí právní moci tohoto usnesení

Délka	Vydání usnesení		PM usnesení	
	Abs.	%	Abs.	%
Do 1 měsíce	30	12,9	14	6,1
Nad 1 měsíc do 3 měsíců	132	56,7	119	51,8
Nad 3 měsíce do 6 měsíců	46	19,7	67	29,1
Nad 6 měsíců do 1 roku	23	9,9	28	12,2
Více než 1 rok do 18 měsíců	1	0,4	1	0,4
Nad 18 měsíců do 2 let	1	0,4	1	0,4
Celkem	233	100	230	100

Zajímali jsme se také o to, jak dlouho byla věc vyřizována státním *zastupitelstvím po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu* na uložení opatření státním zastupitelstvím. Zde je možné sledovat, že *ve více než dvou třetinách případů (70 %) nepřekročila jeden měsíc a v téměř čtvrtině případů se tato doba pohybuje v rozmezí od jednoho do tří měsíců*¹⁰⁰. Průměrná délka činila přibližně jeden a půl měsíce (sm. odchylka 1,1, min. 1 měsíc, max. 9 měsíců). Naproti tomu v pouze necelém jednom procentu případů (0,8 %) činila tato doba více jak 6 měsíců (jednalo se o dva případy, kde v jednom činila tato doba 7 měsíců a v druhém 9 měsíců). Blíže Tabulka 46.

Tabulka 46: Doba od nabytí právní moci rozhodnutí o odložení věci do podání návrhu na uložení opatření

Délka	Abs.	%
Do 1 měsíce	176	70,4
Nad 1 měsíce do 3 měsíců	60	24
Nad 3 měsíce do 6 měsíců	12	4,8
Nad 6 měsíců do 1 roku	2	0,8
Celkem	250	100

Dalším sledovaným obdobím bylo řízení před soudem pro mládež. Doba *od podání návrhu na uložení opatření do vyhlášení konečného rozhodnutí soudu pro mládež* činila průměrně *tři měsíce* (sm. odchylka 2,6), přičemž nejkratší byla jeden měsíc a nejdelší trvala

⁹⁹ Tuto dobu se podařilo ze spisu zjistit ve 230 případech.

¹⁰⁰ Dle statistických údajů za rok 2018 získaných prostřednictvím informačního systému MSp CSLAV nepřekročila tato doba jeden měsíc dokonce v 96,4 % případů.

19 měsíců. Jak vyplývá z Tabulky 47, přibližně ve třech čtvrtinách případů (76 %) došlo k vyhlášení konečného rozhodnutí do tří měsíců od podání zmíněného návrhu a v 91 % do šesti měsíců. Naopak déle než rok trvala tato doba pouze v pěti případech, což představuje pouhá dvě procenta z celkového vzorku.

Doba od podání návrhu na uložení opatření do právní moci konečného rozhodnutí se v námi analyzovaném vzorku pohybovala v rozmezí od jednoho do 20 měsíců a průměrně činila necelých pět měsíců (sm. odchylka 2,9). Jak je patrné z Tabulky 47, ve více než čtyřech pětinach případů (84 %) se tato doba pohybovala do šesti měsíců, do tří měsíců to bylo jen 38 % případů¹⁰¹. Zde je zároveň třeba poukázat na to, že se samozřejmě může projevit jak poměrně dlouhá lhůta k podání opravného prostředku, tak i poměrně široký okruh účastníků řízení, kterým je třeba rozhodnutí doručovat. Řádného opravného prostředku bylo ve zkoumaném vzorku využito v osmi případech, kdy délka řízení od podání návrhu na uložení opatření do právní moci konečného rozhodnutí činila od 7 do 17 měsíců (průměrně 12 měsíců, sm. odchylka 3,8).

Tabulka 47: Doba od podání návrhu na uložení opatření do vyhlášení konečného rozhodnutí soudu pro mládež a do nabytí právní moci tohoto rozhodnutí

Délka	Návrh – Vyhlášení		Návrh – PM	
	Abs.	%	Abs.	%
Do 1 měsíce	33	12,9	0	0
Nad 1 měsíc do 3 měsíců	161	62,9	98	38,3
Nad 3 měsíce do 6 měsíců	39	15,2	117	45,7
Nad 6 měsíců do 1 roku	18	7	32	12,5
Více než 1 rok do 18 měsíců	4	1,6	7	2,7
Nad 18 měsíců do 2 let	1	0,4	2	0,8
Celkem	256	100	256	100

Jen ve dvou případech tato doba přesáhla 18 měsíců, kdy v jednom činila 19 měsíců a ve druhém dokonce 20 měsíců.

První případ byl zmíněn již výše (jednalo se o případ s nejdelší dobou od spáchání činu do pravomocného skončení věci). Podíl na tom měla i délka řízení před soudem s ohledem na opakované odročování, a přerušení řízení a vedení řízení s dalšími dětmi mladšími 15 let.

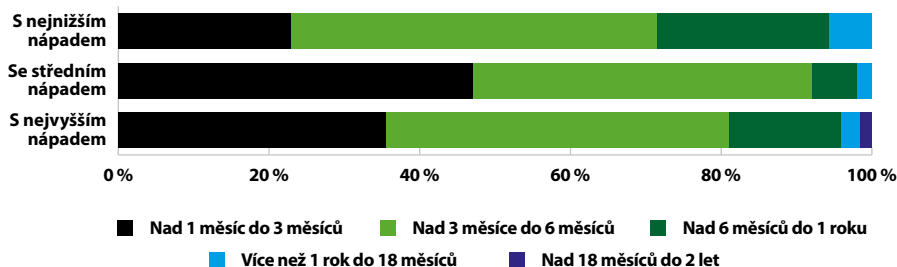
V druhém případě bylo jednání u soudu pro mládež odročeno dokonce čtyřikrát. Dítě se jednání účastnilo pouze jednou a napomenutí s výstrahou mu bylo uloženo v nepřítomnosti.

Pokud porovnáme poměr délek doby od podání návrhu na uložení opatření do právní moci konečného rozhodnutí soudu pro mládež v rámci rozdělení soudů do kategorií dle jejich vytíženosti (nápadu) zkoumanou agendou, je z Grafu 12 a Tabulky 48 zřejmé, že zatímco u soudů se středním nápadem byla věc pravomocně skončena do šesti měsíců v 92 %

¹⁰¹ Dle statistických údajů za rok 2018, získaných prostřednictvím informačního systému MSp CSLAV, nepřekročila tato doba tři měsíce v 35,1 % případů, do šesti měsíců pak v 79,6 % případů.

případů a u soudů s nejvyšším nápadem v 81 % případů, tak u soudů s nejnižším nápadem k tomu došlo v 71 % případů, přičemž se uvedené rozdíly blíží statistické významnosti ($p=0,059$). Tuto skutečnost lze možná do jisté míry přičítat s ohledem na výrazně nižší počet zkoumaných případů, o nichž rozhodovaly soudy s nejnižším nápadem, konkrétní skladbě těchto případů v rámci vzorku.

Graf 12: Doba od podání návrhu na uložení opatření do právní moci konečného rozhodnutí soudu pro mládež dle vytížení soudů v % (N=256)

Tabulka 48: Doba od podání návrhu na uložení opatření do právní moci konečného rozhodnutí soudu pro mládež dle vytížení soudů v abs. číslech

Soud	Nad 1 měsíc do 3 měsíců	Nad 3 měsíce do 6 měsíců	Nad 6 měsíců do 1 roku	Více než 1 rok do 18 měsíců	Nad 18 měsíců do 2 let	Celkem
S nejvyšším nápadem	43	55	18	3	2	121
Se středním nápadem	47	45	6	2	0	100
S nejnižším nápadem	8	17	8	2	0	35
Celkem	98	117	32	7	2	256

Obecně lze shrnout, že délka projednávání činu jinak trestného v trestním řízení, následně postupu státního zastupitelství po odložení věci a dále v řízení před soudem pro mládež, může být ovlivněna celou řadou faktorů. Může se jednat o případy, kdy po spáchání činu jinak trestného není znám konkrétní pachatel z řad dětí mladších patnácti let a k jeho identifikaci dochází až s jistým časovým odstupem. V rámci řízení před soudem má na délku řízení negativní vliv odročení z důvodů absence dítěte či jeho zákonných zástupců, či vedení společného řízení před soudem s více dětmi, ke kterému by docházet nemělo. Opominout též nelze vliv využití opravných prostředků.

IV.7.4 Zapojení Probační a mediační služby a aplikace restorativních postupů

Předmětem analýzy spisů byly i otázky, nakolik byla zapojena PMS v rámci soudnictví ve věcech mládeže v případech dětí mladších 15 let. Zajímalo nás také, do jaké míry byly aplikovány restorativní postupy, jako jsou např. mediace či rodinné skupinové konference. Vzhledem k tomu, že analýza spisů se týkala věcí pravomocně skončených a zaslaných do databáze CSLAV v roce 2018, jednalo se o období, *kdy ještě nebyla*, s výjimkou výkonu opatření, na nichž se podílí PMS, v ZSM ani v zákoně o Probační a mediační službě

výslovně *zakotvena působnost PMS v řízení ve věcech dětí mladších 15 let* (blíže kap. II.2 a II.3.3), což může do jisté míry vysvětlit velmi omezené zapojení PMS v případech řešení věcí dětí mladších 15 let v systému soudnictví ve věcech mládeže před uložením opatření.

PMS nebyla příliš často zapojena ani v rámci výkonu uložených opatření, bylo tomu celkem ve 45 případech dětí a došlo k tomu u dvou třetin soudů z našeho výběru (16 soudů), což samozřejmě souvisí s tím, nakolik soudy ukládají opatření, na jejichž výkon PMS dohlíží.

Ještě méně pak byla zapojena PMS ve fázi do uložení opatření, kdy se jednalo o 7 případů ve fázi prověřování činu jinak trestného v trestním řízení před vydáním rozhodnutí o odložení věci, a v 9 případech ve fázi po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření soudem. *Nejčastěji před vyhlášením rozhodnutí soudem ve věci byla PMS zapojena až v rámci jednání dle hlavy III. ZSM*, tj. až po podání návrhu na uložení opatření, a to v 36 případech (tj. 14 % všech případů dětí našeho výzkumného souboru). Celkem byla PMS do rozhodnutí o uložení opatření zapojena ve 48 případech dětí, a bylo to u 14 soudů z našeho výběru, jinak řečeno u 10 soudů nebyla zapojena do vyhlášení konečného rozhodnutí ve věci ani v jednom případě. Ve většině případů, kdy byla PMS zapojena před rozhodnutím soudem, se jednalo o vypracování podkladů o dítěti pro účely rozhodnutí soudů ve formě zprávy. Tam, kde proběhla mediace či skupinová konference, byla zpracována i zpráva pro účely rozhodnutí.

Zajímali jsme se též, do jaké míry se probační úředníci účastnili jednání před soudem pro mládež. Jejich účast není povinná a nejsou ani účastníky řízení. Nicméně, zejména v případě, že již byli zapojeni ve věci, případně již znají dítě z předchozí činnosti, může jejich přítomnost přispět k tomu, že soud bude mít podrobnější informace, které mohou vést k uložení adekvátního opatření. I zde se ukázalo, že *účast probačních úředníků v řízení před soudem pro mládež je ojedinělá*, v rámci našeho souboru byla zaznamenána pouze v 9 případech, a to u 6 soudů z našeho výběru.

Jako případ dobré praxe zapojení PMS ještě ve fázi před rozhodnutím soudem o uložení opatření lze zmínit např. případ třináctiletého chlapce projednávaného za jednání vykazující znaky šikany vůči dvěma spolužákům kvalifikované jako vydírání. Chlapec měl před spácháním činu psychické problémy a problémy s chováním, problémy měl i ve škole, a to jak s prospěchem, tak s chováním. Problémy byly shledány i v rodině s ohledem na nejednotný výchovný styl. Proběhl i pokus o mediaci, který byl odmítnut ze strany poškozených. Soud měl kromě zprávy OSPOD, školy a SVP též velmi podrobnou zprávu PMS, kde bylo doporučeno uložení dohledu. Probační úředník byl přítomen i jednání soudem. Soud uložil dohled probačního úředníka.

Pokud jde o realizaci výše zmíněných restorativních postupů (tj. *mediace* či *rodinné skupinové konference*), ty byly *zcela výjimečné*. Zároveň je ovšem třeba dodat, že i v některých dalších případech, pokud byla PMS zapojena ve fázi před rozhodnutím o uložení opatření, došlo k určitým mediačním činnostem ze strany příslušného probačního úředníka, které měly směřovat k napravení újmy, byť, z různých důvodů,¹⁰² k přímé mediaci či rodinné skupinové konferenci nedošlo. Realizovány pak byly pouze ve třech případech u třech soudů

102 Např. z důvodu nezájmu poškozeného.

z našeho výběru. Ve dvou případech se jednalo o mediace, které se týkaly majetkových činů jinak trestných, v obou případech se jednalo o souběh poškozování cizí věci a krádeže, které byly realizovány až po podání návrhu na uložení opatření, tj. v řízení před soudem pro mládež. V jednom případě byla realizována rodinná skupinová konference, a to ještě ve fázi před podáním návrhu na uložení opatření.

Jedním z případů, kdy byla realizována mediace, byl případ jedenáctiletého chlapce, který spolu s dalšími dvěma dětmi mladšími 15 let vnikl do objektu továrny, rozbili tam okna, poškodili osobní automobily, když do nich nalili olej a posypali je práškem, a způsobili další škody při najíždění vysokozdvizným vozíkem do věcí, čímž způsobili škodu ve výši kolem 150 000 Kč a odcizili věci v celkové hodnotě kolem 2 000 Kč. Mediace, která proběhla po čtyřech měsících od spáchání skutku, se zúčastnily všechny děti, jejich rodiče, poškozený majitel a vedoucí skladu. Poškozený a jeho zaměstnanec nejprve vylíčili prvotní šok, při zjištění škody, poté došlo k omluvě ze strany dětí a rodičů a zároveň k dohodě o náhradě škody rodiči s tím, že děti budou pomáhat v objektu poškozeného s prací, která bude odpovídat jejich věku a dohlížet na ně při tom bude vždy jeden z rodičů. Soud v případě chlapce, u kterého jinak nebyly zmíněny žádné problémy, ani ve škole, upustil od uložení opatření po téměř šesti měsících od spáchání skutku.

Jediný případ rodinné skupinové konference se týkal třináctiletého chlapce, který v rámci vzájemné slovní a následně i fyzické potyčky mezi pěti dětmi mladšími patnácti let, kterou vyprovokovalo jiné dítě, udeřil jednu z dívek v rámci potyčky dlaní sevřenou v pěst do žeber a způsobil jí lehké nalomení žebra, které si vyžádalo léčbu v trvání kolem tří týdnů. Do věci byla zapojena PMS, a to již před podáním návrhu na uložení opatření. Rodiče popisovali, že k takovým konfliktům na sídlišti, kde žijí, dochází běžně, že tam fungují party, co se napadají a všichni zúčastnění se shodli, že jim to tak nevyhovuje. Byla navržena účast na rodinné skupinové konferenci, které se zúčastnila jak rodina chlapce, tak rodina dalších dvou dětí, které se v rámci potyčky s ním popraly, včetně zraněné dívky. Děti si navzájem vyříkaly vzájemná nedorozumění z minulosti a domluvily si pravidla. Také matky dětí se domluvily, že si navzájem dají vědět, kdyby mezi dětmi byly konflikty a pokusí se to řešit. Pokud jde o náhradu škody, matka poškozené dívky sdělila, že náhradu škody nepožadují. Také matka projednávaného chlapce, kterému bylo roztrháno triko, uvedla, že nechť jí náhradu škody. U chlapce bylo dále zjištěno, že má ADHD a vzhledem k výchovným problémům (agresivní chování, nerespektování pravidel) u něj již před spácháním činu byla nařízena ústavní výchova. Soud následně uložil chlapci, v návaznosti na to, že spolu s tímto činem se ještě dopustil poškozování cizí věci formou sprejerství, kde též proběhla mediace a škoda byla uhrazena, napomenutí s výstrahou po jednom roce a více než čtyřech měsících od spáchání činu.

Tyto postupy mohou přispět k aktivnímu řešení náhrady újmy, která vznikla v důsledku spáchaného činu. Ve srovnání se situací řešení provinění mladistvých v řízení dle hlavy III. ZSM nejsou poškození účastníky řízení. Je to tedy jedna z možností, jak relativně rychle uspokojit, byť třeba jen částečně, nároky poškozených. Pokud se tedy poškození chtějí domoci náhrady vzniklé újmy, pokud k tomu nedojde právě např. v souvislosti s uplatněním výše zmíněných postupů, často to znamená, že musí věc řešit v občanskoprávním řízení.

Pomineme-li nemajetkové újmy vzniklé předmětnými činy jinak trestnými, sledovali jsme v rámci naší analýzy také to, do jaké míry byla v rámci našeho výzkumného souboru

uhrazena majetková škoda způsobená poškozenému do vyhlášení rozsudku. Vycházeli jsme zde pouze z údajů zachycených ve spise. Je třeba poukázat na to, že v případě, kde vznikla reálná majetková škoda za poškozenému doplnit: (blíže viz kap. IV.4) a bylo shledáno, že se dítě dopustilo činu jinak trestného,¹⁰³ tj. z celkem 154 případů, byla škoda nahrazena (včetně vrácení věci hned po činu) do vyhlášení rozsudku pouze v necelých 31 % případů.

Z výše uvedených případů je tedy zřejmé, že tyto postupy lze realizovat nejen u méně závažných forem trestné činnosti, ale mohou mít z hlediska restorativních účinků významný dopad i v případě relativně závažnějších činů jinak trestných či dětí, u kterých se objevuje více problémů. Přitom, jak potvrzují např. i některé výše zmíněné případy v rámci analýzy spisů v předchozích kapitolách, tyto postupy nebyly většinou užity ani v případech méně závažných skutků, kterých se dopustily děti nevykazující potřebu intenzivních forem intervence.

103 Nejsou zde zahrnuty případy, kdy byl zamítnut návrh na uložení opatření, ale také případy, kde s ohledem na povahu činu majetková škoda nepřipadala v úvahu.

v.

Expertní šetření

V rámci expertního dotazníkového šetření jsme se zaměřili na dvě skupiny odborníků, a to na experty v systému soudnictví ve věcech mládeže a dále pracovníky DDŠ a DÚ, tedy zařízení, kde probíhá výkon ochranné výchovy dětí mladších 15 let. Mezi experty v systému soudnictví ve věcech mládeže jsme se zaměřili na *soudce pro mládež, státní zástupce se specializací na problematiku dětí mladších 15 let, probační úředníky – specialisty na mládež a na kurátory pro děti a mládež*.¹⁰⁴ Prostřednictvím všech předsedů okresních¹⁰⁵ soudů, vedoucích krajských a okresních státních zástupců, vedoucích středisek PMS¹⁰⁶ a vedoucích příslušných oddělení OSPOD jsme oslovili *pracovníka s největší zkušeností v dané agendě* (blíže kap. I.2). Dotazníkové šetření proběhlo v případě soudců pro mládež a státních zástupců pro mládež v dubnu 2022 a v případě probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež v období května a června 2022. Pro účely srovnání byly některé otázky v rámci dotazníků shodné.

V.1 Výzkumný soubor

Vyplněné dotazníky jsme získali od 86 státních zástupců (75 z nich působilo na okresním státním zastupitelství, 11 na krajském státním zastupitelství), 35 soudců, 66 probačních úředníků a 247 kurátorů pro děti a mládež (OSPOD). Návratnost dotazníků byla v případě státních zástupců 91 %, ¹⁰⁷ v případě soudců 41 %, v případě kurátorů pro děti a mládež 88 % a v případě probačních úředníků – specialistů na mládež 78 %.

Ve všech těchto skupinách byly *více zastoupeny ženy, v případě probačních úředníků to bylo 86 %, u státních zástupců 83 % a u kurátorů pro děti a mládež 81 %*. Vyrovnanější zastoupení obou pohlaví bylo mezi soudci (56 % žen). Pokud jde o věkové složení respondentů, obecně nejpočetněji byli u všech profesí zastoupeni respondenti ve věku 40–49 let, vyjma státních zástupců, kteří byli nejčastěji ve věku 50–59 let. Obecně pak lze shrnout, že výrazná většina u všech profesí byla ve věku od 40 do 59 let. Z hlediska významu je třeba ale považovat za významnější *údaje o délce praxe* (viz Tabulka 49). Z hlediska délky praxe 53 % státních zástupců, 55 % soudců, 55 % probačních úředníků a 42 % kurátorů pro děti a mládež mělo délku praxe delší než 10 let, naopak experti s délkou praxe do 5 let tvořili obecně menší podíl respondentů.

104 Pracovníky OSPOD, jejichž agendu tvoří problematika dětí mladších 15 let a mladistvých v konfliktu se zákonem.

105 Včetně obvodních soudů v Praze a Městského soudu v Brně.

106 Vedoucím středisek PMS byla tato žádost zprostředkována prostřednictvím Ředitelství PMS.

107 Vycházíme zde z předpokladu, že zpravidla je na jednom pracovišti u konkrétního státního zástupce v případě dětí mladších 15 let kumulována jak agenda trestní, tak netrestní. Ve skutečnosti byla návratnost o něco nižší, vzhledem k tomu, že na některých pracovištích byly tyto agendy odděleny a odpovědět měli oba státní zástupci. Nicméně je třeba dodat, že v případě respondentů – státních zástupců – 72 % mělo agendu kumulovanou. Pokud bychom brali v úvahu pouze je, i tak by byla návratnost 66 %.

Tabulka 49: Struktura vzorku podle věku a délky praxe (respondenti v %)

		Státní zástupci	Soudci	Probační úředníci	Kurátoři pro děti a mládež
		(N=85)	(N=33)	(N=66)	(N=243)
Věk	do 29 let	0	0	1,5	4
	30–39 let	15,1	11,4	15,2	21,5
	40–49 let	31,4	42,8	60,6	46,2
	50–59 let	33,7	28,6	18,2	19
	60 a více let	18,6	14,3	4,5	8,1
	Neuvedl	1,2	2,9	0	1,2
Průměrný věk		50,1	49,2	45,7	44,9
(sm. odchylka)		9,1	8,2	6,9	9
Min. věk/ max. věk		31/67	32/63	28/65	24/65
Délka praxe	do 5 let	29,4	36,4	27,3	26,7
	6–10 let	17,6	9,1	18,2	31,7
	11–20 let	38,8	42,4	47	28
	21 a více let	14,1	12,1	7,6	13,6
Průměrná délka praxe		13,6	11,6	11,6	11,4
(sm. odchylka)		9,2	8,3	7,2	8,2
Min./max. délka praxe		1/41	1/36	1/30	1/35

Zároveň jsme se také soudců, státních zástupců a kurátorů pro děti a mládež ptali, jakou část jejich celkové agendy tvoří agenda související s problematikou dětí mladších 15 let v soudnictví ve věcech mládeže, a to vzhledem k tomu, že často bývá spojena i s problematikou mladistvých, ale v případě některých profesí i s jinými agendami.¹⁰⁸ Jak je patrné z Tabulky 50, problematika dětí mladších 15 let u většiny respondentů tvoří spíše menší či dokonce zanedbatelnou část agendy, což je celkem logické vzhledem k podílu této věkové kategorie pachatelů na kriminalitě.

Tabulka 50: Podíl agendy, týkající se problematiky dětí mladších 15 let v %

	Soudci (N=35)	Státní zástupci (N=86)	Kurátoři pro děti a mládež (N=244)
Celá	2,9	2,3	7,4
Větší část	2,9	2,3	11,1
Zhruba polovina	0	8,1	28,7
Menší část	56	64	43
Zanedbatelná část	38,2	23,3	9,8
Celkem	100	100	100

108 Blíže viz otázky v dotaznících v Přílohách 1–4.

V případě probačních úředníků, kteří byli dotazováni jen na podíl specializace na mládež, pak platilo, že i zde tato agenda nebyla dominantní. Celou či větší část agendy tvořila u 24 % respondentů, zhruba polovinu u 15 % respondentů, menší část agendy u 55 % respondentů a zanedbatelnou u 6 % z nich.

Respondenti z řad státních zástupců měli pouze trestní působnost se specializací na protiprávní činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími 15 let ve 21 %, pouze v mimotrestní (netrestní) působnost se specializací na sociálně-právní ochranu dětí a řízení ve věcech dětí mladších 15 let a trestně neodpovědných mladistvých pouze v 7 %, nicméně výrazná většina z nich (72 %) měla kumulovanou agendu.

Jak bylo zmíněno výše, kromě výše uvedených profesí jsme realizovali také expertní šetření mezi odbornými pracovníky všech DÚ a DDŠ v ČR. V rámci tohoto dotazníku jsme se zajímali o řadu otázek, zejména v oblasti problematiky násilného chování dětí v dětských domovech se školou a diagnostických ústavech (ty jsou podrobně zpracovány v druhé publikaci z našeho výzkumu (Hulmáková et al., 2023). Nicméně část otázek směřovala i na oblast systému výkonu ochranné výchovy, a také na postoje pracovníků těchto zařízení v oblasti hranice trestní odpovědnosti. Ty jsou zpracovány v této publikaci. Jednalo se celkem o 39 zařízení (blíže kap. I.2). Ředitelé byli vyzváni, aby dotazník sami vyplnili, a zároveň ho předali pracovníkům příslušného zařízení na pozicích *vychovatele, psychologa, etopeda a speciálního pedagoga* (blíže kap. I.2). Šetření proběhlo v období dubna a května 2021.

Řádně vyplněných se nám vrátilo 63 dotazníků. Návratnost dotazníků jsme mohli určit pouze v případě ředitelů dětských domovů a diagnostických ústavů.¹⁰⁹ V případě ředitelů zařízení byla návratnost poměrně nízká, 36 %. Lze tedy předpokládat, že u ostatních profesí byla návratnost ještě nižší (blíže Tabulka 51). To zřejmě výrazně ovlivnila velmi náročná situace v těchto zařízeních v souvislosti s opatřeními spojenými s pandemií covid-19. V reakci na to jsme ve snaze omezit možné zkrácení v souvislosti s pandemií covid-19 požádali respondenty, aby se při vyplňování dotazníku vyjadřovali ke stavu před ní. Situaci za pandemie covid-19 jsme pak věnovali pozornost v samostatné otázce. Ředitelé tvořili 23 % všech respondentů, ostatní profese byly vyrovnané a jejich zastoupení bylo nižší. Vzhledem k tomu, že dotazníkové šetření bylo plně anonymní, nebylo možné stanovit, kolik zařízení celkem má v našem vzorku své zastoupení ani kolik respondentů pochází ze stejného pracoviště.

¹⁰⁹ V některých zařízeních mohl působit jeden pracovník na více pozicích, v rámci jednoho zařízení mohlo dotazník vyplnit více pracovníků v různých pozicích s ohledem na možná odloučená pracoviště.

Tabulka 51: Pracovní pozice respondenta v zařízení (N=63)

Pozice	Abs.	%
Ředitel	14	22,3
Etoped	12	19
Vychovatel	12	19
Psycholog	12	19
Speciální pedagog	9	14,3
Kombinace více pozic	3	4,8
Neuvedl	1	1,6
Celkem	63	100

Z hlediska pohlaví bylo zastoupení mezi respondenty v zásadě vyrovnané (31 mužů a 30 žen, 2 respondenti tento údaj neuvedli). Nejmladšímu respondentovi bylo 29 let, nejstaršímu 70 let. Průměrný věk činil necelých 50 let (49,7; sm. odchylka 8,7). Podíváme-li se na délku praxe, většina respondentů měla poměrně dlouhé zkušenosti s prací ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, v průměru působili v této oblasti již více než 18 let (18,5; sm. odchylka 9,5). Jak plyne z Tabulky 52, u více než tří čtvrtin (78 %) to byla praxe delší než deset let. Maximální délka praxe činila 38 let, minimální 3 roky. Z hlediska působení v konkrétním zařízení, kde respondent aktuálně pracoval, byla průměrná délka praxe 15 let (14,7; sm. odchylka 8,8, maximální délka 35 let a minimální délka 1,5 roku).

Tabulka 52: Věk a délka praxe (N=63)

		Abs.	%
Věk	do 29 let	2	3,2
	30–39 let	4	6,3
	40–49 let	24	38,1
	50–59 let	25	39,7
	60 a více	7	11,1
	Neuvedl	1	1,6
Celková praxe v zařízeních ústavní a ochranné výchovy	do 5 let	5	7,9
	6–10 let	9	14,3
	11–20 let	23	36,5
	21 a více let	26	41,3
Délka působení v současném zařízení	do 5 let	14	22,2
	6–10 let	6	9,5
	11–20 let	25	39,7
	21 a více let	18	28,6

Ředitelé měli v našem souboru v průměru nejdelší praxi (blíže Tabulka 53). S výjimkou vychovatelů se respondenti z ostatních profesí pohybovali kolem průměrné hodnoty pro celý soubor.

Tabulka 53: Délka celkové praxe podle pracovní pozice v %

Pozice	průměrný počet let	sm. odchylka
Ředitel (N=14)	24,1	8,4
Etoped (N=12)	20,3	8,9
Psycholog (N=12)	16,9	10,3
Speciální pedagog (N=9)	15,7	10,5
Vychovatel (N=12)	13,8	6,4

V DDŠ pracovaly dvě třetiny respondentů (42 pracovníků, 66,7 %), ostatní (21 pracovníků) působili v DÚ. Z hlediska charakteristiky zařízení, kde respondenti působili, z nich 65 % působilo v koedukovaných zařízeních (41 dotázaných). V zařízeních určených pouze pro chlapce pracovalo 14 dotázaných (22 %), v zařízeních výhradně pro dívky 5 respondentů (8 %). Tři respondenti tuto informaci neuvedli. Pět respondentů (8 %) pracovalo v zařízení s maximální kapacitou 16 dětí, 33 dotázaných (52 %) v zařízení s kapacitou 17–40 dětí a 22 dotázaných (35 %) v zařízeních s kapacitou vyšší než 41 dětí. Ve třech případech nebyl tento údaj uveden. Zajímá nás také *podíl dětí s uloženou ochrannou výchovou* v zařízení. Z 52 pracovníků, kteří na tuto otázku odpověděli, v průměru uvedli hodnotu 8,9 % (sm. odchylka 20,2). Nejvyšší odhadovaný podíl činil 90 %. Z Tabulky 54 dále plyne, že 33 % respondentů uvedlo, že v jejich zařízení žádné dítě s nařízenou ochrannou výchovou v daném roce nepobývalo. Zároveň je třeba zmínit, že nezanedbatelná část respondentů na tuto otázku neodpověděla.

Tabulka 54: Odhad podílu dětí s nařízenou ochrannou výchovou (N=63)

Odhadovaný podíl	Abs.	v %
Žádné dítě	21	33,3
1–9 %	18	28,6
10 % a více	13	20,6
Neuvedl	11	17,5
Celkem	63	100

Součástí zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy mohou být různé typy *specializovaných oddělení* či *výchovných skupin*.¹¹⁰ V rámci našeho souboru 20 pracovníků (32 %) uvedlo, že pracují v zařízení, jehož *součástí je oddělení s výchovně léčebným režimem*. Ostatní specializovaná oddělení již byla zmiňována *jen výjimečně*. Jen 5 respondentů (8 % vzorku) uvedlo, že působí v zařízení, kde je oddělená výchovná skupina pro děti, kterým byla nařízena ochranná výchova, 2 respondenti ve specializovaném oddělení pro děti se závislostmi na návykových látkách a 1 respondent ve specializovaném oddělení pro

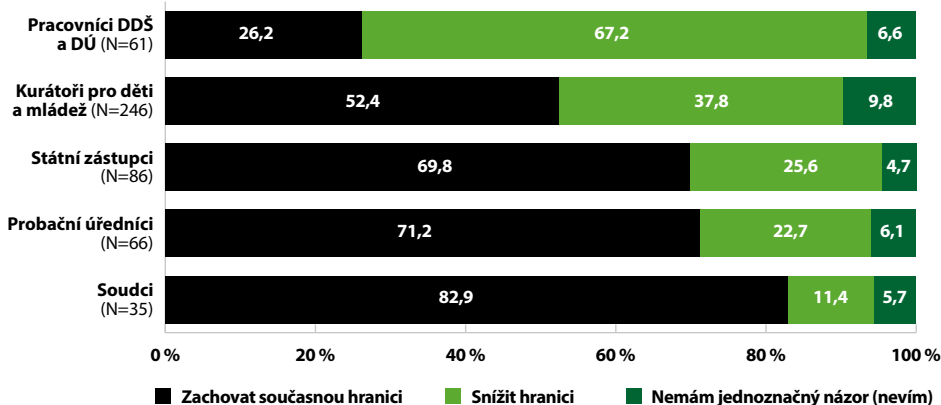
110 Ve vyhlášce č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, jsou stanovena pravidla pro umístování dětí do těchto specializovaných zařízení či oddělení, konkrétně na výchovně léčebnou péči *pro děti se závažnými poruchami chování* (§ 10 odst. 1) nebo do zařízení či oddělení specializovaných na výchovně léčebnou péči *pro děti s extrémními poruchami chování* (§ 11 odst. 1). V některých dětských domovech se školou jsou zřízeny *oddělené výchovné skupiny pro děti s nařízenou ochrannou výchovou*.

děti s extrémními poruchami chování. Vzhledem k tomu, že, vyjma oddělení s výchovně léčebným režimem, se tato specializovaná oddělení vyskytovala pouze u velmi malého počtu respondentů, nemělo smysl provádět při dalších analýzách detailnější třídění podle tohoto kritéria.

V.2 Hranice trestní odpovědnosti

Jedním z okruhů otázek, se kterými jsme se obrátili na experty v rámci soudnictví ve věcech mládeže, byly názory na snížení hranice trestní odpovědnosti. Jak je patrné z Grafu 13, výrazná většina respondentů napříč oslovenými profesemi se vyslovila pro zachování stávající hranice trestní odpovědnosti. Od ostatních profesí se výrazně lišili pracovníci z DDŠ a DÚ, kde naopak 67 % z nich bylo pro snížení dolní hranice trestní odpovědnosti. V případě kurátorů pro děti a mládež to již tak jednoznačné nebylo, pro snížení se vyslovilo necelých 38 % z nich. Délka praxe přitom u soudců, státních zástupců ani probačních úředníků neměla vliv. Statisticky významné rozdíly byly zaznamenány u kurátorů pro děti a mládež, kde pro snížení bylo 46 % kurátorů s praxí do 5 let, 48 % kurátorů s praxí od 6 do 10 let, ale v případě kurátorů s praxí od 11 do 20 let to bylo jen 31 %, a s praxí 21 a více let jen 12 % (Cramerovo $V=0,209$; $p < 0,01$).

Graf 13: Postoje expertů v systému soudnictví ve věcech mládeže ke snížení hranice trestní odpovědnosti v %

V případě pracovníků DDŠ a DÚ, kteří se velmi výrazně odlišovali od ostatních profesí, názor, že věk trestní odpovědnosti by se měl snížit, nesouvisel podle analýzy dat se žádnými ze sledovaných údajů o respondentech či zařízeních, kde pracují. Roli nehrály ani zkušenosti s násilným chováním dětí v zařízení či odhad podílu dětí s různými psychickými problémy či negativními životními zkušenostmi. Z toho se dá patrně odvodit, že mínění o této problematice si respondent vytváří na základě obecnějších zkušeností a poznatků, a nikoli jen situace, s níž se setkává na svém pracovišti.

Zároveň je třeba konstatovat, že jak vyplývá z Tabulky 55, ti respondenti, kteří se vyslovili pro snížení dolní hranice trestní odpovědnosti, byli v převážné míře pro její snížení na 14 let. Pro výraznější snížení této hranice se nevyslovil žádný soudce a pouze zanedbatelný

počet státních zástupců. V případě kurátorů pro děti a mládež bylo pro snížení pod 14 let 42 %, v případě probačních úředníků 47 % a v případě pracovníků DDŠ a DÚ přibližně třetina z těch, co se vyslovili pro snížení. *Návrhy na snížení pod 12 let byly zcela výjimečné.*

Tabulka 55: Navrhovaný věk pro snížení hranice v absolutních číslech

	10 let	11 let	12 let	13 let	14 let
Soudci (N=4)	0	0	0	0	4
Probační úředníci (N=15)	1	0	2	4	8
Státní zástupci (N=22)	1	0	1	2	18
Kurátoři pro děti a mládež (N=93)	0	0	13	26	54
Pracovníci DDŠ a DÚ (N=41)	0	0	8	6	27

Pozn.: V některých případech respondenti uvedli určité rozmezí, zpravidla mezi 13–14 roky (4 případy) – v tabulce jsou tyto případy uvedeny dle nižšího připuštěného věku, v jednom případě bylo navrženo snížení na 14 let u výjimečně závažných činů.

V rámci odpovědí na otevřené otázky pak respondenti, kteří se vyslovili pro snížení, mohli uvést důvody, proč by tak učinili. Na tuto otázku odpověděli 4 soudci, 21 státních zástupců, 84 kurátorů pro děti a mládež, 14 probačních úředníků a 39 pracovníků DDŠ a DÚ, přičemž někteří respondenti ve své odpovědi uváděli i více důvodů. Zároveň je třeba při bližší analýze obsahu otázek vycházet z předchozího zjištění, tj., že většinou se respondenti vyslovili pro snížení na 14 let.

Vůbec nejčastějším uváděným důvodem byl názor, že *současné děti jsou dostatečně vyspělé, aby mohly chápat protiprávnost svého jednání, resp. že jsou vyspělejší, než tomu bylo u předchozích generací dětí.* Tento důvod byl často uváděn i v 90. letech, kdy bylo v ČR poměrně silné volání po snížení hranice trestní odpovědnosti (bližze kap. II.1) Co ovšem lze považovat za nový prvek, je přesvědčení některých respondentů, že dostatečná rozumová a mravní vyspělost souvisí s tím, že současné děti jsou v tomto směru na tom lépe s ohledem na informace, které mohou získat z internetu. Tento důvod, tj. že děti jsou dostatečně vyspělé, uvedli ve svých odpovědích dva soudci, 17 státních zástupců, 42 kurátorů pro děti a mládež a 14 pracovníků DDŠ a DÚ. To lze doložit např. následujícími výroky:

„V dnešní době jsou děti podstatně vyspělejší a informovanější než předchozí generace, mají větší přístup k informacím, včetně informací o tom, která jednání jsou v rozporu s trestním zákonem, kdy tyto informace získávají od rodičů, pedagogů, z médií a sociálních sítí, na školách jsou pořádány přednášky na tato témata.“ (SZ, 15 let praxe)

„Ve 12 letech je většina dětí rozumově na takové úrovni, že je schopna si uvědomit, co je a není v rozporu se zákony, společenskými normami.“ (KDM, 1 rok praxe)

„Děti jsou mnohem vyspělejší, rozumí v mnohem nižším věku věcem, kterým děti ve stejném věku dříve nerozuměly, lépe se orientují, než tomu bylo dříve. Doba je rychlejší, máme k dispozici více informačních kanálů, proto se tak dle mého názoru děje.“ (PÚ, 21 let praxe)

„Ze zkušenosti vím, že již 14leté děti jsou tělesně i mentálně na úrovni, kdy jsou jednak schopny spáchat závažný čin ve větším počtu než například 13leté děti, dále jsou schopny plně vědomě ovlivnit své jednání...“ (ředitel DÚ, 11 let praxe)

Druhým nejčastějším důvodem bylo tvrzení, že děti se dopouštějí činů jinak trestných právě s vědomím své beztrestnosti. Takto se vyjádřil jeden soudce, 2 státní zástupci, 4 probační úředníci, 12 kurátorů pro děti a mládež a 13 pracovníků DDŠ a DÚ. Některými z těchto respondentů byl uváděn i problém zneužívání těchto dětí v tomto smyslu staršími pachateli. V této souvislosti někteří respondenti napříč profesemi poukazovali také na to, že aktuální opatření nemají potřebný účinek.

„Mnoho mladších patnácti let si již plně uvědomuje závažnost svého jednání, ale postih, který jim hrozí, je absolutně neodradí. Rodiče děti využívají ke krádežím apod., protože nejsou trestně odpovědné a tzv. jim nic nehrozí. Otázkou ovšem zůstává, zda by se měla měnit i hranice pro legální pohlavní styk. Zde tomu nejsem příliš nakloněna.“ (PÚ, 8 let praxe)

„Mnohé děti při dovršení 15 let již mají několik trestních soudů (pozn. míněny zřejmě řízení před soudy pro mládež) za sebou, několik soudně uložených výchovných opatření (například napomenutí s výstrahou) a jsou si vědomy svého věku a své beztrestnosti, protože jejich delikventní činy jsou pro prošetření odloženy pro nízký věk...“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 14 let praxe)

„Spousta nezl. dětí ví, že do 15 let nejsou trestně odpovědní a účelově se dopouští trestných činů. Následně se s tím chválí před ostatními a jsou za borce. To pak vede k dalšímu páchání. Bylo by vhodné, aby pokud je dítě poprvé projednáváno u soudu, aby bylo napomenuto. Ale pokud je tam opakovaně, stálo by za zprůsnění postihu, a to např. uložení SVP nebo povinnosti navštěvovat psychologa či etopeda.“ (KDM, 16 let praxe)

„Poslední dobou se často řeší děti, které hřeší na svůj nízký věk. Přitom páchají rozsáhlou majetkovou trestnou činností, často i loupeže. Jsou si vědomy toho, že nejpřísnějším opatřením je ochranná výchova. Tuto nerespektují a na útěcích páchají další trestnou činnost.“ (S, 8 let praxe)

Mezi poměrně frekventovanými důvody pak respondenti také uváděli, že roste počet činů spáchaných dětmi mladšími 15 let, což uvedli 3 státní zástupci, jeden probační úředník, 10 kurátorů pro děti a mládež a 17 pracovníků DDŠ a DÚ, kde to byl nejčastěji uváděný důvod. Objevovaly se též názory, že se činů jinak trestných dopouštějí stále mladší děti a že narůstá jejich závažnost (často v této souvislosti byl zmíněn nárůst závažnosti násilné kriminality). Přitom v dlouhodobém horizontu údaje o vývoji kriminality dětí tato tvrzení nepotvrzují. Občas se také vyskytovaly názory, že tyto děti se v tomto věku dopouštějí závažných forem kriminality s tím, že aktuální možnosti reakce nejsou adekvátní.

„Zvýšená trestná činnost nezletilých uvedené věkové kategorie, gradace násilí, již i nyní jsou trestně stíháni žáci ZŠ“ (SZ, 18 let praxe)

„Trestnou činností páchají stále mladší děti“ (KDM, 10 let praxe)

„Nárůst kriminality a brutality mezi dětmi...“ (ředitel, DDŠ, 16 let praxe)

„Děti mladší 15 let páchají mnohdy velmi vážnou trestnou činnost, za kterou by měly nést odpovědnost...“ (vychovatel, DDŠ, 14 let praxe)

„Pracuji s dětmi mladšími 15 let dlouhodobě a závažnost jejich jednání vzrůstá. V případě uložení dohledu jako nezletilému jim nehrozí žádný následný postih. Soud je při porušování podmínek dohledu bezzubý.“ (PÚ, 15 let praxe)

Mezi již méně často uváděnými názory se pak objevovala také obecná kritika stávajícího systému fungování soudnictví ve věcech mládeže, ale i obecně včasné intervence u dětí vyrůstajících v problematickém prostředí. Zmiňovány byly též *problematická délka řízení, časnější sexuální vyspělost současných dětí* (respektive množství se případy předčasného zahájení sexuálního života), zvyšující se počet dětí *užívajících návykové látky, problémy spojené s útekami ze zařízení, či kontrolou pobytů dětí s ochrannou výchovou v domácím prostředí*. Bylo možné se setkat také s názorem, že snížení hranice může přispět ke snížení recidivy, ale dokonce i s tím, že *stávající systém je pro tyto děti více zatěžující* ve srovnání s mladistvými s ohledem na nemožnost odklonů. Zároveň v některých výrocích bylo vyjádřeno, že *nejde o jednoduchou otázku*.

„Nefunguje systém včasné intervence a podpora rodiny. Je nedostatek služeb, které by pracovaly s poruchovou mládeží a jejich volným časem. V podstatě je státu jedno, pod rouškou práv a humanismu, co dítě ve svém volném čase dělá a tento čas mu neorganizuje, pokud dítě nechce, protože většina organizací pracuje přeci jen s motivovanými klienty. Více než snižování by pak bylo možná lepší pracovat preventivně a strukturovaněji.“ (KDM, 2 roky praxe)

„Otázka je velice diskutabilní ve smyslu, zda jsou na to mladí připraveni mentálně. Školy děti k větší odpovědnosti ale bohužel nevedou.“ (KDM, 4 roky praxe)

„Děti vyrůstají v rodinách, kde se učí vzorcům chování, které již od 6let věku dítěte je téměř nemožné změnit. Dále jsou tyto děti často týrané ve velmi nízkém věku, kdy není včas zabráněno tomu, aby nebylo dítě poškozováno prostředím rodiny, která již několik generací opakuje stále stejné chování: užívání drog a návykových látek, sexuální praktiky vykonávané před zrakem dítěte, či na dítěti ve velmi nízkém věku, zneužívání dítěte k sexuálnímu uspokojení, fyzickému i psychickému teroru, nedostatečná emoční ani jiná podpora, zázemí, stabilita, bezpečí. To vše se neustále opakuje. Ještě děti i před 15lety věku mají děti, které jsou umísťovány k prarodičům či do ústavních zařízení. Rodiny jsou široké, děti se nevyznají ve vztazích. Nejsou schopny dlouhodobých vztahů, vztahy jsou pouze povrchní. Těžko se začleňují do společnosti, neboť vnímají nevhodné návyky rodičů: do školy se nemusí chodit, do práce se nemusí chodit, zodpovědnost je ponechaná na státu, zbavování se vlastní odpovědnosti za děti i za sebe. Neustálé přenášení zodpovědnosti na zařízení, nebo ostatní státní instituce, např. za bydlení, finanční zajištění...“ (psycholog, DDŠ, 9 let praxe)

„Dlouhá doba, než je uděleno výchovné opatření a dítě je umístěno do specializovaného zařízení...“ (speciální pedagog, DDŠ, 6 let praxe)

„Umístění dětí 14–15 let do DDŠ není z důvodu prevence, ale vytržení ze sociopatologického prostředí. Nastavený režim v DDŠ a určitá pravidla, jejichž dodržování se u této věkové skupiny dětí vyžaduje, jsou eliminována povinností zařízení umožnit dětem kontakt s původním prostředím (DP, povolenky na víkend atd.). Kontrola a dozor pobytu v domácím prostředí absolutně nefunguje. Zákonní zástupci během víkendového pobytu nemají kontrolu nad programem a činnostmi, které děti vykonávají...“ (ředitel, DDŠ, 29 let praxe)

„Nemožnost odklonů u dětí mladších patnácti let, k soudu se tak dostávají bagatelní věci jen proto, že se před soudem projednat musí.“ (KDM, 10 let praxe)

Objevily se i konkrétní návrhy, např.:

„Navrhoval bych snížení trestní hranice, za závažné a opakované přestupky častější ukládání ochranných výchov, a pro tyto mladistvé s uloženou ochrannou výchovou bych navrhoval větší množství vhodných zařízení s přísným režimem, viz VÚ Polanka nad Odrou – Janová...“ (vychovatel, DDŠ, 12 let praxe)

„Navrhovala bych například zavést trest odnětí svobody pro mladistvé do 15 let – za výjimečné případy, například za vraždu...“ (speciální pedagog, DDŠ, 17 let praxe)

V tomto směru je pak třeba se zamyslet nad tím, zda některé ze zmiňovaných problémů, které se váží na nefunkčnost stávajícího systému, např. v situaci, kdy dítě vyrůstá dlouhodobě v problematickém prostředí, tj. určité selhávání sociálně-právní ochrany dítěte, by měly být řešeny snížením hranice trestní odpovědnosti, nebo spíše důslednou aplikací stávajících nástrojů rodinného práva a ve vztahu k osobám odpovědným za jejich péči a výchovu. Výrazný rozdíl mezi postoji pracovníků DDŠ a DÚ a ostatními profesemi ke snížení hranice trestní odpovědnosti může souviset s tím, že se při své práci setkávají pouze s dětmi s velmi výraznými mnohočetnými problémy, nikoli celou populací dětí, které se ocitají před soudem pro mládež, a je otázka, do jaké míry jsou v daných zařízeních vytvořeny podmínky pro práci s nimi.

V.3 Spolupráce jednotlivých subjektů v rámci soudnictví ve věcech mládeže

Jednou z významných zásad řízení ve věcech dětí mladších 15 let je také spolupráce jednotlivých subjektů v rámci systému soudnictví ve věcech mládeže. Z Tabulky 56 je patrné, že převážná část soudců pro mládež hodnotí spolupráci s níže uvedenými subjekty, až na naprosté výjimky, jako velmi či spíše dobrou. Nejvíce byli spokojeni se spoluprací s OSPOD, PMS a SZ. Nicméně i v případě kooperace se zařízeními pro výkon ochranné výchovy, s realizátory programů, které jsou ukládány jako výchovné povinnosti, a s SVP jsou respondenti v převážné míře spokojeni. U této profesní skupiny je zároveň třeba upozornit, že se obecně k otázce vyjadřoval pouze malý počet respondentů. Proto je třeba přistupovat k hodnocení odpovědí s jistou dávkou opatrnosti.

Tabulka 56: Hodnocení spolupráce s uvedenými subjekty v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let soudci pro mládež

Spolupráce	SZ (N=35)		OSPOD (N=35)		PMS (N=35)		SVP (N=27)		Realizátoři programů (N=23)		Zařízení pro výkon OV (N=21)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Velmi špatná	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spíše špatná	1	2,9	0	0	1	2,9	1	3,7	1	4,3	1	4,8
Spíše dobrá	8	22,9	6	17,1	6	17,1	15	55,6	15	65,3	14	66,6
Velmi dobrá	26	74,2	29	82,9	28	80	11	40,7	7	30,4	6	28,6

Pozn.: Výše uvedená tabulka uvádí pouze počty soudců pro mládež, kteří uvedli, že spolupracovali s uvedenými subjekty (8 soudců nespolupracovalo s SVP, 12 s realizátory programů a 14 se zařízeními pro výkon ochranné výchovy¹¹¹).

Také státní zástupci v *naprosté většině neuváděli problémy ve spolupráci s jednotlivými subjekty*, hodnotili ji opět až na menší výjimky (do 6 %) za velmi a spíše dobrou. *Nejvíce byli spokojeni se spoluprací se soudy pro mládež*. U spolupráce se soudy pro mládež, s PMS, s policejními orgány a s OSPOD převažovalo jejich velmi dobré hodnocení nad spíše dobrým, u zařízení pro výkon OV to bylo vyrovnanější (blíže Tabulka 57).

Tabulka 57: Hodnocení spolupráce s uvedenými subjekty v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let státními zástupci

Spolupráce	Policejní orgány (N=85)		Soudy pro mládež (N=81)		OSPOD (N=84)		PMS (N=67)		Zařízení pro výkon OV (N=36)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Velmi špatná	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spíše špatná	5	5,9	0	0	5	6	4	6	2	5,6
Spíše dobrá	30	35,3	23	28,4	37	44	16	23,9	18	50
Velmi dobrá	50	58,9	58	71,6	42	50	47	70,1	16	44,4

Pozn.: Výše uvedená tabulka uvádí pouze počty státních zástupců, kteří spolupracovali s uvedenými subjekty (1 státní zástupce nespolupracoval s policejními orgány, 5 se soudy pro mládež, 2 s OSPOD, 19 s PMS a 50 se zařízeními pro výkon ochranné výchovy¹¹²).

111 To, že někteří soudci vůbec nespolupracují s SVP nebo zařízením pro výkon ochranné výchovy, může být ovlivněno tím, že zřejmě neukládají takové druhy sankcí, které vzájemnou spolupráci mezi těmito subjekty předpokládají, což může souviset i s dostupností takových programů.

112 Skutečnost, že s policejními orgány nespolupracoval jeden ze státních zástupců, by mohla být zdůvodněna tím, že se mohlo jednat o specialistu pro děti a mládež s výlučnou mimotrestní specializací, nicméně v tomto případě se jednalo o státního zástupce s kumulovanou působností. S PMS pak zřejmě proto, že v dřívějších letech nebyla působnost PMS výslovně uvedena v ZSM či zákoně o Probační a mediační službě (blíže kap. II.2). Nespolupráce s dalšími subjekty pak zřejmě souvisí se skladbou opatření, které soud pro mládež v daném obvodu ukládá.

Také většina probačních úředníků, blíže Tabulka 58, hodnotí spolupráci s posuzovanými subjekty *převážně pozitivně*,¹¹³ i když část respondentů již *častěji poukazuje na určité nedostatky* ve spolupráci, zejména s *policejními orgány* (15 %) a *se státním zastupitelstvím* (13 %). V případě spolupráce s *opatrovníky* dokonce mírně převážilo negativní hodnocení (cca 51 %).

Tabulka 58: Hodnocení spolupráce s uvedenými subjekty v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let probačními úředníky

Spolupráce	Policejní orgány (N=60)		Soudy pro mládež (N=66)		Státní zastupitelství (N=62)		OSPOD (N=66)		SVP (N=56)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Velmi špatná	1	1,7	1	1,5	3	4,8	0	0	0	0
Spíše špatná	8	13,3	2	3	5	8,1	5	7,6	2	3,6
Spíše dobrá	27	45	27	40,9	18	29	10	15,2	21	37,5
Velmi dobrá	24	40	36	54,6	36	58,1	51	77,2	33	58,9

Spolupráce	Realizátoři programů (N=51)		Zařízení pro výkon OV (N=51)		Školy (N=63)		Opatrovníci-advokáti (N=41)		Subjekty, u kterých je vykonávána SPČ (N=61)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Velmi špatná	1	2	0	0	0	0	5	12,2	0	0
Spíše špatná	1	2	1	2	4	6,3	16	39	2	3,3
Spíše dobrá	12	23,5	21	41,2	40	63,5	18	43,9	25	41
Velmi dobrá	37	72,5	29	56,8	19	30,2	2	4,9	34	55,7

Pozn.: Výše uvedená tabulka uvádí pouze počty probačních úředníků, kteří spolupracovali s uvedenými subjekty (6 probačních úředníků nespolečensky spolupracovalo s policejními orgány, 4 se SZ, 10 s SVP, 15 s realizátory programů, 15 se zařízeními pro výkon ochranné výchovy, 3 se školami, 25 s opatrovníky-advokáty a 5 se subjekty, u kterých je vykonávána SPČ – společensky prospěšná činnost).

Jak plyne z Tabulky 59, kurátoři pro děti a mládež *jsou se vzájemnou spoluprací s níže uvedenými subjekty také převážně spokojeni*. Za velmi nebo spíše dobrou ji považuje více než 90 % respondentů, vyjma spolupráce se školami, kterou pokládá za dobrou 80 % z nich.

113 S ohledem na specifika PMS byli mezi subjekty zařízení opatrovníci-advokáti a subjekty, u kterých je vykonávána společensky prospěšná činnost, protože probační úředníci s nimi více kooperují, např. v případě opatrovníků v souvislosti s mediačními činnostmi.

Tabulka 59: Hodnocení spolupráce s uvedenými subjekty v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let kurátory pro děti a mládež

Spolupráce	Policejní orgány (N=245)		Soudy pro mládež (N=244)		Státní zastupitelství (N=238)		PMS (N=234)		Zařízení pro výkon OV (N=238)		Školy (N=239)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Velmi špatná	0	0	1	0,4	0	0	3	1,3	1	0,4	4	1,7
Spíše špatná	18	7,3	7	2,9	15	6,3	18	7,7	17	7,1	43	18
Spíše dobrá	129	52,7	80	32,8	101	42,4	69	29,5	112	47,1	130	54,4
Velmi dobrá	98	40	156	63,9	122	51,3	144	61,5	108	45,4	62	25,9

Pozn.: Výše uvedená tabulka uvádí pouze počty kurátorů pro děti a mládež, kteří spolupracovali s uvedenými subjekty (1 kurátor nespolečně pracoval se soudem pro mládež, 7 se SZ, 11 s PMS, 7 se zařízeními pro výkon ochranné výchovy, 6 se školami).

V souvislosti s tím, že při podání vysvětlení či výslechu dítěte při prověřování činu jinak trestného má být přítomen OSPOD, resp. jiná osoba, která má zkušenost s výchovou mládeže, jsme se kurátorů pro děti a mládež také ptali, zda jsou v těchto případech policií *včas vyrozumívání o takovém úkonu*. Na tuto otázku odpovědělo 244 kurátorů, přičemž *velká část respondentů v tomto směru neshledala problém*, nicméně je třeba zmínit, že s tím, že jsou včas vyrozumívání, nesouhlasila (zcela či spíše) necelá třetina z nich (32 %).

Určité problémy ve spolupráci jednotlivých subjektů pak respondenti uváděli v rámci odpovědí na otevřené otázky týkajících se právní úpravy a aplikační praxe:

„Problém obecně vnímám v rychlosti a kvalitě výměny informací PČR, OSPOD, škola, SZ, soud.“ (PŮ, 12 let praxe)

Dva z kurátorů zmiňují nedostatek spočívající v postupu policistů:

„Často vyslychaným dětem a jejich rodičům tvrdí, že věc již nadále nebude řešena, což není pravda, a děti a rodiče jsou následně rozčarování, že půjde dítě před soud. Ale to je selhání lidského faktoru.“ (KDM, 23 let praxe)

Další z kurátorů pak spatřuje v praxi *„nedostatek erudovaných policistů zaměřených na práci s nezletilými; převažuje tendence vidět nezletilé pachatele optikou obětí, a potřebou je chránit např. zdůrazňováním jejich práv, ne toliko povinností.“* (KDM, 20 let praxe)

Poměrně významný vliv na působení OSPOD a probačních úředníků a také kvalitu spolupráce s těmito subjekty může mít i personální zajištění příslušných pracovišť. Jak vyplývá z Tabulky 60, i zde u obou profesí *převládalo mínění, že příslušná pracoviště jsou dostatečně personálně zajištěna*, nicméně opět lze zaznamenat, že více než třetina kurátorů pro děti a mládež a více než pětina probačních úředníků s tím nesouhlasila.

Tabulka 60: Personální kapacita pracoviště (střediska), na kterém respondent působí, je dostatečná

	Probační úředníci (N=66)		Kurátoři pro děti a mládež (N=241)	
	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	20	30,3	60	24,9
Spíše souhlasím	31	47,0	97	40,2
Spíše nesouhlasím	7	10,6	51	21,2
Zcela nesouhlasím	8	12,1	33	13,7

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (3 KMD).

V.3.1 Zprávy OSPOD a PMS v soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let

Jedním z nejvýznamnějších pramenů informací o dítěti a prostředí, ve kterém žije, jsou zprávy OSPOD. Tyto zprávy by měly obsahovat informace o osobě dítěte a jeho osobních, rodinných a jiných poměrech. Dalším významným podkladem v této oblasti mohou být zprávy PMS před rozhodnutím. Na jejich kvalitu jsme se ptali soudců a státních zástupců. Zároveň jsme se zajímali o to, jakým problémům čelí kurátoři pro děti a mládež a probační úředníci při jejich zpracovávání.

Soudci a státní zástupci mohli kvalitu zpráv dle různých hledisek označit na škále od 1 do 7, kde 1 znamená velmi špatná a 7 vynikající. Jak vyplývá z Tabulek 61 a 62, obě expertní skupiny hodnotily kvalitu zpráv OSPOD u všech dle sledovaných hledisek *převážně pozitivně, resp. jako vyhovující. Negativní hodnocení se vyskytlo ojediněle. Soudci byli v průměru celkově spokojenější se zprávami OSPOD než státní zástupci, a to u všech hodnocených hledisek*, blíže viz Tabulka 61. I zde je v případě soudců nutné zmínit malý počet respondentů. Z hlediska jednotlivých kritérií byla soudci *lépe hodnocena aktuálnost a přehlednost informací* než jejich objektivita a úplnost. *Státní zástupci lépe hodnotili objektivitu a aktuálnost informací* než jejich přehlednost a úplnost. V případě státních zástupců byl u hledisek přehlednost a úplnost informací také již poměrně vyrovnaný poměr respondentů, kteří hodnotili zprávy kritičtěji, tj. u středu škály (jako vyhovující) ve srovnání s těmi, kteří považovali zprávy za velmi kvalitní.

Tabulka 61: Hodnocení kvality zpráv OSPOD o osobě dítěte z hlediska objektivity, aktuálnosti, přehlednosti a úplnosti informací: průměry (škála 1 velmi špatná až 7 vynikající)

	Soudci			Státní zástupci		
	Počet respondentů	Průměr	Sm. odch.	Počet respondentů	Průměr	Sm. odch.
Aktuálnost	35	6	0,97	84	5,65	0,99
Přehlednost	35	5,89	1,02	84	5,42	1,03
Objektivita	34	5,85	1,05	76	5,54	1,03
Úplnost	35	5,69	0,99	84	5,37	1,16

Tabulka 62: Hodnocení kvality zpráv OSPOD o osobě dítěte z hlediska aktuálnosti, přehlednosti, objektivit a úplnosti informací (škála 1 velmi špatná až 7 vynikající; v tabulce 6, 7: vynikající, 3–5: vyhovující; 1, 2: špatná)

	Soudci		Státní zástupci	
	Abs.	%	Abs.	%
Aktuálnost informací (soudci N=35, státní zástupci N=84)				
Vynikající	28	80	49	58,3
Vyhovující	6	17,1	34	40,5
Špatná	1	2,9	1	1,2
Přehlednost informací (soudci N=35, státní zástupci N=84)				
Vynikající	26	74,3	43	51,2
Vyhovující	8	22,9	40	47,6
Špatná	1	2,8	1	1,2
Objektivita informací (soudci N=34, státní zástupci N=76)				
Vynikající	24	70,6	48	63,2
Vyhovující	9	26,5	26	34,2
Špatná	1	2,9	2	2,6
Úplnost informací (soudci N=35, státní zástupci N=84)				
Vynikající	22	62,9	43	51,2
Vyhovující	12	34,3	38	45,2
Špatná	1	2,8	3	3,6

Pozn.: Bez odpovědi nedokážu posoudit (objektivita zpráv 1 S a 10 SZ, a aktuálnost, přehlednost a úplnost informací 2 SZ).

V rámci odpovědí na otevřenou otázku mohli soudci i státní zástupci dále vyjádřit svůj názor, zda existuje nějaký okruh informací, *které ve zprávách OSPOD často postrádají*. Soudci pro mládež tuto možnost využili v 15 a státní zástupci v 50 případech, přičemž 60 % z těchto soudců a 44 % z těchto státních zástupců mělo potřebu zdůraznit, že žádné další informace ve zprávách nepostrádají a dva z nich se vyjádřili pochvalně, blíže např.:

„Ne, zprávy OSPOD lze v zásadě hodnotit jako dobrý podklad pro posouzení osobnosti dítěte, zvolení dalšího postupu řízení a uložení nejvhodnějšího opatření...“ (SZ, 4 roky praxe)

Ti, co nějaké problémy uvedli (5 S a 28 SZ), relativně často, a to ve 13 případech (2 S a 11 SZ), postrádali ve zprávách OSPOD informace o zákonných zástupcích, konkrétně datum jejich narození a adresu jejich bydliště:

„Kontakty na zákonné zástupce rodičů s uvedením jejich adresy a přesné adresy, kde se nezletilý zdržuje, neboť toto je podstatné pro vyhodnocení místní příslušnosti soudu...“ (SZ, 2 roky praxe)

„Asi nejvíce problémovým je označování druhého rodiče, byť druhý rodič existuje. Zpravidla není uváděno jméno a další nacionále, byť jsou následně pro podávání návrhů tyto údaje podstatné, neboť jsou účastníky řízení...“ (SZ, 4 roky praxe)

Jeden z nedostatků zmiňovaný pěti respondenty (1 S a 4 SZ) se týkal zpětné vazby ze strany OSPOD k ukládaným nebo již uloženým opatřením:

„Návrh na řešení situace, případně vyjádření OSPOD k návrhu státního zástupce na uložení konkrétních opatření.“ (S, 4 roky praxe)

„Jaké opatření OSPOD navrhuje uložit vzhledem k posouzení osobních a rodinných poměrů nezletilého.“ (SZ, 17 let praxe)

Státní zástupci měli ve čtyřech případech připomínky, které se týkaly práce OSPOD s informacemi ze škol, které dítě navštěvuje. Někdy podle respondentů dochází k tomu, že OSPOD nevyžádá zprávu ze školy, nebo naopak ji vyžádá, ale ignoruje ji, nebo ji využije do své zprávy a ke zprávě ji nepřiloží, nebo není zpráva aktuální:

„Zprávy OSPOD zpravidla kopírují zprávy školy, event. školského zařízení pro výkon ústavní výchovy. Některý OSPOD se uchyluje k hodnocení škodlivosti, provádí pohovor s dítětem a tvoří subjektivní pohled na objasňovanou věc. Informace od OSPOD, které se týkají školy a např. ústavní výchovy, tak považují za naprosto zbytečné. OSPOD by se měl věnovat pouze důsledně rodinným poměrům...“ (SZ, 4 roky praxe)

Dvěma státním zástupcům chyběly informace o opatrovnických řízeních:

„Podrobnější informace k tomu, zda o dítěti rozhodoval opatrovnický soud, příp. jakým způsobem...“ (SZ, 5 let praxe)

„Úplné informace o předchozích řízeních nezletilých pro činy jinak trestné a delikty v podobě přestupků, aktuální hodnocení nezletilých ze strany škol, které navštěvují, aktuální a úplné informace o probíhajících opatrovnických řízeních nezletilých.“ (SZ, 16 let praxe)

Méně často se respondenti zmínili o absenci dalších informací, například:

„Zda bylo doporučeno ze strany OSPOD vyšetření psychologem či psychiatrem a zda rodiče takovou radu akceptovali...“ (SZ, 5 let praxe)

„Nastavení spolupráce s rodinou do budoucna, prognóza vývoje...“ (SZ, 20 let praxe)

„Postoj a hodnocení nezletilého k projednávané věci...“ (S, 15 let praxe)

Zaměřili jsme se také na překážky, kterým čelí kurátoři pro děti a mládež při zpracování zprávy o poměrech dítěte. Z Tabulky 63 vyplývá, že většina z respondentů uvedla, že stíhá zpracovat zprávu v daném čase bez problémů a pouze 15 % z nich má při zpracování zprávy problémy s časem (s uvedeným výrokem spíše nebo zcela nesouhlasí). Spolupráce se zákonnými zástupci je hodnocena více než polovinou respondentů jako bezproblémová. Nicméně 46 % z nich nějaké problémy se spoluprací se zákonnými zástupci mělo. S výrokiem, zda je obtížné získat potřebné informace pro účely zpracování zprávy o poměrech dítěte, nesouhlasí dvě třetiny respondentů. Nicméně 60 % kurátorů vyjádřilo určitou skepsi

v možnosti získané informace ověřit z hlediska jejich pravdivosti. Poměrně významnou informací je, že dostupnou a podrobnou metodiku ke zpracování zpráv by ocenila více než polovina respondentů (konkrétně cca 54 %).

Tabulka 63: Spolupráce s ostatními subjekty při zpracování zpráv o poměrech dítěte

Kurátoři pro děti a mládež		
	Abs.	%
Subjekt, který po mně zprávu požaduje, mi dává dostatek času na její zpracování (N=245)		
Zcela souhlasím	49	20
Spíše souhlasím	158	64,5
Spíše nesouhlasím	34	13,9
Zcela nesouhlasím	4	1,6
Spolupráce se zákonnými zástupci je bezproblémová (N=245)		
Zcela souhlasím	8	3,3
Spíše souhlasím	124	50,6
Spíše nesouhlasím	101	41,2
Zcela nesouhlasím	12	4,9
Je obtížné získat potřebné informace pro účely takové zprávy (N=245)		
Zcela souhlasím	7	2,9
Spíše souhlasím	76	31
Spíše nesouhlasím	141	57,6
Zcela nesouhlasím	21	8,6
Pravdivost získaných informací je obtížné ověřit (N=245)		
Zcela souhlasím	31	12,7
Spíše souhlasím	115	46,9
Spíše nesouhlasím	90	36,7
Zcela nesouhlasím	9	3,7
Ocenil/a bych, kdyby ke zpracování zpráv byla dostupná podrobná metodika (N=245)		
Zcela souhlasím	38	15,5
Spíše souhlasím	93	38
Spíše nesouhlasím	75	30,6
Zcela nesouhlasím	39	15,9

Kurátoři mohli formou odpovědi na otevřenou otázku odpovědět také na to, *jaký typ nebo typy informací je vůbec nejobtížnější získat*. Možnosti odpovědět využilo 198 z nich (81 %). Část kurátorů uvedla více problémů se získáváním informací najednou. Z důvodů lepší přehlednosti získaných odpovědí jsme je rozdělili do několika okruhů, např. rodina, zdraví, pravdivost informací.

Nejčastěji v odpovědích rezonovalo *téma rodiny a jejího zázemí* (56 odpovědí, tj. 25 %). Kurátoři těžko získávají informace o skutečných vztazích v rodině, rodinné anamnéze,

způsobu výchovy dítěte, fungování dítěte v rámci rodinného systému, výchovných problémech. Rodiče také podle vyjádření respondentů často některé negativní informace zamlčují a spolupráce s některými bývá složitá:

„Rodiče mají tendence často mlžit ohledně svého vlivu, působení na dceru/syna... Vidí se v lepším světle, často věci zlehčují...“ (KDM, 14 let praxe)

„Nejprve rodinu vůbec zastihnout a domluvit termín schůzky (to bývá často nejobtížnější – pracuji v sociálně vyloučené lokalitě...)“ (KDM, 8 let praxe)

Zazněl také problém se získáváním zdravotních informací (43 odpovědí, tj. 19 %), konkrétně lékařské zprávy například od psychiatra, psychologa nebo informace o zdravotním stavu dítěte (33 odpovědí), zjistit stupeň zralosti nezletilého a stupeň rozumového a mravního vývoje (10 odpovědí):

„Informace, které vyžadují souhlas klienta, přestože lékařské tajemství je v případě týraného dítěte (resp. dítěte vedeného v § 6 zákona č. 359/1999 Sb.) prolomeno...“ (KDM, 2 roky praxe)

Respondenti též vyslovili pochyby o pravdivosti a objektivitě získaných informací (33 odpovědí, tj. 15 %):

„Nemáme problémy získat informace od školy, obecních úřadů či jiných institucí. Spíše je otázka, zda jsou informace od rodičů a dítěte, které nám uvádí, pravdivé, zvláště u dítěte, kterého jsme předtím nevedli ve své evidenci...“ (KDM, 8 let praxe)

Vyskytla se však také skupina kurátorů, která měla potřebu zdůraznit, že problémy se získáváním informací nemá (16 odpovědí, tj. cca 7 %). Toto vyjádření pak vcelku koreponduje s údaji v Tabulce 62:

„Máme se spolupracujícími subjekty navázanu dobrou spoluprací, takže se k potřebným informacím dostáváme...“ (KDM, 12 let praxe)

Devět kurátorů si stěžovalo na *spolupráci s Policií ČR* a dalších devět na *nedostatek aktuálních informací o rodičích* (rodné číslo, telefonní číslo, adresa, jejich pověst). Sedm respondentů mělo problém získat informace o *finanční situaci* v rodině, sedm o *náhledu dítěte* na spáchaný čin jinak trestný nebo jeho motiv a dalších sedm upozornilo na *problém získat zprávy ze škol* (dlouhá lhůta) a na jejich kvalitu, pět zmínilo problém zjistit, *jak děti tráví svůj volný čas*. Čtyři kurátoři uvedli průtahy se získáváním informací:

„Občas škola nedodá včas zprávu, proto nevíme, jak se dítě chová ve škole. Také nevíme, jak se chová mimo školu, pokud má nějaké mimoškolní aktivity. Informace se získávají velmi pomalu...“ (KDM, 9 let praxe)

„Není obtížné informace získat, ale je to náročné na čas. Když se institucí dotazují, odpovídají ve lhůtě, která následně prodlužuje lhůtu mé odpovědi...“ (KDM, 13 let praxe)

Dalším čtyřem respondentům chybí data od neziskových organizací. Méně často pak kurátorům chybí například informace o zneužívání návykových látek, o kyberšikaně nebo o práních dítěte.

Soudci a státní zástupci byli také dotazováni, zda mají v řízení ve věcech dětí mladších 15 let *zkušenost se zprávami PMS*, které obsahují podklady o osobě dítěte a jeho osobních rodinných a jiných poměrech, před rozhodnutím o uložení opatření. Kladně na tento dotaz odpovědělo 60 % soudců, a 41 % státních zástupců.

Soudci a státní zástupci, kteří uvedli, že mají zkušenost se zprávami, se pak také vyjadřovali ke kvalitě zpráv PMS, a to dle stejných hledisek jako u zpráv OSPOD, na škále v rozmezí od 1 (velmi špatná) až po 7 (vynikající). *Obě expertní skupiny hodnotily zprávy PMS dle všech hodnocených hledisek PMS velice kladně. V průměrném hodnocení dle jednotlivých hledisek se od sebe příliš nelišily* (blíže Tabulka 64). Aktuálnost a přehlednost informací ve zprávách dokonce 85 % soudců a státních zástupců hodnotilo při horní hranici škály (vynikající), blíže Tabulka 65. Většina expertů byla také velmi spokojená s úplností a objektivitou informací. Opět je nutné zdůraznit, že v případě obou profesí odpovídal poměrně velmi malý počet respondentů, což souvisí s tím, že na ni odpovídali pouze ti, co uvedli, že s nimi mají zkušenost.

Tabulka 64: Hodnocení kvality zpráv PMS o osobě dítěte z hlediska aktuálnosti, přehlednosti, úplnosti a objektivitě informací: průměry (škála 1 velmi špatná až 7 vynikající)

	Soudci			Státní zástupci		
	Počet respondentů	Průměr	Sm. odch.	Počet respondentů	Průměr	Sm. odch.
Aktuálnost	20	6,15	1,18	35	6,31	0,96
Přehlednost	20	6,05	1,15	35	6,17	1,12
Úplnost	20	6	1,17	35	6,03	1,15
Objektivita	19	5,84	1,26	34	6	0,92

Tabulka 65: Hodnocení kvality zpráv PMS o osobě dítěte z hlediska aktuálnosti, přehlednosti, objektivit a úplnosti informací (škála 1 velmi špatná až 7 vynikající; v tabulce 6; 7: vynikající, 3–5: vyhovující; 1, 2: špatná)

	Soudci		Státní zástupci	
	Abs.	%	Abs.	%
Aktuálnost informací (soudci N=20, státní zástupci N=35)				
Vynikající	17	85	30	85,7
Vyhovující	2	10	5	14,3
Špatná	1	5	0	0
Přehlednost informací (soudci N=20, státní zástupci N=35)				
Vynikající	17	85	30	85,7
Vyhovující	2	10	4	11,4
Špatná	1	5	1	2,9
Úplnost informací (soudci N=20, státní zástupci N=35)				
Vynikající	17	85	28	80
Vyhovující	2	10	7	20
Špatná	1	5	0	0
Objektivita informací (soudci N=19, státní zástupci N=34)				
Vynikající	14	73,7	27	79,4
Vyhovující	4	21	7	20,6
Špatná	1	5,3	0	0

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (objektivita – 1 S a 1 SZ).

I zde pak měli experti možnost odpovědět na otevřenou otázku, zda existuje nějaký okruh informací, které ve zprávách PMS často postrádají. Všichni soudci, kteří na tuto otázku odpověděli (10), zdůraznili, že žádný okruh informací nepostrádají. Státní zástupci na tuto otázku odpovídali častěji (17). Stejně jako soudci i státní zástupci nejčastěji potvrdili, že jim ve zprávách PMS žádné okruhy informací nechybějí (7 odpovědí, tj. 41 %). Ve čtyřech odpovědích (cca 24 %) zaznělo na adresu PMS kladné hodnocení nebo pochvala. Například:

„Spolupráce s PMS byla v zásadě nastavena v řízeních ve věcech dětí mladších patnácti let až v souvislosti s novelizací zákona o soudnictví ve věcech mládeže zákonem č. 220/2021 Sb. I za tuto poměrně krátkou dobu lze však hodnotit spolupráci s PMS jako velmi přínosnou. PMS je schopná na základě pověření státního zástupce v zásadě ve velmi krátkém časovém úseku zpracovat podklady pro zvolení dalšího postupu v řízení. Podává informace v rozsahu zadání v pověření.“ (SZ, 4 roky praxe)

Ve dvou odpovědích, opět jako u zpráv OSPOD, státní zástupci postrádali osobní údaje o rodičích a také poukazovali na určitou duplicitu informací, např.:

„Zprávy z rodinného prostředí jsou povětšinou zprostředkované či převzaté od OSPOD.“ (SZ, 5 let praxe)

Podle jednoho ze státních zástupců by měl být ve zprávách PMS obsažen konkrétní návrh na uložení některého z poskytovaných programů probačního typu (nutno podotknout, že přímo probační programy dětem mladším 15 let ukládat nelze):

„Návrh uložit nezletilému výchovnou povinnost absolvovat program probačního typu (např. pro agresivní děti, nebo děti postrádající vedení a kontrolu ze strany rodičů...), neboť je problém s dostupností těchto programů.“ (SZ, 17 let praxe)

Jeden respondent zmínil i názor, že:

„Tyto zprávy jsou pouze u velmi malého počtu případů, jen když rodiče PMS sami aktivně vyhledají.“ (SZ, 18 let praxe)

Probační úředníci se také mohli vyjádřit k problémům, které je provázejí při výkonu jejich činnosti v řízení ve věcech dětí mladších 15 let před rozhodnutím o uložení opatření soudem pro mládež. Většina ze 47 dotázaných probačních úředníků (85 %) potvrdila, že mají dostatek času na provedení vyžádaných činností a velká část z nich (68 %) zcela nebo spíše souhlasí s tím, že se jim bezproblémově spolupracuje se zákonnými zástupci dětí. Pro tři čtvrtiny respondentů (77 %) není obtížné získat potřebné informace pro svoji činnost a pro více než polovinu není obtížné ověřit pravdivost informací o dítěti, které při své činnosti získávají.

Tabulka 66: Spolupráce s ostatními subjekty při činnosti PMS před rozhodnutím o uložení opatření

Probační úředníci (N=47)		
	Abs.	%
Subjekt, který po mně tyto činnosti požaduje, mi dává dostatek času na jejich provedení		
Zcela souhlasím	10	21,3
Spíše souhlasím	30	63,8
Spíše nesouhlasím	6	12,8
Zcela nesouhlasím	1	2,1
Spolupráce se zákonnými zástupci je bezproblémová		
Zcela souhlasím	2	4,3
Spíše souhlasím	30	63,8
Spíše nesouhlasím	15	31,9
Zcela nesouhlasím	0	0
Získat potřebné informace je obtížné		
Zcela souhlasím	3	6,4
Spíše souhlasím	8	17
Spíše nesouhlasím	31	66
Zcela nesouhlasím	5	10,6
Pravdivost informací o dítěti, které při těchto činnostech získávám, je obtížné ověřit		
Zcela souhlasím	5	10,6
Spíše souhlasím	17	36,2
Spíše nesouhlasím	22	46,8
Zcela nesouhlasím	3	6,4

Pozn.: Nutno zdůraznit, že poměrně velká část respondentů na otázku neodpověděla (29 % z nich).

Probační úředníci a kurátoři pro děti a mládež byli též dotázáni, zda dochází k situacím, že se jejich činnost v rámci soudnictví ve věcech mládeže před rozhodnutím o uložení opatření soudem překrývá. Z Tabulky 67 plyne, že *více než polovina probačních úředníků a dvě třetiny kurátorů pro děti a mládež nepovažují za problém, že by se činnost PMS a OSPOD v této oblasti překrývala*. Z toho ale také vyplývá, že téměř polovina probačních úředníků a třetina kurátorů souhlasí, že k duplicitním činnostem dochází.

Tabulka 67: Překrývání činnosti PMS a OSPOD před rozhodnutím o uložení opatření

	Probační úředníci (N=47)		Kurátoři pro děti a mládež (N=245)	
	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	5	10,6	17	6,9
Spíše souhlasím	17	36,2	67	27,3
Spíše nesouhlasím	22	46,8	144	58,8
Zcela nesouhlasím	3	6,4	17	6,9

Kurátoři pro děti a mládež i probační úředníci, kteří souhlasili s překryvem činností, mohli v odpovědi na volnou otázku vyjádřit konkrétní oblasti, kde k tomu dochází. Celkem této možnosti využilo 77 kurátorů pro děti a mládež (zhruba 31 % dotázaných) a 22 probačních úředníků (47 % dotázaných). Respondenti často zmiňovali v jedné odpovědi několik oblastí najednou.

Nejčastěji se podle respondentů činnosti OSPOD a PMS překrývají při získávání podkladů pro zprávy o poměrech dítěte, tj. při zjišťování informací o osobě dítěte a jeho sociálních a rodinných poměrech (47 respondentů):

„Zjišťování sociálních, rodinných poměrů, škola, postoj k trestné činnosti.“ (PÚ, 20 let praxe)

Z toho v 10 odpovědích kurátorů pro děti a mládež zazněla také určitá výtka na činnost PMS, která jejich zprávy využívá jako podklad pro svoji činnost:

„PMS při plnění svých kompetencí v rámci TŘ požaduje zprávu OSPOD ohledně poměrů dítěte, tu mnohdy použije jako svou zprávu pro soud.“ (KDM, 15 let praxe)

Ve výrocích respondentů také zazněl jeden návrh, jak duplicitu řešit:

„Překrývá se v obsahu zpráva, která je v prvotní fázi o poměrech dítěte, které čin jinak trestný spáchalo. Myslím si, že OSPOD by měl psát o rodinných poměrech a PMS o práci a nastavených opatřeních a jejich plnění.“ (KDM, 3 roky praxe)

K překrývání činností dochází podle respondentů taktéž při „komunikaci se školou“ (23 odpovědí):

„Pokud analyzujeme a zajímáme se o... chování dítěte ve škole...“ (PÚ, 12 let praxe)

„Vyžádání zprávy ze škol“ (KDM, 4 roky praxe)

Další duplicita vzniká podle mínění 19 respondentů (1 PÚ, 18 KDM) při pohovorech s rodičem nebo dítětem a spoluprací s rodinou, nicméně jak vyplývá z jednoho z níže uvedeného vyjádření, tento překryv nemusí být na škodu. Na sledování nebo získávání stejných informací upozornilo 12 respondentů. Překryv byl také uveden při výkonu dohledu (12 odpovědí), u poradenství v trestním řízení (12 odpovědí) a zjišťování postoje dítěte ke spáchanému trestnému činu a práce s následky tohoto činu (7 odpovědí). Ve dvou případech se jednalo o duplicitu při zpracování individuálního plánu dítěte, při návrzích na uložení opatření a nabídce preventivních programů.

„V případě, že se jedná o prvopachatele, kde soud zvažuje uložení opatření, např. napomenutí s výstrahou. Schůzka na OSPOD a PMS má obdobný charakter, nezletilý a zákonný zástupce dostávají prakticky totožné informace.“ (PÚ, 6 let praxe)

„Při spolupráci s rodinou dochází k duplicitě (zjišťování stejných informací, odkazování na instituce), jako dobré hodnotím společná setkání na PMS, kterého se účastní OSPOD, zákonný zástupce a dítě.“ (KDM, 13 let praxe)

„Funguje vzájemná spolupráce, některé oblasti se překrývají, některé doplňují. Informace si předáváme, konzultujeme jednotlivé případy.“ (KDM, 28 let praxe)

V.3.2 Zapojení PMS

I v rámci expertního šetření jsme se zaměřili na to, do jaké míry je zapojována PMS v průběhu řízení ve věcech dětí mladších 15 let, a to v jeho jednotlivých fázích.

Zhruba tři čtvrtiny soudců, státních zástupců i kurátorů pro děti a mládež uvedly, že před podáním návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím není PMS zapojena u žádného nebo je zapojena jen u menší části případů. Pouze jedna pětina soudců uvedla, že v této fázi je PMS zapojena u větší části případů.

Tabulka 68: Zapojení PMS před podáním návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím

	Soudci (N=35)		Státní zástupci (N=86)		Kurátoři pro děti a mládež (N=245)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
U žádného z případů	7	20	33	38,4	99	40,3
U menší části případů	18	51,4	34	39,5	80	32,7
U zhruba poloviny případů	2	5,7	7	8,1	26	10,6
U větší části případů	7	20	11	12,8	31	12,7
U všech případů	1	2,9	1	1,2	9	3,7

Pokud se zaměříme na fázi řízení po podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím do vyhlášení rozhodnutí o uložení opatření, je situace obdobná. Tři čtvrtiny soudců a SZ a necelé dvě třetiny kurátorů odhadují, že PMS není zapojena u žádného nebo je zapojena pouze u menší části případů.

Tabulka 69: Zapojení PMS po podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím do vyhlášení rozhodnutí

	Soudci (N=35)		Státní zástupci (N=86)		Kurátoři pro děti a mládež (N=245)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
U žádného z případů	7	20	27	31,4	68	27,8
U menší části případů	19	54,2	37	43	89	36,3
U zhruba poloviny případů	1	2,9	3	3,5	27	11
U větší části případů	7	20	7	8,1	41	16,7
U všech případů	1	2,9	12	14	20	8,2

Situace se mění až v rámci výkonu uloženého opatření. Podle mínění více než dvou pětín soudců je PMS zapojena u větší části nebo u všech případů. To si také myslí méně než dvě pětiny kurátorů pro děti a mládež. V případě státních zástupců je o tom přesvědčena pouze více než jedna pětina.

Tabulka 70: Zapojení PMS v rámci výkonu uloženého opatření

	Soudci (N=35)		Státní zástupci (N=86)		Kurátoři pro děti a mládež (N=245)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
U žádného z případů	0	0	17	19,8	35	14,3
U menší části případů	10	28,6	38	44,1	84	34,2
U zhruba poloviny případů	10	28,6	12	14	32	13,1
U větší části případů	11	31,4	13	15,1	57	23,3
U všech případů	4	11,4	6	7	37	15,1

Probační úředníci byli dotazováni, zda mají v rámci své praxe osobní zkušenost s pověřením (souhlasem) k činnostem (např. zprávy pro účely rozhodnutí, mediační činnosti), a to před rozhodnutím o uložení opatření při řízení ve věcech dětí mladších 15 let. Většina ze 66 probačních úředníků odpověděla, že takové zkušenosti má (71 %). Respondenti, kteří odpověděli, že zkušenost s pověřením mají, tj. 47 probačních úředníků, odpovídali pak i na další otázky.

S účinností od 1. ledna 2022 došlo v souvislosti s novelizací zákona o Probační a mediální službě a ZSM (blíže viz kap. II.3.2), k výslovnému zakotvení působnosti PMS v řízení ve věcech dětí mladších 15 let. V této souvislosti jsme se zeptali, zda probační úředníci zaznamenali od tohoto data změnu v počtu pověření (souhlasů) k činnostem před rozhodnutím o uložení opatření. Výrazná většina respondentů uvedla, že počet pověření od 1. ledna zůstal stejný (83 %) a podle více než desetiny probačních úředníků mírně nebo výrazně vzrostl (cca 13 %). Lze tedy shrnout, že se tato novelizace zatím dle vyjádření respondentů nějak zásadně neprojevila ve smyslu výrazně širšího zapojení PMS před rozhodnutím o uložení opatření, byť mírný nárůst bylo možné zaregistrovat, což lze v případě expertního šetření dát i do souvislosti s velmi krátkou dobou, kdy k této změně došlo.

Tabulka 71: Počet pověření od 1. ledna 2022 (N=47)

Počet pověření	Abs.	%
Výrazně vzrostl	1	2,1
Mírně vzrostl	5	10,6
Zůstal zhruba stejný	39	83,1
Mírně klesl	1	2,1
Výrazně klesl	1	2,1

Probační úředníci, kteří zmínili nárůst, byli také formou otevřené otázky dotazováni, u kterých subjektů ho konkrétně zaznamenali. Na otázku odpovědělo všech šest probačních úředníků, přičemž zaznamenali nárůst pověření od osmi subjektů. Tři z nich uvedli nárůst počtu pověření u státního zastupitelství, a zrovna tak u Policie ČR, dva z nich u soudů pro mládež. Nárůst zaznamenali nejčastěji u zpracování zpráv před rozhodnutím (všech šest respondentů), po jednom se jednalo o mediaci a zprostředkování řešení konfliktu. Jeden respondent uvedl:

„Pověření bývá spíš obecné, bez konkrétní zakázky...“ (PÚ, 14 let praxe)

Podnět k provádění činností PMS před rozhodnutím o uložení opatření ve věcech dětí mladších 15 let může vzejít i od jiných subjektů. Z Tabulky 72 je patrné, že *nejčastěji k tomu dle probačních úředníků dochází ze strany zákonných zástupců dítěte a OSPOD*. S jejich podnětem se setkala *zhruba polovina respondentů*. S podněty ze strany oběti či opatrovníka (advokáta) se respondenti setkávali spíše okrajově.

Tabulka 72: Podněty od jiných subjektů – počet pověření (N=66)

Počet pověření od	Ano		Ne	
	Abs.	%	Abs.	%
OSPOD	32	48,5	34	51,5
Dítěte (zákonných zástupců)	34	51,5	32	48,5
Opatrovníka (advokáta)	8	12,1	58	87,9
Oběti	9	13,6	57	86,4

Probační úředníci byli dotazováni též na to, jak často se v rámci své praxe *účastní jednání před soudem mládež*, v případě, že jsou zapojeni v řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném do uložení opatření soudem pro mládež. *Dvě třetiny* dotázaných (65 %, tj. 43 respondentů) na tuto otázku odpověděly, že se neúčastní *nikdy či jen výjimečně*, přičemž čtvrtina probačních úředníků (26 %, tj. 17 respondentů) uvedla, že se v takových případech neúčastní jednání před soudem nikdy, blíže Tabulka 73.

Tabulka 73: Účast probačních úředníků při jednání soudem pro mládež (N=66)

	Abs.	%
Vždy	7	10,6
Většinou	5	7,6
Občas	11	16,7
Výjimečně	26	39,4
Nikdy	17	25,8

V návaznosti na tuto otázku měli probační úředníci možnost vyjádřit se k důvodům, které jim nejčastěji brání v účasti při jednání před soudem pro mládež. Celkem se k této problematice vyjádřilo 52 respondentů. Nejčastěji (26 respondenty) byly uváděny časové a kapacitní důvody:

„Nevím dostatečně dopředu termín jednání, plánuji si práci s klienty tři měsíce předem a o termínu se dozvím měsíc před jednáním a už tam mám domluvené klienty nebo jiné úkony.“ (PÚ, 3 roky praxe)

Necelá třetina respondentů (14 osob), která se k této problematice vyjádřila, zastávala stanovisko, že jejich účast při jednání není nutná, případně se také vyskytl názor, že by to stačilo jen v závažnějších případech:

„Při jednání týmu pro mládež bylo dojednáno, že přítomnost probačního úředníka není nutná. Soudkyni postačuje zpráva před rozhodnutím.“ (PÚ, 6 let praxe)

„Nevím, zdá se mi to v těchto případech zbytečné, navíc je velmi frustrující poslouchat, kolik si nárokuje opatrovník za úkony spojené s řízením dětí, zejména, když se sejde s dítětem a jeho rodinou před soudní síní a v závěru se přikloní k našemu návrhu ve zprávě a my odvedeme celkem dost práce, která ale není dle mého názoru adekvátně ohodnocena.“ (PÚ, 14 let praxe)

„U komplikovaných věcí, tam, kde dítě vykazuje opakované výchovné problémy, je potřeba na něj působit i během jednání soudu.“ (PÚ, 6 let praxe)

Dále byla uváděna nedostatečná informovanost o jednání před soudem:

„Pouze výjimečně jsme vyrozuměni o jednání soudu v případě nezletilých, pokud jsme vyrozuměni, účastním se, pokud je to časově možné.“ (PÚ, 16 let praxe)

Probační úředníci se též mohli vyjádřit k tomu, v jakých případech by, dle jejich mínění, měli být při jednání před soudem pro mládež přítomni. Této možnosti využilo celkem 58 respondentů. Nejčastěji (ve 23 případech) byla zmiňována *vhodnost přítomnosti při jednáních ve věcech, v nichž je PMS aktivně zapojena*. Nejčastěji u opatření spojených s činnostmi PMS:

„Především v těch, kde byl činný a kde navrhuje opatření, která spadají do kompetence PMS, např. dohled nebo společensky prospěšná činnost.“ (PÚ, 12 let praxe)

Dále byla v hojnější míře (13 respondentů) uváděna vhodnost účasti na základě požadavku soudu či klienta:

„V případě, že má povědomí o aktuálních informacích a je potřeba pro soud tyto sdělit. Mnohdy je ústní sdělení vhodnější než písemné.“ (PÚ, 13 let praxe)

„Byla jsem přítomna v případě, kdy o to žádali rodiče klienta.“ (PÚ, 17 let praxe)

Osm respondentů vyjádřilo své přesvědčení, že by probační úředník měl být, pokud možno, přítomen při jednání vždy:

„Vždy – i z toho důvodu, že dítě/mladistvý nás již z přípravného řízení zná, je pak i dle sdělení soudců během jednání klidnější.“ (PÚ, 18 let praxe)

Tři probační úředníci považují za vhodné účast při jednání před soudem v případech, kdy je v kontaktu s klientem dlouhodobě:

„Zejména u dětí, s nimiž děle spolupracuje a zná jejich vývoj, prostředí, pohnutky.“ (PÚ, 21 let praxe)

Dva respondenti též zmínili vhodnost účasti v případech neshody v otázce ukládaného opatření:

„Ve sporných (případech). Když SZ navrhuje jiné opatření, než jaké by navrhol s ohledem na hodnocení rizik probační úředník či kurátor (resp. ve shodě s ním).“ (PÚ, 20 let praxe)

V rámci odpovědí na otevřené otázky, týkající se obecně problémů právní úpravy a aplikační praxe, pak 6 probačních úředníků poukázalo na to, že dle stávající právní úpravy nejsou účastníky řízení před soudem ve věcech dětí mladších 15 let:

„Probační úředník by měl mít procesní postavení účastníka v trestním řízení (u mládeže). Dosud tomu tak není a tato situace nepůsobí příznivě, pokud je ve věci probační úředník činný již od zahájení projednávání věci a dále se pak účastní jednání u soudu, kde je ve velké míře z jeho návrhu soudcem vycházeno.“ (PÚ, 20 let praxe)

Probační úředníci byli též tázáni, zda by doporučili nějaké změny či doplnění v metodických pokynech vztahujících se k problematice činností probačního úředníka v řízení ve věcech dětí mladších 15 let. Konkrétní doporučení připojilo pouze osm respondentů. Dva z nich navrhli, aby byli probační úředníci (kteří zde zřejmě mínili pokyny policejního prezidenta) vyrozuměni již ve fázi usnesení policejního orgánu o odložení věci:

„U dítěte mladšího 15 let bychom potřebovali obligatorně stanovit povinnost obvodních oddělení PČR zasílat usnesení o odložení věci dle § 159 a odst. 2 tr. řádu.“ (PÚ, 20 let praxe)

Ve snaze zrychlit a zjednodušit činnost probačních úředníků v dané oblasti bylo mimo jiné navrhováno:

„Obměna šablon, absence některých šablon – musím část šablon vyhledávat v rejstříku nebo čerpat ze šablon mladistvých apod.“ (PÚ, 6 let praxe)

V obecnější rovině, která se nedotýkala přímo metodických pokynů, byla připojena následující stanoviska:

„Snad jen, že by práce s dítětem do 15 let neměla být vnímána jako něco významně složitějšího než práce s mladistvými, stejně jako se práce s mládeží zas tak neliší od práce s dospělými, jen má prostě svá specifika.“ (PÚ, 14 let praxe)

„Aby nám soudci občas „naslouchali“ aneb slyšet a naslouchat je podobně nepatrný rozdíl jako mezi vodou a vodkou.“ (PÚ, 30 let praxe)

V.3.3 Fungování a význam platformů subjektů v oblasti prevence a zacházení s mládeží v konfliktu se zákonem

V aplikační praxi jsou již také dlouhodobé zkušenosti s formami spolupráce na místní úrovni všech či většiny subjektů zainteresovaných na řešení problematiky prevence protiprávního jednání mládeže. Jedná se zpravidla o pracovní skupiny, kde se pravidelně setkávají zástupci těchto subjektů. Typickým příkladem jsou Týmy pro mládež. Původně se jednalo o jeden ze tří pilířů Systému včasné intervence (dále také SVI).¹¹⁴ Tvoří ho zástupci OSPOD, PČR, soudů, státních zastupitelství, PMS, místní samosprávy, školských zařízení, nestátních neziskových organizací atp. První Týmy pro mládež začaly vznikat zhruba od roku 2004. Jejich koordinaci zajišťovali nejčastěji pracovníci PMS, OSPOD, pedagogicko-psychologické poradny aj. PMS realizovala v uplynulých letech 2 projekty financované z fondů EU.¹¹⁵ V obou z nich byla jedna z klíčových aktivit podpora činnosti Týmů pro mládež a metodické podpory koordinátora týmu (Špejrová, 2020). Z důvodu ukončení těchto projektů skončilo také jejich financování a následně došlo k pozvolnému rozvolňování či ukončování činnosti některých Týmů pro mládež.

Respondentů jsme se ptali na to, zda v rámci jejich soudních obvodů existují platformy, v jejichž rámci se setkávají zástupci jednotlivých institucí a další odborníci v oblasti zaměřené na delikventní či delikvencí ohroženou mládež (nemuselo se tedy jednat jen o Týmy pro mládež) a zda jsou do takové platformy zapojeny instituce, v nichž působí. Jak vyplývá z Tabulky 74, *více než polovina soudců a státních zástupců, cca dvě třetiny kurátorů pro děti a mládež a tři čtvrtiny probačních úředníků uvedly, že jejich pracoviště je v současné době zapojeno do takových platform nebo do nich bylo zapojeno dříve*. Nicméně zároveň je třeba zmínit, že přibližně třetina soudců a státních zástupců a 22 % kurátorů pro děti a mládež uvedla, že tam, kde působí, nikdy nic takového nebylo a není. V současné době nebo v minulosti byli do spolupráce zapojeni nejčastěji probační úředníci (cca 83 %), nejméně často pak soudci (53 %). O platformách takového druhu v jejich obvodě nevědělo 15 % soudců a přibližně desetina kurátorů pro děti a mládež a státních zástupců a jen tři probační úředníci.

Zároveň je třeba zmínit skutečnost, že *aktuálně* (tj. v době šetření) jsou do takové spolupráce zapojeny soudy pro mládež či státní zastupitelství, na kterých respondenti působí, *pouze v necelé třetině (soudy pro mládež) a čtvrtině (státní zastupitelství)*. Trochu lepší byla situace v případě pracovišť OSPOD (42 %) a mnohem lepší pak u středisek probační služby, kde jejich zapojení uvedlo 62 % probačních úředníků.

114 Na Ministerstvu vnitra ČR byla na odboru prevence vytvořena metodika Systému včasné intervence, jako jeden z nástrojů prevence ohrožení dítěte a účinného řešení kriminality mládeže. SVI je založen na třech pilířích (společný informační systém, týmy pro mládež a konkrétní praktická opatření).

115 Jednalo se o projekt „Na správnou cestu!“, který proběhl v letech 2012–2015 a na něj navazující projekt „Na správnou cestu! II“ realizovaný v letech 2016–2020, viz <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/na-spravnou-cestu-ii/>

Tabulka 74: Zapojení do společných platform (např. týmů pro mládež)

	Soudci (N=34)		Státní zástupci (N=86)		Probační úředníci (N=66)		Kurátoři pro děti a mládež (N=245)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Ano, v současné době jsme zapojeni	11	32,4	22	25,6	41	62,1	102	41,6
V současné době ne, ale byli jsme zapojeni dříve	7	20,6	26	30,2	14	21,2	59	24,1
Ne, nikdy zde nic takového nebylo	11	32,4	30	34,9	8	12,1	55	22,4
Nevím	5	14,7	8	9,3	3	4,5	29	11,8

Respondenti, kteří uvedli, že zkušenosti s takovou platformou v současné době mají nebo měli dříve, mohli prostřednictvím odpovědi na otevřenou otázku zhodnotit význam společné platformy pro jejich práci. Možnosti odpovědět využilo 11 soudců (tj. 61 % z těch, kteří odpověděli, že takovou zkušenost mají nebo měli), 40 státních zástupců (83 %), 49 probačních úředníků (89 %) a 146 kurátorů pro děti a mládež (91 %).

Ve svých odpovědích respondenti často zmiňovali buď přínos platformy obecně (4 S, 9 PÚ, 13 SZ a 34 KDM), případně v této souvislosti uváděli výhody spočívající ve vzájemné spolupráci (1 S, 16 SZ, 16 PÚ a 38 KDM) a dále v získávání, předávání a výměnu informací (3 S, 9 SZ, 13 PÚ, 38 KDM). Velmi často uváděli i kombinace uvedených přínosů současně:

„V mém současném působišti žádná taková platforma neexistuje. Na mém předchozím působišti však byl ustanoven Tým pro mládež, kde se pravidelně setkávali zejména zástupci soudu, státního zastupitelství, OSPOD, PMS, PČR, městské policie, školství i dalších institucí (např., o. p. s.). Jednotlivé instituce si zde předávaly informace o aktuálních problémech v oblasti deliktů a ohrožen mládeže. Informovali se o možnostech řešení. Byly zde představovány možné programy preventivní, výchovné, terapeutické i sociálního výcviku. Existenci takové platformy hodnotím jako přínosnou.“ (SZ, 4 roky praxe)

„Byli jsme zapojeni do jednoho z pilotních projektů, tým pro mládež máme od počátku účinnosti zákona, považují ho za vynikající způsob spolupráce, možnost sdílení nejen kauzistik, ale i systémových potíží. Díky jeho dlouholetému fungování je spolupráce v našem regionu na vynikající úrovni.“ (KDM, 23 let praxe)

„Možnost s dalšími subjekty nastavit funkční, optimální spolupráci. Výměna informací. Známe se osobně a poté je jednodušší cokoliv řešit. Vše si řekneme před všemi, odpadá nutnost schůzek s každým subjektem zvlášť.“ (PÚ, délka praxe 8 let)

Respondenti se také vyjadřovali k problémům provázejícím přípravu platformy nebo vznikajícím v průběhu jejího jednání:

„Tým reaguje na aktuální „žhavá“ témata v oblasti trestných činů, k tomu se tvoří program, zvou odborníci, případně se připravují akce cílené na prevenci – pro děti, rodiče, učitele, toto vše je ale podmíněno existencí koordinátora tohoto týmu, který bude připravovat program, zvat hosty, získávat peníze na různé aktivity apod.“ (PÚ, 14 let praxe)

„V minulosti proběhla cca dvě setkání „týmu pro mládež“, který zahrnoval státního zástupce, policisty, OSPOD a soudce, nicméně s ohledem na tendenci přítomných sociálních pracovníků zcela nekriticky obhajovat nezletilé děti, zůstala tato setkání v zásadě bezvýsledná. V současné době je naplánováno setkání státního zástupce, policejního orgánu a PMS. S ohledem na skutečnost, že státní zástupce s PMS a policejním orgánem ve fázi před podáním návrhu na uložení opatření intenzivně spolupracují, lze očekávat, že i naplánované setkání bude přínosné.“ (SZ, 10 let praxe)

Ze tří odpovědí kurátorů pro děti a mládež vyplynulo, že v některých případech zřejmě nejsou informace projednávány v rámci platformy dostatečným způsobem předány všem pracovníkům daného pracoviště:

„Běžný kurátor nedochází na tato sezení, výsledky jednání neznáme.“ (KDM, 10 let praxe)

Někteří respondenti (3 S, 2 SZ, 2 PÚ, 11 KDM) ve svých odpovědích však vyjádřili kritiku, resp. skepsi k významu platformy:

„Pro samotnou činnost soudu nemají velký význam. Jsou užitečná pro seznámení se s lidmi z různých organizací a pro seznámení se s nabídkou případných programů pro nezletilé pachatele, která je ovšem žalostně malá.“ (S, 4 roky praxe)

„Tato spolupráce skončila již před několika lety. Neměla jsem pocit, že by mi tato setkání nějak pomáhala v práci.“ (PÚ, 20 let praxe)

„K ničemu, ztráta už tak drahocenného času. Všechny subjekty, se kterými spolupracuji, znám face to face za svou 20letou praxi osobně.“ (KDM, 20 let praxe)

„Město má koordinátora prevence kriminality, kdy součástí je i prevence kriminality mládeže. Koordinátorka zajišťuje různé preventivní programy apod. Jelikož však prevence kriminality tvoří jen zlomek z celkové prevence města a není zaměřena přímo a pouze na děti a mládež, význam pro práci kurátora pro mládež je minimální.“ (KMD, 4 roky praxe)

Někteří respondenti z různých důvodů vyjádřili také lítost nad pozastavením činnosti platformy:

„Bylo by dobré znovu obnovit setkávání dotčených osob alespoň v režimu jednou za rok. Je nutné sladit jednotný postup a současně monitorovat možnosti a kapacity institucí v oblasti péče o děti a mladistvé.“ (S, 8 let praxe)

„Činnost týmu pro mládež byla pro mne velkým přínosem a je velká škoda, že již takováto setkávání neprobíhají (důvodem bylo ukončení financování tohoto projektu z fondů EU).“ (SZ, 5 let praxe)

V.4 Zajištění práv dětí

K problematice související s procesními právy dítěte již při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení se vztahovalo několik otázek. Z Tabulky 75 je patrné, že ze strany respondentů byla *poměrně silná podpora u všech dotazovaných profesí v tom, že děti mladší 15 let by měly mít zajištěna v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení stejná procesní práva jako stíhaní mladiství*. S tím zcela či spíše souhlasilo téměř 64 % soudců, 56 % státních zástupců, 90 % probačních úředníků a 80 % kurátorů pro děti a mládež. Nicméně je zřejmé, že výrazně častěji s tím souhlasí probační úředníci a kurátoři pro děti a mládež. Nutno dodat, že zejména v případě probačních úředníků téměř 14 % z celkového počtu respondentů zvolilo odpověď nedokážu posoudit.

Tabulka 75: Dítě má mít v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení obdobná procesní práva jako stíhaný mladistvý

	Soudci (N=33)		Státní zástupci (N=86)		Probační úředníci (N=57)		Kurátoři pro děti a mládež (N=228)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	6	18,2	18	20,9	19	33,3	61	26,8
Spíše souhlasím	15	45,5	30	34,9	32	56,1	122	53,5
Spíše nesouhlasím	11	33,3	28	32,6	5	8,8	37	16,2
Zcela nesouhlasím	1	3	10	11,6	1	1,8	8	3,5

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (1 S, 9 PÚ, 16 KDM).

Jak vyplývá z Tabulky 76, *ještě výraznější je rozdíl mezi soudci a státními zástupci na straně jedné a kurátory pro mládež a probačními úředníky na straně druhé v náhledu na povinné právní zastoupení při prověřování činu jinak trestného*. S obligatorním právním zastoupením souhlasila výrazná většina probačních úředníků (69 %) a kurátorů pro mládež (71 %). Naopak *většina respondentů z řad státních zástupců (65 %) a soudců (59 %) s tím zcela či spíše nesouhlasila*. Obdobně to platilo i v případě, že by dítě mělo mít obligatorně právního zástupce při prověřování v trestním řízení *při úkonech, kterých se osobně účastní*. Zde v případě probačních úředníků a kurátorů pro mládež s tím *souhlasil* ještě vyšší podíl respondentů – *konkrétně 83 % probačních úředníků a 76 % kurátorů pro mládež*. Naopak *nesouhlasilo s tím téměř 63 % soudců a 61 % státních zástupců*. Nutno však uvést, že vyjma státních zástupců, u ostatních profesních skupin zároveň více respondentů nedovedlo tyto otázky posoudit, opět s největším podílem u probačních úředníků. V případě soudců je třeba opět zároveň brát v úvahu nízkou návratnost dotazníků. Délka praxe u jednotlivých profesí neměla vliv.¹¹⁶

¹¹⁶ Resp. z dat nebylo možné s ohledem na velmi nízké počty vyvozovat obecnější závěry.

Tabulka 76: Právní zastoupení dítěte v rámci prověřování činu jinak trestného

Dítě má mít obligatorně právního zástupce (advokáta) již při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení.								
	Soudci (N=32)		Státní zástupci (N=86)		Probační úředníci (N=57)		Kurátoři pro děti a mládež (N=227)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	7	21,9	16	18,6	20	36,4	62	27,3
Spíše souhlasím	6	18,8	14	16,3	18	32,7	99	43,6
Spíše nesouhlasím	14	43,8	38	44,2	15	27,3	50	22
Zcela nesouhlasím	5	15,6	18	20,9	2	3,6	16	7

Dítě má mít obligatorně právního zástupce při prověřování v trestním řízení při úkonech, kterých se osobně účastní.								
	Soudci (N=32)		Státní zástupci (N=86)		Probační úředníci (N=55)		Kurátoři pro děti a mládež (N=226)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	7	21,9	15	17,4	24	42,1	69	30,5
Spíše souhlasím	5	15,6	19	22,1	23	40,4	102	45,1
Spíše nesouhlasím	16	50	36	41,9	9	15,8	40	17,7
Zcela nesouhlasím	4	12,5	16	18,6	1	1,8	15	6,6

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (1. výrok – 2 S, 11 PÚ, 17 KDM; 2. výrok – 2 S, 9 PÚ, 18 KDM).

Je třeba zmínit, že převažující nesouhlas s právním zastoupením dítěte v trestním řízení u soudců a státních zástupců do jisté míry koliduje s jejich odpověďmi na otázku, zda by mělo mít dítě v rámci prověřování obdobná práva jako stíhaný mladistvý, kde je rozsah procesních práv širší, a to včetně obligatorního zastoupení.

V souvislosti s problematikou právního zastoupení dětí v rámci prověřování jsme se respondentů z řad soudců, státních zástupců a kurátorů pro děti a mládež¹¹⁷ dotazovali také na to, jak často se v rámci řízení setkávají ze strany dítěte, jeho zákonných zástupců, opatrovníků či jiných subjektů s *výslovně zmíněným nezákonným nátlakem na dítě. Téměř všichni dotazovaní napříč profesními skupinami se se zmínkami o takovém nátlaku nesešli, buď vůbec či jen zcela výjimečně.* Na druhou stranu to ale také znamená, že někdy (byť třeba jen zcela výjimečně) se s tím setkala 41 % soudců, 33 % státních zástupců a 29 % kurátorů pro děti a mládež. Častější případy byly zcela ojedinělé. Na jedné straně je třeba brát v úvahu, že pokud byl ze strany účastníků řízení zmíněn nátlak, nemusí ještě znamenat, že k němu reálně došlo. Na druhé straně je zde možné, že subjekty naopak to, že k němu došlo, z různých důvodů nezmíní. Podrobněji viz Tabulka 77. Za zmínku stojí, že jeden státní zástupce a jeden kurátor uvedli, že se s tím setkávají velmi často.

¹¹⁷ Probační úředníci byli vyňati s ohledem na možné zkreslení, neboť se běžně neúčastní všech řízení, které se týkají těchto dětí.

Tabulka 77: Zmíněný nezákonný nátlak při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení

	Soudci (N=34)		Státní zástupci (N=86)		Kurátoři pro děti a mládež (N=245)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Nikdy	20	58,8	58	67,4	175	71,4
Zcela výjimečně	14	41,2	25	29	63	25,7
Občas	0	0	1	1,2	6	2,5
Často	0	0	1	1,2	0	0
Velmi často	0	0	1	1,2	1	0,4
Vždy	0	0	0	0	0	0

Kurátoři pro děti a mládež byli dále dotazováni, zda již v jejich praxi došlo k situaci, kdy v postavení OSPOD museli zasáhnout kvůli nezákonnému nátlaku na dítě v průběhu výslechu v trestním řízení při prověřování činu jinak trestného spáchaného dítětem. Celkem se k této problematice vyjádřilo 245 respondentů, přičemž 81 % z nich odpovědělo zamítavě. Na druhou stranu, ne příliš potěšujícím zjištěním je skutečnost, že 19 % z nich zmínilo, že takový zásah nutný byl.

Kurátoři pro děti a mládež se též měli možnost vyjádřit k tomu, zda vůbec, případně jak často, dochází v jejich praxi k případům, že nejsou policejním orgánem přizváni k výslechu dítěte podezřelého z činu jinak trestného.¹¹⁸ Čtyři pětiny dotázaných se vyjádřily tak, že k tomu v rámci jejich praxe nedošlo nikdy, či jen zcela výjimečně, blíže Tabulka 78. Zároveň je třeba poukázat na to, že 16 % respondentů uvedlo, že se to občas stává.

Tabulka 78: Dochází ve vaší praxi k případům, že nejste přizván/a policejním orgánem k výslechu dítěte (podezřelého z činu jinak trestného) v rámci trestního řízení při prověřování činu jinak trestného?

	Kurátoři pro děti a mládež (N=245)	
	Abs.	%
Nikdy	98	40
Zcela výjimečně	97	39,7
Občas	39	15,9
Často	3	1,2
Velmi často	5	2
Vždy	3	1,2

V souvislosti s diskuzí o potřebě právního zastoupení dětí v řízení jsme se zabývali i tím, jaké jsou názory respondentů na kvalitu činnosti opatrovníků (advokátů) v řízení před soudem pro mládež. Z Tabulky 79 je patrné, že i zde se můžeme setkat s poměrně

¹¹⁸ Nicméně je třeba zmínit, že v případě úkonu, jakým je výslech dítěte mladšího 15 let, nemusí být vždy přítomen OSPOD, pokud se ho účastní jiná osoba, která má zkušenost s výchovou mládeže, což ostatně potvrzují i poznatky z analýzy spisů (blíže kap. IV.7.1).

výraznými rozdíly mezi soudci a státními zástupci na straně jedné, kde poměr souhlasných a nesouhlasných odpovědí s tvrzením, že *zapojení opatrovníků* (advokátů) v řízení před soudem je *spíše formální*, byl poměrně vyrovnaný. U druhých dvou profesních skupin s tímto tvrzením *souhlasila výrazná většina* (86 % PŮ a 81 % KDM). Zároveň je třeba zmínit, že v případě probačních úředníků téměř 11 % uvedlo, že to nedokáže posoudit. V případě výroku, že *opatrovníci* (advokáti) často v řízení před soudem *zaměňují své postavení s postavením obhájce*, byl poměr souhlasných a nesouhlasných odpovědí vyrovnaný pouze u státních zástupců, u ostatních profesních skupin převládalo souhlasné stanovisko, v případě probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež velmi výrazně. Zde je namísto zmínit, že téměř 35 % probačních úředníků uvedlo odpověď nedokážu posoudit.

Tabulka 79: Názory na činnost opatrovníků-advokátů v řízení před soudem pro mládež

Zapojení opatrovníků (advokátů) v řízení před soudem je spíše formální.								
	Soudci (N=34)		Státní zástupci (N=83)		Probační úředníci (N=59)		Kurátoři pro děti a mládež (N=239)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	2	5,9	16	19,3	22	37,3	84	35,1
Spíše souhlasím	13	38,2	26	31,3	29	49,1	109	45,6
Spíše nesouhlasím	13	38,2	25	30,1	7	11,9	32	13,4
Zcela nesouhlasím	6	17,7	16	19,3	1	1,7	14	5,9

Opatrovníci (advokáti) často v řízení před soudem zaměňují své postavení s postavením obhájce.								
	Soudci (N=34)		Státní zástupci (N=80)		Probační úředníci (N=43)		Kurátoři pro děti a mládež (N=222)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	2	5,9	14	17,5	12	27,9	54	24,3
Spíše souhlasím	18	52,9	25	31,2	24	55,8	118	53,2
Spíše nesouhlasím	12	35,3	29	36,3	5	11,6	44	19,8
Zcela nesouhlasím	2	5,9	12	15	2	4,7	6	2,7

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (1. 3 SZ, 7 PŮ, 5 KDM; 2. 6 SZ, 23 PŮ, 22 KDM).

Potřeba právního zastoupení, či naopak kritika činnosti opatrovníků advokátů pak byla zmíněna šesti respondenty i v rámci odpovědí na otevřené otázky týkající se obecně problémů právní úpravy a praxe:

„Nutná obhajoba nezletilého v obdobném rozsahu, jako je tomu u mladistvého.“ (SZ, 1 rok praxe)

„Naprostá liknavost ze strany advokátů (opatrovníků) – nemají zájem o nezletilé, vidí je až před soudní síní, neví, co se ve spise doposud dělo, neznají provedené restorativní postupy...“ (PŮ, 13 let praxe)

„Menší podpora ze strany opatrovníků, bylo by vhodné, aby měli případně také opatrovníka již k výslechu na policii tak jako mladiství.“ (KDM, 8 let praxe)

„Negativně ovlivňují řízení i opatrovníci – advokáti, kteří nejsou dostatečně orientováni v problematice a dítě „obhajují“ jako dospělého pachatele.“ (SZ, 10 let praxe)

V.5 Délka řízení

Jedním ze zmiňovaných problémů praxe byla délka řízení. Respondenti ze všech čtyř profesních skupin byli dotazováni, zda dle jejich zkušenosti činí v praxi problémy dodržování principu projednání věci bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě. Jak vyplývá z Tabulky 80, zatímco velká část respondentů z řad *soudců a státních zástupců v dodržování zmíněného principu nespatřuje problém* (vyjádřily se tak dvě třetiny soudců a více než polovina státních zástupců), oslovení *probační úředníci a kurátoři zaujali o poznání kritičtější stanovisko*, když téměř 60 % probačních úředníků a dvě třetiny kurátorů shledává na základě svých praktických zkušeností v dodržování uvedené zásady problém. Přitom 35 % probačních úředníků a v případě kurátorů pro děti a mládež dokonce 41 % z nich to považuje za problém u většiny případů. I zde je pak třeba u probačních úředníků vzít v potaz poměrně velký podíl těch, kteří uvedli, že věc nedokážou posoudit.

Tabulka 80: Domníváte se na základě vašich zkušeností, že dodržení principu projednání věci bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě je v praxi problém?

	Soudci (N=34)		Státní zástupci (N=86)		Probační úředníci (N=54)		Kurátoři pro děti a mládež (N=247)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Ano, jedná se o problém u většiny případů.	3	8,6	13	15,1	19	35,2	102	41,3
Ano, jedná se o problém u menší části případů.	8	22,9	25	29,1	13	24,1	61	24,7
Ne, nejedná se o problém.	23	65,7	48	55,8	22	40,7	82	33,2

Pozn.: Bez odpovědi nedokážou posoudit u probačních úředníků (12 PÚ, 18,2 % z celkového počtu respondentů). Tato varianta byla připuštěna pouze u této profese, s ohledem na to, že se často dostávají do řízení až v rámci výkonu rozhodnutí a nemají přehled o všech projednávaných věcech.

Respondenti, kteří odpověděli kladně, byli v návaznosti na to dotazováni, v jakých konkrétních fázích projednávání věci a z jakého důvodu dochází nejčastěji ke zdržení. Možnosti vyjádřit se k této problematice využilo celkem 11 soudců, 37 státních zástupců, 31 probačních úředníků a 151 kurátorů.¹¹⁹ Nejčastěji, napříč profesními skupinami, zmiňovali *průtahy v rámci přípravného řízení*, zejména pak fázi prověřování ze strany policejního orgánu:

„Z praxe mám zkušenost, že nejdéle trvá řízení před policejním orgánem. K soudu se často i ve skutkově jednoduchých věcech dostane případ po půl roce od spáchání činu, což je pozdě.“ (S, 4 roky praxe)

¹¹⁹ Obdobné problémy, týkající se délky řízení, byly zmiňovány i šesti respondenty v odpovědích na obecné problémy aplikační praxe.

„Policie ČR vede několik měsíců prověřování i banálních a skutkově jednoduchých případů nezletilých. Na usnesení o odložení věci pro nedostatek věku vyznačuje nabytí právní moci se zpožděním, ovšem bez pravomocného rozhodnutí není možno návrh soudu podat. Přikládám to absenci dlouhodobé a systematické výchovy policistů-specialistů na mládež a obrovské fluktuaci v rámci policie v poslední době. (Odchod na renty). Mnoho času zabere předání a nastudování si spisu nezletilého z obvodního oddělení na tzv. „vyšetřovačku“. Přitom proškolený specialista na mládež na obvodním oddělení by usnesení o odložení pro nedostatek věku bez problémů vypracovat zvládl. Spis by mohl jít přímo z obvodního oddělení na státní zastupitelství. Ušetřily by se nejméně 2 měsíce!“ (SZ, 17 let praxe)

„Z mého pohledu je nejděší fáze na PČR, než se skutek odloží pro nedostatek věku, pro děti mladší 15 let je délka řízení neúměrně dlouhá (mám zkušenosti, že mladistvý spolupachatel je odkloněn dle § 307 a dítě mladší 15 let čeká na výsledek svého řízení, čas děti vnímají jinak, často se mi stává, že než je věc projednána u soudu, už si to příliš nepamatují, nepřikládají tomu váhu, nebo druhý extrém – stresuje je to příliš dlouho, trápí se a pak je uloženo např. opatření napomenutí, je to pro ně neuchopitelné. U mladších dětí má být dle mého názoru reakce na čin jinak trestný rychlá, aby věděl, za co je kárán.“ (PÚ, 6 let praxe)

Státní zástupci, probační úředníci i kurátoři (na rozdíl od soudců) často též zmiňovali průtahy v rámci řízení před soudem:

„U soudů jsou někdy příliš dlouhé prodlevy mezi podáním návrhu a nařízením termínu jednání.“ (SZ, 5 let praxe)

„Dlouhá doba, než je projednáno u soudu, než se uloží opatření.“ (KDM, 8 let praxe)

Průtahy v rámci soudního řízení jsou dle respondentů mnohdy spojeny s obtížemi se zajištěním účasti dětí nebo jejich zákonných zástupců na jednání u soudu:

„Ve fázi projednávání věci soudem pro mládež z důvodu nemožnosti zajistit účast nezletilého u soudního jednání, což se stává zejména u nezletilých s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou, kteří často pobývají na opakovaných útěcích z výchovného zařízení.“ (SZ, 16 let praxe)

„Pobyt nezletilého a jeho rodičů se stále mění.“ (SZ, 14 let praxe)

„Rodiče nespolupracují a jednání je opakovaně odročováno, soud rodiče nepokutuje a bere jejich výmluvy jako oficiální omluvy z jednání.“ (KDM, 3 roky praxe)

Zmiňovány byly také problémy se znaleckými posudky. Ať již s ohledem na dobu potřebnou na jejich vypracování, či s poukázáním na nedostatek soudních znalců v příslušných oborech:

„Nejčastěji jde o objektivní příčiny – doba zpracování znaleckého posudku.“ (S, 5 let praxe)

„Chybí znalci – dětský psycholog a psychiatr.“ (KDM, 20 let praxe)

„Jde o problém zejména u dětí ve věku cca 7–9 let. Ne vždy je odůvodněno zpracování znaleckého posudku z odvětví psychologie, navíc doba zpracování posudku z důvodu nedostatku znalců činí nezřídka až cca půl roku. Problém nastává zejména tehdy, pokud dítě nenavštěvuje pedagogicko-psychologickou poradnu či se k vyzrállosti dítěte v tomto směru není schopna vyjádřit škola. Jiné, zejména soukromé subjekty, pak nejsou k podání takových vyjádření příliš motivovány.“ (SZ, 4 roky praxe)

Na to, zda v rámci obvodu jejich pracoviště je pro účely řízení dostatek soudních znalců dětských psychiatrů a dětských psychologů, jsme se ostatně ptali všech soudců a státních zástupců. Jak vyplývá z Tabulky 81, situace je v této oblasti velmi znepokojivá. *Naprostá většina soudců a všichni státní zástupci uvedli, že nesouhlasí s tím, že by v jejich obvodu byl dostatek soudních znalců dětských psychiatrů, přičemž výrazná většina respondentů z obou profesí vyslovila zásadní nesouhlas. Jen nepatrně lepší byla situace v případě soudních znalců psychologů, kde s tím, že je jich dostatek, souhlasilo jen 9 % soudců a spíše souhlasila 2 % státních zástupců.*

Tabulka 81: Dostupnost znalců v obvodu pracoviště respondenta pro účely řízení

	Dostatek dětských psychiatrů				Dostatek dětských psychologů			
	Soudci (N=32)		Státní zástupci (N=84)		Soudci (N=32)		Státní zástupci (N=84)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	1	3,1	0	0	1	3,1	0	0
Spíše souhlasím	2	6,3	0	0	2	6,3	2	2,4
Spíše nesouhlasím	6	18,8	15	17,9	7	21,9	17	20,2
Zcela nesouhlasím	23	71,9	69	82,1	22	68,8	65	77,4

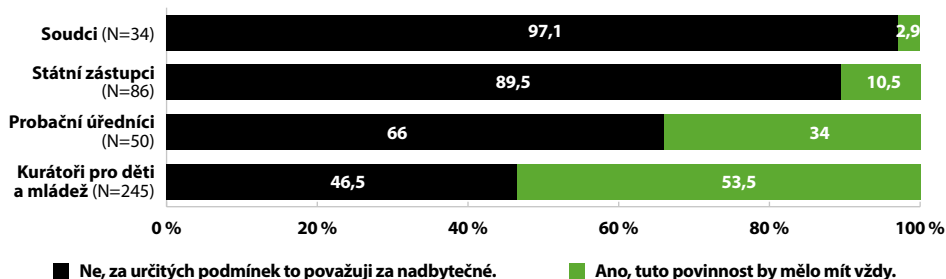
Pozn.: Bez odpovědi nedokážu posoudit (1. – 2 S, 2 SZ; 2.– 2 S, 2 SZ).

V.6 Obligatorní projednávání věci před soudem a využívání restorativních postupů

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách (zejména kap. II.3.2), jedním z dlouhodobě zmiňovaných problémů v aplikační praxi je problematika obligatorního návrhu státního zastupitelství k soudu pro mládež. Zaměřili jsme se tedy také na otázku, zda experti souhlasí s tím, že státní zastupitelství by mělo mít vždy povinnost podat návrh na uložení opatření soudu pro mládež, pokud se dítě dopustilo činu jinak trestného. Jak vyplývá z Grafu 14, *naprostá většina soudců (97 %) a státních zástupců (téměř 90 %) a dvě třetiny probačních úředníků odpověděly, že to za určitých podmínek považují za nadbytečné.*¹²⁰ Nutno upozornit, že v případě probačních úředníků, kteří měli zároveň možnost na rozdíl od ostatních profesí využít odpovědi „nedokážu posoudit“, takto odpovědělo 24 % z nich. Výrazněji se od ostatních profesních skupin odlišili kurátoři pro děti a mládež, kde se většina (54 %) vyslovila pro to, že tato povinnost by měla zůstat zachována, nicméně *podíl kurátorů, kteří byli opačného názoru, byl poměrně vyrovnaný.*

¹²⁰ Probační úředníci, s ohledem na to, že na rozdíl od ostatních profesí nejsou zapojeni do všech řízení, měli možností uvést i: nedokážu posoudit, takto odpovědělo 24 % z nich.

Graf 14: Názory na povinnost státního zastupitelství podat návrh na uložení opatření soudu pro mládež, pokud se dítě dopustilo činu jinak trestného (v %)

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (16 PÚ).

Soudců a státních zástupců,¹²¹ kteří odpověděli, že za určitých situací považují podání návrhu za nadbytečné, jsme se dále ptali, nakolik s tím souhlasí v různých konkrétních situacích. Tyto situace byly popsány podobně, jako byly formulovány v původním, v té době připravovaném, návrhu na novelizaci ZSM legislativním odborem Ministerstva spravedlnosti, byť se zcela nepřekrývaly. Ve VNZSM došlo pak ještě k dalším úpravám, nicméně i tak do velké míry obsahově korespondují se situacemi, ke kterým se respondenti vyjadřovali v rámci našeho expertního šetření.¹²²

Obecně lze shrnout, že výrazný souhlas s nadbytečností obligatorního návrhu uváděli jak soudci, tak státní zástupci zejména v situacích popsáných „Vzhledem k povaze a závažnosti činu, dosavadnímu způsobu života dítěte a jeho chování po činu je dosavadní projednání věci již dostačující“ – jednalo se téměř o 91 % soudců a 86 % státních zástupců. Obdobně to platilo u výroku: „Dítě již projevilo účinnou lítost, napravilo či se pokusilo napravit újmu způsobenou činem jinak trestným a s ohledem na povahu a závažnost činu a poměry dítěte není potřeba další výchovné intervence.“ Souhlas s nadbytečností obligatorního návrhu zde vyjádřilo téměř 88 % soudců a 95 % státních zástupců.

V ostatních popisovaných situacích (tj. dítě se dopustilo činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žije, omluvitelná, dítěti již bylo uloženo v jiném řízení dle hlavy III. ZSM opatření, které stále vykonává, a lze to považovat za dostačující, opatření, jehož uložení by navrhovalo, je zcela bez významu vedle opatření, které pro jiný čin jinak trestný bude dítěti podle očekávání uloženo v jiném řízení dle hlavy III. ZSM a dítěti již bylo uloženo výchovné opatření dle občanského zákoníku či zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a lze to považovat za dostačující) sice převažovali u obou profesních skupin respondenti, kteří se vyslovili pro nadbytečnost obligatorního návrhu v takových situacích ve srovnání s těmi, kteří s tím nesouhlasili, ale již ne tak výrazně. Častěji také respondenti vyjadřovali, že na věc nemají jednoznačný názor. Objevily se také rozdíly mezi soudci a státními zástupci, kteří častěji než soudci i v těchto případech považovali podání návrhu za nadbytečné. Opět je však třeba vzít v úvahu obecně nízký počet respondentů z řad soudců.

¹²¹ Osloveny byly jen tyto dvě profese s ohledem na užití právní termíny a instituty v některých z uvedených důvodů.

¹²² Srovnej § 89j ZSM s účinností od 1. 7. 2024.

Naopak *nejméně souhlasily obě profesní skupiny* s tím, že obligatorní podání návrhu je nadbytečné v případě situace, *kdy dítě již bylo za čin postiženo (např. zákonným zástupcem, jinou osobou odpovědnou za jeho výchovu, školou apod.) a lze to považovat za dostačující*. Zde souhlasilo pouze 24 % soudců a necelých 30 % státních zástupců. Ne zcela zanedbatelná část soudců a státních zástupců v tomto případě též neměla na věc jednoznačný názor (kolem 15 %).

Tabulka 82: Názory na povinnost státního zastupitelství podat návrh na uložení opatření soudu pro mládež ve vybraných situacích

		Soudci (N=33)		Státní zástupci (N=77)	
		Abs.	%	Abs.	%
Vzhledem k povaze a závažnosti činu, dosavadnímu způsobu života dítěte a jeho chování po činu je dosavadní projednání věci již dostačující.	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	30	90,9	66	85,7
	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	2	6,1	4	5,2
	Nemám jednoznačný názor	1	3	7	9,1
Dítě již projevilo účinnou lítost, napravilo či se pokusilo napravit újmu způsobenou činem jinak trestným a s ohledem na povahu a závažnost činu a poměry dítěte není potřeba další výchovné intervence.	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	29	87,9	73	94,8
	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	3	9,1	1	1,3
	Nemám jednoznačný názor	1	3	3	3,9
Dítě se dopustilo činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žije, omluvitelná (případy, na které nelze vztáhnout omluvitelný právní omyl dle § 19 TZ).	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	18	54,5	48	62,3
	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	11	33,3	17	22,1
	Nemám jednoznačný názor	4	12,1	12	15,6
Dítěti již bylo uloženo v jiném řízení dle hlavy III. ZSM opatření, které stále vykonává, a lze to považovat za dostačující.	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	19	57,6	44	57,1
	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	11	33,3	25	32,5
	Nemám jednoznačný názor	3	9,1	8	10,4
Opatření, jehož uložení by navrhovalo, je zcela bez významu vedle opatření, které pro jiný čin jinak trestný bude dítěti podle očekávání uloženo v jiném řízení dle hlavy III. ZSM.	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	18	54,5	52	67,5
	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	10	30,3	21	27,3
	Nemám jednoznačný názor	5	15,2	4	5,2
Dítěti již bylo uloženo výchovné opatření dle občanského zákoníku (např. ústavní výchova) či zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a lze to považovat za dostačující.	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	17	51,5	38	49,4
	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	13	39,4	31	40,3
	Nemám jednoznačný názor	3	9,1	8	10,4
Dítě již bylo za čin postiženo (např. zákonným zástupcem, jinou osobou odpovědnou za jeho výchovu, školou apod.) a lze to považovat za dostačující.	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	8	24,2	23	29,9
	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	20	60,6	42	54,5
	Nemám jednoznačný názor	5	15,2	12	15,6

V rámci odpovědi na otázku, *zda jsou ještě jiné (než popsané ve výše uvedených situacích) důvody*, kdy je obligatorní podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím nadbytečné, žádný takový důvod neuvedl ani jeden ze soudců. Státních zástupců, kteří

nějaké důvody uvedli, bylo 22 s tím, že 6 z nich spíše pouze konkretizovalo již výše zmíněné situace v Tabulce 82. Jednalo se zejména o poukaz na případy málo závažných činů. Mezi dalšími důvody bylo uváděno, že již dítěti byla uložena ochranná výchova.

„Uvedený důvod je obsažen v termínu „povaha a závažnost“ činu jinak trestného, ale zdůraznila bych zde nedbalostní činy jinak trestné.“ (SZ, 10 let praxe)

„Již byla uložena pro jinou závažnou trestnou činnost ochranná výchova, a následně (před právní mocí) spáchal méně závažnou trestnou činnost... nic důraznějšího jako opatření již dostat nemůže, projednání mi přijde nadbytečné... pokud spáchá další závažnou trestnou činnost, tam považuji naopak za nutné to projednat. např. mám nezl., kterému byla pro opakovanou loupež uložena ochranná výchova, následně mi spáchal výtržnictví a další tři skutky loupeže... loupeže považuji za nutné opětovně projednat, nicméně výtržnictví, které bylo nejdříve ukončeno a je podáván samostatný návrh, považuji za nadbytečné, neboť prakticky ho více postihnout nemůžeme, zvláště s vidinou další protiprávní činnosti.“ (SZ, 4 roky praxe)

Dalším častěji zmiňovaným důvodem bylo, že dítě je již aktuálně stíháno jako mladistvý, případně mu již byla uložena sankce jako mladistvému (6 SZ), což je důvod, který je nyní zakotven v § 89j odst. 1 písm. d) ZSM:

„Jestliže dítě v průběhu řízení dosáhne 15 let a je mu již uloženo trestní opatření či lze očekávat uložení takového opatření a řízení dle hlavy III. ZSM je neúčelné.“ (SZ, 15 let praxe)

Ostatní důvody se pak vyskytovaly spíše ojediněle, jednalo se např. o dobu, která již uplynula od spáchání činu,¹²³ návrh na to, aby byly projednávány jen závažné činy či nízký věk dítěte. Poukazováno bylo i na to, že vždy jde o komplex různých důvodů:

„Pokud uplynula od trestného činu menší závažnosti delší doba a po tuto dobu žije dítě řádným životem“ (SZ, 20 let praxe)

„Velmi nízký věk dítěte cca do 10 let“ (SZ, 3 roky praxe)

„Trestní sazba. U soudu projednat jen závažné TČ.“ (SZ, 5 let praxe)

„Nelze jednoznačně říct, neboť se vždy jedná o kombinaci výše uvedených faktorů, při nichž by bylo nadbytečné obligatorně podávat návrh na uložení opatření.“ (SZ, 3 roky praxe)

Někteří pak přímo navrhovali konkrétní formu řešení, či bylo poukazováno na to, že taková věc je v zásadě řešitelná i dnes v kooperaci s policií, byť se někdy mohou vyskytnout problémy, např.:

„Vzhledem k povaze a závažnosti činu, dosavadnímu způsobu života dítěte a jeho chování po činu policejní orgán dítěti uložil výstrahu a lze to považovat za dostačující. (Spíše námět na novelu).“ (SZ, 17 let praxe)

¹²³ Doba od spáchání činu je aktuálně reflektována v VNZSM.

„Státní zástupce by mohl sám uložit dítěti výchovné opatření (alternativa odklonu v rámci trestního stíhání) a stanovit zkušební dobu podmíněného upuštění od podání návrhu dle § 90 zákona o st. zastupitelství.“ (SZ, 2 roky praxe)

„Obligatornost podání návrhu vyžaduje úzkou spolupráci s PČR – pokud návrh nechci podat, nutno dohodnout se s PČR předem na odložení dle § 159a/1. Je však pak problém, pokud je postoupen spis s tím, že je nutno podat návrh, ale nový SZ se s tímto neztotožňuje. Fakultativní podání návrhu by toto mohlo vyřešit.“ (SZ, 10 let praxe)

„Za zprostředkování PMS, za podmínky souhlasu dítěte a jeho zákonného zástupce uložit opatření dle § 93 ZSM již státním zástupcem v průběhu přípravného řízení. Soud by pak vzhledem k přístupu nezletilce k plnění tohoto opatření mohl od uložení opatření upustit, nebo opatření uložit s tím, že se započte již vykonaná část opatření. (Obdoba započtení zadržetí ŘP u dopravní trestné činnosti). Následky činu by měly u dětí navazovat co nejdříve na dobu spáchání činu.“ (SZ, 17 let praxe)

Výraznou skepsi pak ve své odpovědi vyjádřil jeden státní zástupce:

„Považuji to za nadbytečné ve všech případech, nevidím v tom žádný smysl, stojí to mnoho peněz a zbytečného úsilí pro mnoho lidí a efekt téměř žádný“ (SZ, 10 let praxe)

Možnost vyjádřit se k důvodům nadbytečnosti obligatorního návrhu měli v rámci otevřené otázky i probační úředníci a kurátoři pro děti a mládež. Odpovědělo celkem 32 probačních úředníků a 92 kurátorů pro děti a mládež. Vzhledem k tomu, že neodpovídali na typové situace nastíněné v Tabulce 82, v odpovědích nejčastěji zmiňovali méně závažné činy jinak trestné, v jejich rámci pak poměrně často nedbalostní trestné činy (22 PÚ a 53 KDM), odčinění následků či projevená snaha ji odčinit (9 PÚ, 49 KDM), dále skutečnost, že šlo o dosud bezproblémové dítě a rodina je kompetentní věc řešit (8 PÚ, 24 KDM) či, že na dítě bylo již dostatečně výchovně působeno samotným projednáním věci na policii, OSPOD, PMS, rodiči nebo byla již použita jiná intervence (8 PÚ, 22 KDM). Poměrně často se jednalo o kombinaci dvou a více faktorů (21 PÚ a 47 KDM), které odpovídaly situacím uvedeným v Tabulce 82. Někteří přímo uvedli, že by tomu mělo být za stejných podmínek, jako jsou uplatňovány odklony u mladistvých (5 PÚ, 1 KMS).

„Velmi nízký věk dítěte, při sex. kontaktech 2 nezl. osob (kdy je zároveň pachatel i obět), velmi nízká společenská nebezpečnost činu“ (KDM, 17 let praxe)

„Jestliže by podání takového návrhu bylo s ohledem na výchovná opatření realizovaná v rámci SPOD zjevně neúčelné a samotné přípravné řízení prokazatelně splnilo svou výchovnou funkci.“ (KDM, 15 let praxe)

„Ve věcech, kde je minimální škoda, případně když dojde k rychlému napravení způsobené škody (sprejování). Ve věcech nedbalostního charakteru – příklad: dítě jelo na koloběžce s kamarádkou, vybouraly se, obě zraněné. Matka „řidičky“ uhradila náklady za léčbu, vše se vyřešilo již před termínem soudu.“ (PÚ, 10 let praxe)

„V případech, kdy nedošlo k závažným škodám na zdraví a majetku, kdy je zřejmé, že rodiče řádným způsobem vykonávají své rodičovské povinnosti, jiné problémy ve výchově nejsou, dítě chápe své pochybení, má náhled na své chování a škodu odstranilo, nahradilo a pro dítě by bylo jednání soudu zátěží, či stresem.“ (KDM, 17 let praxe)

„Obdobně jako lze u mladistvých využít odklon, mělo by to takto fungovat i v řízení nezletilců. Paradoxně – mladistvý jde do podmíněného zastavení, nezletilý vždy končí před soudem (myšleno v jedné kauze či za stejný typ deliktu).“ (PÚ, 20 let praxe)

Zejména u kurátorů pro mládež byl poměrně často též zmiňován nízký věk, zpravidla do 10 let věku, resp. zralost dítěte (15 KDM, 1 PÚ). A také zmiňovali případy, kdy se jedná o neuvědomělé jednání, resp. dítě nerozumí samotnému řízení (5 KDM). Je třeba poukázat na to, že v případech, že by zde skutečně chybělo zavinění, nejednalo by se o čin jinak trestný a v takovém případě by se dítě nemělo dostat před soud pro mládež již nyní (obdobně např. tam, kde by nebyla shledána potřebná škodlivost činu). To, že kurátoři tento faktor uvádějí jako důvod pro nepodání návrhu, svědčí o tom, že praxe v tomto směru není jednotná.

„Vždy nutně posoudit zralost a celkovou osobnost nezletilého, výslechy a soud mohou být nadměrně stresující a míjet se účinkem.“ (PÚ, 5 let praxe)

„Pokud bylo s dítětem jeho jednání projednáno jiným již dozorujícím zařízením, škoda byla nepatrná, uhrazená zákonnými zástupci a dítě vzhledem ke své rozumové vyspělosti nedokázalo odhadnout a předvídat dopad svého činu“ (KDM, 15 let praxe)

To ostatně potvrzuje i výpověď jednoho probačního úředníka, který upozorňuje na to, že již nyní v těchto případech děti vždy nekončí před soudem pro mládež:

„Stávající úpravu považuji za dostatečnou, Návrh se podává dle § 159 odst. 2 tř. V případě odložení dle § 159 odst. 1 se návrh nepodává.“ (PÚ, 20 let praxe)

Na druhou stranu dva probační úředníci a jeden kurátor pro děti a mládež vyjádřili určitou skepsi v případě policie a státního zastupitelství věc řešit alternativně:

„Nedostatečný zájem o využívání principů restorativní justice ze stran OČTŘ“ (PÚ, 10 let praxe)

„Snaha policie i OSZ udělat i z běžné klukoviny čin jinak trestný, naplnit statistiky trestné činnosti.“ (KDM, 22 let praxe)

„Ještě jsem se v praxi nesetkal s tím, že by věc vyřešil státní zástupce ve své kompetenci při společném jednání... to by byl prostor pro efektivnější přístup“ (KDM, 6 let praxe)

Zmíněna byla také (2 KDM) dlouhá doba, která uběhne od spáchání činu do projednání věci:

„Jde hlavně o čas. Ty děti po roce, někdy i po dvou letech, kdy se to dostane k soudu, ani nevědí, proč jsou u soudu, tak si říkám, jestli by nějaké činy jinak trestné nešly vyřešit jinou cestou... úplně třeba novým subjektem... kde by byl samosoudce hned PMS a rovnou by se to tam vše vyřešilo... více jít do hloubky, jít na city těm dětem, co vlastně udělaly, proč to udělaly, co z toho plyne... a hlavně co nejdříve“ (KDM, délka praxe neuvedena)

Experti byli také dotazováni, do jaké míry souhlasí s tím, že ve věcech dětí mladších patnácti let jsou ve vhodných případech v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace či rodinné skupinové konference), a to v jednotlivých fázích projednávání věci.

Jak vyplývá z Tabulky 83, z odpovědí respondentů na to, zda jsou ve věcech dětí mladších 15 let ve vhodných případech *v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy* (např. mediace, rodinné skupinové konference), v jednotlivých fázích řízení jsou *patrné rozdíly mezi jednotlivými profesemi*. S výrokem „Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy ve fázi *před podáním návrhu* na uložení opatření“ zcela či spíše nesouhlasilo 65 % probačních úředníků a 70 % kurátorů pro mládež. U soudců je tomto směru podíl těch, kteří mají za to, že nejsou využívány v dostatečné míře a těch, kteří si naopak myslí, že se v dostatečné míře využívají, vyrovnaný, obdobně to platí u státních zástupců. Zároveň opět platí, že nezanedbatelná část respondentů využila možnosti nedokáže posoudit (nejvíce u státních zástupců a probačních úředníků). Pokud jde o dostatečné využívání restorativních postupů ve vhodných případech *v řízení před soudem pro mládež*, byl poměrně vyrovnaný poměr u probačních úředníků. Zde 51 % z nich souhlasilo s tím, že jsou v této fázi využívány dostatečně a 49 % s tím nesouhlasilo. Naopak v případě ostatních profesí se podíl respondentů, kteří zcela či spíše nesouhlasili s tím, že jsou v řízení před soudem ve věcech dětí mladších 15 let restorativní postupy v dostatečné míře aplikovány, se pohyboval mezi 65–68 %. I v případě těchto otázek pak nezanedbatelná část respondentů, výraznější pak u probačních úředníků a státních zástupců, vyjádřila, že to nedokáže posoudit. V případě probačních úředníků to lze vysvětlit tím, že nejsou vždy zapojeni do řízení.

Tabulka 83: Dostatečná aplikace restorativních postupů ve věcech dětí mladších 15 let

Před podáním návrhu na uložení opatření								
	Soudci (N=30)		Státní zástupci (N=71)		Probační úředníci (N=54)		Kurátoři pro děti a mládež (N=213)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	3	10	5	7	8	14,8	14	6,6
Spíše souhlasím	12	40	31	43,7	11	20,4	50	23,5
Spíše nesouhlasím	10	33,3	26	36,6	27	50	84	39,4
Zcela nesouhlasím	5	16,7	9	12,7	8	14,8	65	30,5

V řízení před soudem pro mládež								
	Soudci (N=30)		Státní zástupci (N=66)		Probační úředníci (N=55)		Kurátoři pro děti a mládež (N=215)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	2	6,7	2	3	2	3,6	12	5,6
Spíše souhlasím	8	26,6	21	31,8	26	47,3	57	26,5
Spíše nesouhlasím	14	46,7	27	40,9	16	29,1	79	36,7
Zcela nesouhlasím	6	20	16	24,3	11	20	67	31,2

Pozn.: Bez odpovědi nedokážu posoudit (před – 4 S, 15 SZ, 12 PÚ, 31 KDM; v řízení – 4 S, 20 SZ, 11 PÚ, 29 KDM).

V rámci odpovědi na otevřenou otázku pak mohli respondenti jednotlivých profesí, kteří mají za to, že restorativní postupy (např. mediace či rodinné skupinové konference) v těchto věcech nejsou realizovány v dostatečné míře, uvést, *jaké důvody tomu brání*. V případě soudců, státních zástupců či kurátorů pro děti a mládež, kteří uvedli konkrétní důvody (10 S, 24 SZ a 92 KDM),¹²⁴ resp. někdy i kombinaci důvodů, nejčastěji uváděli jako důvod *personální situaci na PMS, resp. vytiženost příslušných pracovníšť* (5 S, 6 SZ a 34 KDM):

„V našem obvodu je pouze jeden pracovník PMS, který se zaměřuje na děti mladší 15 let“ (KDM, 15 let praxe)

„Obrovská zatíženost pracovníků PMS“ (KDM, 29 let praxe)

Jako další velmi frekventovaný důvod byl uváděn především ze strany kurátorů pro děti a mládež (1 S, 3 SZ, 28 KDM), že takové postupy PMS, resp. ani nikdo další nenabízí. Zde se nabízí otázka, zda to někdy nemůže souviset i s nedostatečnou informovaností jednotlivých subjektů:

„Mediace – v okrese, ve kterém působím, není jediný zapsaný mediátor“ (S, 15 let praxe)

124 Poměrně frekventovanou odpovědí bylo, že nejsou schopni se k dané problematice vyjádřit, resp. důvody neznají, případně již méně časté konstatování, že se tyto postupy realizují. Občas zejména ze strany kurátorů pro děti a mládež zároveň došlo k záměně restorativních postupů s programy ukládanými jako výchovné povinnosti, případně s případovými konferencemi realizovanými OSPOD.

„Chybí poskytovatelé a nabídka takových „služeb“, které by byly nezł. klientovi dostupné“ (KDM, 30 let praxe)

Již méně často pak byl uváděn jako důvod *nezájem ze strany rodiny*, resp. zákonných zástupců, či dalších subjektů o takové řešení (1 S, 6 SZ a 10 KDM) a:

„V méně závažných věcech dochází k náhradě škody, omluvě apod. již z iniciativy OSPOD či rodičů v podstatě ihned po odhalení činu; nedejde-li k tomu ihned z iniciativy rodiny, pak zpravidla rodina nemá zájem o žádné takové postupy“ (SZ, 5 let praxe)

„Nedostatek odborníků, nezapojuje se OSZ, chybí dobrovolnost klientů a jejich rodiny“ (KMD, 10 let praxe)

Někteří kurátoři pro mládež (8) a jeden soudce též zmiňovali problém s tím, že PMS není o vhodných případech informována, případně, že jde o špatně nastavenou spolupráci mezi jednotlivými subjekty. Občas též respondenti uváděli, že tomu brání, či bránil přístup státního zastupitelství. Zmiňováno bylo též časové hledisko (2 S, 6 SZ, 4 KDM):

„Tyto restorativní postupy by měly být aplikovány již na úrovni OSPOD a PMS, k tomu ovšem není dostatečně vyškolený personál. Navíc činnosti PMS v řízení o nezletilých mladších 15 let bylo v našem okrese donedávna ze strany KSZ bráněno.“ (S, 4 roky praxe)

„Není zde časový prostor, ze strany nadřízeného státního zastupitelství je tlak na rychlost provedeného řízení, na bezodkladné podání návrhu na uložení opatření“ (SZ, 10 let praxe)

„PČR nemá povinnost informovat PMS o dětech mladších 15 let. Uplatňovali bychom stejný postup jako u mladistvých.“ (KDM, 11 let praxe)

V této souvislosti bylo respondenty poukazováno i na problémy v právní úpravě, která to neupravuje, resp. neupravovala:

„Tyto postupy nejsou procesně zachyceny v ZSM.“ (S, 6 let praxe)

„Do novely zákona č. 257/2000 Sb., PMS prakticky činná nebyla – chyběl jednoznačný právní rámec; rodinné skupinové konference si pořádá OSPOD při řešení jednotlivých problémů s rodinami, aniž by muselo dojít ke spáchání činu jinak trestního.“ (SZ, 2 roky praxe)

Zejména ze strany kurátorů pro mládež (4) a jednoho státního zástupce pak zaznělo, že je problém s tím, že středisko PMS je příliš vzdáleno, a že je zde i finanční problém rodin s tím, dopravit se tam. Také ostatní důvody se pak vyskytovaly spíše ojediněle. Zmíněna byla např. rozumová úroveň klientů, obecné systémové překážky, nezájem poškozených, nevhodné případy pro tyto postupy, či problém ve vzdělávání soudů nebo že věc je vyřešena již jinak, či vytíženost OČTR.

„Řízení ve fázi prověřování je zaměřeno na zjištění pachatele činu jinak trestného. Veškeré mediace či rodinné skupinové konference jsou případně řešeny OSPOD mimo samotné řízení ve věcech dětí mladších 15 let.“ (SZ, 5 let praxe)

„Ve velké řadě případů jde o děti pocházející z rodin, s nimiž je pracováno v rámci činnosti OSPOD řadu let, s kolísavým úspěchem, děti jsou umístěny ve výchovných ústavech, případně jsou na útěcích, jedná se o recidivující pachatele činu jinak trestného.“ (SZ, 12 let praxe)

„Pokládáno za zbytečné, soudy neaplikují“ (KDM, 6 let praxe)

„Není mi známo, že by taková potřeba v projednávaných věcech vznikla, neboť buď je dostatečný pohovor na OSPOD nebo se jedná o dítě, které již navštěvuje odborníky či SVP.“ (SZ, 30 let praxe)

Na tuto otázku odpovídali i probační úředníci. Konkrétní důvody uvedlo 38 probačních úředníků,¹²⁵ často uváděli kombinace různých důvodů. Také se celkem logicky často v uváděných důvodech, např. z hlediska jejich četnosti, lišili od ostatních profesí. Nejčastěji zmiňovali *nezájem rodiny dítěte, případně dalších potenciálních účastníků* těchto postupů (15 PÚ) a také problémy ze strany dalších subjektů řízení (10 PÚ), a to zejména skutečnost, že ze strany těchto subjektů *chybí pověření k těmto činnostem*, že nejsou vyrozumíváni ze strany policejního orgánu o vhodných věcech, o *negativním postoji státního zastupitelství*, či že *to není obvyklá praxe* (6 PÚ):

„Není o ně zájem mezi obviněnými ani poškozenými“ (PÚ, 5 let praxe)

„U nás je to stanovisko OSZ, že bychom neměli zasahovat před rozhodnutím soudu do této věci, neboť se jedná o občanskoprávní řízení. Dále je to z důvodu nezájmu rodin nezletilých pachatelů o spolupráci, často jsou to děti, které jsou dlouhodobě v evidenci OSPOD, opakovaně se dopouští trestné činnosti a mají další výchovné problémy a pocházejí z nefunkčního prostředí.“ (PÚ, 20 let praxe)

„O vhodných případech nejsme informováni. PČR nezasílá info o odložení věci. Případně dávají OČTŘ málo času na práci s dítětem.“ (PÚ, 8 let praxe)

„Na našem obvodě jsou, ale z informací od kolegů je mi známo, že ne všude je praxe činnosti v řízení před rozhodnutím soudu u dětí do 15 let běžnou praxí – necht' změny?“ (PÚ, 20 let praxe)

Mezi dalšími častěji uváděnými důvody pak byl *nedostatek času v rámci řízení* (8 PÚ), zmiňováno především v souvislostmi s rodinnými skupinovými konferencemi a dále také, že *není dostatek vhodných případů* pro tyto postupy (6 PÚ), např.:

„Časové možnosti – jsme velmi přetíženi Středisko a při nápadu kolem 100 spisů na pracovníka toto není reálné – ve vhodných případech realizujeme mediace, RSK zatím nikoli.“ (PÚ, 18 let praxe)

„Nedostatek vhodných případů a také pracovní vytíženost z jiných agend, která brání připravit náročný úkon, jakým zejména rodinná skupinová konference je. Pokud se jedná

125 I zde někteří probační úředníci uváděli, že u nich se tyto postupy uplatňují v dostatečné míře.

o převzatý model, např. bylo vhodné převzít i zatíženost těchto pracovníků. Při školení s např. norskými lektory je tato přetíženost patrná, pokud má pracovník 80 a více spisů ze všech agend, není schopen RSK kvalitně připravit.“ (PÚ, 6 let praxe)

Ojediněle se pak objevily názory, že může být problém ve *financích*, případně nedostatku zkušených *specialistů na RSK*:

„Málo zkušených specialistů na RSK, časová náročnost.“ (PÚ, 1 rok praxe)

„Občas to může být finanční stránka věci.“ (PÚ, 14 let praxe)

Probační úředníci byli též dotázáni, zda mají *ve své praxi zkušenosti s prováděním mediálních činností* (např. zprostředkování řešení konfliktu mezi dítětem a obětí, realizací mediací anebo rodinných skupinových konferencí). Opět byl poměr probačních úředníků, kteří takovou zkušenost mají (48 %) ve srovnání s těmi, co ji nemají (52 %), poměrně vyrovnaný. Nicméně skutečnost, že *více než polovina takovou zkušenost nemá* (a to jsou zde zahrnuti i zprostředkování řešení, kdy např. k mediaci následně nedojde), koresponduje s dalšími poznatky z našeho výzkumu o tom, že restorativní postupy v případě dětí mladších 15 let se příliš neaplikují.

Ti probační úředníci, kteří uvedli, že takovou zkušenost mají, pak byli také dotázáni, zda se dle jejich zkušeností nějak liší realizace mediace (případně rodinné skupinové konference) v případě těchto dětí ve srovnání s mladistvými. Takový rozdíl shledalo 21 (66 %) z těchto probačních úředníků, 9 naopak odpovědělo záporně. Všechny 21 probačních úředníků, kteří mají za to, že existují rozdíly, se zároveň vyjádřilo v odpovědi na otevřenou otázku, v čem je spatřují. Nejčastěji uváděli, že rozdíl spočívá ve věku dítěte a s tím spojené *nižší zralosti dítěte* (14 respondentů), včetně komunikačních dovedností, udržení pozornosti, což klade zvýšené nároky na přípravu i způsob vedení, a dále *ve větší roli rodičů, zákonných zástupců* (11 PÚ). Často se jednalo o kombinaci těchto důvodů:

„Nutnost přizpůsobit komunikaci, délku mediace, cíl – více zaměřený na urovnání vztahů, výchovné hledisko“ (PÚ, 18 let praxe)

„Náročnější na přípravu, nutno pečlivěji než u mladistvých přizpůsobit proces vyspělosti dítěte, jeho intelektu..., nezbytná spolupráce se zákonnými zástupci, procesu se účastní více osob“ (PÚ, 6 let praxe)

„Ještě více tu vnímám jako zásadní postoj rodičů k věci, jejich působení na dítě.“ (PÚ, 13 let praxe)

Jednou byla zmíněna nižší motivace k náhradě škody:

„Motivace pro náhradu škody může být nižší tomu, že poškozený není součástí řízení před soudem.“ (PÚ, 16 let praxe)

V.7 Systém opatření a jejich ukládání

V souvislosti s ukládáním opatření dětem mladším 15 let nás zajímaly také názory a zkušenosti expertů s aktuálním systémem opatření, které lze dětem ukládat, a dále tím, do jaké míry jsou vytvořeny v případě některých z nich podmínky pro jejich uložení. Pokud jde obecně o názory respondentů jednotlivých profesí na spokojenost s aktuální nabídkou druhů opatření zakotvených v § 93 odst. 1 ZSM, z Tabulky 84 lze dovodit, že v tomto směru obecně u všech profesí převažuje souhlas¹²⁶ s tím, že stávající katalog opatření je dostatečný, což uvedlo 82 % soudců, 62 % státních zástupců, 65 % probačních úředníků a dokonce 94 % kurátorů pro děti a mládež.

Tabulka 84: Současný katalog opatření dle § 93 odst. 1 ZSM, které lze uložit dítěti mladšímu 15 let, je dostatečný

	Soudci (N=34)		Státní zástupci (N=85)		Probační úředníci (N=65)		Kurátoři pro děti a mládež (N=244)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	8	23,5	21	24,7	9	13,8	141	57,8
Spíše souhlasím	20	58,9	32	37,6	33	50,8	88	36,1
Spíše nesouhlasím	1	2,9	22	25,9	20	30,8	15	6,1
Zcela nesouhlasím	5	14,7	10	11,8	3	4,6	0	0

Pozn.: Bez odpovědi nedokážu posoudit (1 SZ, 1 PÚ)

Přesto se v rámci odpovědí na otevřenou otázku na problémy právní úpravy objevily i návrhy na doplnění tohoto výčtu či kritika jejich obsahu. Konkrétně:

„Možnost uložit ústavní výchovu jako opatření dle § 93 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Podle platné úpravy je možno uložit jen program v SVP nebo ochrannou výchovu (mezi nimi je však diametrální rozdíl).“ (SZ, 2 roky praxe)

„Do výčtu opatření dle § 93 ZSM bych zařadil možnost zabránění věci, která byla použita jako nástroj či je výnosem činu jinak trestného. Nyní tato možnost chybí. Proč dětem vrátet např. mobily s dětskou pornografií nebo jiné věci použité k páčání skutku?“ (SZ, 17 let praxe)

„Některá opatření jsou pouze formální, nemají dostatečný výchovný účinek.“ (KDM, 20 let praxe)

Pokud se jedná o jednotlivé druhy opatření, byli experti dotazováni u těch druhů, kde jejich realizaci provádějí jiné subjekty, zda v *obvodu jejich pracoviště* existuje jejich dostatečná nabídka. Zde se již situace výrazně lišila. S výrokem, že při ukládání opatření je k dispozici *dostatečná nabídka programů*, které lze dětem ukládat jako *výchovné povinnosti*, *nesouhlasilo 62 % soudců, 67 % státních zástupců, 70 % kurátorů pro děti a mládež*, a dokonce téměř *tři čtvrtiny probačních úředníků*, přičemž téměř polovina (47 %) z nich uvedla, že s tím zcela nesouhlasí (blíže Tabulka 85). V případě státních zástupců pak ne zcela zanedbatelná část (12 %) uvedla, že to nedokáže posoudit.

¹²⁶ Zcela či spíše souhlasím.

Tabulka 85: Dostatečná nabídka programů, které lze dětem ukládat jako výchovné povinnosti v obvodu pracoviště respondenta

	Soudci (N=34)		Státní zástupci (N=76)		Probační úředníci (N=66)		Kurátoři pro děti a mládež (N=236)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	2	5,9	4	5,3	5	7,6	19	8,1
Spíše souhlasím	11	32,4	21	27,6	12	18,2	52	22
Spíše nesouhlasím	12	35,2	33	43,4	18	27,3	83	35,2
Zcela nesouhlasím	9	26,5	18	23,7	31	46,9	82	34,7

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (10 SZ, 8 KDM).

V rámci odpovědi na otevřenou otázku mohli respondenti uvést, *na jaké oblasti by měly být tyto programy zaměřeny*¹²⁷. To, že se na řadě pracovišť potýkají s jejich nedostatkem, dokládá i poměrně vysoký počet respondentů, kteří odpověděli na tuto otázku. Absenci programů, resp. nedostatečnou kapacitu v nich, uvedlo 16 (tj. 45 %) soudců, 39 (tj. 45 %) státních zástupců, 167 (tj. 68 %) kurátorů po děti a mládež a 53 (tj. 80 %) probačních úředníků.

Pomineme-li případy, kdy respondenti uváděli chybějící programy ve velmi obecné rovině,¹²⁸ mezi nejčastěji zmiňovanými byly programy zaměřené na *experimentování, zneužívání či závislost na návykových (omamných a psychotropních) látkách, ale i dalších forem závislostí* (6 S, 7 SZ, 23 PÚ a 69 KDM). Dále velmi často zmiňovali absenci programů *zaměřených na agresivní chování* (3 S, 1 SZ, 21 PÚ, 32 KDM), oblast dostupnosti *psychologické a psychiatrické intervence* (2 S, 5 SZ, 10 PÚ, 32 KDM), kde byl občas zmiňován i problém sebepoškození, a také programy *sociálního, či sociálně-psychologického výcviku* (4 S, 5 SZ, 6 PÚ, 34 KDM). Poměrně často, a to zejména v případech probačních úředníků a kurátorů pro mládež (1 S, 3 SZ, 10 PÚ, 22 KDM), byla zmiňována absence programů, *kteřé by byly zaměřeny na celou rodinu*, např. rodinné terapie, poradenství apod.

Méně často pak upozorňovali na řešení problematiky *záškoláctví a obecně posilování zapojení dítěte v rámci systému vzdělávání* – na nedostatek těchto programů poukazovali především kurátoři pro děti a mládež (1 SZ, 10 KDM). Obdobně zejména kurátoři pro děti a mládež také upozorňovali *na nedostatek programů cílených na smysluplné trávení volného času* (1 S, 3 SZ, 1 PÚ, 17 KDM), což je sice spíše oblast sekundární prevence, nicméně si lze představit, že některé typy těchto aktivizačních programů by mohly být ukládány i jako výchovná povinnost.

Respondenti zároveň poměrně často uváděli absenci více typů programů. Současně někteří respondenti přímo zmiňovali konkrétní probační programy, přičemž je třeba říci, že formálně je dětem mladším 15 let uložit dle § 93 odst. 1 ZSM nelze, nicméně s jejich ukládáním jsme se setkali i v rámci analýzy spisů (blíže kap. IV.5):

127 Problém s nedostupností či možností rychle umístit dítě do programu zmínili též tři respondenti v rámci otevřené otázky na problémy aplikační praxe.

128 Např. programy na prevenci recidivy, prevenci různých druhů kriminality, vzdělávací apod.

„Užívání návykových látek, psychiatrická/psychologická péče – výchovné problémy, následná práce s dítětem, zpracování věci, pocity viny, znovuzачlenění do rodiny“ (S, 5 let praxe)

„Z předchozích zkušeností na malém OSZ sděluji, že jediné organizaci, která dle mého názoru kvalitně poskytovala služby nejen v rámci ukládání opatření, nebyly prodlouženy dotace. Obecně hodnotím jako významné programy typu „právo na každý den“ a rovněž programy věnující se přímo dětem, tj., kde jsou s nimi probírány jejich osobní a rodinné problémy, příčiny jejich protiprávního jednání. Domnívám se, že řada dětí trpí nedostatkem zájmu a pozornosti v rodině a mezi vrstevníky, protiprávním jednáním si „řeší“ své frustrace a nejistoty, snaží se udělat dojem na ostatní apod. V některých případech až v rámci prověřování činu jinak trestného je jim vlastně poprvé věnována pozornost. Přitom v tomto věku dítěte je v některých případech ještě šance usměrnit jeho další vývoj (např. i nasměrováním na vhodné organizace zaměřené na podporu dětí, případně odbornou pomoc)“ (SZ, 10 let praxe)

„Na oblast veřejně prospěšných prací, dobrovolnictví, absolvování preventivně výchovných pobytů se zaměřením na závislosti – jenže takové programy ani zařízení, které by se věnovaly závislostem mladším 18 (15), zde nejsou.“ (KDM, 8 let praxe)

„Nácvik sociálních dovedností, nácvik zvládnání vzteku či agrese, nácvik morálního uvažování. Také je na místě myslet na rodiče či zákonné zástupce a jejich zapojení do vhodného programu.“ (KDM, 15 let praxe)

Opět poměrně často, napříč všemi profesními skupinami (1 S, 7 SZ, 3 PÚ a 20 KDM), byl zmiňován nedostatek vzdělávacích programů zaměřených na právní vědomí, resp. osvětu v oblasti znalostí o protiprávnosti různých druhů chování. Obdobně respondenti napříč profesemi poměrně často uváděli nedostatek programů, které by byly zaměřeny na problematiku zneužívání sociálních sítí a internetu, kyberšikany a nevhodného sexuálního chování na internetu (3 S, 5 SZ 1 PÚ, 13 KDM). Další významnou oblastí, kde dle respondentů chybí vhodná forma intervence, byla oblast sexuální výchovy, resp. problém zahájení předčasného sexuálního života (2 S, 2 SZ, 8 PÚ, 7 KDM). Méně často pak v oblasti šikany (6 respondentů) a finanční gramotnosti (celkem 9 respondentů):

„Zvládnání agrese, finanční gramotnost + zvýšení určitého právního povědomí ve vztahu k právům druhých“ (S, 15 let praxe)

„Právní vědomí – sexuální trestná činnost, internetová kriminalita, trestní odpovědnost za drogové delikty...“ (SZ, 17 let praxe)

„Jakýkoli program zaměřený na výchovné povinnosti by byl přínosem, nejlépe se zaměřením na šikanu, kyberšikanu, užívání návykových látek včetně alkoholu, vandalství (poškození cizí věci), psychoterapie zaměřená na problémy kolem sebepoškození, hledání identity apod.“ (KDM, 10 let praxe)

„Zvládnání agrese, program pro děti, které se protiprávního jednání dopouštějí opakovaně a dále program posilující právní vědomí“ (PÚ, 5 let praxe)

Zejména probační úředníci a občas též kurátoři pro děti a mládež (1 S, 2 SZ, 8 PÚ, 9 KDM) pak uváděli absenci *programů zaměřených na získání náhledu na spáchaný čin*, jeho dopady a důsledky pro oběti, případně náhradu škody:

„Na zmírnění dopadu konfliktu se zákonem. Umožnit jim získat náhled na spáchaný skutek. Na práci s vlastní agresí.“ (PÚ, 8 let praxe)

„Sebereflexe, reflexe spáchaného činu“ (KDM, 13 let praxe)

Vyskytly se, ale spíše výjimečně, též zmínky o *nedostatku subjektů, u kterých by děti realizovaly společensky prospěšnou činnost* uloženou jako výchovnou povinnost. V souvislosti s tím někteří respondenti, opět především z řad kurátorů pro mládež, zmiňovali *nedostatek pracovních, resp. pracovních vzdělávacích programů* (1 SZ, 9 KDM):

„V našem obvodě nejsou žádné programy, kromě terapeutického ve SVP. Líbil se mi probační program PUNKT rodina, takže bych určitě přivítala nějaký obdobný či stejný program. Nemáme žádného poskytovatele, který by umožnil výkon SPČ nezletilým dětem a současně by na ně výchovně působil.“ (PÚ, 20 let praxe)

„Výchovně motivační činnosti, lehké pracovní činnosti v kolektivu spolu s interaktivní výukou v oblasti socializace dítěte“ (KDM, 20 let praxe)

Ojedinele se pak vyskytly požadavky, které se týkaly úzeji vymezené *specifické skupiny dětí mladších 15 let*, konkrétně:

„Individuální program zaměřený na děti, které byly v minulosti oběťmi trestných činů a v současné době jsou pachatelé.“ (SZ, 15 let praxe)

„Programy pro romské děti s mizivou znalostí českého jazyka.“ (SZ, 11 let praxe)

Někteří respondenti pak věc shrnuli tak, že v rámci jejich obvodu nejsou k dispozici *žádné programy, resp. je problematická jejich dostupnost*, buď s ohledem na naplněnou kapacitu, či vzdálenost, kam by bylo nutné s dítětem dojíždět:

„Nejsou vůbec žádné, takže jakýkoli, který by byl, by pravděpodobně mohl být využit“ (SZ, 19 let praxe)

„Máme výbornou spolupráci, ale ne vždy dostatečnou kapacitu. Osvědčuje se nám tzv. socioterapeutický program – zaměřený na chybějící návyky v oblasti empatie, asertivity, řešení problémů, sebehodnocení, sebekontroly atd.“ (KDM, 13 let praxe)

„Děti v případě uložení opatření musí dojíždět do jiných větších okresů, kde mají větší možnosti účastnit se programů, to se řeší ve spolupráci s PMS“ (SZ, 19 let praxe)

„V obvodu zdejšího státního zastupitelství je realizován pouze jeden preventivně výchovný program ve středisku výchovné péče, kdy cílovou skupinou jsou děti a mládež. Obsahem programu jsou individuální konzultace s dětmi, které jsou uzpůsobeny individuálním potřebám“

bám dětí. Existence takového programu je samozřejmě přínosná, nicméně dle mého názoru chybí v nabídce i program, jehož obsahem by byla práce s dětmi ve skupině. Takový druh programu byl k dispozici v obvodu mého předchozího působení. Ve spolupráci s OSPOD a PMS pak byl u konkrétního dítěte zvolen vždy takový druh programu, který se jevil jako vhodný z hlediska osobnosti dítěte, charakteru jeho deliktní činnosti a míry jeho výchovných problémů. Pro řadu dětí se jevila jako velmi přínosná interakce dítěte ve skupině dalších dětí řešených při simulovaných krizových situacích.“ (SZ, 4 roky praxe)

Nutno dodat, že ne příliš početná skupina respondentů uvedla, že v rámci jejich obvodu jsou programy k dispozici (2 S, 1 SZ, 3 PÚ a 5 KDM).

Ve srovnání s dostupností programů, které lze ukládat jako výchovné povinnosti, trochu lepší situaci vidí respondenti s dostupností programů ve středisku výchovné péče.¹²⁹ Nicméně s výjimkou soudů, kde mírná většina (55 %) souhlasí s tím, že tato nabídka je dostatečná, v případě státních zástupců je to již naopak, nesouhlasí s tím 53 % z nich. Vyšší míru nesouhlasu lze pak zaznamenat u probačních úředníků (63 %) a kurátorů pro děti a mládež (67 %), blíže viz Tabulka 86. Zároveň je třeba uvést, že zejména u státních zástupců a probačních úředníků již více z nich uvedlo, že to nedokáží posoudit, u státních zástupců se jednalo o pětinu z respondentů této profese.

Tabulka 86: Dostatečná nabídka programů v SVP v obvodu pracoviště respondenta

	Soudci (N=31)		Státní zástupci (N=68)		Probační úředníci (N=56)		Kurátoři pro děti a mládež (N=231)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	2	6,5	4	5,9	4	7,1	17	7,4
Spíše souhlasím	15	48,3	28	41,2	17	30,4	59	25,5
Spíše nesouhlasím	12	38,7	27	39,7	20	35,7	87	37,7
Zcela nesouhlasím	2	6,5	9	13,2	15	26,8	68	29,4

Pozn.: Bez odpovědi nedokáží posoudit (3 S, 18 SZ, 10 PÚ, 13 KDM).

V této souvislosti se objevil v rámci odpovědí na problémy aplikační praxe názor, že:

„nelze uložit např. pobyt dítěte v SVP, pro nedostatek kapacit zařízení a neschopnost rodičů pobyt uhradit“ (KDM, 18 let praxe)

Naopak horší situaci shledávají respondenti všech profesí v případě toho, zda je při ukládání opatření dostatečná nabídka zařízení, které se zaměřují na děti mladší 15 let závislé na návykových látkách. Jak je patrné z Tabulky 87, s tím, že existuje dostatečná nabídka těchto zařízení, souhlasilo (spíše či zcela) pouze 12 % soudců, 22 % státních zástupců, a dokonce pouze necelých 8 % probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež. Zároveň více než 60 % probačních úředníků a dvě třetiny kurátorů vyjádřilo s tím, že je tato nabídka dostatečná, zásadní nesouhlas. I zde je třeba upozornit na to, že zejména v případě státních zástupců (31 %) a soudců (27 %) poměrně výrazná část uvedla, že to nedokáže

129 V rámci otevřené otázky na to, jaké programy chybí, někteří zmiňovali i nedostatek programů v SVP, jejich kapacity či dostupnosti.

posoudit, což je poněkud překvapivé, s ohledem na to, že minimálně soudy by měly mít povědomost, jaké jsou v daném okrese možnosti takové opatření uložit. Zároveň je však třeba vzít do úvahy velmi nízký počet respondentů z řad soudců.

Tabulka 87: Dostatečná nabídka zařízení, které se zaměřují na děti mladší 15 let závislé na návykových látkách v obvodu pracoviště respondenta

	Soudci (N=25)		Státní zástupci (N=59)		Probační úředníci (N=63)		Kurátoři pro děti a mládež (N=236)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	1	4	3	5,1	0	0	3	1,3
Spíše souhlasím	2	8	10	16,9	5	7,9	15	6,4
Spíše nesouhlasím	13	52	21	35,6	20	31,8	61	25,8
Zcela nesouhlasím	9	36	25	42,4	38	60,3	157	66,5

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (9 S, 27 SZ, 3 PÚ, 8 KDM).

Nejhorší situaci shledali experti všech profesí v oblasti dostupnosti psychiatrické péče v případech, kdy soud zvažuje tuto formu intervence. Přitom jak vyplývá z Tabulky 88, s tím, že při ukládání opatření je k *dispozici dostatečně dostupná péče dětských psychiatrů*, souhlasilo pouze 10 % soudců, 4 % státních zástupců, 2 % kurátorů pro děti a mládež a souhlas nevyjádřil ani jeden probační úředník. Zároveň *u všech sledovaných profesí vyjádřila zásadní nesouhlas s tímto výrokem většina soudců a státních zástupců a dokonce 80 % probačních úředníků a 90 % kurátorů pro děti a mládež*. Zároveň je třeba zmínit, že ne zcela zanedbatelná část soudců (15 %) a státních zástupců (16 %) uvedla, že to nedokáže posoudit, což je opět poměrně zajímavé s ohledem na to, že státní zástupci mají navrhnout vhodné opatření a soudci je mají ukládat. Měli by tedy mít přehled o aktuální situaci v rámci obvodu, ve kterém působí.

Tabulka 88: Dostupnost psychiatrické péče při ukládání opatření v obvodu pracoviště respondenta

	Soudci (N=29)		Státní zástupci (N=72)		Probační úředníci (N=65)		Kurátoři pro děti a mládež (N=240)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	1	3,5	1	1,4	0	0	3	1,3
Spíše souhlasím	2	6,9	2	2,8	0	0	1	0,4
Spíše nesouhlasím	9	31	26	36,1	13	20	19	7,9
Zcela nesouhlasím	17	58,6	43	59,7	52	80	217	90,4

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (5 S, 14 SZ, 1 PÚ, 4 KDM).

S ukládáním opatření souvisí také otázka, do jaké míry mají soudy relevantní informace o dítěti, které by jim mohly v tomto směru pomoci při hledání vhodného opatření. V § 93 odst. 1 ZSM je zakotveno, že soud by měl ukládat opatření *zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření*. Jak ukázala analýza spisů, jedná se však spíše o ojedinělé případy (blíže kap. IV.5). V rámci expertního šetření jsme se těch profesí, které jsou vždy zapojeny v řízení před soudem mládeže, dotázali, *jak často mají soudy dle jejich zkušeností z praxe takové posouzení k dispozici*, když rozhodují o uložení opatření. Jak vyplývá z Tabulky 89, odpovědi soudců a státních zástupců a kurátorů pro

děti a mládež¹³⁰ se od sebe mnoho nelišily a v zásadě potvrzují naše předchozí poznatky. Vždy, velmi často nebo často má soud k dispozici výsledky pedagogicko-psychologického vyšetření dítěte podle mínění zhruba šestininy soudců a státních zástupců a podle cca 9 % kurátorů pro děti a mládež. *Praxe soudů je tedy spíše zcela opačná, než by to odpovídalo předmětnému ustanovení ZSM.* Je třeba poukázat na to, že *více než polovina soudců a státních zástupců (cca 55 %) odpověděla, že výsledky pedagogicko-psychologického vyšetření má při rozhodování o uložení opatření k dispozici zcela výjimečně a dokonce přibližně 12 % soudců a státních zástupců míní, že soudy nemají k dispozici výsledky pedagogicko-psychologického vyšetření nikdy. Kurátoři pro děti a mládež byli ve svých odpovědích ještě skeptičtější, nikdy uvedlo 38 % z nich.*

Tabulka 89: Soud v době rozhodování o uložení opatření má k dispozici výsledky pedagogicko-psychologického vyšetření

	Soudci (N=34)		Státní zástupci (N=86)		Kurátoři pro děti a mládež (N=244)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Vždy	1	2,9	5	5,8	4	1,6
Velmi často	2	5,9	4	4,7	9	3,7
Často	2	5,9	5	5,8	8	3,3
Občas	6	17,6	15	17,4	25	10,2
Zcela výjimečně	19	55,9	47	54,7	106	43,5
Nikdy	4	11,8	10	11,6	92	37,7

K případnému rozhodnutí o uložení opatření bez výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření mohou vést v praxi různé důvody. Soudců jsme se proto ptali, do jaké míry důvody nastíněné v Tabulce 90 je mohou vést k tomu, že si takové posouzení před rozhodnutím o uložení opatření neobstarají. S ohledem na velmi nízký počet respondentů je třeba vycházet z toho, že se jedná spíše o orientační přehled a nelze zde zobecňovat. Přesto je možné shrnout, že mezi *frekventovaný důvod pro většinu* respondentů patří především to, že *soud již má o dítěti dostatek informací z jiných zdrojů*. V případě důvodu, že *není dostatek odborníků* pro jejich vypracování, je *poměr soudců*, pro které je to častým či velmi častým důvodem, a těch, pro které to naopak není důvod nikdy či zcela výjimečně, poměrně *vyrovnaný*. Pro přibližně 61 % z nich hraje významnou roli často (velmi často či vždy), že by to, že by to vedlo *k průtahům v řízení*. Naopak to, že by takové vyšetření *mohlo dítě nepřiměřeně zatížit, hraje u soudců méně významnou roli*. Pro 61 % z nich to není důvod nikdy nebo zcela výjimečně.

130 Probační úředníci nebyli dotazováni vzhledem k tomu, že se neúčastní všech řízení.

Tabulka 90: Důvody, které soudce vedou k rozhodnutí uložit opatření bez výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření (soudci N=33)

	Nikdy	Zcela výjimečně	Občas	Často	Velmi často	Vždy
O dítěti, jeho poměrech a situaci je k dispozici dostatek informací z jiných zdrojů	0	1	2	5	12	13
Není dostatek odborníků k jejich vypracování	7	6	3	6	10	1
Vedlo by to k průtahům v řízení	6	5	2	8	10	2
Takové vyšetření by mohlo dítě nepřiměřeně zatížit	7	13	8	2	3	0

Respondenti měli také možnost uvést v případě otevřené otázky jiný důvod či důvody, proč případně rozhodují bez takového posouzení, zde pouze jeden soudce uvedl situaci, kdy rodiče odmítnou spolupráci.

Respondenti jednotlivých profesí v převážné míře nepostrádají nějaké nové druhy opatření, které by bylo třeba zavádět do výčtu § 93 odst. 1 ZSM. Nicméně, pokud se již jedná o některé druhy opatření, spokojenost s možností je ukládat již klesá, a to s ohledem na možnost jejich reálného uložení kvůli nedostatečné nabídce či dostupnosti těchto programů či zařízení, a to v zásadě u všech profesních skupin. Problematická je především situace s dostupností adiktologických zařízení a psychiatrické péče. Proto není překvapením, že pokud jde o konkrétní druhy programů, které lze ukládat jako výchovné povinnosti, jedná se dle respondentů zejména o programy zaměřené na zneužívání omamných a psychotropních návykových látek, psychologickou či psychiatrickou intervenci, programy zaměřené na problematiku agresivního chování či programy sociálního výcviku. Zejména probační úředníci a kurátoři pro mládež pak postrádají též programy zaměřené na práci s celou rodinou. Z odpovědí respondentů napříč profesemi také vyplývá, že požadavek, aby soud zpravidla ukládal opatření na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, se nedodrhuje. Naopak lze konstatovat, že zpravidla rozhoduje bez takového posouzení.

V.8 Výkon opatření

Dlouhodobě se objevují v rámci odborné diskuze i problémy spojené s výkonem uložených opatření dětem mladším 15 let. To se potvrdilo i v rámci našeho dotazníkového šetření, kde *experti všech dotázaných profesí vnímají tuto situaci jako problematickou*. Výrazná většina probačních úředníků (téměř 92 %) a soudců (téměř 76 %), tedy profesí, které se bezprostředně podílejí na výkonu těchto opatření, nesouhlasí s výrokem „V případě, že dítě *neplní řádně uložené opatření, má soud dostatečné možnosti reakce na tuto situaci*.“ V případě státních zástupců vyjádřilo nesouhlas s tímto výrokem 64 % respondentů a v případě kurátorů pro mládež se jednalo o téměř 62 % respondentů. Zároveň je třeba opět upozornit na to, že u státních zástupců téměř 19 % z jejich celkového počtu uvedlo, že problematiku nedokáže posoudit, v případě kurátorů pro děti a mládež se jednalo o 11 % (blíže viz Tabulka 91).

Tabulka 91: V případě, že dítě neplní řádně uložené opatření, má soud dostatečné možnosti reakce na tuto situaci

	Soudci (N=33)		Státní zástupci (N=70)		Probační úředníci (N=63)		Kurátoři pro děti a mládež (N=218)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	3	9,1	6	8,6	3	4,8	10	4,6
Spíše souhlasím	5	15,2	19	27,1	2	3,2	74	33,9
Spíše nesouhlasím	9	27,2	27	38,6	20	31,7	77	35,3
Zcela nesouhlasím	16	48,5	18	25,7	38	60,3	57	26,2

Pozn.: Bez odpovědí nedokáže posoudit (1 S, 16 SZ, 3 PÚ, 26 KDM).

Tento problém byl pak poměrně často (25 respondenty) uváděn v rámci odpovědí na otevřenou otázku týkající se obecně problémů v právní úpravě a aplikační praxi, blíže např.:

„Až na výjimky zcela absentují ustanovení upravující výkon rozhodnutí. Většina opatření je tak prakticky nevymahatelných – jedinou v úvahu připadající „sankcí“ je některé z výchovných opatření v rámci opatrovníckého řízení.“ (SZ, 5 let praxe)

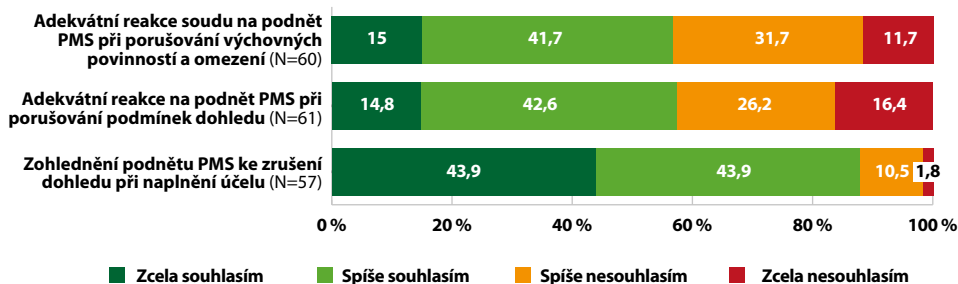
„Nejsou výslovně uvedeny postupy pro efektivnější vymození výkonu uloženého opatření – pokud rodiče nespolupracují, dítě nenavštěvuje středisko SVP nebo utíká z ochranné výchovy.“ (S, 8 let praxe)

„Dle mě „bezzubý“ zákon, v případě, že dítě mladší 15 let nerespektuje opatření soudu, je reakce na toto značně omezená“ (PÚ, 6 let praxe)

„Opatření ukládaná bez časového horizontu, která soud v případě neúčelnosti nechce zrušit“ (PÚ, 5 let praxe)

Probační úředníci pak odpovídali na několik otázek souvisejících s výkonem dohledu probačního úředníka, které se týkaly pouze obvodu střediska, ve kterém působí. S tím, že soud v případě, že je při výkonu dohledu naplněn účel tohoto opatření, zohledňuje podnět probačního úředníka na jeho zrušení, souhlasila výrazná většina probačních úředníků (téměř 88 %). Zároveň téměř 14 % ze všech respondentů této profese uvedlo, že to nedokáže posoudit. Menší spokojenost již bylo možné zaznamenat s postupem soudu v případě, že dítě neplní podmínky uloženého opatření. Nicméně i zde stále mírně převažovali probační úředníci (57 %), kteří vyjádřili souhlas s tím, že pokud dítě porušuje povinnosti při výkonu výchovných povinností či výchovných omezení, soud adekvátně reaguje na podnět ze strany probačního úředníka. Obdobně tomu bylo v případě, že dítě porušuje podmínky dohledu probačního úředníka, soud adekvátně reaguje na podnět ze strany PMS.

Graf 15: Názory probačních úředníků na činnost soudů pro mládež při výkonu vybraných opatření (v %)

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (1. – 9 PÚ, 2. – 5 PÚ, 3. – 6 PÚ).

Respondenti jednotlivých profesí byli zároveň dotazováni na to, zda považují *současný výkon ochranné výchovy za optimální*. S tímto výrokem *souhlasilo 60 % soudců*. U ostatních profesí již převažoval *nesouhlas, výraznější pak u probačních úředníků (70 %) a kurátorů pro děti a mládež (66 %)*. Zde je pak nutné zdůraznit, že v případě soudců, státních zástupců a probačních úředníků výrazná část z nich (mezi 40–44 %) uvedla, že tuto otázku nedokážou posoudit, u kurátorů pro mládež to bylo 18 % respondentů (blíže viz Tabulka 92). U soudců pak je nutné vzít opět v úvahu obecně velmi nízký počet respondentů.

Tabulka 92: Současný výkon ochranné výchovy je optimální

	Soudci (N=20)		Státní zástupci (N=52)		Probační úředníci (N=37)		Kurátoři pro děti a mládež (N=199)	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Zcela souhlasím	4	20	6	11,6	0	0	10	5
Spíše souhlasím	8	40	18	34,6	11	29,7	58	29,2
Spíše nesouhlasím	4	20	18	34,6	15	40,6	80	40,2
Zcela nesouhlasím	4	20	10	19,2	11	29,7	51	25,6

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (14 S, 34 SZ, 29 PÚ, 45 KDM).

Soudci a kurátoři pro děti a mládež měli zároveň možnost vyjádřit se v odpovědích na otevřené otázky, zda spatřují nějaké problémy v oblasti ukládání a výkonu ochranné výchovy. Státní zástupci pak, zda shledávají nějaké problémy z hlediska výkonu ochranné výchovy při dozoru nad dodržováním právních předpisů v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Konkrétní problémy zmínili v odpovědích k problematice ukládání ochranné výchovy pouze 3 soudci a 76 (tj. 31 %) kurátorů pro děti a mládež a k problémům s výkonem tohoto opatření 5 soudců, 89 (tj. 36 %) kurátorů a 16 (tj. 19 %) státních zástupců.

Z hlediska problémů s ukládáním ochranné výchovy byla nejčastěji zmiňována *nedostatečná kapacita či nedostupnost zařízení* (1 S, 33 KDM), tento problém byl často uváděn v souvislosti s jeho výkonem (1 S, 5 SZ,¹³¹ 23 KDM). S tím souvisel i další uváděný problém, a to *nedostatečná diferenciací či specializace zařízení pro výkon ústavní a ochranné*

131 Resp. zde státní zástupci uváděli, že v obvodu jejich působnosti se žádné takové zařízení nenachází.

výchovy (1 SZ, 10 KDM). Kurátoři pro děti a mládež zároveň poměrně často uváděli, že soudy nechtějí ochrannou výchovu ukládat, resp. ukládají ji příliš pozdě (30 KDM). Tyto problémy dokládají např. následující odpovědi:

„Aktuálně jsou zařízení pro výkon ochranné výchovy zcela kapacitně naplněna a nedaří se takové místo pro dítě zajistit, což je největším problémem v ukládání ochranné výchovy“ (KDM, 2 roky praxe)

„V našem okrese není zařízení, kde by byla vykonávána ochranná výchova. Obecně lze uvést, že by měla být přísnější pravidla, aby skutečně k výkonu výchovy docházelo.“ (SZ, 30 let praxe)

„Kapacita zařízení, nedostatečná specializace zařízení, časté útěky, pátrání na útěcích bezvýsledné, tím pádem OV je neúčelná“ (KDM, 7 let praxe)

V této souvislosti také respondenti často uváděli problém *společného výkonu ústavní a ochranné výchovy* v jednom zařízení, a také *nedostatečné rozdíly v rozsahu práv a povinností* těchto dětí s ústavní a ochrannou výchovou (5 SZ, 21 KDM). S tím souvisí další často zmiňovaný problém, týkající se především výkonu tohoto opatření, a to *časté útěky dětí* ze zařízení a nedostatečné možnosti jim zabránit, či na ně adekvátně reagovat (2 S, 4 SZ, 28 KDM). Především kurátoři pro děti a mládež pak zmiňovali obecně, že děti mají *mnoho práv a málo povinností* a na jejich problémové chování nejsou k dispozici adekvátní opatření (3 SZ, 17 KDM).

„Z. č. 109/2012 výslovně předpokládá existenci speciálních ústavů pro ochrannou výchovu, nestalo se tak, stávající stav je tristní, výkon OV v zařízení pro ÚV na výjimku ministerstva je v podstatě nesmyslný, zbytečně komplikující práci pedagogů a vychovatelů, aniž by mohlo být reálně dosaženo účelu OV“ (SZ, 18 let praxe)

„Minimální rozdíly mezi právy a povinnostmi dětí, které vykonávají ústavní výchovu oproti ochranné výchově. V zařízeních, kde jsou děti s oběma typy rozhodnutí (většina zařízení), to podle mého názoru působí obtíže.“ (SZ, 18 let praxe)

„Systém nyní umožňuje nerespektování uloženého opatření. V praxi jsou děti po většinu doby na svobodě. Ze zařízení utíkají okamžitě po jejich návratu. Ochranná výchova tak nemůže plnit svůj účel.“ (S, 8 let praxe)

„Např. po útěku, kdy je mařeno soudní rozhodnutí, tak v rámci trestního řízení je mnohdy nemožné trestní opatření splnit – OPP v rámci zařízení a už vůbec ne mimo něj (kapacita vychovatelů), velmi slabá opatření vůči dětem pod 15 let s OV za maření soudního rozhodnutí o OV, co si vezme dítě z toho, že je mu uloženo napomenutí s výstrahou, když už má ochranné opatření?“ (KDM, 6 let praxe)

Kurátoři pro děti a mládež pak v souvislosti s ukládáním ochranné výchovy kritizovali to, že soudy dle nich nechtějí toto opatření ukládat, resp. ukládají ho až příliš pozdě (30 KDM):

„Naši soudci jsou zaměřeni na to, aby ukládali opatření chronologicky za sebou od nejmírnějšího. Často se tedy setkáváme s tím, že nám u dítěte ochrannou výchovu neuloží.“ (KDM, 15 let praxe)

„Často je k ní přistupováno „pozdě“, soud neuloží OV pro prvním či druhém ČJT i v případě, že dítě je „problémové“, má za sebou další ČJT, které ovšem ještě u soudu nebyly projednány. Potom je OSPOD často nucen aktuální situaci dítěte řešit např. nařízením ústavní výchovy i za využití předběžných opatření.“ (KDM, 6 let praxe)

Již méně často byly zmiňovány i další problémy, kdy bylo obecně poukazováno na to, že nejde o efektivní opatření, uváděna byla také nevhodná kumulace dětí s problémy v jednom zařízení, spíše ojediněle pak nevhodné nastavení péče, nejednotnost rozhodování soudů, nedostatek odborného personálu, či např. problém efektu „kriminalizace“ útěků ze zařízení, blíže např.:

„chování nezl.se tam často ještě zhorší“ (S, 14 let praxe)

„soustředění problematických dětí v jednom zařízení, dle mého názoru by bylo vhodnější změnit systém ochranných výchov, málo dostatečně edukovaného personálu početně ve vztahu k počtu samotných dětí, více prostoru pro individuální práci s dítětem“ (SZ, 10 let praxe)

„Útěky z ochranné výchovy jsou řešeny soudem. Výchovná opatření, která má soud k dispozici, jsou nadbytečná. Je to neefektivní. Postih za útěk by měl být v kompetenci VÚ. Ušetřilo by se spoustu času a lidských zdrojů.“ (KDM, 2,5 roku praxe)

Výpovědi některých expertů pak vypovídají o tom, že faktorů je více a navzájem se ovlivňují a mají negativní dopad na ukládání a výkon ochranné výchovy:

„Institucionální působení na jedince v aktuálním pojetí ochranné výchovy neplní svůj účel. Na útěku přečká jedinec ochrannou výchovu do zletilosti. Aplikovaný program ochranné výchovy neformuje jedince. Spolupráce s rodinou na změně výchovné strategie a prostředí je neměnná, nemusí se aktivně na ničem podílet, jsou bez postihu.“ (KDM, 5 let praxe)

„Nedostatek míst v zařízení pro výkon ochranné výchovy, následně pak nejsou efektivně řešeny útěky dětí, které utíkají opakovaně. Maří výkon úředního rozhodnutí a nenásleduje žádný trest. Dále je problém to, že v našem kraji je primárně jedno zařízení pro chlapce s uloženou OV, kde se pak vlastně shledávají děti, které společně páchaly trestnou činnost a v tomto zařízení poté vytvářejí problémové skupiny, organizované gangy. Uvítali bychom větší počet zařízení, kde by se ochranné výchově věnovala.“ (KDM, 8 let praxe)

„V našem okrese není zařízení pro výkon ochranné výchovy, vykonáváme dozor pouze nad zařízeními pro výkon ústavní výchovy. Jeví se mi, že ředitelé těchto zařízení mají pouze velmi omezenou a nedostatečnou škálu opatření ve výchově, která mohou svěřencům ukládat. To vede k jejich rezignaci na výchovu a k častému přemísťování problémových svěřenců do jiných vzdálenějších zařízení, kde je přísnější režim, nebo je odtud těžší utéct. Děti tak jsou od společnosti spíše izolovány, než do ní začleňovány. Přijde mi také nehumánní posuzovat

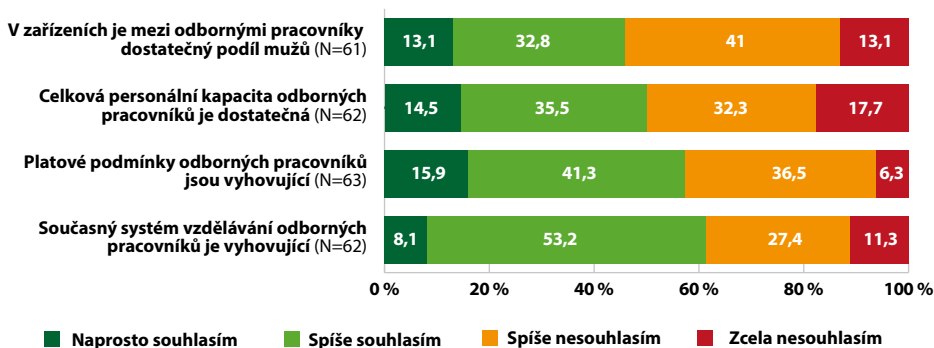
každý útek dítěte z výchovného ústavu, kde vykonává ochrannou výchovu, jako čin jinak trestný nebo pak provinění. Po vyčerpání alternativních trestů nezbyde, než děti umístit do vězení. Izolace se tak jen prohlubuje“ (SZ, 17 let praxe).

Na problematiku výkonu ochranné výchovy, ale obecně i situaci v dětských domovech se školou a diagnostických ústavech, kde je vykonávána ochranná, ale také ústavní výchova, jsme se dotazovali též odborných pracovníků v těchto zařízeních (bližší kap. V.1). V rámci níže uvedeného textu jsme vycházeli pouze z počtu respondentů, kteří vyjádřili svůj názor, tj. bez respondentů, kteří uvedli, že „nevědí, nedokáží posoudit“. V případě, že jich byl vyšší počet, je to zmíněno v textu.

Jedním ze základních předpokladů efektivního výchovného působení na děti s nařízenou ochrannou či ústavní výchovou je dostatek odborných zaměstnanců. Systém se neobejde bez jejich kvalitní přípravy, stejně jako bez zajištění, aby byli za svou práci náležitě ohodnoceni. Problémem, který se v této souvislosti rovněž nabízí k diskuzi, je dlouhodobá tendence k feminizaci českého školství. Podobně jako u jiných pedagogických profesí, také v případě zařízení školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy platí, že nízký počet mužů mezi odbornými zaměstnanci může mít na celý systém i na žáky samotné řadu negativních důsledků (k tomu v obecné rovině viz Bendl, 2002).

Jak vyplývá z Grafu 16, je na první pohled zjevné, že respondenti se ve svých odpovědích příliš neshodovali. U otázky na *personální kapacitu odborných pracovníků byly dokonce protichůdné názory v naprosté rovnováze* – 50 % dotázaných se domnívá (spíše nebo naprosto), že tato kapacita je dostatečná, avšak stejný podíl (50 %) byl opačného názoru. Analýza dat nenaznačuje, že by na odpovědi měla výraznější vliv některá ze sledovaných charakteristik (tedy například délka praxe nebo pracovní pozice). Stojí nicméně za povšimnutí, že o něco kritičtější byli pracovníci v zařízeních, jejichž součástí je oddělení s výchovně léčebným režimem. V případě názorů na platové podmínky a na podíl mužů se respondenti rozdělili na dvě, zhruba stejně velké skupiny, přičemž jen *mírně převážil názor, že platové podmínky odborných pracovníků jsou více či méně vyhovující* (57 %) a že *v zařízeních není dostatečný podíl mužů* (54 %). V oblasti systému vzdělávání již byl podíl spokojenějších respondentů vyšší. S tím, že je vyhovující, již naprosto či spíše souhlasilo 61 % dotázaných.

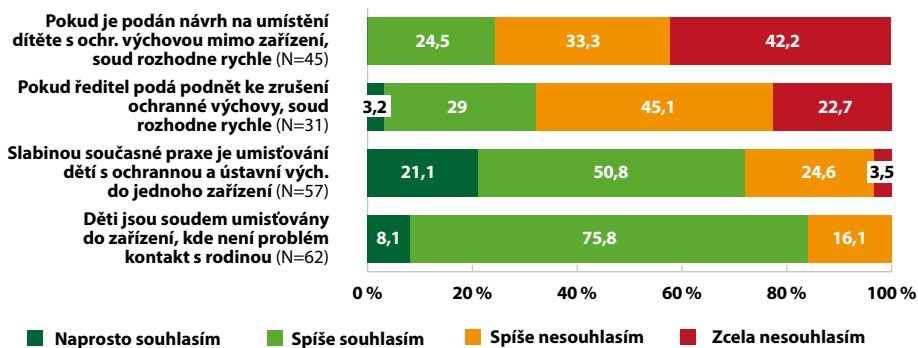
Graf 16: Názory respondentů na otázky spojené s odborným personálem (v %)

Pozn.: Bez odpovědi nedokáží posoudit (1. – 2 P, 2. – 1 P, 4.– 1 P).

Pokud jde o hodnocení činnosti soudů v oblasti výkonu ochranné výchovy,¹³² zde se již respondenti ve většině názorů shodli. Jak plyne z Grafu 17, platilo to zejména u tématu *vhodného umístování dětí z hlediska jejich bydliště*, tedy tak, aby jim byl umožněn pravidelný kontakt s rodinou. O tom, že tuto potřebu soudy skutečně zohledňují, bylo více či méně přesvědčeno 84 % dotázaných. Naopak nespokojenost zjevně panuje s *rychlostí, s jakou soudy rozhodují o návrhu na podmíněné umístění dítěte s ochrannou výchovou mimo zařízení*. V tomto případě se kriticky vyjádřilo 76 % respondentů (tedy v součtu výroků „spíše“ a „naprosto“ nesouhlasím), opačný názor sdílelo pouze 24 %. Zde je však třeba podotknout, že 22 % všech respondentů u této otázky zvolilo odpověď „nevím, nedokážu posoudit“¹³³. Specifickou odezvu pak vyvolal výrok, týkající se podání podnětu ke zrušení ochranné výchovy. Více než polovina respondentů (51 %) se k této otázce nevyjádřila. U ostatních respondentů převládala nesouhlasná odpověď (68 %), tedy názor, že *rychlost, s jakou soudy na podnět na zrušení ochranné výchovy reagují, dostatečná není*. Výrazná většina respondentů (72 %) také vyjádřila *souhlas s tím, že slabinou současné praxe je umístování dětí s ochrannou a ústavní výchovou do jednoho zařízení*.

Graf 17: Názory respondentů na otázky spojené s činností soudů a umístování dětí do konkrétních zařízení (v %)

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (1. – 13 P, 2.– 32 P, 3.– 5 P, 4.– 1 P).

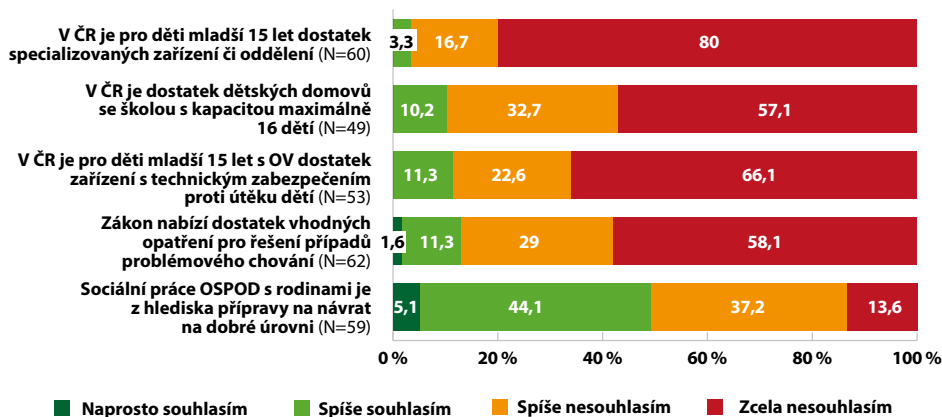
Další oblastí, na kterou byla zaměřena pozornost, byla aktuální právní úprava výkonu ústavní a ochranné výchovy a její reálná aplikace v praxi, včetně dostupnosti zařízení a zapojení dalších subjektů. Z Grafu 18 je patrné, že téměř všechna z témat zařazených do dotazníku považují respondenti za poměrně citelný problém současné praxe. Naprostá většina (87 %) více či méně souhlasí, že pokud se u dítěte v zařízení projevují *problémy s chováním, zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy nenabízí dostatek opatření*, jimiž by bylo možné takovou situaci efektivně řešit. Obdobně chybí naprosto většině respondentů *dostatek specializovaných zařízení či oddělení*, např. se závislostmi na návykových

132 Jako výrazný problém ze strany pracovníků DDŠ a DÚ bylo označeno umístování a přemístování dětí mezi konkrétními zařízeními. Nicméně je nutno dodat, že tento problém se netýká dětí s uloženou ochrannou výchovou, neboť v případě ochranné výchovy tuto kompetenci ředitel příslušného zařízení ve smyslu § 5 ZVUOV má.

133 Často zde uváděli komentář, že o tomto přemístění soud nerozhoduje. Patrně zde u části respondentů s ohledem na zkrácení výroku v dotazníku došlo k záměně podmíněného umístění dítěte s ochrannou výchovou mimo zařízení, o které vždy rozhoduje soud, s institutem povolení pobytu mimo zařízení či přechodného ubytování mimo zařízení u dětí s ústavní výchovou.

látkách (97 %), s *technickým zabezpečením proti útěkům* (89 %) i dětských domovů se školou s *maximální kapacitou do 16 dětí* (90 %). Nicméně u posledních dvou případů ne zcela zanedbatelná část respondentů uvedla, že to nedokáže posoudit.¹³⁴ U otázky na *činnost OSPOD v rámci přípravy na návrat dětí do rodiny byly názory respondentů, zda je tato práce na dobré úrovni, vyrovnané, s nepatrnou převahou skeptičtějších respondentů* (51 %).

Graf 18: Názory respondentů na nastavení systému výkonu ústavní a ochranné výchovy (v %)

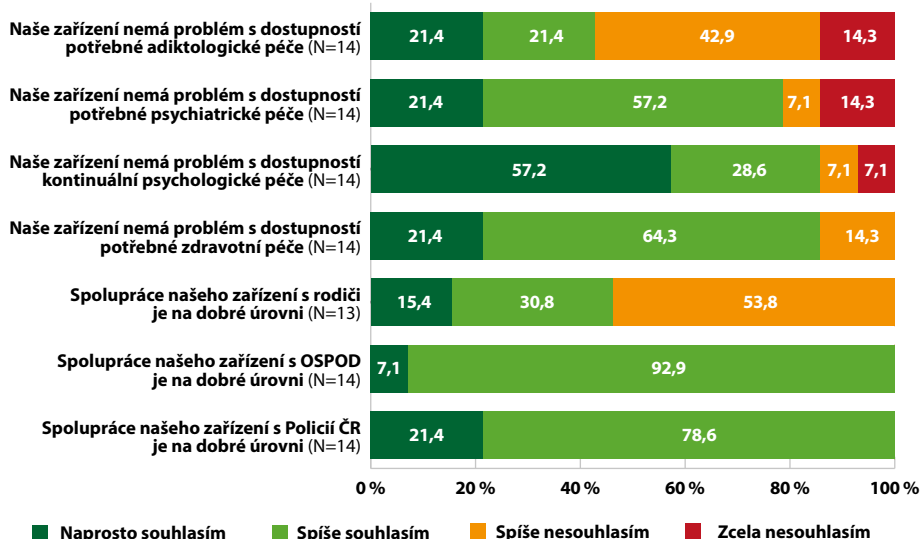
Pozn.: Bez odpovědi nedokážu posoudit (1.– 3 P, 2.– 14 P, 3.– 10 P, 4.– 1 P, 5.– 4 P).

Zatímco předchozí otázky se týkaly situace v celé ČR, následující část se vztahuje ke zkušenostem a poznatkům, které mají respondenti *ve vztahu k zařízení, kde sami působí*. Aby zde nedošlo ke zkreslení, vzhledem k tomu, že z jednoho zařízení mohlo odpovědět více profesí, omezili jsme se pouze *na odpovědi ředitelů zařízení*. Oblast zkoumání byla zaměřena jednak na kvalitu spolupráce s dalšími subjekty, a jednak na dostupnost různého typu péče. Pokud jde o dostupnost různých druhů péče, jak vyplývá z Grafu 19, nejpriznivěji se jeví situace v oblasti *potřebné zdravotní péče* (její dostupnost *není problém v souhrnu pro 86 % ředitelů*) a *kontinuální psychologické péče* (*není problém pro 86 % ředitelů*). V případě *péče psychiatrické sice převažují respondenti, kteří nepocítují výraznější problém s její dostupností, nicméně přibližně pětina to vidí opačně, přičemž jako výrazný problém to vidí 14 % ředitelů*. Obecně pak *spíše nespokojenost panuje u péče adiktologické* (57 % ředitelů pocituje určité nedostatky, neboť s daným výrokem naprosto či spíše nesouhlasili). Z těchto dat lze odvodit, že situace se patrně výrazně liší podle toho, o jaké konkrétní zařízení se jedná.

Pokud jde o spolupráci s jednotlivými zkoumanými subjekty, je *podle většiny respondentů na dobré úrovni jak spolupráce jejich zařízení s Policií ČR, tak s orgánem sociálně-právní ochrany dětí*. Ačkoli v obou případech volili pracovníci spíše váhavější souhlas („spíše souhlasím“). Potěšitelné je, že negativní postoj nevedl ani jeden z ředitelů. Větší problém je zjevně *u spolupráce s rodiči dětí*. Lze předpokládat, že se mohou výrazně lišit jednotlivé případy. Mírně převážily odpovědi, které současnou situaci hodnotí více či méně negativně (54 %).

134 V případě zařízení se zabezpečením proti útěkům 16 % a u malých zařízení 22 % respondentů.

Graf 19: Názory na dostupnost různého typu péče a kvalitu spolupráce (ředitelé v %)

Pozn.: Bez odpovědí nedokážu posoudit (pouze 1 ředitel u otázky spolupráce s rodinou).

Kromě toho se mohli též pracovníci DDŠ a DÚ v rámci odpovědi na otevřenou otázku vyjádřit, jaké další skutečnosti či problémy práci s dětmi mladšími patnácti let v dětských domovech se školou a v diagnostických ústavech komplikují. Odpovědělo zde 36 dotázaných, tedy více než polovina celého vzorku (57 %). Část odpovědí směřovala do oblasti *kritiky činnosti různých subjektů*, se kterými spolupracují. Některé výtky směřovaly vůči soudům.¹³⁵ Jeden z respondentů (vychovatel, DDŠ, 12 let praxe) se vyjádřil kriticky k činnosti státního zastupitelství („Působení a praktiky pracovníků státního zastupitelství...“), další (vychovatel, DDŠ, 15 let) vidí rezervy ve spolupráci s OSPOD („Špatná spolupráce s některými lidmi z OSPOD...“) či s rodiči (vychovatel, DDŠ, 8 let praxe). Objevila se i poznámka, že v této oblasti vždy záleží na podmínkách, v nichž je konkrétní případ řešen:

„Soudy rozhodují pomalu, velký důraz je kladen na práva dětí bez možnosti ukládat opatření, která by na dítě měla nějaký větší vliv...“ (psycholog, DDŠ, 4 roky praxe)

„Soudy a OSPOD nevyužívají dostatečně zákonné možnosti působení na rodiče dětí, které by vedlo ke změně jejich návyků. Například není nařizována povinnost rodičů pracovat na zlepšení svých rodičovských kompetencí, absolvování rodinné terapie, psychoterapie, kurzu rodičovství, finanční gramotnosti, léčby závislosti apod...“ (sociální pracovnice, DDŠ, 5 let praxe)

„Je to komplexní problém, nelze vyloučit anebo vyzdvihnout některou část. Někdy fungují úžasně soudy a OSPOD, a nefunguje rodina. Někdy je soud nucen umístit dítě do vzdále-

135 Jedním z problémů, které byly zmíněny opakovaně, bylo přemísťování dětí mezi zařízeními, nicméně nutno dodat, že tento problém se netýká dětí s uloženou ochrannou výchovou, neboť v případě ochranné výchovy tuto kompetenci ředitel příslušného zařízení ve smyslu § 5 ZVUOV má.

něho zařízení, protože v tom, které je blíže, není místo. Někdy funguje v mezích možností rodina, ale spolupráce s OSPOD není třeba úplně stoprocentní apod..." (speciální pedagog, DDŠ, 24 let praxe)

Část připomínek se vztahovala k existující právní úpravě, resp. omezeným výchovným i jiným opatřením, která mají pracovníci k dispozici:

„Malá škála výchovných opatření, bezmoc pedagogických pracovníků...“ (vychovatel, DDŠ, 26 let praxe)

„Diagnostické ústavy, dětské domovy se školou nebo dětské domovy nejsou účastníky soudních řízení... Nový zákon, který by se zabýval speciálním školstvím a řešil otázky přístupnosti k sociálním sítím v zařízení...“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 14 let praxe)

„Nepružnost možných opatření...“ (ředitel, DDŠ, 22 let praxe)

„Povinnost pouštět dítě do rodiny na dovolenky, pokud si rodič požádá, i když jsou poměry v rodině nepřijatelné, například rodiče stále užívají alkohol či v rodině stále dochází k fyzickému násilí...“ (psycholog, DDŠ, 3 roky praxe)¹³⁶

V jednom případě šlo o výhrady k opatřením na úrovni konkrétních zařízení:

„Vnitřní řády některých zařízení, ve kterých se stále uplatňují výchovné postupy na hraně dodržování práv dětí a mladistvých (např. omezení držení osobní věci; specifické tresty – viz komparace vnitřních řádů náhodně vybraných zařízení), tzn. že nereflktují metodický pokyn MŠMT pro tvorbu vnitřních řádů z roku 2019...“ (ředitel, DDŠ, 35 let praxe)

Obdobně jako tomu bylo i u respondentů z oblasti justice, dva pracovníci měli pocit, že současnému systému chybí určitá vyváženost mezi právy dětí na straně jedné a povinnostmi či pravidly, která by měly dodržovat, na straně druhé:

„Větší důraz na práva dětí, než na povinnosti, např. omlouvání dětí právem na experimentování se svým životem, kdy pak dochází k pozdnímu řešení jejich problémů. Menší podpora terénní a preventivní péče – chybí SVP, dětské psychologové, terénní sociální pracovníci apod.“ (psycholog, DÚ, 18 let praxe)

„Prakticky žádné pravomoci, které by nám umožňovaly omezit dětem používání jejich mobilních telefonů, pokud jsou k tomu závažné důvody, mizivá možnost omezit jim samostatné vycházky a víkendové propustky... Zákon stanovuje dětem příliš práv a minimum povinností a nedává téměř žádné nástroje k tomu, jak i to minimum povinností vymáhat. Zařízení se tak stávají, pokud to trochu zveličím, více než výchovně vzdělávací institucí, pouhými ubytovnami...“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 23 let praxe)

¹³⁶ Pozn.: Ředitel není povinen takový pobyt dítěte povolit za každých okolností, vydává rozhodnutí o povolení, zároveň zde musí být dán souhlas OSPOD, který by měl přihlížet k rodinnému a sociálnímu prostředí, v němž bude dítě pobývat a individuálnímu plánu ochrany dítěte.

Některé komentáře směřovaly k určitým specifickým skupinám dětí, s nimiž se pracovníci v zařízeních setkávají. Jednalo se například o děti užívající omamné a psychotropní látky:

„Omezení možnosti pravidelného testování na zneužívání návykových látek...“ (vychovatel, DDŠ, 12 let praxe)

„Nexistuje zařízení pro děti mající potíže se zneužíváním návykových látek před ukončením povinné školní docházky – nemají se kde léčit, jen DETOX na 14 dní, žádné terapeutické komunity... Testování – za jakých podmínek by bylo možné v zařízení testovat nezletilé na návykové látky...“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 14 let praxe)

Další zmiňovanou skupinou byly děti s psychiatrickými poruchami a také děti trpící zdravotními problémy či mentálním postižením:

„Chybějící výchovně-léčebná zařízení, počet dětí s psychiatrickými onemocněními roste... Malý počet zařízení pro děti s lehkou mentální retardací, případně středně těžkou mentální retardací... Umisťování dětí indikovaných do zařízení pro osoby se zdravotním postižením do sítě zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy...“ (etoped, DÚ, 27 let praxe)

„Absence specializovaných zařízení pro těžké psychiatrické případy...“ (ředitel, DDŠ, 29 let praxe)

„Problém s dětmi na hranici výchovných problémů a mentální retardace, tedy klienty na ÚSP (patrně míněn ústav sociální péče), nikde je nechtějí, speciální zařízení k tomu zřízené tyto klienty pak odmítlo vzít...“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 14 let praxe)

Opakovaně se objevilo téma nízké kapacity dostupných zařízení, a to v některých případech opět ve spojení s určitými skupinami dětí:

„Množství chlapců ve výchovných skupinách...“ (vychovatel, DDŠ, 12 let praxe)

„Nedostatek různorodých a režimově diferencovaných dětských domovů se školou... Nedostatek míst v DDŠ pro dívky, ale i v zařízeních VÚ tak, aby byly přiměřeně dostupné z místa bydliště dívek a aby splňovaly širší nabídku výučních oborů pro dívky...“ (etoped, DÚ, 27 let praxe)

„Nedostatečná kapacita specializovaných oddělení pro extrémní poruchy chování. V rámci DDŠ jen omezený počet zařízení se speciálním oddělením pro nezletilé s uloženou ochrannou výchovou... Kumulace chlapců s ochrannou výchovou v jediném oddělení EPCHO pro Liberecký a Ústecký kraj. Mnohdy se jedná o členy jednoho gangu z jednoho místa bydliště... Nevhodné umístění dětí z důvodu nedostatku volné kapacity v rámci jiných krajů...“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 14 let praxe)

„Nediferencovaná péče v rámci zařízení DDŠ, kdy jsou pohromadě děti s výchovnými problémy, kriminalitou a agresivitou, a děti zanedbané s psychickými traumaty a deprivací...“ (psycholog, DDŠ, 6 let praxe)

Obdobně pociťují někteří respondenti nedostatky v *kapacitách odborných pracovníků v zařízeních*, případně v jejich přípravě či spolupráci. Jeden pracovník poukázal na nízkou personální kapacitu OSPOD:

„*Nedostatek odborných pracovníků v zařízení – psycholog, etoped...*“ (etoped, DDŠ, 8 let praxe)

„*Vzdělávání pedagogických pracovníků...*“ (speciální pedagog, DDŠ, 6 let praxe)

„*V současných DDŠ není pracovní pozice zdravotník. Přítomnost diplomovaných sester by z větší části řešila velkou frekvenci příjezdu RZ a další zdravotní pomoci...*“ (ředitel, DDŠ, 29 let praxe)

„*Chybí pracovní odborné předávání zkušeností z praxe – například neexistuje jakékoliv pravidelné a celorepublikové setkávání psychologů, speciálních pedagogů a etopedů z různých DDÚ, DÚM, VÚ, DDŠ... Po odborných pracovnících chtějí výcviky, kdyby byla možnost částečně náklady na sebezkušenostní výcvik a vzdělávání hradit z FKSP... Potíže sehnat odborný personál – psychology, vychovatele, speciální pedagogy...*“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 14 let praxe)

„*Nedostatek či zahlcenost pracovníků OSPOD, kteří se svěřeným klientům nemohou dostatečně věnovat...*“ (psycholog, DDŠ, 6 let praxe)

Dva komentáře se vyjadřovaly kriticky k činnosti veřejného ochránce práv:

„*Kontroly a doporučení VOP – často bez právní opory, naslouchání jen dětem, práva x povinnosti...*“ (ředitel, DDŠ, 11 let praxe)

„*V některých případech naprosto neodborné zásahy kanceláře ombudsmana a aktivity některých neziskovek...*“ (ředitel, DDŠ, 29 let praxe)

Jednotlivě se pak objevily také další zajímavé podněty:

„*Vlastní děti nezletilých matek umístěných v DD nebo VÚ. Tyto děti (kojenci, batolata) jsou vlastně umístěny ilegálně, bez jakéhokoliv rozhodnutí soudu, nároku zařízení, aby na tyto děti mohlo čerpat nějaké příspěvky – pleny atd. Narůstá počet dětí, které nikdo nechce, nemají zázemí, nemají, kam by jezdily. Nárůst počtu dětí bez řádné diagnostiky v diagnostických ústavech, jedná se o děti většinou přijaté z terénu v nízkém věku. Stává se, že v mnohých DD neznáme nikoho z umístěných dětí...*“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 14 let praxe)

„*Děti do DDŠ přicházejí pozdě, ve 14–15 letech, kdy setrvávají v zařízení i méně než jeden rok...*“ (etoped, DDŠ, 20 let praxe)

V návaznosti na předchozí otázku nás zajímalo, zda by respondent uvítal v systému zacházení s dětmi v ústavní a ochranné výchově změny zásadnějšího charakteru, a to

včetně změn právní úpravy. Zeptali jsme se na to formou otevřené otázky, v jejímž rámci mohl pracovník uvést jakýkoli námět či připomínku. Na tuto výzvu reagovalo celkem 40 dotázaných, tedy zhruba 63 %.

Pomineme-li s ohledem na problematiku výkonu ochranné výchovy nejvíce diskutované téma *přemísťování dětí mezi zařízeními* (zmínilo jej 18 respondentů), které se týká ústavní výchovy, druhým nejčastějším tématem, jemuž se respondenti věnovali (celkem 9 dotázaných), byly problémy již výše uváděných *pravomocí či nástrojů*, které mohou při práci s dětmi s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou využít a volání po rozšíření těchto nástrojů, konkrétně např.:

„Největší motivací dětí k lepšímu chování jsou odjezdy domů do rodin. Pokud by existoval právní nástroj, který by umožňoval pedagogickému pracovníkovi za určitých podmínek dítěti tuto možnost odejmout, tak by to mohlo pomoci při prosazování vnitřních řádů v zařízeních ústavní výchovy...“ (vychovatel, DDŠ, 16 let praxe)

„Posílení pravomocí pedagogických pracovníků v zařízeních pracujících s agresivitou...“ (vychovatel, DÚ, 16 let praxe)

„Možnost omezit dětem samostatné vycházky, víkendové propustky a používání mobilních telefonů, kterými se děti prostřednictvím sociálních sítí domlouvají na útěcích, páchání trestné činnosti apod.“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 23 let praxe)

Tři respondenti navrhovali zajistit větší bezpečnosti pracovníků, blíže např.:

„Větší právní ochrana pedagogických pracovníků proti slovní i fyzické agresi umístěných dětí...“ (ředitel, DDŠ, 19 let praxe)

Také v této části zazněly *požadavky na snížení hranice trestní odpovědnosti*, blíže k dané problematice kap. V.2. V sedmi případech zazněla zmínka o *potřebě novelizovat zákon č. 109/2002 Sb.*, případně jej nahradit zákonem novým. Tito respondenti však bohužel neupřesnili, v čem přesně by příslušné změny měly spočívat. Někteří z nich pouze konstatovali, že aktuální norma je zastaralá a nevyhovuje současným podmínkám. Sedm respondentů se domnívá, že určité rezervy existují v *současné struktuře dostupných zařízení*. Nevyhovující je podle nich jejich *malá diferenciacce, stejně jako absence specializovaných zařízení*. Tři dotázaní se zamysleli i nad *počtem odborných pracovníků*, respektive jejich poměrem k *počtu dětí* ve výchovných skupinách:

„Rozšíření systému ústavní péče u dětí do 15 let o další specializované zařízení. Současný systém nabízí pro děti do 15 let v průběhu PŠD jen dva typy zařízení, což nedostatečně reflektuje vývoj situace a potřeby těchto dětí...“ (etoped, DDŠ, 18 let praxe)

„Větší specializace jednotlivých typů péče, včetně např. detenčních zařízení, léčebně výchovných skupin, skupin pro EPCHO...“ (ředitel, DDŠ, 25 let praxe)

„Navýšení počtu pedagogických pracovníků na počet dětí na skupině nebo snížení počtu dětí na skupině na čtyři... Navýšení počtu externistů v oboru psychiatrie a psychologie...“ (speciální pedagog, DDŠ, 12 let praxe)

„Snížení počtu dětí na skupinu (maximálně 6), dostatek odborného personálu...“ (ředitel, DDŠ, 29 let praxe)

Jeden z pracovníků se domnívá, že praxi by prospěla větší volnost v rozhodování ředitele zařízení:

„Méně administrativních požadavků a více prostoru pro ředitele zařízení v rozhodování o chodu zařízení v souvislosti se specifiky toho kterého zařízení...“ (speciální pedagog, DDŠ, 23 let praxe)

Dva respondenti připomněli otázku možného *testování dětí* na přítomnost omamných a psychotropních látek přímo v zařízení, viz výše, tři komentáře pak směřovaly i do oblasti *rodinné péče*, uvést lze např. následující:

„Nařizování povinnosti rodičům pracovat na zlepšení svých rodičovských kompetencí, absolvování rodinné terapie, psychoterapie, kurzu rodičovství, finanční gramotnosti, léčby závislosti apod. V tuto chvíli je systém zaměřen především na práci s dítětem. Dítě je odebráno z rodiny, pracuje na zlepšení svého chování, dovedností a návyků. Následně se pak vrací do původního nijak nezměněného rodinného prostředí... Práce by měla být zaměřena na celé rodinné systémy, nikoliv na jednotlivce...“ (profese neuvedená, 5 let praxe)

Kritické poznámky zazněly k institucím, zabývajícím se *kontrolní činností*:

„Problém není někdy v právní úpravě, ve které mají zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy oporu, ale v kontrolních orgánech, které se někdy snaží zařízení napasovat do pozice, která komplikuje resocializační a reedukační činnost zařízení. Například stanovisko České školní inspekce – přestěhujte chlapce na patro k dívkám...“ (ředitel, DÚ, 11 let praxe)

„Zamyslete se, prosím, co je to výchova a proč společnost chce socializované členy. Zrušte ochránce lidských práv! Jsou k ničemu!“ (psycholog, DDŠ, 36 let praxe)

Jednotlivě pak zaznívaly i další podněty. Objevila se zmínka o „*možnosti hospitalizací*“ (speciální pedagog, DDŠ, 6 let praxe), principu „*postavit dítě na první místo*“ (psycholog, DDŠ, 3 roky praxe), problému „*s dalším vzděláváním dětí po odchodu ze zařízení*“ (etoped, DDŠ, 8 let praxe), větší diferenciaci „*preventivní péče s časovým omezením*“ (psycholog, DÚ, 30 let praxe), větším „*podílu terapeutické práce s dětmi*“ (psycholog, DÚ, 22 let praxe), místnosti pro izolaci, která by „*usnadnila zajištění bezpečnosti dítěte a ostatních*“ (speciální pedagog, DDŠ, 4 roky praxe), a také o znovuzavedení „*dobrovolných pobytů v diagnostických ústavech*“ (psycholog, DDŠ, 6 let praxe).

V.9 Situace v rámci soudnictví ve věcech mládeže v období pandemie covid-19

Experti z justiční praxe byli také dotazováni, zda se v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let (kromě omezení fyzických kontaktů) objevily specifické problémy spojené s pandemií covid-19. K této problematice se vyjádřilo celkem pět soudců, 17 státních zástupců, 16 probačních úředníků a 83 kurátorů pro děti a mládež. Nejčastěji (53 respondentů) byl zmiňován dopad pandemie na délku řízení:

„Prodloužení doby prověřování činů jinak trestných v důsledku onemocnění či karantény nezletilých, svědků či zákonných zástupců“ (SZ, 18 let praxe)

„Byla odročována soudní jednání v řízení Rod – velká časová prodleva od skutku, kterého se děti dopustily.“ (KDM, 10 let praxe)

V hojnější míře (21 respondentů) byly též zmiňovány problémy v souvislosti se školní výukou:

„Neplnění školních povinností – nespolupráce rodiny se školskými zařízeními.“ (SZ, 20 let praxe)

„Záškoláctví – špatný návrat zpět do školního režimu po distanční výuce.“ (KDM, 7 let praxe)

„Horší komunikace se školami, nedostupní učitelé např. na telefonech.“ (PÚ, 6 let praxe)

V o něco menší míře (14 respondentů) byl též zmiňován nárůst psychických problémů v souvislosti s pandemií covid-19:

„Narostl počet sebepoškození, psychických problémů, nicméně dle našeho názoru klesl počet činů jinak trestných.“ (KDM, 7 let praxe)

„Sociální izolace, neschopnost navazovat v reálném životě vztahy a komunikovat face to face.“ (S, 14 let praxe)

„Psychické potíže dětí, nezáměr o obnovení návštěvnosti volnočasových aktivit po skončení karantény.“ (KDM, 7 let praxe)

Bez zajímavosti jistě není ani respondenty zmiňovaný příklon dětí mladších 15 let k aktivitám v kyberprostoru:

„Sociální izolace a s tím spojený těžký návrat do společnosti, zvýšené nadužívání sociálních sítí.“ (KDM, 4 roky praxe)

„Nedokážu posoudit, zda vlivem pandemie, ale pozoruji vzrůstající kriminalitu zejména na sociálních sítích různého charakteru, často sexuálního.“ (SZ, 1 rok praxe)

„Nemám k této otázce dostatek poznatků. Obecně došlo k radikálním změnám ve trávení času dětí bez dohledu, a to nejen ve škole, ale i při zájmových aktivitách, a naopak ještě vzrostla jejich aktivita na sociálních sítích a internetu se všemi riziky s tím spojenými. Konkrétně pak mohu zmínit, že v rámci prověřování jedné z věcí vyšlo najevo, že dvě děti ve věku cca 14 let, jejichž rodiče byli v zaměstnání, trávily online výuku společně v bydlíšti jednoho z nich a ve „volných chvílích“ provozovaly různé sexuální praktiky, fotily se atd. Domnívám se, že to bude pouze jakási „špička ledovce.“ (SZ, 10 let praxe)

V návaznosti na výše uvedené poznatky, respondenti též registrovali zvýšený výskyt sexuálně motivovaných činů jinak trestných:

„Více případů spojených s kyberprostedím, např. kyberšikana, vytváření a sdílení pornografie.“ (KDM, 15 let praxe)

„Objevují se více činy pohlavního zneužití a znásilnění.“ (KDM, 5 let praxe)

Na to, zda se v rámci práce v konkrétních zařízeních pro výkon ochranné a ústavní výchovy objevily specifické problémy spojené s pandemií covid-19, jsme se zeptali *pracovníků v DDŠ a DÚ*. Vyjádřilo se k nim celkem 29 respondentů, tedy necelá polovina našeho výzkumného souboru (46 %).¹³⁷

Celkem 21 odpovědí se neslo v duchu více či méně detailního popisu *náročných podmínek, souvisejících s omezením volného pohybu a běžných aktivit dětí*, včetně vycházek mimo zařízení, kontaktu s rodinou nebo sportovních aktivit. Nepříjemné bylo rovněž dodržování přísných hygienických nařízení, jako je nošení roušek ve vnitřních prostorách, což se projevilo i v chování dětí:

„Jednalo se o zbytečné výchovné problémy vznikající z nervozity a napětí chlapců z důvodů nejistoty, omezení dovolenek v domácím prostředí, omezení volných vycházek, omezení osobních kontaktů, zrušení velkého množství zážitkových a sportovních akcí, omezení sportovních kroužků, strach ze samotné nemoci, strach o starší rodinné příslušníky, odloučení od rodin, odloučení od přítelkyň... Z těchto důvodů se zvýšila míra agrese, byla cítit ponorková nemoc...“ (vychovatel, DDŠ, 12 let praxe)

„Úzkostnost, emoční nestabilita, poruchy vůle a systémového učení, nedostatek pohybu...“ (psycholog, DDŠ, 21 let praxe)

„Nošení roušek, omezení aktivit, zkrácení vycházek...“ (speciální pedagog, DDŠ, 4 roky praxe)

Někteří respondenti současně popsali i *způsob*, jak se pracovníci snažili na dané podmínky reagovat a *situaci dětem ulehčit, blíže např.:*

137 Ostatní buď přímo konstatovali, že žádné specifické problémy nepozorovali (21 dotázaných), anebo nechali příslušné místo v dotazníku volné (13 respondentů), což lze patrně rovněž vykládat jako vyjádření zkušenosti, že pandemie obvyklou praxi příliš nepoznamenala.

„Práce s dětmi byla samozřejmě o to náročnější... Díky pandemii došlo ke zrušení plánovaných akcí a aktivit, které slouží i mimo jiné jako vhodný motivační prvek. Bylo zapotřebí děti s celou situací vhodným způsobem seznámit, vše s nimi probrat. Neustále jsme společně s dětmi probírali všechny situace, které doba přinášela. Snažili jsme se děti motivovat jiným způsobem, v rámci zařízení. Bylo zapotřebí odventilovat napětí, které u dětí zvyšovala měnící se situace. Více jsme do programů zařazovali aktivity, které vedly k odbourání od napětí, vybití energie, celkovému zklidnění – sportovní odpoledne, aktivní soutěžení na skupině...“ (vychovatel, DDŠ, 14 let praxe)

Čtyři dotázaní konstatovali, že život v jejich zařízení poznamenala i sama nemoc, a to i díky pozdnímu očkování zaměstnanců, které lze demonstrovat např. v následující odpovědi:

„Zapomnělo se na pedagogické pracovníky těchto zařízení, kteří měli být přednostně očkovaní, mnohé skolil covid dřív, než jim přišel termín očkování, personální situace pak byla mnohdy na hranici kolapsu, protože nebyl personál, který by pečoval o umístění dětí a zvažovalo se požádat o pomoc armádu... Nedostatek oddělených pokojů, izolací, potíže týkající se financí na testy...“ (etoped a speciální pedagog, DÚ, 14 let praxe)

Ve čtyřech komentářích zazněla kritická slova k fungování celého systému, respektive k reakci odpovědných institucí na vzniklou situaci:

„Informovanost a daná nařízení spojená s covid-19 přicházela se zpožděním...“ (etoped, DDŠ, 23 let praxe)

„Projevila se nejednotnost systému, kdy jsou na tomto poli zainteresována minimálně dvě ministerstva, školství a sociální práce a také státní zastupitelství, která složitě realizují společné kroky. Představa každého z těchto subjektů o práci s mládeží s výchovnými problémy je odlišná, ba přímo v rozporu...“ (profese neuvedena, DDŠ, 5 let praxe)

„Špatně vyhodnocená situace v oblasti základního vzdělávání v počátcích pandemie, kdy byly uzavírány i školy v DDŠ, i když děti byly nadále umístěny v zařízení...“ (etoped, DDŠ, 18 let praxe)

Podle dvou respondentů docházelo během karantény častěji k útěkům dětí ze zařízení, další dva poukazovali na omezení zdravotní péče. Jednotlivě se pak objevily také poznámky o špatné spolupráci s OSPOD („Přestaly vykonávat svoji funkci a např. trvaly na návratu dítěte do zařízení během pobytu doma z důvodu školní docházky, která celostátně neprobíhala...“ – ředitel, DDŠ, 35 let praxe), práci s traumatem dětí v případech, kdy došlo k úmrtí blízké osoby, o problémech s dětmi propuštěnými na karanténní pobyt do rodiny („Neplnění dodávaných učebních materiálů, nadměrné prodlužování pobytů ze strany dětí nebo rodičů...“ – etoped, DÚ, 27 let praxe), prodlevách v soudním jednání („Děti zůstávají v zařízení delší dobu...“ – vychovatel, DÚ, 7 let praxe) i omezení běžné mezilidské komunikace („V mé práci psychologa se jeví ochrana úst jako bariéra v kontaktu, neumožňuje přirozený kontakt, například vnímání mimiky...“ – psycholog, DÚ, 22 let praxe).

V.10 Další nedostatky právní úpravy a aplikační praxe a návrhy na její změnu

Respondenti ze všech profesních skupin byli též vyzváni k vyjádření, zda spatřují nedostatky v právní úpravě, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a *nebyly v rámci dotazníkového řízení dosud zmíněny*. Této možnosti využilo celkem deset soudců, 34 státních zástupců, 22 probačních úředníků a 30 kurátorů pro děti a mládež. Pomineme-li již otázky řešené v předchozích kapitolách,¹³⁸ nejčastěji (27 respondentů) uváděli nedostatky právní úpravy v procesní oblasti.¹³⁹ Připomínky se často dotýkaly problematiky postavení jednotlivých aktérů ve vztahu k předmětnému řízení, jakož i jejich vzájemná interakce:

„Řízení je velmi formální a nepřiměřeně dlouhé, jde o kvazitrestní řízení modifikované předpisy občanského práva.“ (S, 18 let praxe)

„Obecně by zejména měla být zpřesněna zákonná úprava a sjednocena celorepublikově praxe. Stávající judikatura a komentáře nedostatečné. Např. komentář JUDr. Hrušákové je zcela mimo stávající praxi. Celkové pojetí úpravy je mimo realitu (chcete od „trestňáků“ přepnout na civil?), mělo by dojít k přehodnocení a respektovat realitu a možnosti praxe. Dalším problémem je naprostá povrchnost stávající úpravy a zejména vůbec neupravené otázky – např. opatrovník již v přípravném řízení, souhlas s „trestním stíháním“... Závěr je takový, že kde začíná problém, úprava končí. I při dlouholeté praxi jsou nové problémy. Pokud je jako SZ obdobně naladěný soudce, není problém. V negativním případě to musí být peklo.“ (státní zástupce, 10 let praxe)

„Nedostatky jsou, hlavně a převážně nepropojenost institucí a organizací, které by měly se společností pracovat. Zžitá postupy z minulého režimu, neschopnost ministerstev spolu komunikovat pro větší efektivitu... spousty dílčích problémů ukazují právě onu nefunkčnost systému a také neochotu organizací a ministerstev se spolu bavit.“ (KDM, 2 roky praxe)

Státní zástupci v jednotlivých případech poukazovali na to, že není legislativně řešena *„situace, kdy dítě není dlouhodobě přítomno v ČR“*, či *„otázka příbrání znalce – psychiatra, psychologa k podání znaleckého posudku u dítěte ml. 15 let před podáním návrhu dle § 90 ZSM“* (státní zástupce, 2 roky praxe). Jeden ze státních zástupců vyjádřil své přesvědčení, že *„soudci pro tento typ řízení by měli být se specializací trestního práva, nikoli civilního“* (státní zástupce, 10 let praxe) a další považuje *„toto řízení... za nadbytečné, závadové jednání dětí by měla řešit rodina, škola“* (SZ, 10 let praxe).

K nedostatkům v aplikační praxi, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let, se celkem vyjádřilo 62 respondentů. Konkrétně se jednalo o 3 soudce, 9 státních zástupců, 13 probačních úředníků a 37 kurátorů pro děti a mládež. Nejčastěji byly spatřovány nedostatky v aplikační praxi v rámci samotného průběhu řízení, ať již se jednalo o průtahy, nedostatečnou komunikaci mezi zainteresovanými subjekty, či v dalších aspektech, které jej negativně ovlivňují. Zmiňován byl též problém s délkou řízení a nedostatek vhodných programů, které by bylo možné ukládat, v oblasti výkonu opatření či činnosti

138 Tyto odpovědi byly vzaty do úvahy v rámci příslušných kapitol.

139 Dva respondenti navrhovali snížení hranice trestní odpovědnosti.

opatrovníků, problémy s možnostmi „odklonit“ věc a využívat restorativní postupy a také problémy, týkající se výkonu ukládaných opatření (blíže viz výše příslušné kapitoly, zaměřené na dané problémy).¹⁴⁰

Také *pracovníci DDŠ a DÚ* mohli na závěr sdělit prakticky jakýkoli námět či připomínku ke všem tématům, jimž se naše šetření věnovalo. Tuto nabídku využilo 8 pracovníků. Hned čtyři z nich se dotkli *potřeby lepší spolupráce mezi dotčenými institucemi*, respektive výměny zkušeností mezi odbornými pracovníky, kteří v oblasti péče o děti s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou působí. Dále bylo v komentářích zmíněno *vzdělávání odborných pracovníků, včetně dostupnosti kvalitních seminářů, ale také nedostatek těchto pracovníků*. Obdobně respondenti postrádali *potřebnou kapacitu specializovaných zařízení*. Uvést lze např. následující:

„Prospěšná by byla setkání odborných pracovníků DDÚ, DDŠ a VÚ s pracovníky z oblasti justice – soudci, státními zástupci s cílem výměny informací a možné koordinace v oblasti spolupráce obou oborů...“ (etoped, DÚ, 27 let praxe)

„Chybění výchovně-léčebných zařízení pro děti do 15 let – dítě na hraně poruchy chování a psychiatrické diagnózy...“ (speciální pedagog, DDŠ, 4 roky praxe)

„Je nutné zajistit psychiatrická lůžková oddělení pro děti a mladistvé! V každém kraji neochota přijmout děti do péče...“ (psycholog, DDŠ, 36 let praxe)

Objevila se také např. výzva k větší spolupráci s rodinami dětí, a to *„hlavně při návratu domů, většinou se vrací do závadového prostředí a převýchova bývá neúspěšná. Mají špatné vzory...“* (vychovatel, DDŠ, 15 let praxe).

Zazněla i kritika organizací, které se zabývají právy dětí:

„Proveďte hloubkový audit práce ochránců lidských práv a jejich působení v těchto zařízeních...“ (psycholog, DDŠ, 36 let praxe)

Poněkud skepticky vyzněl podnět respondenta, který si zjevně není jistý, nakolik je možné potřebné změny prosadit do praxe:

„Veškeré uvedené připomínky, které jsem zmínil, jsou neustále prezentovány na poradách, seminářích apod. našeho rezortu a většina z nich byla zamítnuta, důvod uveden – tato opatření nelze v našem právním systému realizovat. Současný systém vychází z absolutní neznalosti praxe. Současná legislativa vychází z ideálního stavu, ne z reálné praxe (prstorové podmínky, personální zajištění, právní ochrana pedagogických pracovníků...). Velké nedostatky vidím v preventivní péči OSPOD – řeší se pouze aktuální případy – záškoláctví, trestná činnost, absence rodinného zázemí – výkon trestu, ztráta bydlení, zaměstnání, drogová závislost...“ (ředitel, DDŠ, 29 let praxe)

140 Vzhledem k tomu, že těmto problémům byly v rámci dotazníku věnovány samostatné otevřené otázky, byly odpovědi na toto téma, v případě, že přinášely nové poznatky v tomto směru, zohledněny v příslušných podkapitolách.

VI.

Zacházení s trestně neodpovědnými dětmi v konfliktu se zákonem z pohledu veřejnosti

Trestní politika je, někdy velmi výrazně, ovlivňována i veřejným míněním. Principy, na nichž systém spravedlnosti funguje, by se alespoň v základech měly s názory či představami veřejnosti shodovat. Pokud by tomu tak nebylo, občané by v takový systém rychle ztratili důvěru a hrozilo by, že s ním odmítnou spolupracovat v okamžiku, kdy se sami stanou obětí nebo svědky trestného činu (Wood & Tendayi, 2004). Velmi často se veřejným míněním argumentuje právě v diskuzích o vhodném či efektivním způsobu zacházení s pachatelí, a to včetně těch, kteří patří do nejmladších věkových kategorií. Zastánci zpříšňování trestů nebo snížení věkové hranice trestní odpovědnosti mívají přitom často tendenci prezentovat podobné kroky jako snahu vyhovět přání naprosté většiny občanů (srov. např. Allen et al., 2012). Otázkou ovšem zůstává, zda veřejnost punitivní postoje tohoto druhu skutečně zastává. Naznačovat to mohou bezprostřední reakce na závažné případy násilného charakteru, o nichž se lidé dozvídají z médií. Jak ale upozorňují Scott et al. (2006), odvozovat od nich celkový názor občanů na možnosti řešení kriminality mládeže, by bylo přinejmenším zavádějící. Výzkumy, které se na veřejné mínění zaměřují podrobněji, dospívají spíše k závěrům, že občané jsou k pachatelům mladšího věku relativně shovívaví a jsou nakloněni tomu, aby se zacházení s nimi zaměřilo primárně na výchovu a nápravu, nikoli na přísné a nekompromisní trestání (Piquero et al., 2010; Welch et al., 2019). Velkou roli hraje míra informovanosti. Čím více občané o dané problematice vědí, tím jsou zpravidla méně punitivní (k tomu viz např. Roberts & Hough, 2005a). Je proto velmi důležité, aby veřejnost znala existující systém opatření či postupů, jimiž lze na skutky páchané dětmi nízkého věku efektivně reagovat.

V České republice jsou bohužel výzkumy, které by se uvedenými tématy v potřebné míře zabývaly, spíše výjimkou.¹⁴¹ Pro účely našeho výzkumného úkolu jsme se proto rozhodli využít možnost zařadit několik otázek do výzkumu veřejného mínění, uskutečněného formou omnibusu. Realizován byl na reprezentativním vzorku 1 015 obyvatel České republiky starších patnácti let. Sběr dat proběhl na podzim roku 2021 (blíže kap. I.2).

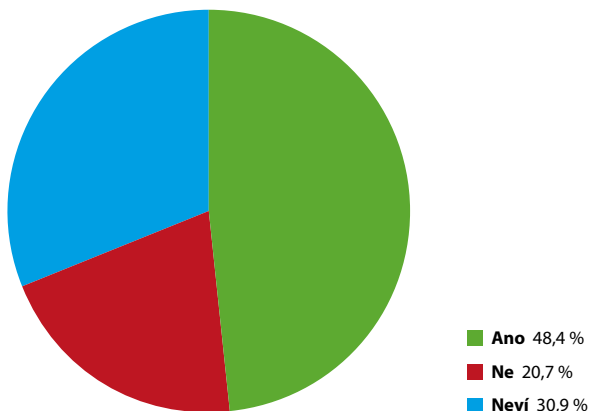
V jeho rámci byly zařazeny i otázky, které se týkaly obecného povědomí o existenci ZSM, ale také toho, jaké jsou aktuální postupy a nástroje v případech, že se trestně neodpovědné dítě mladší 15 let dopustí činu jinak trestného. Ani poměrně dlouhá doba od přijetí ZSM¹⁴² ovšem nezaručuje, že veřejnost o jeho existenci ví, a má proto alespoň základní představu o tom, jak je u nás kriminalita nejmladších věkových kategorií řešena. Obecně totiž platí, že míra informovanosti občanů o speciálních legislativních opatřeních tohoto typu nebývá příliš vysoká (srov. např. Roberts & Hough, 2005 b). Naše šetření tento předpoklad potvrdilo. Z Grafu 20 je patrné, že pouze *necelá polovina respondentů (48 %) uvedla, že takový zákon v České republice existuje*. Zbytek dotázaných si buď nebyl jistý (31 %), nebo vyjádřil přesvědčení, že zákon daného typu u nás nemáme (21 %). Není překvapivé, že správné odpovědi byly významně častěji zaznamenány u respondentů s vyšším vzdělá-

141 Převážně se navíc jedná o studie staršího data. Příkladem mohou být některá šetření Centra pro výzkum veřejného mínění, v nichž byl zjišťován názor občanů na hranici trestní odpovědnosti (srov. CVVM, 2005), a také rozsáhlý výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který se v rámci mapování postojů českých občanů ke kriminalitě a trestní politice zaměřil i na jejich povědomí o zákonu o soudnictví ve věcech mládeže (Zeman et al., 2010).

142 Účinný od 1. 1. 2004.

ním¹⁴³. Zatímco mezi lidmi s neúplným základním nebo se základním vzděláním vědělo o existenci zákona jen 32 %, mezi respondenty se středoškolským vzděláním bez maturity či vyučených již 46 %, s maturitou 53 % a se vzděláním vysokoškolským 55 %. Věk ani pohlaví významnější roli nehrály.

Graf 20: Existence zákona o soudnictví nad mládeží v ČR v % (N=1 015)

Za potěšující lze považovat skutečnost, že oproti starší studii IKSP (Zeman et al., 2010) se podíl občanů, kteří o existenci zákona vědí, o několik procent zvýšil. V roce 2009 činil pouze 34 %. Odpověď, že zákon tohoto typu v České republice není, zvolilo v daném roce 33 % respondentů, stejně jako variantu „nevím“.

Postoje občanů k věkové hranici trestní odpovědnosti mohou souviset i s jejich povědomím o tom, jak jsou v praxi řešeny případy dětí, které jsou trestně neodpovědné. Lze předpokládat i významnou roli médií, která se při informování o trestné činnosti zaměřují přednostně na zprávy o spáchaných a vyšetřovaných skutcích, a méně často již na popis toho, jak jsou jednotlivé případy následně řešeny a jaký trest je pachateli udělen (srov. Háková, 2021). U činů, kterých se tyto děti dopustí, se zároveň zprávy často omezují na strohé konstatování o odložení případu policií z důvodu nízkého věku pachatele. To může u části občanů vzbuzovat mylný dojem, že dítěti mladšímu 15 let nehrozí žádný postih ani za skutky závažného charakteru. Rozhodli jsme se proto do dotazníku zařadit otázku, v níž se měl respondent vyjádřit, jak je podle jeho názoru v České republice řešen kriminální čin u dítěte, které není trestně odpovědné.¹⁴⁴ Varianty odpovědí byly dvě. Podle první z nich policie danou věc odloží, a soud se takovým případem již dále nezabývá, dle druhé, která odpovídá současné právní úpravě, policie danou věc sice odloží, ale soud se takovým případem dále zabývá a dítěti určitý postih hrozí. Připuštěna byla i odpověď „nevím“.

Výsledky hovoří o tom, že větší povědomí o situaci v dané oblasti má jen část české veřejnosti. Správnou variantu dokázalo vybrat 52 % dotázaných. Ostatní buď nevěděli (22 %), nebo byli mylně přesvědčeni, že po odložení věci policií se soudy dětmi, které se dopustily

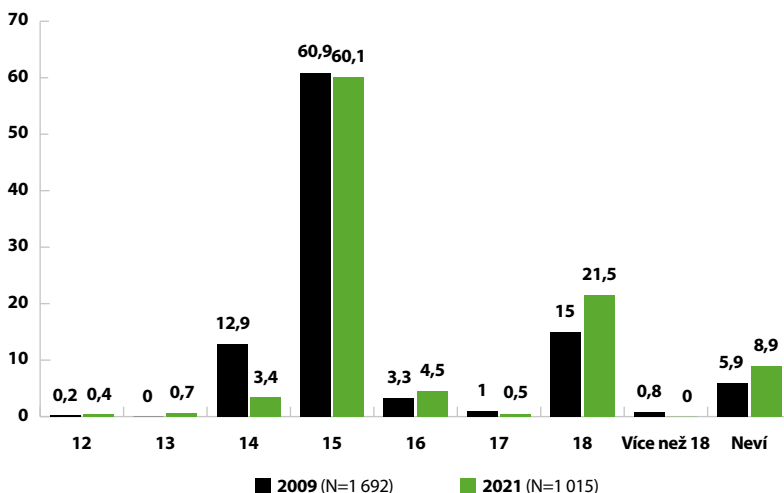
143 Za významné považujeme rozdíly na $p < 0,05$.

144 Znění otázky viz Příloha 6.

činu jinak trestného, dále nezabývají (26 %). Nelze přitom přehlédnout, že právě posledně zmíněná skupina respondentů se zároveň lišila i v názoru na vhodnou hranici trestní odpovědnosti. V průměru by ji totiž stanovili na 14 let (sm. odchylka 1,8), zatímco občané, kteří vědí, že i dítěti mladšímu 15 let hrozí v případě kriminálního jednání určitý postih, navrhovali v průměru 14,5 roku (sm. odchylka 1,7). Podle očekávání také platilo, že podíl správných odpovědí byl častější u respondentů, kteří vědí o existenci zákona o soudnictví ve věcech mládeže (62 %), než u těch, kdo o něm ponětčí nemají (51 %). Sociodemografické charakteristiky, jako jsou věk, pohlaví nebo vzdělání, u této otázky významnější roli nehrály.

Věku, od něhož je v České republice jedinec trestně odpovědný, se v našem šetření týkaly dvě otázky. V první nás zajímalo, zda respondenti dokážou aktuální hranici trestní odpovědnosti správně uvést. Ve druhé jsme se ptali na jejich vlastní názor na vhodný věk, se kterým by tato hranice měla být spojena. V obou případech byla otázka položena jako otevřená, tedy bez nabízených variant odpovědi. Graf 21 se týká povědomí občanů o tom, na kolik let je u nás hranice trestní odpovědnosti aktuálně stanovena. Nabízí přitom přímé srovnání s výzkumem Zemana a kol. (2010), v jehož rámci respondenti v roce 2009 odpovídali na totožnou otázku. Na první pohled je zjevné, že podíl občanů, kteří správně uvedli věk 15 let, byl v obou šetřeních prakticky totožný. Jednalo se přibližně o 60 %. Stojí za povšimnutí, že v roce 2009 uvedla zhruba desetina respondentů hranici 14 let, zatímco v aktuálním šetření se jednalo pouze o 3 %.¹⁴⁵ Data rovněž naznačují, že relativně velká část občanů zaměňuje hranici trestní odpovědnosti s hranicí zletilosti, kdy se nabývá plné svéprávnosti. V aktuálním výzkumu byla takových respondentů dokonce více než pětina (zhruba 22 %). Mírně se zvýšil také podíl těch, kdo přiznali, že hranici trestní odpovědnosti neznají (ze zhruba 6 % v roce 2009 na přibližně 9 % v roce 2021).

Graf 21: Znalost hranice trestní odpovědnosti v letech 2009 a 2021 v %

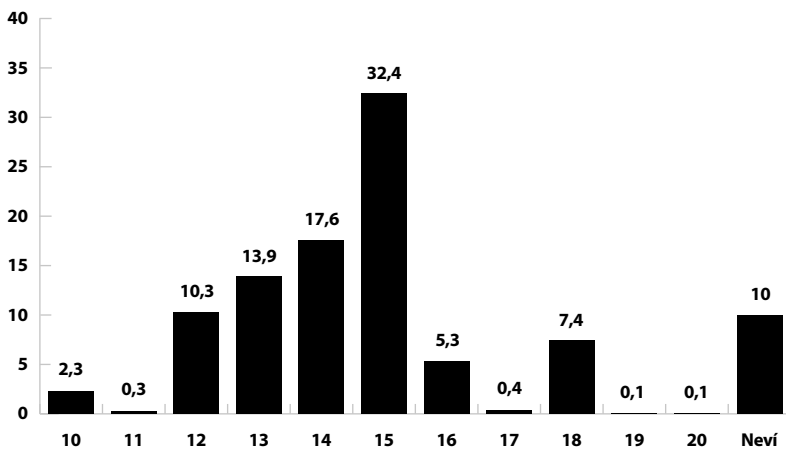

¹⁴⁵ Důvodem je patrně skutečnost, že v době, kdy starší ze studií probíhala, byla u nás hranice trestní odpovědnosti na 14 let skutečně v rámci nově přijatého TZ snížena, ale než nabyl účinnosti, byla opět zvýšena na 15 let, což se mohlo promítnout i v povědomí veřejnosti.

Zaměříme-li se v aktuální studii na rozdíly mezi těmi, kdo hranici trestní odpovědnosti určili správně, a respondenty, kteří ji buď neznají, nebo uvedli jiný věk než 15 let, i zde objevíme očekávaný vliv vzdělání. Dotázaní se základním nebo nedokončeným základním vzděláním uvedli správnou odpověď ve 47 % případů. U osob vyučených nebo se střední školou bez maturity se jednalo o 55 %, u respondentů s maturitou o 65 % a u respondentů s vysokoškolským vzděláním dokonce o 68 %. Poněkud překvapivě hrálo u této otázky významnou roli pohlaví, kdy častěji uvedli hranici 15 let muži (64 %) než ženy (56 %). Věk naproti tomu na odpovědi vliv neměl. Znalost hranice trestní odpovědnosti prokazatelně souvisela s výše diskutovanou znalostí ZSM. Pokud respondent o existenci zákona věděl, uvedl správný údaj v 67 % případů. Pokud naopak tento zákon neznal, hranici trestní odpovědnosti dokázal adekvátně určit jen v 54 % případů.

Jak je patrné z Grafu 22, zhruba *třetina dotázaných (32 %)* v odpovědi na otázku, na kolik let by stanovila spodní hranici trestní odpovědnosti, *by zachovala současnou hranici 15 let, o něco větší podíl (44 %) byl těch, kdo by ji snížili*, a to nejčastěji na 14 let (18 % respondentů). Část byla naopak *pro zvýšení (13 %)*, desetina respondentů pak vyhraněný názor neměla. Nejnižší věk, který se v odpovědích objevil, činil 10 let (navrhla ho ale pouhá 2 % respondentů), nejvyšší 20 let (jednalo se o jednoho respondenta). Průměrná hodnota pro celý vzorek činila 14 let (sm. odchylka 1,7).

Graf 22: Stanovení hranice trestní odpovědnosti v % (N=1 015)

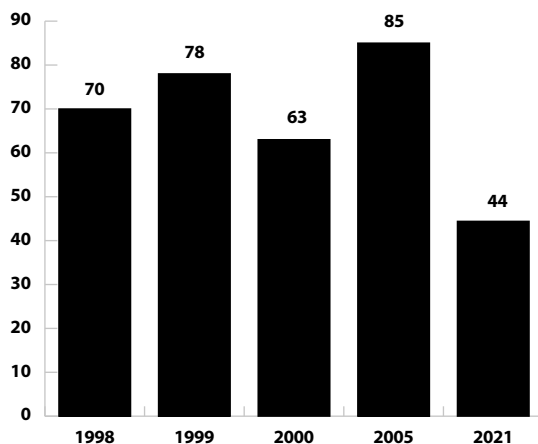
Názory se u této otázky nelišily ani podle pohlaví, ani podle nejvyššího dosaženého vzdělání. Určitou roli hrál věk, kdy vyšší hranici než ostatní respondenti uváděli dotázaní v nejmladší věkové kategorii 15–19 let (průměr 15,2; sm. odchylka 1,8). Ještě výrazněji ale názory souvisely s tím, jaký byl podle respondenta vývoj kriminality dětí mladších 15 let v uplynulých deseti letech¹⁴⁶. Pokud byl respondent přesvědčen, že v uplynulé dekádě kriminalita dětí vzrostla, měl následně tendenci přiklonit se spíše k možnosti věkovou hranici snížit (v průměru tato skupina dotázaných navrhovala věk 14,1; sm. odchylka 1,7). Respondenti, podle nichž zůstala kriminalita dětí ve zmíněném období na zhruba stejné

¹⁴⁶ Zpracování této i dalších otázek z citovaného výzkumu veřejného mínění se věnovala samostatná kapitola v předchozí publikaci z našeho výzkumu.

úrovni, navrhovali hranici trestní odpovědnosti v průměru na 14,8 let (sm. odchylka 1,6), a ti, podle nichž klesla, pak dokonce na 15,8 let (sm. odchylka 1,9). Obdobně platilo, že ke stanovení nižší hranice trestní odpovědnosti se více klonili ti, podle nichž dnešní děti častěji šikanují svoje spolužáky než děti před deseti lety (průměr 14,2; u respondentů s opačným názorem 14,9), častěji se dopouštějí krádeží (14,2 vs. 14,7), účastní se rvaček (14,1 vs. 15,0), dopouštějí se násilné kriminality (14,1 vs. 14,8) a při páchání násilných skutků jsou surovější (14,2 vs. 15,1). Sledovali jsme také, zda bude mít na názor respondenta vliv povědomí o existenci zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Dotázaní, kteří o tomto zákonu vědí, sice uváděli v průměru vyšší věk (14,5 vs. 14,2), ale tento rozdíl nebyl statisticky signifikantní.

Neméně zajímavé je porovnání našich zjištění se staršími studiemi, které na toto téma uskutečnilo mezi lety 1998 a 2005 Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM, 2005). Občané v nich byli dotazováni, zda si myslí, že by měla být snížena hranice trestní odpovědnosti mládeže pod 15 let. Odpovídat mohli na čtyřstupňové škále (od „rozhodně ano“ po „rozhodně ne“), případně zvolit variantu „nevím“. Formulace otázky tak sice byla oproti našemu výzkumu odlišná, avšak alespoň orientačně můžeme podíl souhlasných odpovědí, které byly tímto způsobem zaznamenány, srovnat s námi zjištěným údajem o 44 % respondentů, kteří za vhodný věk pro trestní odpovědnost považují nižší věk než 15 let. Z Grafu 23 je zřejmé, že zastánců snížení věkové hranice oproti starším šetřením výrazně ubylo, a to zejména v porovnání s rokem 2005, kdy jejich podíl činil 85 %. Jak ale uvádí příslušná zpráva CVVM (2005), výsledky patrně ovlivnila série závažných skutků, kterých se děti v tomto období dopustily a o nichž široce informovala média.

Graf 23: Vývoj podílu zastánců snížení hranice trestní odpovědnosti v letech 1998–2021 v %

Obecně lze tedy shrnout, že punitivní naladění české veřejnosti, které se ještě na přelomu tisíciletí projevovalo silným požadavkem na snížení hranice trestní odpovědnosti, výrazně oslabilo. Zatímco v roce 2005 byla pro takovou legislativní změnu naprostá většina občanů (85 %), v současnosti je jejich počet zhruba poloviční (44 %). Mírně se zlepšila rovněž informovanost o zákonu o soudnictví ve věcech mládeže. V roce 2009 o něm měla povědomí třetina občanů (34 %), nyní se jedná o téměř polovinu (48 %). Skutečnou představu, jakým způsobem se aktuálně reaguje v situaci, kdy se dítě dopustí činu jinak

trestného, mělo 52 % respondentů, což se ve srovnání s ostatními respondenty projevuje v nižší potřebě snižovat hranici trestní odpovědnosti. Podíl respondentů, kteří dokáží správně uvést dolní hranici trestní odpovědnosti, zůstává naproti tomu přibližně stejný (cca 60 %).

Vliv, jaký podle našich zjištění má na postoje a názory občanů výše diskutovaná informovanost, by neměl uniknout ani pozornosti institucí odpovědných za fungování celého systému justice nad mládeží. Lidé, kteří mají zkreslené představy o trendu kriminality a obávají se jejího nekontrolovatelného růstu, jsou očividně i více nakloněni tomu, aby společnost vůči pachatelům postupovala tvrdě a nekompromisně. Názoru, že by měla být snížena hranice trestní odpovědnosti, můžeme v tomto smyslu rozumět jako důsledku určitého pocitu ohrožení, vyvěrajícího z přesvědčení, že stále více dětí se chová sociálně nežádoucím způsobem. Stejně tak nelze přehlédnout relativně velký počet občanů, kteří se domnívají, že pachatelům z řad dětí mladších 15 let nehrozí prakticky žádný postih, přičemž v této skupině je pravděpodobně i značný podíl těch, kdo věří v odstrašující efekt přísných trestů, respektive zmíněného snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Ani kriminální statistiky, ani kriminologické výzkumy ale pro tento typ argumentů neposkytují v současné době pádné důkazy. Součástí kriminální politiky by se tak měly stát dobře promyšlené a efektivní informační kampaně, zaměřené jak na poskytnutí reálného obrazu o rozsahu, struktuře a vývoji kriminality, tak o skutečném efektu různých opatření na její kontrolu.

VII.

Závěr

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který zakotvil i specifické řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, nabyt účinnosti již před dvaceti lety. Již poměrně záhy se v rámci aplikační praxe objevily problémy, které mohou komplikovat nejen účel ZSM a základní principy v něm vymezené. Ty přitom vycházejí z poznatků kriminologických výzkumů o efektivních přístupech zacházení s mládeží v konfliktu se zákonem. Zároveň se objevily i výhrady, zda současná právní úprava dostatečným způsobem řeší otázku zajištění procesních práv. V mezidobí došlo v oblasti řízení ve věcech dětí mladších patnácti let k novelizacím ZSM. Nicméně výraznější změny se projeví především v oblasti rozšíření druhů opatření, která je jim možné ukládat. Také je třeba konstatovat, že v souvislosti s posuzováním činů jinak trestných, otázkou procesních práv dětí, ale i povinností státního zastupitelství podat návrh na uložení opatření, se postupně rozvinula i soudní judikatura včetně rozhodnutí Ústavního soudu. Aktuálně byl pak již po započítí tohoto výzkumného úkolu připraven návrh výrazné novelizace ZSM (VNZSM), a to v návaznosti na rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. 10. 2020 ve věci č. 148/2017 – International Commission of Jurists (ICJ) proti České republice. Tento návrh již byl schválen (zákon č. 165/2024 Sb.) a tato novelizace ZSM nabytla účinnosti od 1. 7. 2024.

Jedním z významných problémových okruhů byla právě otázka zajištění procesních práv dítěte v rámci prověřování činu jinak trestného. Poukazováno bylo na jejich „nerovné“ postavení ve srovnání s mladistvými, konkrétně např. absenci obligatorního právního zastoupení již při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení a s tím spojeného zvýšeného rizika nezákonného nátlaku na dítě. Na tento problém je poukazováno v již zmíněném rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva. Důraz na zajištění adekvátní právní pomoci je patrný i v dalších významných mezinárodních dokumentech, jakými jsou např. Pokyny o justici vstřícné dětem, ale i judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, přičemž podstatná je povaha řízení, nikoli jen formální označení řízení jako řízení trestního. Pokud jde o situaci v ČR, poznatky z analýzy spisů potvrzují, že přítomnost advokáta v rámci prověřování činu jinak trestného při podání vysvětlení (výslechu) dítětem byla zcela ojedinělá. Byť je třeba konstatovat, že se jedná o právo a nikoli povinnost. Jeho reálné uplatnění v praxi může výrazným způsobem ovlivnit, do jaké míry jsou včas o takovém úkonu ze strany policejního orgánu informováni zákonní zástupci. V tomto směru bylo možné shledat v aplikační praxi určité rezervy. Přítomnost zákonných zástupců u úkonů s dítětem také nebyla příliš častá. Naopak v naprosté většině případů policejní orgány dodržovaly povinnost zajistit přítomnost pracovníka OSPOD, případně jiné osoby, která má zkušenost s výchovou dětí. V případě, že přítomen nebyl, probíhal takový úkon zpravidla za přítomnosti zákonného zástupce. Nicméně ojediněle bylo v rámci několika soudních obvodů možné zaznamenat případy, kdy ze spisu nebylo možné zjistit, že by výslechu či podání vysvětlení dítěte byl kromě policejního orgánu přítomen někdo další. Zcela výjimečně také v rozporu s příslušným pokynem policejního prezidenta probíhaly tyto úkony v nočních hodinách, aniž by bylo možné dovodit ze spisu důvody, které by to umožnily. Výjimečné byly i případy, kdy výslechy dítěte trvaly déle než dvě hodiny. Obdobně to platilo i pro využití institutu zajištění dítěte dle zákona o Policii.

Obecně lze tedy shrnout, byť se jednalo o výjimky, že se v našem výzkumném souboru vyskytly případy, kdy nebyla dodržena pravidla příslušného pokynu policejního prezidenta. S ohledem na konkrétní situaci pak mohly vzniknout pochybnosti o tom, zda provedení výslechu bylo adekvátní věku a specifickým potřebám dítěte či zda zde dokonce nemohlo

docházet k nezákonnému nátlaku na dítě. Poměrně znepokojivým zjištěním je, že téměř pětina respondentů z řad kurátorů pro děti a mládež uvedla, že v jejich praxi musela zasáhnout kvůli nezákonnému nátlaku na dítě v průběhu výslechu v rámci prověřování činu jinak trestného. Nutno zároveň říct, že v rámci analýzy spisů byl zaznamenán nezákonný nátlak, uvedený účastníky řízení v průběhu prověřování, opět ojediněle. Obdobné výsledky v tomto směru přineslo i expertní šetření. K těmto poznatkům je však třeba přistupovat s vědomím, že použité výzkumné techniky mají pouze omezené možnosti, jak zjistit, zda reálně k nezákonnému nátlaku došlo. Skutečnost, že nebyl v řízení účastníky přímo zmíněn, nemusí vylučovat, že k němu došlo a naopak.

S obligatorním právním zastoupením advokátem pak souhlasila v rámci expertního šetření také výrazná většina probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež. Naopak většina soudců a státních zástupců byla opačného názoru. To je poměrně zajímavé zjištění, neboť to koliduje s jejich odpověďmi na otázku, zda by mělo mít dítě v rámci prověřování obdobná práva jako stíhaný mladistvý, kde je rozsah procesních práv širší, a to včetně obligatorního zastoupení. S tím totiž souhlasila většina soudců i státních zástupců, byť v menší míře než probační úředníci či kurátoři pro děti a mládež.

V kontextu výše uvedených poznatků lze považovat zavedení obligatorního právního zastoupení dítěte provedené výše zmíněnou novelizací ZSM již v rámci prověřování, resp. nově již od objasňovací fáze řízení, za pozitivní krok. Zajistí totiž nejen právní pomoc, ale může přispět k prevenci rizika nátlaku na dítě. Zároveň by to mělo naopak zamezit i zpochybňování obsahu výpovědi učiněné před policejním orgánem dítětem s odůvodněním na takový nátlak.

Na druhou stranu poznatky z našeho výzkumu naznačují, že ač je v řízení před soudem pro mládež dítě obligatorně zastoupeno opatrovníkem, což bylo v praxi dodržováno, zapojení opatrovníků v rámci řízení bylo občas diskutabilní. V rámci analýzy spisů bylo možné zaznamenat, že v některých případech, které byly minimálně sporné z hlediska toho, zda vůbec došlo k naplnění všech znaků činu jinak trestného, resp. zda se jednalo v daném případě o čin natolik společensky škodlivý, aby bylo třeba uložit opatření, někteří opatrovníci v rámci jednání před soudem nebyli v tomto směru příliš aktivní. Řádné opravné prostředky byly podávány zcela ojediněle, mimořádné vůbec. Nicméně i zde je třeba brát v úvahu to, že se v dané situaci mohl, i s ohledem na délku řízení a přání dítěte, resp. jeho zákonných zástupců, jevit tento způsob skončení věci pro dítě méně zatěžující. Zároveň pak výrazná většina probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež souhlasila s tím, že zapojení opatrovníků v řízení před soudem je spíše formální. Na druhou stranu však také velmi často souhlasili s tím, že opatrovníci často v řízení před soudem zaměňují své postavení s postavením obhájce.

Z hlediska aplikace participačních práv dítěte lze konstatovat, že až na výjimky měly děti v řízení před soudem pro mládež prostor pro to být slyšeny a vyjádřit svůj názor k věci, a to u naprosté většiny z nich v rámci jejich výslechu před soudem pro mládež.

Zároveň je třeba počítat s tím, že ani po novelizaci ZSM, účinné od 1. 7. 2024, problém s otázkou rozsahu procesních práv dětí v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení, ale také např. odlišného způsobu dokazování, resp. použitelnosti důkazů, zcela ne-

zmizí. Řízení dle hlavy III. je civilní řízení. Vychází primárně ze sociálně-opatrovníckého modelu, tzn. je méně formální než trestní řízení. To z hlediska zajištění procesních práv dětí vyvolává obdobné problémy, kterým čelí i jiné zahraniční právní úpravy, které z tohoto modelu vycházejí. Děti nejsou formálně trestně stíhány, nemají tedy v tzv. předprocesním stadiu stejná procesní práva jako stíhaní mladiství a ani zde nelze aplikovat klasické instituty trestního řízení, jako je např. souhlas poškozeného s trestním stíháním. Zároveň však platí, že velká část opatření je obsahově podobná či dokonce shodná s těmi, které lze ukládat mladistvým pachatelům v trestním řízení. S některými z nich jsou spojeny výrazné zásahy do základních lidských práv a svobod nejen dítěte, ale i dalších osob. Jedná se tedy o řízení, které formálně není trestní, ale důsledky, které mohou být vůči dítěti vyvozeny, jsou do jisté míry fakticky srovnatelné se situací trestně odpovědných mladistvých. I v české judikatuře je toto řízení označováno za „kvazitrestní“. Tento rozpor však nelze jednoduše odstranit bez toho, že by bylo zcela opuštěno vyvozování odpovědnosti za činy jinak trestně vůči trestně neodpovědným dětem a využívaly by se pouze nástroje rodinného práva.

V takovém případě lze ovšem předpokládat tlak na snížení hranice trestní odpovědnosti. To by však na základě poznatků z psychologie, kriminologie, ale i doporučení vyplývajících např. z Obecného komentáře č. 24 (2019) o právech dětí v systému trestní justice k Úmluvě o právech dítěte, nebylo žádoucí. To platí i pro úvahy pro nastavení dvou různých hranic, buď z hlediska závažnosti činu, či na základě individuálního posouzení zralosti dítěte. I dle výsledků expertního šetření, vyjma pracovníků DDS a DÚ, kde tomu bylo naopak, většina expertů všech námi oslovených profesí (výrazná pak v případě soudců, státních zástupců a probačních úředníků) je pro zachování stávající hranice trestní odpovědnosti. Ti, co jsou pro její snížení, pak ve velké většině navrhuji snížení na 14 let. Důvody, které nejčastěji uvádějí, se výrazněji neliší od těch, které se v tomto směru objevovaly v minulosti. Nejčastěji poukazovali na to, že dnešní děti jsou vyspělejší ve smyslu rozpoznání protiprávnosti činu, že absence trestněprávní reakce v nich vyvolává pocit beztrestnosti, aktuální opatření nejsou dostačující či na negativní trendy v oblasti kriminality dětí. K tomu je třeba podotknout, že po dlouhodobém poklesu kriminality u této věkové kategorie, pomineme-li covidové roky, lze sledovat určitý nárůst registrované kriminality těchto dětí. Ten lze ovšem vysvětlit do značné míry demografickými vlivy. Také změny ve struktuře kriminality nenaznačují nějaký dramatický vývoj. Pokud jde o změny z hlediska páchání závažných forem násilné kriminality, které často vyvolávají volání po snížení této hranice, poznatky našeho výzkumu (Hulmáková et al., 2023) také nenaznačují v dlouhodobém horizontu nějaké zásadní negativní změny. Méně často zastánci snížení poukazují na nefunkční, neefektivní, stávající systém zacházení s těmito dětmi. To by do značné míry mohlo vysvětlit i výrazný rozdíl v názorech na snížení hranice trestní odpovědnosti pracovníků DDS a DÚ. Ti se totiž setkávají s dětmi s velmi výraznými problémy vyžadujícími specifický přístup, nikoli s celou populací dětí, která se dostává do systému soudnictví ve věcech mládeže. Jejich postoj tedy může odrážet i problematickou situaci v oblasti výkonu ústavní a ochranné výchovy. Zajímavé je, že mezi důvody pro snížení hranice trestní odpovědnosti bylo zmíněno i to, že by na tom ve výsledku tyto děti byly lépe s ohledem na aktuální „nerovné“ postavení ve srovnání s mladistvými, např. z hlediska odklonů. Také poznatky z výzkumu veřejného mínění ukazují, že dokonce ani ze strany veřejnosti, ve srovnání se situací např. na konci 90. let 20. století, či na počátku 21. století, není patrné silné volání po jejím snížení. Počty respondentů pro její snížení a pro její ponechání, resp. zvýšení, jsou poměrně vyrovnané. Zároveň výsledky naznačují, že

větší povědomost o tom, jaké jsou aktuální trendy ve vývoji kriminality dětí, či jakým způsobem se aktuálně v ČR s takovým dítětem zachází, zřejmě do jisté míry může přispívat ke snížení punitivity veřejnosti.

Nicméně, je na místě otevřít diskuzi o tom, zda nevyjmout z působnosti ZSM děti, které v době spáchání činu jinak trestného nedovršily 10 let. V kontextu poznatků z vývojové psychologie, ale i v evropském srovnání, se jedná o věkovou kategorii dětí, kde je vyloučeno vyvozovat vůči nim trestní odpovědnost a využívají se pouze mimotrestní postupy. Je otázka, do jaké míry je vyvozování odpovědnosti za čin jinak trestný, byť v ČR se nejedná o odpovědnost trestní, vedení řízení a ukládání opatření ve vazbě na spáchaný čin u takto malých dětí s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost, adekvátní a smysluplné. Nízkou úroveň rozumové a mravní vyspělosti dítěte je třeba posuzovat totiž nejen ve vztahu k páchanému činu, ale i z hlediska pochopení řízení a uloženého opatření. To i v kontextu toho, že výše zmíněná novelizace ZSM ještě posiluje prvky justičního modelu, který povede k větší formalizaci řízení. Poznatky z analýzy spisů o dětech mladších 10 let ukázaly, že v polovině případů se jednalo o spíše bagatelní majetkovou kriminalitu. V případech některých specifických činů pak bylo velmi sporné naplnění subjektivní stránky či dostatečné škodlivosti. Ve třetině případů děti nevykazovaly žádné psychické či psychiatrické problémy. U zbývajících částí pak bylo často patrné, že problémy spočívají výrazně v prostředí, ve kterém žijí. Přitom uložená opatření – zpravidla upuštění od uložení opatření či napomenutí s výstrahou, a to ještě často s výrazným časovým odstupem od spáchání činu – tyto problémy příliš neřeší. Proto se jeví jako smysluplnější u těchto dětí využívat pouze prostředky, které nabízí rodinné právo, případně instituty sociálně-právní ochrany dětí. Zároveň pak také lze klást důraz na cílené aktivity primární a sekundární sociální prevence. To proto, že i z naší analýzy je patrné, že poměrně často se jedná o situace, kdy chování dítěte je pouze určitým odrazem prostředí, ve kterém žije. Přitom opatření dle ZSM, na rozdíl od instrumentů rodinného práva a sociálně-právní ochrany dětí, nelze cílit vůči osobám odpovědným za výchovu dětí. Poukázat lze i na to, že dle statistických údajů státních zastupitelství dětí mladší 10 let dlouhodobě tvoří spíše zanedbatelný podíl z celkového počtu dětí mladších 15 let, které jsou projednávány pro činy jinak trestné.

Další výraznou změnou, kterou přináší výše zmíněná novelizace ZSM, je zavedení možnosti státního zastupitelství nepodat v zákonem vymezených důvodech návrh na uložení opatření, resp. soudu upustit od uložení trestního opatření bez jednání. Problém s nemožností odklonit dítě od soudního projednání je namítán mimo jiné i ve výše uvedeném rozhodnutí EVSP. I výsledky tohoto výzkumu podporují tuto změnu v ZSM. Dle statistických údajů soudů, výrazný podíl věcí (mezi 63–71 %), které se dostanou před soud pro mládež, končí upuštěním od uložení opatření či napomenutím s výstrahou. Obdobně tomu bylo i v rámci analýzy spisů. Přitom případů upuštění od uložení opatření, kde dítě naopak potřebovalo poměrně intenzivní výchovnou intervenci a soud upustil od uložení opatření z důvodu, že již dítěti bylo uloženo jiné opatření, bylo minimálně. To do jisté míry vypovídá o tom, že poměrně velká část dětí, které se ocitají před soudy pro mládež, v době rozhodování o uložení opatření již nevyžaduje intenzivnější formu intervence. V některých případech pak bylo zřejmé, že projednání věci před soudem bylo nadbytečné či dokonce pro dítě nadměrně zatěžující. Také experti, vyjma kurátorů pro děti a mládež, kde mírná většina byla pro zachování obligatorní povinnosti státního zastupitelství podat návrh, se ve výrazné většině vyjádřili pro to, že za určitých podmínek je to nadbytečné. Největší

podpora k tomu, aby státní zastupitelství nemuselo vždy návrh podávat, byla zejména v situacích bagatelní kriminality, kde dítě jinak nevyžadovalo žádnou další výchovnou intervenci a byla zde snaha o nápravu – tj. obdobné podmínky jako u odklonů. Naopak nejméně tomu byli soudci a státní zástupci nakloněni v případech, kdy dítě již bylo dostatečným způsobem postiženo např. zákonným zástupcem, jinou osobou odpovědnou za jeho výchovu či školou. Důvody, které respondenti zmiňovali v odpovědích na otevřené otázky, do značné míry reflektovaly situace nově vymezené v § 89j odst. 1 ZSM. Mezi dalšími byl např. velmi nízký věk dítěte. V kontextu poznatků kriminologických výzkumů je pak na místě zmínit, že u dětí, kde s ohledem na čin jinak trestný a osobní a rodinné poměry dítěte, případně reakci blízkého okolí či dalších institucí, není zapotřebí další výchovná intervence, může být jejich vtahování do systému soudnictví ve věcech mládeže dokonce kontraproduktivní. Proto i v rámci významných mezinárodních dokumentů, které se zabývají mládeží v justičním systému, je akcentován důraz na preferenci odklonů ve vhodných případech. V tomto směru je třeba konstatovat, že v souvislosti se zavedením povinnosti státního zastupitelství podat návrh soudu pro mládež v případě spáchání činu jinak trestného trestně neodpovědným dítětem, došlo k výraznému net widening efektu. Ten, jak naznačují i naše poznatky, přetrvává dodnes, resp. i v době realizace výzkumu.

Zároveň je třeba poukázat na to, že výše uvedená změna, resp. fakultativnost podání návrhu v případech upravených v § 89j ZSM, by neměla nahrazovat postup, kdy by státní zastupitelství nemělo v souladu s judikaturou ani doposud návrh podávat a soud by měl v takových případech návrh zamítnout. Jedná se zejména o situace, které jsou již popsány v judikatuře, kdy se dítě vůbec nedopustilo činu jinak trestného, resp. o situace, kdy se jedná o případy zanedbatelné společenské škodlivosti, tzv. „klukoviny“, kde by se u trestně odpovědných pachatelů uplatnila zásada subsidiarity trestní represe. Byť je třeba připustit, že v druhém případě jde samozřejmě o situace, které vždy závisejí na posouzení konkrétních skutečností případu a je třeba hodnotit i potřebu výchovné intervence. To ovšem může vyvolávat v aplikační praxi problémy. Z analýzy spisů, ale i vyjádření některých expertů, bylo možné registrovat nejednotnou praxi v tomto směru. Na tuto oblast by proto bylo vhodné zaměřit pozornost také v rámci vzdělávání jednotlivých profesí, resp. kontrolní činnosti, zejména pak u soudců a státních zástupců s příslušnou specializací. V současnosti vzniká určité riziko, že případy, které by vůbec neměly být považovány za činy jinak trestné, budou řešeny upuštěním od uložení opatření bez projednání věci či nepodáním návrhu dle § 89j písm. a) ZSM, který má však dopadat na situace, kdy lze u dítěte shledat, že se dopustilo činu jinak trestného.

Specifickou pozornost by pak bylo vhodné zaměřit na situaci ohledně činu jinak trestného spočívajícím v pohlavním zneužití dle § 187 odst. 1 TZ, které s ohledem na věk těchto dětí fakticky dopadá na rozličné dobrovolné sexuální aktivity mezi vrstevníky. Podíl dětí projednávaných pro tento čin před soudem pro mládež v rámci našeho vzorku byl 6 %. Situace je problematičtější v tom, že tyto děti jsou, byť se jedná o oddělená řízení, fakticky na jedné straně zvláště zranitelnou obětí a na druhé straně zároveň pachatelem. Přitom riziko sekundární viktimizace, resp. stigmatizace, možná často převyšuje následky způsobené činem jinak trestným. Je otázka, zda by v tomto případě nestálo za úvahu nechat se částečně inspirovat slovenskou právní úpravou a tento problém řešit instrumenty zcela mimo soudnictví ve věcech mládeže, v tom smyslu, že za takový čin nelze v případě dětí mladších 15 let vést řízení dle hlavy III. ZSM.

Jedním z hlavních účelů ZSM je také, aby dítě podle svých sil a schopností přispělo k odčinění újmy vzniklé protiprávním činem, tj. prosazování prvků restorativní justice. Dle kriminologických poznatků jejich využití může být poměrně efektivním řešením s pozitivním dopadem právě u dětí, které nepotřebují intenzivnější formy intervence. Zároveň může jejich aplikace napomoci také k tomu, jak, byť třeba jen částečně, uspokojit nároky poškozených, kteří nejsou účastníky řízení dle hlavy III. ZSM. Jsou tedy jinak vždy odkázáni na občanskoprávní řízení. K tomu je třeba dodat, že dle analýzy spisů, pomíneme-li zcela nemajetkové újmy, v případech, kde vznikla reálná majetková škoda poškozenému, byla nahrazena (včetně vrácení věci hned po činu) do vyhlášení rozsudku poškozeným pouze v necelé třetině případů.

Je třeba konstatovat, že jak ze statistických údajů PMS, tak z analýzy spisů je patrné, že využívání postupů, jako např. mediace a rodinné skupinové konference, je ve věcech dětí mladších 15 let v systému soudnictví ve věcech mládeže dlouhodobě spíše výjimečné. To se významně nezměnilo ani od roku 2022, kdy byla působnost PMS v těchto věcech výslovně upravena. Také z výsledků expertního šetření je zřejmé, že situace v tomto směru není ideální. Z hlediska zlepšení stávající situace je třeba uvést, že mezi nejfrekventovanější důvody, proč se tyto postupy ve vhodných případech dostatečně nevyužívají, uváděli soudci, státní zástupci a kurátoři pro děti a mládež především vytíženost příslušných pracovišť PMS. Zajímavé je, že z jejich strany bylo též poměrně často zmiňováno, že takové postupy nikdo nenabízí. Uváděny byly i problémy se špatně nastavenou spoluprací mezi jednotlivými subjekty s tím, že státní zastupitelství tomu brání, resp. že to právní úprava neumožňuje. To se patrně vztahovalo především k situaci před 1. 1. 2022. Probační úředníci mezi nejčastější důvody uváděli nezáměr ze strany rodiny a dále pak také chybějící pověření, resp. problém na straně státních zastupitelství či obecně zaběhlé praxe. Nedostatek času byl zmiňován již méně často, a to především v kontextu realizace rodinných skupinových konferencí. Z výše uvedeného lze dovodit, že kromě problémů s vytížeností některých středisek PMS, zde patrně velmi významnou roli může hrát nedostatečná informovanost o možnosti realizace těchto postupů mezi jednotlivými subjekty v konkrétním obvodu či dlouhodobě nastavená spolupráce jednotlivých subjektů na místní úrovni. Tam, kde funguje, se tyto postupy realizují a realizovaly se i dříve. Přitom, jak naznačila analýza spisů, jsou aplikovány i v případech závažnějších následků způsobených činem jinak trestným.

Někteří probační úředníci pak, v souladu se zahraničními kriminologickými poznatků, poukazovali i na určitá specifika realizace restorativních postupů právě u dětí mladších 15 let ve srovnání např. s mladistvými či dospělými pachateli. Jedná se o to, že při jejich realizaci je třeba brát v úvahu rozumovou, ale i komunikační vyspělost těchto dětí. Tato specifika spojená s nezralostí a nedostatkem potřebných sociálních kompetencí daných nízkým věkem, mohou jejich využití u této věkové kategorie do jisté míry limitovat, resp. jejich realizace vyžaduje specifický přístup. Jako významný rozdíl ve srovnání s mladistvými pachateli uváděli probační úředníci též nutnost zapojení zákonných zástupců.

Do budoucna lze kladně hodnotit, že nyní se v § 89b ZSM ještě více posiluje součinnost a spolupráce jednotlivých subjektů, což ve spojení s možností státního zastupitelství nepodává návrh na uložení opatření může situaci v oblasti aplikace restorativních postupů podpořit. Zároveň je však třeba brát v úvahu, že velmi důležité je i nastavení konkrétní spolupráce mezi jednotlivými subjekty na místní úrovni. V této souvislosti je možné zmínit

pozitivní působení platformem, jako jsou např. Týmy pro mládež, které mohou významně přispět k větší informovanosti o možnostech aplikace ať již restorativních postupů, tak i dalších forem intervence na místní úrovni, ale i k jejich aktivnímu prosazování. Přínos těchto platform potvrдила i velká část respondentů, jejichž instituce byly v minulosti či stále aktuálně jsou v takovém uskupení zapojeny. Nutno ovšem zároveň konstatovat, že v době šetření v roce 2022 v nich byla aktuálně zapojena pouze necelá třetina soudů pro mládež a čtvrtina státních zastupitelství, kde respondenti působili. V případě soudů je však třeba brát v úvahu nízkou návratnost dotazníků. Tato situace není příliš potěšující. Je to do jisté míry i odrazem toho, že se v případě Týmů pro mládež, obdobně jako u řady v praxi osvědčených postupů či institutů, po skončení financování z evropských fondů nedaří zajistit institucionálním financováním jejich udržení a rozvoj v rámci celé ČR.

Jedním z velmi důležitých principů v řízení dle ZSM je také zásada včasného a rychlého projednání věci. Doba, která uplyne od spáchání činu do uložení opatření, je samozřejmě velmi významná i z hlediska smyslu ukládaného opatření. Ze statistických údajů o délkách řízení se ukázalo v průměru časově nejnáročnější v rámci celého sledovaného období řízení před soudem pro mládež. Naopak v průměru nejkratší dobu zabírá doba od odložení věci policií do podání návrhu státním zastupitelstvím soudu pro mládež. V případě řízení před soudem pro mládež v období let 2012–2022 mezi 40–53 % případů trvalo 4 měsíce a více. Pomineme-li pak covidové období, kdy došlo ještě ke zhoršení situace, kolem pětiny případů trvalo řízení šest měsíců a více. Pokud tedy vezmeme v úvahu celkovou délku projednávání věci ve všech fázích řízení, je možné konstatovat, že v nezanedbatelném počtu případů je pravomocně rozhodnuto o opatření dítěti v poměrně velkém časovém odstupu od zahájení úkonů trestního řízení. Ve srovnání s počátkem sledovaného období, tj. od roku 2012, se zároveň v případě soudních řízení od roku 2015 prodloužila průměrná délka řízení. Negativní vliv na délku řízení ve všech sledovaných fázích řízení měla celkem logicky pandemie covidu-19, resp. opatření s tím spojená. Situace se, vyjma řízení, před soudy výrazněji nezlepšila ani v roce 2022, kdy již těmto vlivům prodloužení délky řízení přičítat nelze.

Také z analýzy spisů, kde jsme zjišťovali i dobu od spáchání činu jinak trestného do nabytí právní moci konečného rozhodnutí soudu pro mládež, vyplývá, že poměrně často uběhne dlouhá doba (ve více než polovině případů se pohybovala v rozmezí nad šest měsíců do jednoho roku a v pětině případů od jednoho roku do 18 měsíců), než je o dítěti pravomocně rozhodnuto. Obdobně to platilo i o době od zahájení úkonů trestního řízení do nabytí právní moci konečného rozhodnutí soudu. Jednalo se průměrně o 9 měsíců, přičemž nejčastěji se tato doba pohybovala v rozmezí nad 6 měsíců do jednoho roku. Je tedy zřejmé, že z hlediska rychlosti reakce na čin jinak trestný přichází v poměrně velké části případů intervence, která má mít výchovnou povahu a reagovat na problémy, s velkým časovým odstupem. Situace by se opět mohla zlepšit v souvislosti s tím, že nyní dle § 89j ZSM státní zastupitelství nemusí obligatorně návrh na uložení opatření podávat, resp. soud může v těchto případech upustit od uložení opatření bez jednání.

V rámci expertního šetření byl problém s dlouhou dobou řízení shledáván především u probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež. Naopak velká část soudců a státních zástupců v dodržení principu projednání věci bez zbytečného odkladu v přiměřené lhůtě problém neshledala. Mezi nejproblematičtější z hlediska délky řízení uváděli respondenti

délku prověřování v trestním řízení. Nicméně vyjma soudců ostatní dotázané profese zmiňovaly průtahy v řízení před soudem před mládež. V této souvislosti pak jako důvod uváděli respondenti problémy se zajištěním účasti dětí a jejich zákonných zástupců na jednání. Zmíněn byl i problém s vypracováním znaleckých posudků. S tím koresponduje i další zjištěný problém, kdy naprostá většina soudců a všichni státní zástupci nesouhlasili s tím, že by v jejich obvodu byl dostatek soudních znalců dětských psychiatrů, přičemž ve výrazné většině se jednalo o projev zásadního nesouhlasu. Obdobně a jen nepatrně lépe hodnotily tyto profese situaci v oblasti dostupnosti znalců dětských psychologů. S tímto zjištěním pak patrně souvisí i to, že v rámci analýzy spisů byly znalecké posudky v případech těchto dětí vypracovány jen zcela ojediněle, zejména v případech činů jinak trestných znásilnění. To může samozřejmě souviset s tím, jak vypadá struktura činů jinak trestných. Na druhé straně se v rámci našeho vzorku vyskytly případy, kdy znalecké posudky vypracovány nebyly, byť by to bylo namístě. Zmínit lze např. situace, kdy bylo na místě posoudit duševní stav dítěte, případně vhodnost uložení ochranného léčení. Jedná se tedy nejen o to, že tato situace může negativně ovlivňovat vůbec posouzení, zda se jednalo o čin jinak trestný, ale také, zda soud skutečně volí adekvátní vhodné opatření, pokud nedostatek znalců vede k průtahům v řízení a uložení ochranného léčení je spojeno s nutností znaleckého posouzení.

V této souvislosti je pak třeba zmínit, že na základě analýzy spisů i expertního šetření naše výsledky výzkumu potvrzují, že stále přetrvává situace, kdy soud má před uložení opatření k dispozici výsledky pedagogicko-psychologického vyšetření nikoli zpravidla, jak je předpokládáno v § 93 odst. 1 ZSM, ale naopak spíše výjimečně. Za častější důvod, proč rozhodují bez takového podkladu, soudci považovali situaci, kdy mají dostatek informací z jiných zdrojů. V případě důvodu, že není dostatek odborníků, či z důvodů průtahů řízení, již to nebylo tak jednoznačné. Naopak skutečnost, že by to mohlo dítě nepřiměřeně zatížit, tímto důvodem zpravidla nebylo. Zároveň je zde třeba opět zmínit velmi nízkou návratnost dotazníků v případě soudců.

Z analýzy spisů zároveň vyplynulo, že soudy měly informace o dítěti a poměrech, ve kterých žije, nejčastěji (80 %) pouze ze zprávy OSPOD. Přitom je třeba konstatovat, že rozsah informací v těchto zprávách se někdy velmi výrazně lišil. V 18 % měly informace ze dvou či více zdrojů (zpravidla OSPOD a školy), pouze v nepatrné části pak pouze ze školy. Zprávy probačních pracovníků se objevovaly pouze ve velmi omezené míře. Soudy i státní zástupci pak obsah zpráv OSPOD hodnotili převážně kladně. Pokud jde o informace, které jim ve zprávách chybí, zmiňovali nejčastěji aktuální informace o zákonných zástupcích dítěte, méně často pak absenci návrhu konkrétního opatření či např. absence informací o opatrovnických řízeních. Za zmínku a také určitý podnět pro příslušné instituce pak stojí, že více než polovina kurátorů pro děti a mládež by ocenila dostupnou podrobnou metodiku ke zpracování zpráv.

S vědomím toho, že zprávy PMS nejsou v řízení dle hlavy třetí ZSM příliš častým jevem, je pak třeba zmínit, že jak soudci, tak státní zástupci hodnotili zprávy PMS ve všech posuzovaných hlediscích velmi kladně a zároveň lépe než zprávy OSPOD. Z hlediska možných duplicit je na místě uvést, že více než polovina probačních úředníků a dvě třetiny kurátorů pro děti a mládež nepovažují za problém, že by se činnost PMS a OSPOD v této oblasti překrývala. Ti, co je zmínili, uváděli zejména překrývání se činnosti související

se zjišťováním sociálních a rodinných poměrů a také v komunikaci se školou. Obecně je pak třeba zmínit, že jak ze statistických údajů PMS, tak z poznatků z analýzy spisů i expertního šetření, není zapojení PMS, zejména v rámci řízení do uložení opatření ve věcech dětí mladších 15 let, příliš časté. Situace v počtu spisů souvisejících s přípravou podkladů pro rozhodnutí, pomineme-li covidové období, se v roce 2022 příliš nezměnila. Významnější změnu nezaznamenali ani respondenti z řad probačních úředníků, z nichž výrazná většina uvedla, že počet pověření k činnostem před uložením opatření se nezměnil, je však třeba brát v úvahu poměrně krátkou dobu realizace expertního šetření od nabytí účinnosti příslušné novelizace.

Z hlediska ukládání sankcí je třeba zmínit, že jak z analýzy statistických údajů, tak spisů vyplývá, že převažují upuštění od uložení opatření či napomenutí s výstrahou. To samozřejmě částečně může souviset s již výše zmiňovaným problémem, že v řadě případů již není potřeba na dítě výchovně působit. Na druhou stranu zde může mít vliv i to, že soud s ohledem na podklady, které má k dispozici, nemá aktuální a úplný obraz o situaci dítěte a jeho problémech, případně informace o dostupných programech či možnostech intervence, které je možné ukládat jako výchovné povinnosti, resp. o konkrétní náplni programů v SVP.

Z kriminologických a penologických poznatků lze dovodit, že systém soudnictví ve věcech mládeže by se měl primárně zaměřit na děti s vícečetnými problémy, které se často úzce vážou i na prostředí, ve kterém děti žijí. U nich by pak na základě důkladného posouzení jejich situace mohl lépe cílit potřebnou formu intervence. Dle poznatků z analýzy spisů lze za pozitivní označit, že soudy pro mládež s narůstajícím počtem problémů ukládaly více intenzivní opatření, jako jsou dohled probačního úředníka a ochrannou výchovu. Obdobně tomu bylo, pokud již dítěti bylo dříve uloženo nějaké výchovné opatření dle rodinného práva a v případě, že dítě již bylo v minulosti projednáváno před soudem pro mládež.

Intenzivnější druhy opatření, které mohou cílit na konkrétní problémy dítěte, jako jsou výchovné povinnosti, dohled probačního úředníka, zařazení do programu v SVP, jsou již využívány méně často, což samozřejmě opět může souviset s tím, že u velké části dětí není intenzivnějšího výchovného působení zapotřebí. Z analýzy spisů je zároveň patrné, že četnost jejich aplikace byla mezi jednotlivými soudy velmi rozdílná. Některé soudy je využívaly poměrně často a některé vůbec, případně v minimální míře. To sice může být, zejména u soudů s nižším nápadem, ovlivněno strukturou projednávané trestné činnosti. Nicméně významný vliv zde může mít právě i dostupnost takových programů a intervencí v daném soudním obvodu. Význam může mít i úroveň spolupráce mezi jednotlivými subjekty a jejich vzájemná informovanost. V případě dětí mladších 15 let bohužel neexistuje ucelený informační systém, který by mapoval dostupnost takových programů a jejich obsah. Z expertního šetření vyplývá, že aktuální situace v této oblasti není v poměrně velké části ČR optimální. S tím, že v rámci obvodu jejich pracoviště je dostatečná nabídka programů, které lze dětem ukládat jako výchovné povinnosti, nesouhlasilo 62 % soudců, 67 % státních zástupců, 70 % kurátorů pro děti a mládež, a dokonce téměř tři čtvrtiny probačních úředníků. Experti pak v rámci odpovědí na otevřenou otázku upozorňovali na to, že buď nejsou dostupné žádné takové programy, či je nedostatečná jejich kapacita. Z hlediska konkrétního zaměření postrádali zejména programy zaměřené na experimentování, zneužívání či závislost na návykových (omamných a psychotropních) látkách, ale i dalších

forem závislosti, dále programy zaměřené na agresivní chování, programy spočívající v psychologické a psychiatrické intervenci či programy sociálního, či sociálně psychologického výcviku. Poměrně často zejména probační úředníci a kurátoři pro mládež zmiňovali absenci programů zaměřených na celou rodinu, např. rodinnou terapii či poradenství apod. Poměrně často byl též uváděn nedostatek vzdělávacích programů zaměřených na právní vědomí, resp. osvětu v oblasti znalostí o protiprávnosti různých druhů chování, a to někdy i konkrétně, např. na zneužívání sociálních sítí a internetu, na kyberšikanu a nevhodné sexuální chování na internetu a v oblastech sexuální výchovy. Zde je však třeba upozornit v případě skupinových programů (a programy tohoto typu jsou často skupinové) na problém rizika iatrogenního efektu takového programu, který může souviset s kumulací dětí s problémy, přičemž kontakty a navazování vztahů mezi nimi navzájem může naopak působit kriminogenně. Z tohoto hlediska lze označit za problematické i to, pokud by se zde setkávaly děti mladší 15 let společně s mladistvými. To souvisí s tím, pokud by se např. jako výchovná povinnost uložil akreditovaný probační program pro mladistvé, byť formálně takový program dětem mladším 15 let ukládat nelze. Na to jsme ostatně narazili, byť výjimečně i v rámci analýzy spisů. Nicméně takový problém může vznikat i u jiných skupinových programů. Naopak především programy zaměřené na individuální práci s dítětem či rodinnou nebo systemickou terapii, ale i programy sociálního výcviku, by mohly být pro tyto děti výrazným přínosem. V tomto směru by asi bylo vhodné možnost ukládat probační programy legislativně zakotvit. Zároveň by však muselo být ošetřeno, aby byla vytvořena pravidla pro eliminaci výše zmíněných negativních efektů. Jiná možnost by byla vytvořit akreditované programy zaměřené přímo pro děti mladší 15 let.

Trochu lepší je z pohledu expertů situace v oblasti dostupnosti programů v SVP. I zde ale většina respondentů z jednotlivých profesí, vyjma soudců, nesouhlasila s tím, že v rámci obvodu jejich pracoviště je tato nabídka dostatečná. Jako velmi problematickou pak respondenti všech profesí považovali situaci v oblasti zařízení, které se zaměřují na děti mladší 15 let závislé na návykových látkách. S tím, že jsou dostatečně dostupné, souhlasilo pouze 12 % soudců, 22 % státních zástupců, a dokonce pouze necelých 8 % probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež. Zajímavé je, že poměrně výrazná část, zejména státních zástupců a soudců, uvedla, že to nedokáže posoudit, což je poněkud překvapivé, s ohledem na to, že minimálně soudy by měly mít povědomost, jaké jsou v daném okrese možnosti takové opatření uložit. Zároveň je však třeba vzít v úvahu velmi nízký počet respondentů z řad soudců, případně i malý nápad v daném obvodu. Za kritickou pak při zvažování uložení konkrétního opatření naprostá většina respondentů všech oslovených profesí označila situaci v oblasti péče dětských psychiatrů. Zde s tím, že je *taková péče při ukládání opatření dostatečně dostupná v rámci obvodu jejich pracoviště*, souhlasilo pouze 10 % soudců, 4 % státních zástupců, 2 % kurátorů pro děti a mládež a souhlas nevyjádřil ani jeden probační úředník.

Z hlediska současného katalogu opatření vyplynulo z expertního šetření, že velká část respondentů nepocituje výraznější problém, resp. jejich výčet považují za dostatečný. Byť se objevil i návrh, že by bylo vhodné zakotvit možnost ukládání zabránění věci a dále i např. možnost ukládat některá opatření rodinného práva, konkrétně ústavní výchovu. V tomto kontextu je třeba zmínit, že z hlediska zahraničních kriminologických poznatků by bylo dobré, kdyby katalog opatření obsahoval i jakýsi mezistupeň mezi institucionální formou opatření, jako jsou např. ochranná výchova či internátní umístění v SVP, tam, kde

má dítě již velmi výrazné, opakované problémy s chováním, které však do značné míry souvisí s výchovným prostředím, ve kterém žije. Konkrétně se jedná o v zahraničí již prověřenou multidimenzionální pěstounskou péči. Na základě výše uvedených poznatků o dostupnosti psychologické, psychiatrické a adiktologické péče, by však zavedení takového institutu samo o sobě nestačilo, protože nemůže fungovat bez toho, aby zde tyto služby byly pro dítě dostupné. Přičemž zároveň by měla být vytvořena i kapacita příslušných pracovišť k zajištění intenzivní práce s původní rodinou, kam by se dítě mělo vracet. To ostatně platí i v případě ochranné výchovy.

Jedním z dlouhodobě zmiňovaných problémů řízení dle hlavy III ZSM jsou otázky spojené s výkonem sankcí uložených soudem pro mládež. Je poukazováno na to, že opatření nelze efektivně vynutit. S tím, že v případě, že dítě neplní řádně uložené opatření, má soud dostatečné možnosti reakce na tuto situaci, vyjádřila nesouhlas velmi výrazná většina probačních úředníků a soudců a většina státních zástupců a probačních úředníků. Problém opět souvisí s tím, že se nejedná o trestní řízení. Smyslem uloženého opatření by nemělo být dítě potrestat, resp. vynutit uložené opatření, ale primárně působit preventivně, aby se situace dítěte stabilizovala a dále se již nedopouštělo činů jinak trestných. Specifickým problémem je tak situace, kdy dítě maří výkon ochranné výchovy, případně ochranného léčení, typicky útoky ze zařízení, ve kterém ji vykonává, čímž se dopouští dalšího činu jinak trestného. I zde je však otázka, do jaké míry „kriminalizace“ těchto jednání přispívá k naplnění účelu ZSM. Zároveň je třeba poukázat na to, že v případě porušování podmínek výkonu opatření jde také ve velké míře o problém prostředí, ve kterém žije, a osob, které jsou odpovědné za jeho výchovu a dohled nad jeho výchovou. I současná právní úprava přitom nabízí možnosti, jak reagovat. Může se jednat např. o včasný podnět příslušnému soudu k zahájení řízení v péči o nezletilé, případně OSPOD. Ten pak může využít instrumentů sociálně-právní ochrany dětí, podnětu soudu ve věcech péče o nezletilé či využití návrhového oprávnění, např. ve smyslu § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních. Vyloučeno nemusí být i oznámení státnímu zastupitelství či policii na podezření ze spáchání trestného činu, např. ohrožení výchovy dítěte či maření výkonu úředního rozhodnutí či vykázaní ze strany osob odpovědných za výchovu. V rámci § 93a ZSM je nově upravena možnost soudu v těchto případech v průběhu výkonu změnit uložená opatření, případně je nahradit jiným. Nicméně nebude možné je tímto způsobem nahradit ochrannou výchovou ani ochranným léčením. Proto i nyní bude třeba se více v praxi zaměřit na to, aby byly využívány dostupné instituty rodinného práva a sociálně-právní ochrany dítěte ve smyslu působení na dítě a osoby odpovědné za jejich výchovu, aby dané opatření plnilo.

Ochranná výchova, jako jedno z nejintenzivnějších opatření, které by mělo být využíváno jen jako ultima ratio, je dlouhodobě ukládána ve velmi omezené míře. Určité zvýšení jejich počtů od roku 2018 do určité míry může souviset s nárůstem dětí v systému soudnictví ve věcech pro mládež. Ochranná léčení jsou aplikována zcela výjimečně.

V případě ochranné výchovy výsledky expertního šetření naznačují, že s výkonem tohoto opatření je spojena řada problémů. To se zřejmě promítá v její aplikaci soudy pro mládež již při zvažování, zda ji uložit. S výjimkou respondentů z řad soudců většina respondentů ostatních profesí nesouhlasí s tím, že její výkon je optimální. Zároveň se poměrně velká část respondentů všech profesí vyjádřila, že situaci nedokáže posoudit, což zřejmě obecně souvisí právě s nízkou aplikací tohoto opatření. Mezi často zmiňova-

nými důvody v rámci odpovědí na otevřené otázky byla uváděna nedostatečná kapacita či dostupnost zařízení, problém společného výkonu ústavní a ochranné výchovy v jednom zařízení, a také nedostatečné rozdíly v rozsahu práv a povinností těchto dětí, časté útoky dětí ze zařízení a nedostatečné možnosti jim zabránit, či na ně adekvátně reagovat, mnoho práv a málo povinností, či to, že na problémové chování dětí nejsou k dispozici adekvátní opatření. Kurátoři pro mládež zmiňovali také, že soudy dle nich nechtějí toto opatření ukládat, resp. ukládají ho až příliš pozdě. Objevily se však také zmínky i o tom, že nejde o efektivní opatření. Uváděna byla také nevhodná kumulace dětí s problémy v jednom zařízení, spíše ojediněle pak nevhodné nastavení péče, nejednotnost rozhodování soudů, nedostatek odborného personálu, či např. problém efektivity „kriminalizace“ úteků.

Výrazná většina respondentů z řad pracovníků v DDS a DÚ pak vnímá jako problém, např. jak rychle soudy rozhodují o návrhu na podmíněné umístění dítěte s ochrannou výchovou mimo zařízení, či na návrh na její zrušení. Shodně jako u respondentů z ostatních profesních skupin pak významná část z nich považuje za problém umístování dětí s ochrannou a ústavní výchovou do stejného zařízení. Naprostá většina pak pociťuje problém s nedostatkem opatření, kterými by bylo možné reagovat na problémové chování dětí, nedostatkem specializovaných zařízení či oddělení, např. pro děti se závislostmi na návykových látkách. Nespokojenost převažovala také s dostupností zařízení s technickým zabezpečením proti útěkům i dětských domovů se školou s maximální kapacitou do 16 dětí. Z hlediska problémů v konkrétních zařízeních pak většina respondentů z řad ředitelů těchto zařízení pociťuje problém s nedostupností adiktologické péče. Zajímavé je, že v kontrastu s poznatky z expertního šetření mezi soudci, státními zástupci, kurátory pro mládež a probačními úředníky, převažovali respondenti, kteří neměli výraznější problém s její dostupností. Na druhou stranu přibližně pětina z nich v tom problému vidí, přičemž jako výrazný 14 % z nich. Z toho je možné usoudit, že se situace výrazně liší podle toho, o jaké konkrétní zařízení se jedná. V úvahu je třeba brát i nízkou návratnost dotazníků.

Z výše uvedeného vyplývá, že systém výkonu ochranné výchovy by zasloužil výrazné změny, které by do budoucna zajistily oddělený výkon ochranné a ústavní výchovy. V rámci výkonu ochranné výchovy by bylo vhodné se zaměřit na to, aby jednotlivá zařízení byla dostatečně specializovaná. Dále je třeba zajistit dostatečný počet pracovníků příslušných profesí. Zařízení by zároveň měla být nízkokapacitní, a to nejen vzhledem k možnosti individuálnějšího přístupu, ale i potřebě co nejvíce eliminovat vedlejší negativní efekty spojené s koncentrací velkého počtu dětí s výraznými problémy v jednom zařízení. Velmi důležité je také zajistit kontinuální profesní podporu a vzdělávání zaměstnanců, kteří zde pracují tak, aby byla reflektována náročnost této práce.

Pomineme-li otázky, které souvisejí s tím, jaký by měl být rozsah procesních práv dětí v rámci prověřování činu jinak trestného v současném systému soudnictví ve věcech dětí mladších 15 let, je zřejmé, že ve stávajícím systému soudnictví ve věcech mládeže do účinnosti výše zmíněné novelizace ZSM přetrvávají některé problémy. Jedná se o výrazný net widening efekt, dlouhou dobu mezi spácháním činu jinak trestného a pravomocným rozhodnutím ve věci, nedostatečnou aplikaci restorativních postupů, o rezervy v oblasti zjišťování dostatečného rozsahu informací potřebných pro výběr adekvátního opatření a o reálnou dostupnost některých forem intervence. Nyní lze v tomto směru předpokládat určité zlepšení. Nicméně, jak bylo naznačeno výše, i nyní je třeba počítat s tím, že

řada těchto problémů nezmizí. Souvisejí totiž jak s kvazitrestní povahou tohoto řízení, tak i s problémy s dostupností vhodných forem intervence. Jako zásadní se jeví nutnost podpory rozvoje služeb, které primárně spadají do oblasti zdravotnictví a sociální politiky, včetně intenzivní sociální práce s celým prostředím, ve kterém dítě žije. S tím souvisí i užší spolupráce dotčených subjektů při výkonu opatření ukládaných v rámci ZSM a využívání institutů rodinného práva a sociálně-právní ochrany dětí. Jinak nelze očekávat výraznější zlepšení situace v této oblasti. Důraz by měl být kladen také na rozvoj spolupráce všech významných aktérů v této oblasti na místní úrovni, včetně zaměření na rozvoj programů primární a sekundární prevence.

Resumé

Publikace obsahuje analýzu poznatků získaných v rámci výzkumného projektu „Děti mladší patnácti let v systému soudnictví nad mládeží“, jehož primárním cílem bylo popsat a zhodnotit situaci v oblasti zacházení s dětmi mladšími patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže. Sledováno bylo zejména naplňování základních cílů a principů vymezených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (ZSM), zhodnocení aktuální situace dětí v oblasti zajištění jejich procesních práv a zacházení s nimi v průběhu řízení. Pozornost byla věnována také ukládání a výkonu opatření v kontextu kriminologických poznatků o efektivních formách intervence. Poznatky zjištěné v rámci sekundárního cíle výzkumu zaměřeného na analýzu registrované kriminality dětí mladších 15 let, se zvláštním zřetelem na násilnou kriminalitu a případné změny v její závažnosti, byly již publikovány v samostatné publikaci (Hulmáková et al., 2023). Soudnictvím ve věcech mládeže se v rámci této publikace rozumí nejen řízení před soudem pro mládež dle hlavy III. ZSM, včetně výkonu uložených opatření, ale i úsek trestního řízení, kde je prověřován čin jinak trestný a postup státního zastupitelství po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření dle hlavy III. ZSM.

Publikace obsahuje rozbor právní úpravy, judikatury a významných mezinárodních dokumentů, které se zaměřují jak na otázky zajištění práv trestně neodpovědných dětí, tak srovnání situace v přístupu k trestně neodpovědným dětem v rámci vybraných evropských právních úprav a také v kontextu významných zahraničních poznatků o efektivitě různých druhů intervence. V rámci právní úpravy ZSM jsou v jeho účelu a základních zásadách reflektovány principy, které se opírají o požadavky významných dokumentů zabývajících se mládeží v konfliktu se zákonem. Ty vycházejí z kriminologických poznatků o vhodných přístupech k řešení kriminality mládeže, jako jsou důraz na reintegraci, prevenci recidivy, principy prosazování restorativní justice, potřeby individuálního posouzení dítěte s ohledem na jeho specifika, prevenci stigmatizace atd. Dřívější poznatky z aplikační praxe však naznačují, že ne vždy se je dařilo naplňovat. Zároveň je třeba konstatovat, že soudnictví ve věcech trestně neodpovědných dětí, založené primárně na sociálně-opatrovníckém modelu, čelí z hlediska požadavků na zajištění procesních práv dětí, jak v rámci české odborné diskuze, tak i významných mezinárodních dokumentů a subjektů, např. Výboru pro práva dítěte či EVSP obdobné kritice jako i jiné právní úpravy, které jsou na něm založené. Výrazně se to promítá např. v otázkách zajištění právní pomoci či aplikace odklonů, ale i dalších práv či institutů. To se projevilo i v rozhodnutí EVSP ze dne 20. 10. 2020 ve věci č. 148/2017 – International Commission of Jurists (ICJ) proti České republice, na jehož základě došlo k výrazné novelizaci ZSM s účinností od 1. 7. 2024. Ta mimo jiné zavádí obligatorní právní zastoupení již v trestním řízení o činu jinak trestném a možnost státního zastupitelství za určitých podmínek nepodávat návrh na uložení opatření. S posilováním prvků justičního modelu v řízení, se kterým je zároveň spojena formalizace řízení ve věcech trestně neodpovědných dětí, úzce souvisí i otázka celkového nastavení zacházení s mládeží v konfliktu se zákonem. S tím souvisí i otázka dolní hranice trestní odpovědnosti. V evropském srovnání patříme k zemím s poměrně vysokou hranicí trestní odpovědnosti. Nicméně při bližším pohledu na zacházení s dítětem v rámci celého systému je postavení těchto dětí do značné míry srovnatelné s některými zeměmi, které mají hranici trestní odpovědnosti nižší. V ČR zároveň není stanovena dolní věková hranice pro řízení dle hlavy III. ZSM.

Výzkumné poznatky se také opírají především o analýzu statistických údajů, soudních spisů a o expertní šetření mezi soudci pro mládež, státními zástupci se specializací na řízení ve věcech dětí mladších 15 let, probačními úředníky se specializací na mládež a kurátory pro děti a mládež a pracovníky zařízení, kde je vykonávána ochranná výchova. Doplňujícím zdrojem informací byl pak výzkum veřejného mínění, realizovaný v roce 2021. Mezi významnější limity získaných poznatků je třeba uvést problémy ve změnách metodiky během námi sledovaného období v případě policejních statistik. U délek řízení platí, že statistické údaje policie jsou primárně shromažďovány za jiným účelem, a lze je tedy brát pouze jako orientační. V rámci expertního šetření nebyli také zapojeni příslušníci policejních orgánů. U zařízení pro výkon ochranné výchovy nebyly zahrnuty výchovné ústavy pro mládež. Poukázat je třeba také na nízkou návratnost dotazníků v případě soudců a pracovníků dětských domovů se školou a diagnostických ústavů, u nichž se zřejmě projevila i situace způsobená pandemií covidu-19. Ostatní poznatky vzhledem k tomu, že analýza spisů se týkala roku 2018 a expertní šetření roku 2022, by tímto vlivem dotčeny být ve výraznější míře neměly.

Při analýze statistických údajů bylo sledováno období let 2012 až 2022. Dle statistických údajů policie lze konstatovat, že v případě činů jinak trestných, kterých se dopustily děti mladší 15 let, po dlouhodobém trendu poklesu skutků spáchaných dětmi mladšími 15 let v předchozím období dochází v roce 2012 ke stabilizaci. Výraznější nárůst skutků lze zaznamenat v roce 2019 a pak v roce 2022. Obdobný vývoj lze sledovat dle statistických údajů státních zastupitelství u počtů dětí, jejichž činy jinak trestné byly vyřízeny v trestním řízení. Zde k nárůstu dochází od roku 2016, výraznějšímu od roku 2018. Nicméně z hlediska přepočtu na příslušný počet obyvatel v dané věkové kategorii se situace po celé sledované období příliš nemění. Působí zde také demografické vlivy. Z celkového počtu dětí, jejichž činy jinak trestné byly vyřízeny v trestním řízení, jsou nejvíce zastoupeny děti ve věku 13 a 14 let, tj. v posledních letech nejsilnější populační ročníky v této věkové kategorii. Od konce roku 2020 je však třeba brát v úvahu i výraznou dekriminalizaci v oblasti majetkových trestných činů. V rámci výše popsaných trendů se vymyká období let 2021 a 2022, spojené s výrazným poklesem jak činů jinak trestných, tak dětí, jejichž činy jinak trestné byly vyřízeny v trestním řízení, a to i v přepočtu na příslušný počet obyvatel, což lze vysvětlit pandemií covid-19. Z hlediska struktury kriminality stále platí, že se u této věkové kategorie jedná nejvíce o majetkovou kriminalitu. Nicméně v průběhu doby lze, pokud jde o majetkovou kriminalitu dle takticko statistické klasifikace policie, pozorovat pokles jejího podílu. Krádež zůstává stále nejčastějším deliktem, kterého se děti mladší 15 let dopouštějí, ale je patrný trend jejího poklesu, a naopak výrazný nárůst je u poškození cizí věci dle § 228 odst. 2 TZ (tzv. sprejerství). Tento pokles lze částečně přičíst výše zmíněné dekriminalizaci. Nárůst je možné zaznamenat také u podílu mravnostní kriminality, kde se nejčastěji dopouštějí pohlavního zneužití. Podíl těchto skutků zejména v posledních čtyřech letech převážně narůstal. Narůst je ale i v kategorii ostatní mravnostní trestné činy, což lze přičíst hlavně výrobě a jinému nakládání s dětskou pornografií. Velmi závažné formy kriminality, jako jsou např. vraždy, se vyskytují ojediněle. Také znásilnění nejsou příliš častá, byť v posledních letech bylo možné zaznamenat jejich nárůst (blíže Hulmáková et al., 2023). Zajímavý je nárůst podílu maření úředního rozhodnutí a vykázání od roku 2018 vzhledem k předchozím rokům. Obdobný trend jako u vývoje kriminality je i v případě počtů návrhů podaných státním zastupitelstvím před soud pro mládež.

Dle soudních statistik v rámci celého sledovaného období soudy pro mládež nejčastěji využívají možnost upuštění od uložení opatření, nebo napomenutí s výstrahou. Mezi častěji ukládaná opatření, byť s výrazným odstupem, patří výchovné povinnosti, dohled probačního úředníka a zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče. Naopak výchovná omezení jsou využívána velmi málo. Velmi nízké jsou i počty uložených ochranných výchov, i když od roku 2018 ve srovnání s velkou částí předchozího období dochází k jejich zvýšené aplikaci. Jejich podíl ve struktuře opatření se ale nemění. Ochranná léčení jsou ukládána zcela ojediněle. Soudy též příliš neukládají více opatření současně. Z hlediska délky řízení byla v letech 2016–2022 většina věcí v rámci prověřování v trestním řízení vyřízena do tří měsíců a poměrně často byla věc vyřízena v rozmezí tří až šesti měsíců. Podíl těchto věcí se pohyboval mezi 26 až 35 %. Nejkratší je po celé období vyřízení věci státním zastupitelstvím po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření. Více než 90 % případů končilo do jednoho měsíce. V případech řízení před soudem pro mládež pak, až na výjimky, byly věci vyřízeny do 4 měsíců. Nicméně podíl věcí vyřízených za 6 měsíců a déle se pohyboval mezi jednou pětinou a jednou čtvrtinou. V případě soudního řízení lze pak ve srovnání s počátkem sledovaného období pozorovat od roku 2015 prodloužení průměrné délky řízení. Zároveň je patrné, že na délku řízení měla negativní vliv pandemie covidu-19, resp. opatření s tím spojená. Nicméně situace se, s výjimkou řízení před soudem, nezlepšila ani v roce 2022. Ze statistických údajů PMS pak vyplývá, že zapojení probačních úředníků při kontrole výkonu uloženého opatření v druhé polovině sledovaného období je nižší, což patrně souvisí s poklesem ukládaných dohledů. Pokud jde o přípravu podkladů pro účely rozhodnutí, je zřejmé, že zapojení PMS rozhodně není pravidlem. Přitom od roku 2019 je patrný pokles této agendy, což nekoresponduje, pomineme-li covidové období, s počtem dětí, které se ocitají v systému soudnictví ve věcech mládeže. Situace se výrazněji nezměnila, byť došlo k určitému nárůstu, ani v roce 2022, kde v souvislosti s novelizací ZSM a zákona o Probační a mediační službě došlo k výslovnému vymezení působnosti PMS v této oblasti. Mediace jsou po celé období realizovány jen v zanedbatelné míře. V případech rodinných skupinových konferencí se pak jedná pouze o zcela výjimečné případy.

Provedená analýza se týkala spisů z 24 soudů. Výzkumný soubor tvořilo 256 dětí, u nichž bylo vedeno řízení dle hlavy III. ZSM a jejichž věc byla pravomocně skončena a statisticky vykázána v databázi CSLAV v roce 2018. V 80 % to byli chlapci a v 95 % děti s českou státní příslušností. Nejčastěji byly ve věku 13 a 14 let (59 %). Podíl dětí do 10 let byl necelých 10 %. U 46 % dětí nebyl zaznamenán ani jeden ze sledovaných psychických, psychiatrických problémů či problémů s chováním. Zkušenost s předchozím výchovným opatřením v rámci rodinného práva mělo 18 % dětí. Jen 13 % dětí již v minulosti bylo před soudem pro mládež. Činy spáchané dětmi z našeho souboru se výrazně nelišily od celkové struktury činů jinak trestných v ČR v roce 2018. Převažovala majetková kriminalita, nejčastěji krádeže (20 %), poškození cizí věci (19 %) a výtržnictví (11), s určitým odstupem loupeže (8 %) a pohlavní zneužití (6 %). Ani jeden z ostatních činů jinak trestných, které se vyskytly ve vzorku, nepřekročil 5 %. I v našem souboru se vyskytly činy jinak trestné výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií § 192 TZ (3 %), které se obvykle odehrávaly v online prostředí s využitím sociálních sítí. Zde, ale i u dalších činů jinak trestných, v kontextu stávající judikatury vznikaly pochybnosti o tom, zda došlo ke spáchání činu jinak trestného z hlediska naplnění subjektivní stránky trestného činu, či k pochybnostem z hlediska hodnocení naplnění potřebné míry společenské škodlivosti. Obdobný podíl pak

měla nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, kde se typicky jednalo o nabízení marihuany vrstevníkům. Případy velmi závažných forem násilné kriminality s těžšími následky byly výjimečné. Ve více než dvou třetinách byly děti projednávány pouze pro jeden skutek. V 56 % se jednalo o případy, kdy se dítě dopustilo činu v součinnosti s další osobou či osobami. Pokud byla způsobena majetková škoda, pohybovala se ve více než polovině případů v rozmezí od 5000 Kč do 24999 Kč. Z hlediska vyřízení věci soudem pro mládež bylo v naprosté většině případů upuštěno od uložení opatření či uloženo nějaké opatření. K zamítnutí návrhu došlo pouze v 10 případech. Nejčastěji pak soudy jako hlavní opatření aplikovaly upuštění od uložení opatření (43 %) a dále s určitým odstupem napomenutí s výstrahou (28 %). Ve srovnání se situací v rámci celé ČR soudy trochu častěji užívaly upuštění od uložení opatření, a naopak méně často napomenutí s výstrahou, obdobně, i když s menším rozdílem, dohled probačního úředníka a výchovné povinnosti. To může částečně souviset se strukturou činů jinak trestných v našem výzkumném souboru. Podíl na tom může mít např. také i dostupnost programů, které lze ukládat jako výchovné povinnosti v rámci konkrétních soudních obvodů či dostupnost programů v SVP. Soudy pro mládež s narůstajícím počtem problémů ukládaly více intenzivní opatření, jako jsou dohled probačního úředníka a ochrannou výchovu. Také, pokud bylo u dětí či dalších osob dříve uloženo nějaké výchovné opatření dle rodinného práva a pokud již bylo v minulosti před soudem pro mládež, soudy více ukládaly intenzivnější opatření. S ohledem na poměrně velmi nízké počty takových dětí však nebylo možné tento vztah blíže statisticky vyhodnotit. V případech krádeží či poškození cizí věci soudy často upouštěly od potrestání či ukládaly napomenutí s výstrahou, naopak u loupeží využívaly celou škálu opatření rovnoměrněji. V případech upuštění od uložení opatření se převážně jednalo o případy, kdy uložení opatření soud již nepovažoval za potřebné (92 % ze všech upuštění od uložení opatření). Mezi častěji využívaná opatření, byť s výrazným odstupem, patřily ještě zařazení do programu v SVP (9 %), dohled probačního úředníka (9 %) a výchovné povinnosti (7 %). Z nich se nejčastěji se jednalo o povinnost ve volném čase vykonat společensky prospěšnou činnost (resp. zejména jeden soud) a pak povinnosti zapojit se do různých typů terapeutických programů či programů sociálního výcviku. U těchto druhů opatření byly patrné rozdíly v jejich aplikaci jednotlivými soudy. Bylo možné také zaznamenat případ, kdy sice byla formálně uložena výchovná povinnost dle § 15 odst. 1 písm. c) ZSM bez vazby na § 93 ZSM, ale jejím obsahem bylo zařazení do programu v SVP. Určitý problém lze spatřovat i ve dvou případech, kdy soud uložil jako výchovnou povinnost dle § 93 odst. 1 písm. a) ZSM povinnost absolvovat konkrétně určený probační program. To přesto, že probační programy nelze dětem mladším 15 let ukládat. Ochranná výchova byla uložena pouze v 7 případech. Nejčastěji to bylo v případě násilné kriminality, zejména loupeží, či kombinace loupeží a krádeží. Většina z těchto dětí měla vícečetné psychické problémy, 4 z nich již byly opakovaně před soudem pro mládež. Ochranné léčení bylo uloženo pouze jednou v ambulantní formě. Soudy také příliš nevyužívaly možnosti kombinace dvou či více druhů opatření. Z hlediska podkladů, které měly soudy před rozhodnutím o uložení opatření k dispozici, v naprosté většině případů (80 %) měly k dispozici zprávu OSPOD, byť rozsah informací ve zprávách se někdy i velmi výrazně lišil. V 18 % případů měly informace ze dvou a více uvedených zdrojů (zpravidla OSPOD a školy) a ve 2 % měly pouze zprávu ze školy či školského zařízení. Zprávy PMS se vyskytovaly pouze zřídka. Předchozí pedagogicko-psychologické vyšetření, které by měl dle § 93 odst. 1 ZSM soud zpravidla mít k dispozici, bylo k dispozici pouze u 13 dětí, jednalo se jen o 9 soudů z našeho výběru. Jednalo se zejména o případy znásilnění.

Z hlediska výkonu uloženého opatření minimálně 2 roky od pravomocného rozhodnutí o jeho uložení stále probíhal výkon u 23 % uložených opatření. Problémy s výkonem uloženého opatření byly zaznamenány v 42 % případech dětí, které vykonávaly příslušné opatření.

V rámci výzkumného souboru bylo též 24 dětí do 10 let. U jedné třetiny z nich nebyly zaznamenány v době spáchání činu žádné psychické, psychiatrické problémy ani poruchy chování. Tyto děti také neměly žádné závažné problémy s učením ani s chováním ve škole. Pouze v jednom případě se jednalo o dítě, které bylo již v minulosti před soudem pro mládež. V polovině případů se jednalo o majetkovou kriminalitu, typicky právě bagatelní krádeže či poškození cizí věci. Soudy v 63 % upustily od uložení opatření a v 7 případech uložily dítěti napomenutí s výstrahou. Pouze ve dvou případech bylo uloženo intenzivnější opatření, konkrétně program v SVP a dohled probačního úředníka. Pouze u 2 dětí měl soud před rozhodnutím k dispozici výsledky předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření dle § 93 odst. 1 ZSM.

Při sledování průběhu řízení v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení jsme u řady otázek byli někdy limitováni absencí vyšetřovacího spisu v rámci soudního spisu, proto zde u většiny otázek tvořil soubor jen 230 dětí. Advokát byl přítomen výslechu dítěte v trestním řízení jen ve 3 případech. Je tedy zřejmé, že toto právo není v rámci aplikační praxe prakticky vůbec realizováno. Přispívat k tomu může i skutečnost, že v přibližně 13 % případů sice byl zákonný zástupce vyrozuměn v den úkonu, ale ze spisu nebylo možné zjistit, zda před či až po úkonu. V 75 % případů byl sice vyrozuměn před úkonem, nicméně někdy se jednalo jen o několik minut před jeho konáním, v 10 % případů pak ze spisu nebylo možné zjistit, zda vůbec byl vyrozuměn. Zákonný zástupce byl přítomen takovému výslechu (podání vysvětlení) pouze v 30 % případů. Policejní orgány v naprosté většině případů zajistily v souladu s pokynem policejního prezidenta přítomnost pracovníka OSPOD nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou dětí. Nicméně v 15 % případů taková osoba přítomna výslechu (vysvětlení) dítěte nebyla. V těchto případech pak byl zpravidla přítomen zákonný zástupce. V případě 8 dětí dokonce nebylo možné ze spisu dohledat, že by u tohoto úkonu byla kromě policejního orgánu přítomna jiná osoba. Týkalo se to čtyř soudních obvodů. Z hlediska podmínek, za kterých výslech probíhal, je možné uvést, že téměř v 91 % netrval déle než 1,5 hodiny. Ve více než ve dvou třetinách případů to bylo během dopoledne. Pouze ve dvou případech k takovému úkonu došlo v rozporu s podmínkami pokynu policejního prezidia v nočních hodinách. K předvedení dětí docházelo spíše ojediněle. Také zajištění dítěte dle zákona o policii bylo spíše výjimečné. Velmi výrazná většina dětí (86 %) se v rámci prověřování plně či částečně k činu doznala. V řízení před soudem pro mládež, kde je právní zastoupení obligatorní, byl opatrovník přítomen jednání vždy, až na jednu výjimku, kdy tam nebyl po celou dobu jednání. V naprosté většině případů bylo dítě přítomno jednání před soudem, pouze necelé 4 % se jednání neúčastnily. Výslech dítěte byl v zásadě pravidlem, neproběhl pouze u necelých 5 % dětí. Z hlediska zajištění participačních práv dítěte vyjádřit se k věci nebylo možné jen v 11 případech dohledat, že byl zjištěn názor dítěte. Také v řízení před soudem pro mládež se naprostá většina dětí plně či částečně doznávala. Nezákonný nátlak na dítě v rámci prověřování v trestním řízení, který by byl zmíněn dítětem, či jinými účastníky řízení, byl zaznamenán pouze ve 3 případech. Řádné opravné prostředky byly využity pouze ve 3 % případů, mimořádný opravný prostředek nebyl podán žádný. V naprosté většině případů

také byla dodržena pravidla přítomnosti osob při jednání soudu zajišťující ochranu dítěte před stigmatizací. Problémy byly shledány u 7 dětí z našeho souboru. Jednalo se zejména o praxi jednoho soudu. Ten na základě samostatně podaných návrhů na uložení opatření státním zastupitelstvím u dětí, které se společně dopustily činu jinak trestného, věci spojil. Poté je projednával společně. Pouze zcela výjimečně soudy pro mládež přiznávaly státu náklady na opatrovníka vůči dítěti či dalším osobám ve smyslu § 95 odst. 3 ZSM.

Zkoumána byla též doba, která uplynula od spáchání činu jinak trestného do nabytí právní moci konečného rozhodnutí. Ta se ve více než polovině případů pohybovala v rozmezí nad šest měsíců do jednoho roku. V pětině případů od jednoho roku do 18 měsíců. Delší doby již nebyly příliš časté (7 %). Doba od zahájení úkonů trestního řízení do nabytí právní moci konečného rozhodnutí soudu činila průměrně 9 měsíců, přičemž nejčastěji byla v rozmezí nad 6 měsíců do jednoho roku. Vyřízení věci státním zastupitelstvím po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu v 70 % případů nepřekročilo jeden měsíc. Řízení před soudem od podání návrhu na uložení opatření do vyhlášení rozhodnutí o uložení opatření trvalo v průměru 3 měsíce, nejčastěji k tomu došlo ve lhůtě nad jeden měsíc do 3 měsíců. Průměrná doba od podání návrhu na uložení opatření do právní moci rozhodnutí ve věci pak v průměru trvala necelých 5 měsíců. Nejčastěji došlo k vyřízení věci ve lhůtě nad 3 měsíce do 6 měsíců.

K zapojení PMS do rozhodnutí o uložení opatření došlo v přibližně pětině případů dětí, a to u 14 soudů. Do uložení opatření byla zapojena PMS nejčastěji až v rámci jednání před soudem pro mládež, a to u 14 % případů dětí. Nejčastěji, v 18 % případů, byla zapojena v rámci výkonu rozhodnutí. Účast probačních úředníků v řízení před soudem pro mládež byla zcela ojedinělá, jednalo se pouze o 9 případů, a to u 6 soudů z našeho výběru. K realizaci mediace či rodinné skupinové konference došlo pouze ve 3 případech u třech soudů.

Řadě otázek byla věnována pozornost i v expertním šetření. Pokud jde o princip projednání věci bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě, dvě třetiny soudců a více než polovina státních zástupců nespatořovala v dodržování výše zmíněného principu problém, a to na rozdíl od 59 % probačních úředníků a dvou třetin kurátorů. V rámci odpovědí na otevřené otázky respondenti nejčastěji zmiňovali průtahy v rámci prověřování v trestním řízení. Nicméně, vyjma soudců, ostatní profese uváděly i průtahy v rámci řízení před soudem. Z hlediska důvodů, které prodlužují řízení, byly zmíněny zejména problémy se zajištěním účasti dětí či zákonných zástupců, ale zmíněny byly i obtíže s vypracováním znaleckých posudků. S tím souvisí zjištění, že naprostá většina soudců a všichni státní zástupci pocítují v rámci svého obvodu nedostatek soudních znalců dětských psychiatrů. V případě soudních znalců psychologů s jejich dostatkem souhlasilo jen 9 % soudců a spíše souhlasila 2 % státních zástupců.

Z hlediska otázky obligatornosti návrhu státního zastupitelství podat návrh na uložení opatření naprostá většina soudců (97 %) a státních zástupců (téměř 90 %) a dvě třetiny probačních úředníků vyjádřily názor, že to za určitých podmínek považují za nadbytečné. Přibližně 24 % probačních úředníků zároveň uvedlo, že to nedokáže posoudit. Výrazněji se od ostatních profesních skupin odlišili kurátoři pro děti a mládež. Většina (54 %) z nich se vyslovila pro zachování této povinnosti. Z hlediska soudců a státních zástupců, kteří posuzovali i konkrétní podmínky, kdy by to bylo vhodné, nejvíce souhlasili v případech, kdy

vzhledem k povaze a závažnosti činu, dosavadnímu způsobu života dítěte a jeho chování po činu je dosavadní projednání věci již dostačující, resp. dítě již projevilo účinnou lítost, napravilo či se pokusilo napravit újmu způsobenou činem jinak trestným a s ohledem na povahu a závažnost činu a poměry dítěte není potřeba další výchovné intervence. Naopak nejméně s tím souhlasili v situaci, kdy dítě již bylo za čin postiženo (např. zákonným zástupcem, jinou osobou odpovědnou za jeho výchovu, školou apod.) a lze to považovat za dostačující. Ne zcela zanedbatelná část soudců a státních zástupců v této otázce neměla na věc jednoznačný názor (v rozmezí 15 až 16 %). V odpovědích na otevřenou otázku respondenti, zejména pak probační úředníci a kurátoři pro děti a mládež, uváděli také takové okolnosti, které odpovídají odklonům. Zmiňovali často i případy, že věc již byla dostatečně vyřešena jinak či velmi nízký věk dítěte. Zároveň zde někteří respondenti poukazovali na možnost bagatelní věci „odklonit“, resp. v takových případech nepodávat návrh již nyní, což je v souladu i se stávající judikaturou. Státní zástupci také zmínili situaci, kdy dítě je již aktuálně stíháno jako mladistvý, případně mu již byla uložena sankce jako mladistvému. V oblasti prosazování principů restorativní justice i názory expertů potvrzují, že praxe není zcela optimální. Jednotlivé profese se zde lišily při posouzení jejich aplikace v jednotlivých fázích řízení. S tím, že ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy ve fázi před podáním návrhu na uložení opatření, nesouhlasilo 65 % probačních úředníků a 70 % kurátorů pro mládež. U soudců a státních zástupců byl poměr těch, co s tím souhlasili a nesouhlasili, vyrovnaný. Obdobně tomu bylo u probačních úředníků u otázky na to, zda jsou dostatečně aplikovány ve vhodných případech v řízení před soudem pro mládež. Naopak většina respondentů ostatních profesí (65–68 %) s tím nesouhlasila. Zároveň více než polovina probačních úředníků uvedla, že nemá zkušenost v případě dětí mladších 15 let s prováděním mediačních činností. Mezi konkrétními důvody, které tomu brání, uváděli soudci, státní zástupci a kurátoři pro děti a mládež nejčastěji kapacitu PMS. Především kurátoři pro děti a mládež pak uvedli, že takové postupy PMS, resp. ani nikdo další, nenabízí. Méně často pak od nich zaznělo např., že tomu brání či bránil přístup státního zastupitelství, obecné systémové překážky, nezáměr poškozených, nevhodné případy pro tyto postupy, či problém ve vzdělávání soudců, že věc je vyřešena jinak, či vytíženost OČTR. Naopak probační úředníci nejčastěji uváděli nezáměr rodiny dítěte, případně dalších potenciálních účastníků těchto postupů, a také problémy ze strany dalších subjektů řízení, jako je absence pověření, že nejsou vyrozumíváni policejním orgánem o vhodných věcech, méně často např. to, že to není obvyklá praxe, nedostatek času v rámci řízení, nedostatek vhodných případů, nedostatek financí či specialistů na rodinné skupinové konference. Někteří probační úředníci také uvedli konkrétní rozdíly v realizaci těchto postupů u dětí mladších 15 let ve srovnání s mladistvými. Poukazovali především na věk a s tím spojenou nižší zralost dítěte, snížené komunikační dovednosti či udržení pozornosti, což klade zvýšené nároky na přípravu i způsob jejich realizace, zdůrazňovali větší roli zákonných zástupců v těchto případech.

V tomto směru je důležitá i spolupráce jednotlivých subjektů v rámci systému soudnictví mládeže, která je též jako jeden z významných principů akcentována v ZSM. Zde je třeba uvést, že soudci pro mládež hodnotí spolupráci se subjekty, které se podílejí na výkonu soudnictví ve věcech mládeže, až na naprosté výjimky, jako velmi či spíše dobrou. Nejvíce byli spokojeni se spoluprací s OSPOD, PMS a SZ. Obdobně tomu bylo i u státních zástupců. Ti byli nejvíce spokojeni se soudy pro mládež. Probační úředníci také hodnotí spolupráci s posuzovanými subjekty převážně pozitivně. Nicméně již častěji poukazují

na určité nedostatky ve spolupráci s policejními orgány či se státním zastupitelstvím. V případech spolupráce s opatrovníky dokonce mírně převážilo negativní hodnocení. Také kurátoři pro děti a mládež jsou se vzájemnou spoluprací převážně spokojeni. Výrazná většina soudců a státních zástupců také hodnotila pozitivně kvalitu zpráv OSPOD, týkající se poměrů dítěte. Z hlediska konkrétních informací, které postrádají, pak někteří respondenti zmiňovali zejména informace o zákonných zástupcích, méně často již např. konkrétní návrhy, informace o opatrovnických řízeních či absenci informací ze školy. Necelá třetina kurátorů pro děti a mládež uvedla, že nejsou včas vyrozumíváni o konání výslechu (vysvětlení) dítěte v rámci prověřování v trestním řízení. Většina z nich pak byla skeptická v tom, do jaké míry lze informace získané pro účely zpráv ověřit z hlediska jejich pravdivosti. Dostupnou a podrobnou metodiku ke zpracování zpráv by ocenila více než polovina respondentů (54 %).

Zkušenost se zprávami PMS mělo 60 % soudců, a 41 % státních zástupců. Naprostá většina z nich pak hodnotila zprávy PMS dle všech hodnocených hledisek velice kladně. Probační úředníci ve výrazné většině případů nepocítovali problém s nedostatkem času na provedení vyžádaných činností, ve spolupráci se zákonnými zástupci či v možnostech opatrování informací a ověřování jejich pravdivosti. Více než polovina probačních úředníků a dvě třetiny kurátorů pro děti a mládež nesouhlasily s tím, že by v jejich činnosti docházelo navzájem k překryvu. Ti, co překryv uvedli v rámci odpovědí na otevřenou otázku, zmiňovali zejména oblast zjišťování sociálních a rodinných poměrů dítěte či komunikaci se školou. Z hlediska posouzení spolupráce jednotlivých subjektů s PMS je možné uvést, že nízké zapojení PMS před podáním návrhu na uložení opatření soudem pro mládež lze dovodit z toho, že přibližně dle tří čtvrtin soudců, státních zástupců i kurátorů pro děti a mládež není PMS zapojena u žádného z případů nebo je zapojena jen u menší části případů. Přitom výrazná většina probačních úředníků také uvedla (83 %), že počet pověření se od roku 2022 výrazněji nezměnil, jen podle 13 % z nich vzrostl, a to nejčastěji v případě zpracování zpráv před rozhodnutím. Dvě třetiny probačních úředníků zároveň uvedly, že se nikdy neúčastní jednání před soudem pro mládež či jen výjimečně. Jako důvody uváděli např. časové a kapacitní důvody či skutečnost, že účast není nutná. Jiní naopak poukazovali na význam jejich účasti např. tam, kde navrhují konkrétní opatření či v případech, kdy je již navázán kontakt s dítětem, případě se již s rodinou pracuje dlouhodobě. Z hlediska zapojení pracovišť, kde respondenti působili, do platforem, jako jsou např. Týmy pro mládež, poměrně velká část respondentů uvedla, že jejich pracoviště do nich zapojeno je či dříve bylo. Nicméně v době šetření byla zapojena pouze necelá třetina soudů pro mládež a čtvrtina státních zastupitelství, 42 % pracovišť OSPOD a 62 % středisek PMS, kde respondenti působili. Výhody zapojení v těchto platformách spatřovali zejména ve vzájemné spolupráci, předávání a výměně informací, ale i v hledání řešení problémů v oblasti kriminality a prevence v této oblasti na místní úrovni. Objevila se i kritika ukončení činnosti platforem v jejich obvodech.

Pokud jde o diskuzi související se zajištěním procesních práv dítěte s tím, že by děti mladší 15 let měly mít zajištěna v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení stejná procesní práva jako stíhaní mladiství, souhlasilo téměř 64 % soudců, 56 % státních zástupců, 90 % probačních úředníků a 80 % kurátorů pro děti a mládež. Nicméně názory jednotlivých profesí se již výrazně lišily v otázce na povinné právní zastoupení při prověřování činu jinak trestného. S tím souhlasila výrazná většina probačních úředníků (69 %)

a kurátorů pro mládež (71 %) a naopak nesouhlasila většina státních zástupců (65 %) a soudců (59 %). Obdobně to platilo v případě názorů, zda by dítě mělo mít obligatorně právního zástupce při prověřování v trestním řízení při úkonech, kterých se osobně účastní. Délka praxe zde u jednotlivých profesí neměla vliv. Za zmínku též stojí, že dle výrazné většiny názorů především probačních úředníků a kurátorů pro mládež je zapojení opatrovníků (advokátů) v řízení před soudem spíše formální. U soudců a státních zástupců byl poměr souhlasných a nesouhlasných názorů spíše vyrovnaný. Všechny profesní skupiny, kromě státních zástupců, kde byl poměr vyrovnaný, souhlasily s tím, že opatrovníci (advokáti) často v řízení před soudem zaměňují své postavení s postavením obhájce. Zde také poměrně velká část probačních úředníků uvedla, že to nedokáže posoudit. Respondenti byli také dotazováni, zda se setkali s tím, že byl účastníky řízení zmíněn nezákonný nátlak na dítě v rámci prověřování v trestním řízení. Téměř všichni dotazovaní napříč profesními skupinami uvedli, že se s tím buď vůbec nesetkali, či jen zcela výjimečně. Na druhou stranu, ale někdy (byť výjimečně) se s tím setkalo 41 % soudců, 33 % státních zástupců a 29 % kurátorů pro děti a mládež. Zároveň 19 % kurátorů pro děti a mládež uvedlo, že již museli zasáhnout kvůli nezákonnému nátlaku na dítě v průběhu výslechu v trestním řízení při prověřování činu jinak trestného.

Z hlediska ukládání opatření u výrazné většiny respondentů všech profesí převážil souhlas s tím, že stávající katalog opatření v ZSM je dostatečný, což uvedlo 82 % soudců, 62 % státních zástupců, 65 % probačních úředníků a dokonce 94 % kurátorů pro děti a mládež. Přesto se v rámci odpovědí na volné otázky objevily i návrhy na doplnění tohoto výčtu, např. o možnost ukládání ústavní výchovy, zabránění věci. Naopak výrazná většina respondentů všech profesí (62 % soudců, 67 % státních zástupců, 70 % kurátorů pro děti a mládež, a dokonce téměř tři čtvrtiny probačních úředníků) nesouhlasila s tím, že v rámci jejich obvodu existuje dostatečná nabídka programů, které lze dětem ukládat jako výchovné povinnosti. Nejvíce postrádali programy zaměřené na experimentování, zneužívání či závislost na omamných a psychotropních látkách, ale i dalších forem závislostí, na problémy s agresivním chováním, psychologické a psychiatrické formy intervence, a poměrně často, zejména u kurátorů a probačních úředníků, ty, které by byly zaměřeny na celou rodinu, např. rodinné terapie, poradenství. Poměrně často u všech profesních skupin byl zmiňován nedostatek vzdělávacích programů zaměřených na právní vědomí, či konkrétně na zneužívání sociálních sítí a internetu, na kyberšikanu a nevhodné sexuální chování na internetu, na oblast sexuální výchovy, méně často na šikanu či finanční gramotnost. Probační úředníci a občas též kurátoři pro děti a mládež zmiňovali absenci programů zaměřených na získání náhledu na spáchaný čin. Spíše výjimečně pak zazněly zmínky o nedostatku subjektů, u kterých by děti realizovaly společensky prospěšnou činnost. Někteří respondenti upozorňovali na to, že v rámci jejich obvodu nejsou k dispozici žádné programy, resp. je problematická jejich dostupnost, i s ohledem na nutnost dojíždění dětí. Trochu větší spokojenost panovala s dostupností programů ve středisku výchovné péče. Nicméně s výjimkou soudů, kde mírná většina s jejich dostupností souhlasila, u ostatních profesí tomu již bylo naopak. Nesouhlasilo s tím 53 % státních zástupců, 63 % probačních úředníků a 67 % kurátorů. Velká nespokojenost byla patrná v oblasti nabídky zařízení, které se zaměřují na děti mladší 15 let závislé na návykových látkách. S jejich dostupností souhlasilo pouze 12 % soudců, 22 % státních zástupců, a dokonce pouze necelých 8 % probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež. Nejhůře hodnotili oblasti dostupnosti péče dětských psychiatrů v případě, kdy soud zvažuje tuto formu

intervence. S tím, že je dostupná, souhlasilo pouze 10 % soudců, 4 % státních zástupců, 2 % kurátorů pro děti a mládež a ani jeden probační úředník. Zároveň velmi výrazná část u všech sledovaných profesí zde vyjádřila zásadní nesouhlas. Zajímavé bylo též zjištění, že poměrně velká část soudců a státních zástupců uvedla, že to nedokáže posoudit, což je poněkud překvapivé u profesí, které opatření pro děti navrhují či je ukládají. S tím, zda je dítěti ukládáno adekvátní opatření, souvisí i to, do jaké míry má soud aktuální a úplné podklady o potřebách a situaci dítěte. Z hlediska toho, zda má soud před rozhodnutím o uložení opatření k dispozici výsledky pedagogicko-psychologického vyšetření ve smyslu § 93 odst. 1 ZSM, více než polovina soudců a státních zástupců uvedla, že zcela výjimečně, v případě kurátorů to bylo 44 %. Přitom 12 % soudců a státních zástupců a dokonce 38 % kurátorů pro mládež dokonce uvedlo, že je soud nemá k dispozici nikdy. Frekventovaným důvodem pro většinu soudců, proč takový podklad k dispozici nemá, bylo, že soud již má o dítěti dostatek informací z jiných zdrojů. V případě důvodů, že není dostatek odborníků pro jejich vypracování či, že by to vedlo k průtahům v řízení, byl poměr soudců, pro které je to častým či velmi častým důvodem, a těch, pro které to tak není, poměrně vyrovnaný. Skutečnost, že by takové vyšetření mohlo dítě nepřiměřeně zatížit, hraje u soudců méně významnou roli. Nutno zde opět upozornit na velmi nízký počet respondentů.

Z hlediska výkonu uložených opatření naprostá většina probačních úředníků (92 %) a výrazná většina soudců (76 %) nesouhlasila s tím, že když dítě neplní řádně uložené opatření, má soud dostatečné možnosti reakce na tuto situaci. Nesouhlas, byť ne tak výrazný, vyjádřilo také 64 % státních zástupců a 62 % kurátorů pro mládež. Zároveň poměrně velká část státních zástupců a kurátorů uvedla, že to nedokáže posoudit. Probační úředníci ve výrazné většině také souhlasili s tím, že soud v případě, že je při výkonu dohledu naplněn účel tohoto opatření, zohledňuje podnět probačního úředníka na jeho zrušení (88 %). Méně probačních úředníků (57 %) již souhlasilo s tím, že pokud dítě neplní podmínky uloženého opatření, ať již dohledu nebo výchovných omezení či povinností, soud adekvátně reaguje na podnět ze strany PMS.

S tím, že současný výkon ochranné výchovy je optimální, souhlasilo 60 % soudců. U ostatních profesí již převažoval nesouhlas, výraznější pak u probačních úředníků (70 %) a kurátorů pro děti a mládež (66 %). Zde je třeba vzít v úvahu, že velmi výrazná část soudců, státních zástupců a probačních úředníků a nezanedbatelná část kurátorů uvedla, že to nedokáže posoudit. Jako problémy při ukládání a výkonu ochranné výchovy uváděli často nedostatečnou kapacitu či dostupnost zařízení, problém společného výkonu ústavní a ochranné výchovy v jednom zařízení, časté útěky dětí ze zařízení a nedostatečné možnosti jim zabránit, či na ně adekvátně reagovat, mnoho práv a málo povinností dětí či skutečnost, že na problémové chování dětí nejsou k dispozici adekvátní opatření. Kurátoři pro mládež zmiňovali také, že soudy nechtějí toto opatření ukládat, resp. ukládají ho až příliš pozdě. Někteří respondenti poukazovali i na to, že nejde o efektivní opatření, že chování dítěte se ještě zhorší, na kumulaci dětí s problémy v jednom zařízení, spíše ojediněle pak na nevhodné nastavení péče, na nejednotnost rozhodování soudů, na nedostatek odborného personálu, či např. na problém „kriminalizace“ útěků.

Výrazná většina respondentů z řad pracovníků v DDŠ a DÚ pak vnímá jako problém, jak soudy reagují na podmíněné umístění dítěte s ochrannou výchovou mimo zařízení (být zde poměrně velká část uvedla, že to nedokáže posoudit), či na návrh na její zrušení.

Shodně jako u respondentů z ostatních profesních skupin pak velmi výrazná část z nich (72 %) považuje za problém umístování dětí s ochrannou a ústavní výchovou do stejného zařízení, absenci opatření, kterými by bylo možné reagovat na problémové chování dětí (87 %), nedostatek specializovaných zařízení či oddělení (97 %), zařízení s technickým zabezpečením proti útěkům (89 %) i dětských domovů se školou s maximální kapacitou do 16 dětí (90 %). V posledních dvou případech však poměrně velká část respondentů uvedla, že to nedokáže posoudit. Z hlediska problémů v konkrétních zařízeních pak většina respondentů z řad ředitelů (57 %) těchto zařízení pociťuje problém s nedostupností adiktologické péče. V případě psychiatrické péče sice většina (79 %) nepociťuje výraznější problém s její dostupností, nicméně přibližně pětina to vidí opačně, přičemž jako výrazný problém to vidí 14 % ředitelů. Naopak velmi pozitivně hodnotili spolupráci s policií, OSPOD, dostupnost zdravotní a kontinuální psychologické péče. Respondenty byly zmiňovány i další problémy, které práci v zařízeních komplikují, např. nespokojenost s činností různých subjektů, se kterými spolupracují, či které je kontrolují, jako jsou veřejný ochránce práv, školní inspekce, ojedinelé pak např. pomalé rozhodování, problém s vnitřním řádem, v kapacitě odborných pracovníků v zařízeních či testování dětí na omamné a psychotropní látky.

Pozornost byla v rámci expertního šetření věnována i otázce vlivu pandemie covid-19. Ptali jsme se, zda se v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let (kromě omezení fyzických kontaktů) objevily specifické problémy spojené s pandemií covid-19 na řízení ve věcech dětí mladších 15 let, a pracovníků DDŠ a DÚ na situaci v zařízeních pro výkon ochranné výchovy. Respondenti z řad soudců, státních zástupců, probačních úředníků a kurátorů pro děti a mládež uváděli např. dopad na délku řízení, problémy v souvislosti se školní výukou, nárůst psychických problémů v souvislosti s pandemií covid-19, příklon dětí mladších 15 let k aktivitám v kyberprostoru či zvýšený výskyt činů jinak trestných v sexuální oblasti. Pracovníci DDŠ a DÚ zároveň uváděli náročné podmínky související s omezením volného pohybu a běžných aktivit dětí, dodržování přísných hygienických nařízení, pozdní očkování zaměstnanců. Kritika zazněla i k fungování celého systému, respektive k reakci odpovědných institucí. Někteří poukazovali na častější útky dětí ze zařízení či omezení zdravotní péče. Spíše ojedinelé se pak objevily poznámky např. o špatné spolupráci s OSPOD, práci s traumatem dětí v případech, kdy došlo k úmrtí blízké osoby, o problémech s dětmi propuštěnými na karanténní pobyt do rodiny.

Experti byli též dotazováni na názor v oblasti dolní hranice trestní odpovědnosti. Zde se velmi výrazná většina soudců (83 %), státních zástupců (70 %) i probačních úředníků (71 %) vyslovila pro zachování stávající hranice trestní odpovědnosti. Také kurátoři byli většinou pro její zachování, nicméně pro snížení se vyslovilo téměř 38 % z nich. Jedinou profesní skupinou, která se naopak ve výrazné většině vyslovila pro její snížení, byli pracovníci DDŠ, a to v 67 %. Zároveň je však třeba zdůraznit, že ti, co byli pro snížení hranice trestní odpovědnosti, byli v převážné míře pro její snížení na 14 let. Mezi konkrétními důvody pro snížení se objevoval zejména poukaz na to, že dnešní děti jsou vyspělejší ve smyslu rozpoznání protiprávnosti činu či to, že absence trestněprávní reakce v nich vyvolává pocit beztrestnosti. Poukazovali též na to, že aktuální opatření nejsou dostačující nebo na negativní trendy v oblasti kriminality dětí, méně často pak např. na nefunkční neefektivní stávající systém zacházení s těmito dětmi. Objevily se i názory, že by to vedlo ke zlepšení jejich stávající situace např. z hlediska možnosti odklonů.

Otázkami týkajícími se obecného povědomí veřejnosti o aktuálním systému zacházení s trestně neodpovědnými dětmi a názory na dolní hranici trestní odpovědnosti jsme se zabývali i v rámci výzkumu veřejného mínění. Podíl respondentů, kteří byli pro zachování či její zvýšení, s těmi, co byli pro snížení, byl poměrně vyrovnaný. Zároveň bylo možné zaznamenat, že došlo ve srovnání se situací na konci minulého století a počátku 21. století k poklesu podílu respondentů, kteří ji chtějí snížit. Výsledky také naznačují, že zde na snížení punitivity mimo jiné může mít určitý vliv povědomí o tom, že v ČR v těchto případech dochází k reakci na chování dítěte v rámci soudnictví ve věcech mládeže. Respondenti, kteří věděli, že v takovém případě hrozí dítěti určitý postih, měli menší potřebu snižovat tuto hranici. Zároveň se ukázalo, že se v rámci veřejnosti, ve srovnání s poznatky z výzkumu IKSP v roce 2009, mírně zvýšilo povědomí o existenci ZSM. Naopak povědomí o tom, jaká je aktuální hranice trestní odpovědnosti, zůstalo stejné.

Lze tedy shrnout, že jedním z výrazných problémů systému soudnictví ve věcech mládeže je kvazitrestní povaha tohoto řízení. To naráží na principy vyplývající z významných mezinárodních dokumentů a požadavků významných institucí zabývajících se ochranou dětí, či obecně ochranou lidských práv. Zároveň je zřejmé, že ve stávajícím systému soudnictví ve věcech mládeže přetrvávají některé výrazné problémy, které komplikují naplňování účelu ZSM i dalších zásad v něm obsažených a jsou problematické i z hlediska kriminologických poznatků o zacházení s mládeží v konfliktu se zákonem. Jedná se např. o net widening efekt, dlouhou dobu mezi spácháním činu jinak trestného a pravomocným rozhodnutím ve věci, nedostatečnou aplikaci restorativních postupů, rezervy v oblasti zjišťování dostatečného rozsahu informací potřebných pro výběr adekvátního opatření a velmi výrazně také o reálnou dostupnost některých forem intervence.

Určité zlepšení v tomto směru přináší novelizace ZSM s účinností od 1. 7. 2024. Nicméně, stále je třeba počítat s tím, že řada těchto problémů nezmizí. Souvisejí totiž jak s kvazitrestní povahou tohoto řízení, tak s problémy s dostupností dostatečných podkladů o dítěti v době rozhodování, a především s dostupností vhodných forem intervence. Namísto je proto otevřít diskuzi o tom, zda zcela nevyločit z působnosti ZSM děti, které v době spáchání činu jinak trestného nedovršily 10 let věku. Jako zásadní se jeví zároveň nutnost podpory rozvoje služeb, které primárně spadají do oblasti zdravotnictví, zejména psychiatrické, psychologické a adiktologické péče, a také sociální politiky, včetně zaměření na intenzivní sociální práci s celým prostředím, ve kterém dítě žije. S tím souvisí i užší spolupráce dotčených subjektů při výkonu opatření ukládaných v rámci ZSM a využívání institutů rodinného práva a sociálně-právní ochrany dětí. Jinak nelze očekávat výraznější zlepšení situace v této oblasti. Důraz by měl být kladen také na rozvoj spolupráce všech významných aktérů v této oblasti na místní úrovni, včetně dlouhodobého udržení osvědčených postupů a institutů, jako jsou např. Týmy pro mládež. S tím souvisí i zaměření na rozvoj programů primární a sekundární prevence.

Summary

The publication presents an analysis of the findings obtained within the framework of the research project “Children under fifteen in the youth justice system”, the primary aim of which was to describe and evaluate the situation in the treatment of children under fifteen in the youth justice system. In particular, it monitored the fulfilment of the basic purpose and principles defined in the Youth Justice Act (YJA), the assessment of the current situation of children in terms of ensuring their procedural rights and their treatment during proceedings. Attention was also paid to the imposition and enforcement of measures in the context of criminological knowledge on effective forms of intervention. The findings identified within the secondary aim of the research aimed at the analysis of registered acts otherwise criminal of children under the age of 15, with particular attention to violent crime. The changes in its severity, have already been published in a separate publication (Hulmáková et. al., 2023). In the context of this publication, youth justice refers not only to proceedings before the youth court under Chapter III YJA, including the enforcement of imposed measures, but also the section of the criminal proceedings where an otherwise criminal act is investigated and the procedure of the prosecutor’s office after the case has been closed in criminal proceedings pending the filing of a petition for the imposition of measures under Chapter III YJA.

The publication contains an analysis of the legislation, case law and important international documents that focus on the issues of ensuring the rights of criminally irresponsible children, as well as a comparison of the situation in the approach to these children in the context of selected European legislation and also in the context of important foreign findings on the effectiveness of various types of intervention. The purpose and basic principles of the YJA reflect the principles that are based on the requirements of important documents dealing with youth in the conflict with law. These are based on criminological knowledge on appropriate approaches to dealing with youth crime, such as the emphasis on reintegration, prevention of recidivism, principles of promoting restorative justice, the need for individual assessment of the child with regard to his/her specificities, prevention of stigmatisation, etc. However, previous findings from the application practice suggest that these have not always been met. At the same time, it should be noted that the justice system in cases of criminally irresponsible children, based primarily on the welfare model, faces similar criticism in terms of the requirements for ensuring the procedural rights of children, both in the Czech expert discussion and in important international documents and bodies, e.g. the UN Committee on the Rights of the Child or the European Court of Human Rights, as other legislation based on it. This is significantly reflected, for example, in the issues of securing legal aid or the application of diversions, as well as other rights or legal institutes. This was also reflected in the European Committee of Social Rights Decision of 20 October 2020 in Case No. 148/2017 – International Commission of Jurists (ICJ) v. Czech Republic, on the basis of which the YJA was amended with effect from 1 July 2024. Among other things, it introduces mandatory legal representation already in criminal proceedings for an otherwise criminal act committed by a child under fifteen and the possibility for the public prosecutor not to file a petition with youth court for the imposition of a measure under certain conditions. The strengthening of the elements of the justice model in proceedings, which is at the same time associated with the formalisation of proceedings in cases of criminally irresponsible children, is closely related to the

issue of the overall setting of the treatment of youth in conflict with the law. Related to this is the question of the minimum age of criminal responsibility (MACR). In European comparison, we are one of the countries with a relatively high MACR. However, looking more closely at the treatment of the child within the whole system, the position of these children is largely comparable to some countries that have a lower MACR. At the same time, there is no lower age limit for proceedings under Chapter III YJA in the Czech Republic.

The research findings are also based mainly on the analysis of statistical data, court files analyses and expert surveys among youth judges, public prosecutors specialising in proceedings with children under 15, probation officers specialising in youth and curators for children and youth (staff of Authority for Social and Legal Protection of Children – hereinafter referred to as OSPOD) and staff of educational facilities where protective education is provided (protective education facilities). A supplementary source of information was the public opinion survey conducted in 2021. Among the more significant limitations of the findings obtained, it is necessary to mention the problems in the changes in methodology during the period under our observation in the case of police statistics. In the case of length of proceedings, police statistics are primarily collected for a different purpose and can therefore only be taken as indicative. Also, police officers were not involved in the expert survey. For protective education facilities, youth correctional institutions were not included. It should also be pointed out that the return rate of the questionnaires was low for judges and staff of protective education facilities, this was probably affected by the situation caused by the covid-19 pandemic. The other findings, given that the analysis of the files covered the year 2018 and the expert surveys, except for the staff of protective education facilities in 2021, covered the year 2022, should not be affected to any significant extent by this influence.

The analysis of the statistical data covered the period from 2012 to 2022. According to the police statistics, it can be stated that in the case of otherwise criminal acts committed by children under 15 years of age, after a long-term trend of a decline in acts in the previous period, there was a stabilization in 2012. A more significant increase can be observed in 2019 and then in 2022. A similar trend can be observed according to the statistical data of the public prosecutors' offices for the number of children whose otherwise criminal acts were dealt with in criminal proceedings. Here, the increase has been occurring since 2016, more pronounced since 2018. However, in terms of conversion to the respective population in the given age category, the situation does not change much throughout the period under review. Demographic influences are also at work here. Of the total number of children whose otherwise criminal acts have been dealt with in criminal proceedings, children aged 13 and 14 are most often represented, i.e. the strongest birth cohorts in this age category in recent years. However, from the end of 2020 onwards, significant decriminalisation in the field of property offences must also be taken into account. Within the trends described above, the period 2020 and 2021 stands out, associated with a significant decrease in both otherwise criminal acts and children, their otherwise criminal acts being dealt with in criminal proceedings, even in relation to the respective population, which can be explained by the covid-19 pandemic. In terms of the structure of crime, it is still the case that property crime is the most common crime in this age group. However, over time, a decline in the proportion of property crime according to police classification can be observed. Theft is still the most frequent offence committed by children under 15, but there

is a clear downward trend, and on the contrary, there is a significant increase in damage to foreign property under Section 228(2) of the Criminal Code (CC) – so-called graffiti spraying. In recent years, this can be attributed in part to the aforementioned decriminalisation. An increase can also be noted in the proportion of sexual acts, where sexual abuse is most frequently committed. The proportion of these acts has mainly increased in the last four years. However, there has also been an increase in the category of other sexual acts otherwise criminal, which is mainly attributable to the production and other disposal of child pornography. Very serious forms of crime, such as murder, are rare. Rape is also not very common, although an increase in recent years has been noted (see Hulmáková et. al, 2023). Interesting is the increase in the proportion of obstruction the execution of an official decision and police residence order since 2018 relative to previous years. A similar trend as for the development of crime is observed in the number of petitions filed by the public prosecutor's office before the youth court.

According to court statistics, throughout the period under review, youth courts most frequently used the option of waiver of the imposition of a measure or the admonition with a warning. The more frequently imposed measures, albeit by a considerable margin, include educational obligations, supervision of a probation officer and therapeutic, psychological or other appropriate educational programme in the centre for educational care. Conversely, educational restrictions are very rarely used. The number of protective educations (which consist in the placement in protective educational facilities) imposed is also very low, although there has been an increase in their application since 2018 compared to a large part of the previous period. However, their share in the structure of measures remains unchanged. Protective treatments are imposed quite sporadically. The courts also do not impose more than one measure at the same time too often. In terms of the length of proceedings, in 2016–2022, most of the cases in criminal proceedings were completed within 3 months, and quite often the case was disposed between 3 and 6 months. The proportion of these cases ranged between 26% and 35%. The shortest period of time is for the entire period of case processing by the public prosecutor's office after the case has been closed in criminal proceedings pending the filing of a petition for the imposition of measures. More than 90% of cases were completed within one month. In the case of youth court proceedings, with a few exceptions, cases were resolved within 4 months. However, the proportion of cases, where youth court proceedings lasted 6 months or longer ranged between one fifth and one quarter. In the case of youth court proceedings, an increase in the average length of proceedings can then be observed from 2015 onwards compared to the beginning of the period under review. At the same time, it is clear that the length of all stages of the proceedings has been negatively affected by the covid-19 pandemic and related measures. However, with the exception of youth court proceedings, the situation did not improve even in 2022. The statistical data of the Probation and Mediation Service (PMS) then show that the involvement of probation officers in the area of an enforcement of the imposed measure in the second half of the period under review is lower. It is probably related to the decrease in the supervision of probation officer imposed. In the area of the child's pre-decisional report agenda, it is clear that the involvement of the PMS is by no means the rule. At the same time, since 2019, there has been a noticeable decrease in this agenda, which does not correspond, leaving aside the covid period, with the number of children in the youth justice system. The situation has not changed significantly, although there has been some increase in 2022, where the competence of the PMS in this area has

been explicitly defined in connection with the amendment of the YJA and the Probation and Mediation Service Act. Victim-offender mediation is carried out to a negligible extent throughout the period. In the case of family group conferences these are only very rare cases.

The file analysis covered files from 24 courts. The research sample consist of 256 children who were the subject of a Chapter III YJA proceeding. The sample consisted of 80% boys and 95% children of Czech nationality. The most frequent age groups were 13 and 14 years old (59%). The proportion of children under 10 years old was less than 10%. In 46% cases of the children, none of psychological, psychiatric or behavioural problems were observed. About 18% of the children had experience of previous educational measures under family law. Only 13% of the children had a history of involvement with the youth court. The acts committed by the children in our sample did not differ significantly from the overall pattern of otherwise criminal acts committed by children younger than 15 in the whole country in 2018. Property crime was the predominant act otherwise criminal, most commonly theft (20%), damage to property (19%) and disorderly conduct (11), with robbery (8%) and sexual abuse (6%) at some distance. None of the other otherwise criminal acts in the sample exceeded 5%. Also in our sample were the otherwise criminal acts of production and other disposal of child pornography (3%), which usually took place in an online environment using social networks. Here, but also for other otherwise criminal acts, doubts arose in the context of the existing case law as to whether an otherwise criminal act had been committed in terms of the fulfilment of the culpability, or in terms of the assessment of degree of social harmfulness. A similar proportion was involved in the illicit production and other disposal of narcotic drugs, psychotropic substances and poisons. Here where the typical act otherwise criminal was the offering of marijuana to peers. Cases of very serious forms of violent crime with more severe consequences were rare. In over two-thirds, children were dealt with for only one offence. In 56% of the cases, the child committed the act in cooperation with another person or persons. If property damage was caused, it ranged from CZK 5,000 to CZK 24,999 in more than half of the cases. In terms of the handling of the case by the youth court, in the vast majority of cases the measure was waived or imposed. Only in 10 cases was the petition dismissed. The most frequent measure applied by the courts was the waiver of the imposition of a measure (43 %), followed by an admonition with a warning. (28 %). Compared to the situation in the whole country, the courts used the waiver of the imposition of a measure slightly more often, and the admonition with a warning less often, and similarly, although with a smaller difference, the supervision of a probation officer and educational obligations. This may be partly related to the structure of otherwise criminal acts in our research sample. However, e.g., the availability of programs that can be imposed as educational obligations within specific judicial districts or the availability of programmes in in a centre for educational care may also play a part. As the number of psychological, psychiatric or educational problems increased, youth courts imposed more intensive measures such as supervision of a probation officer and protective education. Also, if children or others had previously been subject to any educational measures under family law, and if they had a history in youth court, courts were more likely to impose more intensive measures. In the case of theft or damage to property, the courts often refrained from punishment or imposed a admonition with a warning, whereas in the case of robbery they used the full range of measures more evenly. However, given the relatively very small numbers of such children, it was not possible to consider statistical relevance. In the case of waivers, the majority were

cases where the court no longer considered it necessary to impose a measure (92% of all waivers). The frequently used measures, albeit by a considerable margin, were therapeutic, psychological or other appropriate educational programme in the centre for educational care (9%), supervision by a probation officer (9%) and also educational obligations (7%). The most frequent were obligations to perform socially useful activities (something like community service) in their free time (in particular, one court), followed by obligations to participate in various types of therapeutic or social training programmes. For these types of measures, there were differences in their application by observed courts. It was also possible to note a case where, although an educational obligation was formally imposed pursuant to Section 15(1)(c) of the Code of Criminal Procedure, without reference to Section 93 YJA, its content was therapeutic, psychological or other appropriate educational programme in the centre for educational care. A certain problem can also be seen in two cases where the court imposed as an educational obligation under Section 93(1)(a) of the YJA the obligation to complete a specifically designated probation programme. This is despite the fact that probation programmes cannot be imposed on children under the age of 15. Protective education was imposed only in 7 cases. Most often it was in cases of violent acts otherwise criminal, especially robbery or a combination of robbery and theft. Most of these children had multiple psychological problems, 4 of them had already been repeatedly brought before the youth court. Protective treatment was imposed only once in outpatient form. The courts also did not make much use of the possibility of combining two or more types of measures. In terms of the background information available to the courts before deciding to impose a measure, in the vast majority of cases (80%) they had the report of the OSPOD, although the extent of information in these reports sometimes varied considerably. In 18% of cases, they had information from two or more of these sources (usually the OSPOD and the school) and in 2% they had only the report from the school or educational facilities. PMS reports were rarely present. Previous educational-psychological examinations, which, according to § 93 (1) of the YJA, should usually be available to the court, were available for only 13 children; only 9 courts in our sample had them. These were mainly rape cases.

In terms of enforcement of the imposed measure, at least 2 years after the final decision on its imposition, enforcement was still ongoing in 23% of the imposed measures. Problems with the serving of the imposed measure were noted in 42% of the cases of children who served the measure.

The research sample also included 24 children under 10 years of age. One third of them had no psychological, psychiatric or behavioural problems at the time of the offence. These children also had no serious learning or behavioural problems at school. Only one case involved a child with a history of youth court involvement. Half of the cases involved property crime, typically just petty theft or damage to property. The courts waived from imposing measures in 63% of the cases and in 7 cases imposed an admonition with a warning on the child. Only in two cases was a more intensive measure imposed, namely a programme in the centre for educational care and supervision of a probation officer. Only in the cases of two children younger than 10 years did the court have the results of a previous pedagogical-psychological examination pursuant to Article 93(1) of the YJA before making a decision.

In monitoring the investigation of an otherwise criminal act in criminal proceedings, we were sometimes limited in a number of questions by the absence of an investigation file within the court file. So here the sample consisted of only 230 children for these questions. An attorney (advocate) was present to interrogation of a child in criminal proceedings in only 3 cases. Thus, it is clear that this right is not practically realized at all within the application practice. This may be partly due to the fact that in approximately 13% of cases the legal guardian was notified on the day of the interrogation, but it was not possible to ascertain from the file whether this was before or after the procedure. In 75 % of the cases, he was informed before the act, but sometimes only a few minutes before the act took place. In 10 % of the cases, it was not possible to establish from the file whether he was informed at all. The legal guardian was present at the interview in only 30 % of cases. In the vast majority of cases, the police authorities arranged for the presence of OSPOD staff, or another person experienced in child-rearing, in accordance with the relevant Instruction of the President of the Police. However, in 15% of cases such a person was not present during the interrogation of the child. In these cases, the legal guardian was usually present. However, in the case of 8 children, it could not be traced from the file that a person other than the police authority took part in the interrogation. This concerned four judicial districts. As regards the conditions under which the interrogation took place, it may be noted that in almost 91% of cases it lasted no longer than 1.5 hours. In more than two thirds of the cases it was during the morning. In only two cases did such an interrogation take place during the night hours, contrary to the terms of the relevant instruction of the President of the Police. The custodial interrogation was rather sporadic. The detention of a child under the Police Act was also rather exceptional. The majority of the children (86%) confessed fully or partially to the otherwise criminal acts during the investigation. In proceedings before the youth court, where legal representation by an attorney is mandatory. The attorneys were always present at the hearing, with one exception where one of them was not there for the entire hearing. In the vast majority of cases, the child was present at the court hearing, with only less than 4% not attending. Interviewing the child was the rule, with less than 5% of children not being interviewed. In terms of ensuring the child's participatory rights to be heard, in only 11 cases could it not be traced that the child's opinion had been ascertained. Also, in the hearing before the youth court, the vast majority of children made full or partial confessions. Unlawful coercion of a child in criminal proceedings, which would have been mentioned by the child or other parties was recorded in only 3 cases. Ordinary appeals were used in only 3% of cases, and no extraordinary legal remedies were filed. In the vast majority of cases, the rules on the presence of persons in court ensuring the protection of the child from stigmatisation were also observed. Problems were found in cases of 7 children in our sample. This was mainly the practice of one court. This court joined the cases on the basis of separate petitions for the imposition of measures by the public prosecutor's office on children who had jointly committed an otherwise criminal act. It then heard them together. Only very rarely did the youth courts award the State the costs of a legal representation against the child or other persons within the meaning of Section 95(3) of the YJA.

The time elapsed between the commission of the otherwise criminal act and the entry into force of the final court decision was also examined. In more than half of the cases, the period ranged from more than six months to one year. In a fifth of cases, between one year and 18 months. Longer periods were not very frequent (7%). The average length from

the initiation of criminal proceedings to the final court decision becoming into force was 9 months, with the most frequent range being over 6 months to one year. The processing of the case by the public prosecutor's office after the case has been closed in the criminal proceedings until the filing of the petition with the youth court did not exceed one month in 70% of cases. Proceedings before the court from the filing of a petition for the imposition of a measure to the delivery (announcement) of the decision on the imposition of a measure lasted on average 3 months, with the most frequent occurring within a period of over one month to 3 months. The average time from the filing of the petition for the imposition of the measure to the legal force of the decision in the case was less than 5 months. The most frequent timeframe for dealing with a case was between 3 months and 6 months.

PMS involvement before the court has decided to impose the measure occurred in approximately one-fifth of the children's cases, in case of 14 of observed courts. Prior to the imposition of the measure PMS was most often involved in court proceedings. The most common, at 18% of cases of PMS involvement, was in the context of enforcement of imposed measures. It was in 14% of children's cases. The presence of probation officers in youth court hearing was quite rare, with only 9 cases, and this was in cases of 6 courts in our sample. The victim-offender mediation or family group conferences occurred in only 3 children's cases, in cases of 3 observed courts.

A number of the issues were also addressed in the expert survey. As regards the principle of hearing the case without undue delay and within a reasonable time, two thirds of the judges and more than half of the public prosecutors did not perceive a problem in respecting the above-mentioned principle, in contrast to 59% of the probation officers and two thirds of the curators for children and youth. In the open-ended questions, respondents most frequently mentioned delays in criminal proceedings. However, with the exception of judges, other professions also mentioned delays in court proceedings. In terms of the reasons that prolong proceedings, problems in securing the participation of children or legal guardians were mentioned in particular, but difficulties in producing expert reports were also mentioned. Related to this is the finding that the vast majority of judges and all public prosecutors feel that there is a shortage of child psychiatric experts within their district. In the case of forensic psychological experts, only 9% of judges agreed with their sufficiency and 2% of public prosecutors agreed somewhat.

With regard to the question of the obligatory duty of the public prosecutor's office to fill a petition to impose a measure with the youth court, the vast majority of judges (97%) and public prosecutors (almost 90%) and two-thirds of probation officers expressed the opinion that they considered it superfluous under certain conditions. At the same time, approximately 24% of probation officers indicated that they were unable to assess this. Curators for children and youth differed more widely from other professional groups. The majority (54%) of them were in favour of maintaining this obligation. In terms of judges and public prosecutors, who also assessed the specific conditions where it would be appropriate, most agreed in cases where, given the nature and seriousness of the act, the child's previous way of life and his or her behaviour after the offence, the previous hearing is already sufficient, or the child has already shown effective remorse, has repaired or attempted to repair the harm caused by the otherwise criminal act, and there is no need for further educational intervention given the nature and seriousness of the act and the child's circumstances. On

the contrary, the least agreed to in a situation where the child has already been punished for the act (e.g., by a legal guardian, another person responsible for his/her upbringing, school, etc.) and this can be considered sufficient. A not entirely inconsiderable proportion of judges and public prosecutors did not have a clear opinion on the matter (in the range of 15 to 16%). In their answers to the open-ended questions, respondents, especially probation officers and curators for children and youth, also mentioned circumstances that corresponded to diversions. They also often mentioned cases where the matter had already been sufficiently resolved otherwise or the very young age of the child. At the same time, some respondents here referred to the possibility of “diverting” or not filing a petition now in such cases, which is also consistent with existing case law. Public prosecutors also mentioned the situation where the child is already currently being prosecuted as a juvenile or has already been sanctioned as a juvenile. In the area of promoting the principles of restorative justice, the opinions of experts also confirm that the practice is not entirely optimal. Here, the professions varied in their assessment of their application at different stages of the proceedings. With the statement that restorative practices are sufficiently applied in cases involving children under 15 years of age before filing a petition with the court disagreed 65 % of probation officers and 70 % of curators for children and youth. For judges and public prosecutors, the proportion of those who agreed and disagreed was balanced. Conversely, there was a fairly even split for probation officers with their sufficient application in appropriate cases in youth court proceedings. The majority of respondents from other professions (65–68%) disagreed. At the same time, more than half of probation officers reported that they had no experience in conducting mediation activities in cases involving children under 15 years of age. Judges, public prosecutors, and curators for children and youth most frequently cited PMS capacity as the specific reasons limiting its application. In particular, curators for children and youth then stated that the PMS, or no one else, offers such procedures. Less frequently, they then said, for example, that this was limited or hindered by the attitude of the public prosecutor’s office, general systemic obstacles, lack of interest of victims, unsuitable cases for such procedures, or a problem in the training of judges, that the case is handled differently, or the workload of the PMS. On the other hand, probation officers most frequently mentioned the lack of interest of the child’s family or other potential participants in these procedures, as well as problems from other actors in the procedure, such as the lack of a mandate, not being notified by the police of suitable cases, less frequently, for example, that this is not a common practice, lack of time in the procedure, lack of suitable cases, or lack of funding or specialists at the family group conferencing. Some probation officers also reported specific differences in the implementation of these procedures for children under 15 compared to juveniles. In particular, they pointed to the child’s age and the associated lower maturity, reduced communication skills or attention span, which places increased demands on preparation and implementation methods, and they emphasized the greater role of legal guardians in these cases.

In this regard, cooperation between the various actors within the youth justice system is also important and is also emphasised as one of the important principles in the YJA. It should be noted here that, with very few exceptions, youth judges rate cooperation with entities involved in the administration of youth justice as very or rather good. They were most satisfied with the cooperation with the OSPOD, PMS and public prosecutor’s office. This was similar with public prosecutors. They were most satisfied with the cooperation

with the youth courts. Probation officers also rated the cooperation with the assessed entities as mostly positive. However, they more often point to certain shortcomings in cooperation with the police authorities and the public prosecutor's office. In the case of cooperation with attorneys, the negative assessment even slightly prevailed. Also, curators for children and youth are mostly satisfied with the cooperation with other entities. A significant majority of judges and public prosecutors also rated positively the quality of OSPOD reports concerning the child's circumstances. In terms of specific information that they lacked, some respondents mentioned mainly information about legal guardians, less frequently, for example, specific proposals, information about custody proceedings or the absence of information from schools. Less than a third of the curators for children and youth said that they are not informed in time when a child is being interrogated during investigation in criminal proceedings. The majority were then sceptical about the extent to which information obtained for reporting purposes can be verified for its veracity. An accessible and detailed methodology for processing reports would be appreciated by more than half of the respondents (54%).

The experience with PMS reports had 60% of judges and 41% of public prosecutors. The overwhelming majority of them rated the PMS reports very positively according to all aspects assessed. In the vast majority of cases, probation officers did not experience any problems with the lack of time to carry out the requested activities, in cooperation with legal guardians or in the possibilities to obtain information and verify its veracity. More than half of the probation officers and two-thirds of the curators for children and youth did not agree that there was overlap in their activities. Those who mentioned overlap in their responses to the open-ended question mentioned in particular the area of identifying the child's social and family circumstances or communication with the school. In terms of the assessment of the cooperation of the different actors with the PMS, the low involvement of the PMS prior to the imposition of a measure by the youth court can be inferred from the fact that, according to approximately three quarters of judges, public prosecutors and curators for children and youth, the PMS is not involved in any of the cases or is involved in only a minority of cases. Yet, a significant majority of probation officers also reported (83%) that the number of assignments has not changed significantly since 2022, with only 13% reporting that it has increased, most often in the processing of pre-decision reports. At the same time, two-thirds of probation officers reported that they never or rarely attend youth court hearings. Reasons given included time and capacity reasons or the fact that attendance was not necessary. Others, on the other hand, pointed to the importance of their attendance, for example, where they propose specific measures or in cases where contact with the child has already been established, where they have been working with the family for a long time. In terms of the involvement of the workplaces where the respondents worked in platforms such as Youth Teams, a relatively large number of respondents indicated that their workplace was or had been involved in them. However, at the time of the survey, just under a third of youth courts and a quarter of public prosecutors' offices, 42% of OSPOD offices and 62% of PMS centres where respondents worked were involved. They saw the benefits of being involved in these platforms mainly in mutual cooperation, information transfer and exchange, but also in finding solutions to crime problems at the local level and development of preventive programs. There was also criticism of the closure of the platforms in their district.

Regarding the discussion related to ensuring the procedural rights of the child, almost 64% of judges, 56% of public prosecutors, 90% of probation officers and 80% of curators for children and youth agreed that children under the age of 15 should be afforded the same procedural rights as prosecuted juveniles when investigating an otherwise criminal offence in criminal proceedings. However, the views of the various professions already differed significantly on the question of mandatory legal representation (by attorney) in the investigation of an otherwise criminal offence. A significant majority of probation officers (69%) and curators for children and youth (71%) agreed with this and, on the contrary, a majority of public prosecutors (65%) and judges (59%) disagreed. This was similarly the case of opinions on whether a child should be obliged to have mandatory legal representation in criminal investigations for acts in which he or she is personally involved. The length of experience did not have an impact here for the different professions. It is also worth mentioning that according to a significant majority of opinions, especially of probation officers and curators for children and youth, the involvement of attorneys in youth court proceedings is rather formal. For judges and public prosecutors, the ratio of agreeing and disagreeing views was rather balanced. All professional groups, except for public prosecutors, where the ratio was balanced, agreed that attorneys often confuse their position with that of defence counsel in criminal proceedings. Here, too, a relatively large proportion of probation officers said they could not assess this. Respondents were also asked whether they had encountered any mention of unlawful coercion of a child by litigants in the context of a criminal investigation. Almost all respondents across professional groups said that they had either not encountered this at all or only very rarely. On the other hand, 41% of judges, 33% of public prosecutors and 29% of curators of children and youth had sometimes (albeit exceptionally) encountered it. At the same time, 19% of curators for children and youth reported that they had already had to intervene because of unlawful pressure on a child during an interrogation in a criminal investigation of an otherwise criminal act.

In terms of the imposition of measures, the vast majority of respondents from all professions overwhelmingly agreed that the existing catalogue of measures in the YJA is sufficient, as stated by 82% of judges, 62% of public prosecutors, 65% of probation officers and even 94% of curators for children and youth. Nevertheless, in the context of the answers to the open-ended questions, there were also suggestions for adding to this list, e.g., the possibility of imposing institutional education (measure of family law), confiscation of things. On the contrary, a majority of respondents from all professions (62% of judges, 67% of public prosecutors, 70% of curators for children and youth, and even almost three quarters of probation officers) disagreed that there is a sufficient range of programmes within their district that can be imposed on children as educational obligations. The most lacking were programs that focused on experimentation, abuse or addiction to narcotic and psychotropic substances, as well as other forms of addiction, problems with aggressive behaviour, psychological and psychiatric forms of intervention, and quite often, especially among probation officers and curators for children and youth, those that would focus on the whole family, e.g., family therapy, counselling. The lack of educational programmes focused on legal awareness, or specifically on the abuse of social networks and the Internet, on cyberbullying and inappropriate sexual behaviour on the Internet, on sex education, and less frequently on bullying or financial literacy, was mentioned quite often by all professional groups. Probation officers and occasionally curators for children and youth mentioned the

absence of programs aimed at changing attitudes about otherwise criminal act committed. More rarely, there were mentions of the lack of entities where children carried out socially useful activities. Some respondents pointed out that there were no programmes available in their district, or that accessibility was problematic, including the need for children to commute. There was slightly better satisfaction with the availability of programs at the in the centre for educational care. However, with the exception of the courts, where a slight majority agreed with their availability, the opposite was true for other professions. 53% of public prosecutors, 63% of probation officers and 67% of curators for children and youth disagreed. There was a high level of dissatisfaction with the range of facilities that cater for children under the age of 15 who are dependent on addictive substances. Only 12% of judges, 22% of public prosecutors and even less than 8% of probation officers and curators for children and youth agreed with their availability. The areas of availability of child psychiatric care where the court is considering this form of intervention were rated the lowest. Only 10% of judges, 4% of public prosecutors, 2% of curators for children and youth and not a single probation officer agreed that it was available. At the same time, a very substantial proportion of all professions surveyed here expressed fundamental disagreement. It was also interesting to note that a relatively large proportion of judges and public prosecutors said that they could not assess it, which is somewhat surprising for professions that propose or impose measures for children. Whether an adequate measure is imposed on a child is also related to the extent to which the court has up-to-date and complete information about the child's needs and situation. In terms of whether the court has the results of an educational-psychological examination within the meaning of Section 93(1) of the YJA available before deciding whether to impose a measure, more than half of the judges and public prosecutors stated that this was rarely the case, while in the case of curators for children and youth it was 44%. At the same time, 12% of judges and public prosecutors and even 38% of curators for children and youth stated that the court never has them available. A frequent reason given by most judges for not having such examination available was that the court already had sufficient information about the child from other sources. Where the reasons were that there were not enough experts to provide it or that it would lead to delays in proceedings, the proportion of judges for whom this was a frequent or very frequent reason and those for whom it was not was fairly even. The fact that such an examination might unduly burden the child played a less important role for judges. Again, the very low number of respondents must be noted here.

In terms of the enforcement of the measures imposed, the vast majority of probation officers (92%) and a significant majority of judges (76%) disagreed that when a child fails to properly comply with the measures imposed, the court has sufficient options to respond to the situation. Disagreement, although not as strong, was also expressed by 64% of public prosecutors and 62% of curators for children and youth. At the same time, a relatively large proportion of public prosecutors and curators for children and youth stated that they were unable to assess this. Probation officers also agreed in a vast majority that the court takes into account the probation officer's suggestion to cancel the measure when the purpose of the measure is fulfilled in the supervision (88%). Fewer probation officers (57%) already agreed that if the child does not comply with the conditions of the imposed measure, whether supervision or educational restrictions or obligations, the court responds adequately to the suggestion of the PMS.

In terms of protective education 60% of the judges agreed that the current serving of protective education is optimal. Disagreement was prevalent among the other professions, and more pronounced among probation officers (70%) and curators for children and youth (66%). It should be taken into account here that a very significant proportion of judges, public prosecutors and probation officers, and a not insignificant proportion of curators for children and youth, stated that they were unable to assess this. They often mentioned as problems in imposing and serving protective education the insufficient capacity or availability of facilities, the problem of joint enforcement of institutional and protective education in one facility, the frequent escapes of children from facilities and the lack of possibilities to prevent or respond adequately to them, the many rights and few obligations of children, or the fact that there are no adequate measures available for children's problematic behaviour. The curators for children and youth also mentioned that the courts do not want to impose such measures or impose them too late. Some respondents also pointed to the fact that it is not an effective measure, that the child's behaviour will get worse, to the accumulation of children with problems in one institution, and more rarely to the inappropriate setting of care, to the inconsistency of court decisions, to the lack of professional staff, or, for example, to the problem of the "criminalisation" of running away from facilities.

A significant majority of the respondents among the workers in protective education facilities perceive as a problem how the courts react to the conditional placement of a child with protective education outside the institution, although a relatively large part of them stated that they could not assess it, or to the proposal to cancel it. Similarly to the respondents from other professional groups, a very significant part of workers in these facilities (72%) consider the placement of children with protective and institutional education in the same facility, the absence of measures to respond to children's problematic behaviour (87%), the lack of specialised facilities or wards (97%), facilities with technical security against escapes (89%) and children's homes with a maximum capacity of 16 children (90%) to be a problem. However, in the latter two cases, a relatively large proportion of respondents said they were unable to assess this. In terms of problems in specific establishments, the majority of respondents from among the directors (57%) of these facilities perceived a problem with the unavailability of addiction treatment. In the case of psychiatric care, while the majority (79%) do not perceive a significant problem with availability, approximately one-fifth see it the other way around, with 14% of directors seeing it as a significant problem. On the other hand, they were very positive about cooperation with the police, OSPOD, availability of medical and continuing psychological care. Respondents also mentioned other problems that complicate the work in the facilities, such as dissatisfaction with the activities of various entities with which they cooperate or which control them, such as the Public Defender of Rights (ombudsman), school inspectorate, and rarely, for example, slow decision-making, problems with internal regulations, the capacity of professional staff in the facilities, or testing children for narcotic drugs and psychotropic substances.

The expert survey also focused on the impact of the covid-19 pandemic. We asked whether there were any specific problems related to the covid-19 pandemic in the proceedings in cases of children under 15 years of age (apart from restrictions on physical contact), and whether there were any specific problems related to the proceedings in cases of children under 15 years of age, and the situation in protective education facilities. Respondents

from the ranks of judges, public prosecutors, probation officers and curators for children and youth mentioned, for example, the impact on the length of proceedings, problems related to schooling, the increase in psychological problems related to the covid-19 pandemic, the inclination of children under 15 to engage in activities in cyberspace, and the increased incidence of otherwise criminal acts in the sexual sphere. Protective education facilities staff also reported challenging conditions related to restrictions on children's free movement and normal activities, adherence to strict hygiene regulations, and late vaccination of staff. Criticism was also voiced about the functioning of the whole system or the response of the responsible institutions. Some pointed to the increased frequency of children escaping from the facilities or the limitations of health care. Rather sporadically, comments were made about, for example, poor cooperation with the OSPOD, work with traumatised children in cases where a close person had died, and problems with children released to family quarantine.

Experts were also asked for their opinion on the minimum age of criminal responsibility. Here, a very strong majority of judges (83%), public prosecutors (70%) and probation officers (71%) were in favour of maintaining the current limit of criminal liability. Curators for children and youth were also mostly in favour of maintaining it, but almost 38% were in favour of lowering it. In contrast, the only professional group that was overwhelmingly in favour of lowering the threshold was the protective education facilities staff, with 67% in favour. At the same time, it should be stressed that those in favour of lowering the minimum age of criminal responsibility were overwhelmingly in favour of lowering it to 14 years. Among the specific reasons for the reduction, there was a particular reference to the fact that today's children are more mature in the sense of recognizing the illegality of an act or that the absence of a criminal response gives them a sense of impunity. They also pointed to the inadequacy of current measures or to negative trends in youth crime, and less frequently, for example, to the ineffectiveness of the existing system of treatment of these children. There were also views that this would lead to an improvement of their current situation, e.g., in terms of diversion possibilities.

Questions concerning the general public awareness of the current system of treatment of criminally irresponsible children and opinions on the minimum age of criminal responsibility were also addressed in the public opinion survey. The proportion of respondents who were in favour of maintaining or increasing it was fairly even with those in favour of reducing it. At the same time, it was possible to note that there was a decrease in the proportion of respondents who wanted to lower it compared to the situation at the end of the last century and the beginning of the 21st century. The results also suggest that there may be some influence here on the reduction in punitiveness from, among other things, the awareness that there is a response to child behaviour in the youth justice system in these cases. Respondents who were aware that the child faced some sanction in such a case were less likely to lower minimum age of criminal responsibility. At the same time, there appeared to be a slight increase in awareness of the existence of YJA within the public, compared to findings from the 2009 IKSP survey. Conversely, awareness of what the current minimum age of criminal responsibility is remained the same.

In summary, one of the significant problems with the current youth justice system is the quasi-criminal nature of these proceedings. This runs up against the principles arising from

important international documents and the requirements of major institutions dealing with the protection of children or the protection of human rights in general. At the same time, it is clear that some significant problems persist in the current youth justice system that complicate the fulfilment of the purpose of the YJA, and other principles contained therein and are also problematic from the perspective of criminological knowledge about the treatment of youth in conflict with the law. These include, for example, the net widening effect, the long time between the commission of an otherwise criminal act and the final decision in the case, the insufficient application of restorative practices, the reserves in the area of identifying sufficient information needed to select adequate measures, and very significantly, the actual availability of some forms of intervention.

Some improvements in this respect is brought by the amendment of the YJA with effect from 1 July 2024. However, even then, many of these problems will not disappear. This is because they are related both to the quasi-criminal nature of the procedure and to problems with the availability of sufficient information about the child at the time of the decision and, above all, with the availability of appropriate forms of intervention. It is therefore appropriate to open a discussion on whether to exclude children who were under 10 years of age at the time of the commission of an otherwise criminal act from the scope of the YJA. At the same time, it seems essential to support the development of services that primarily fall within the field of health care, particularly psychiatric, psychological and addiction care, as well as social policy, including a focus on intensive social work with the whole environment in which the child lives. This also entails closer cooperation between the bodies concerned in the enforcement of measures imposed under the YJA and the use of family law and instruments of social and legal protection of children. Otherwise, no significant improvement can be expected in this area. Emphasis should also be placed on developing cooperation between all relevant actors in this field at local level, including the long-term maintenance of good practices and institutes such as Youth Teams. This includes a focus on the development of primary and secondary prevention programmes.

Použité prameny

- Aebi, M. F., Cocco, E., & Molnar, L. (2023). *SPACE IN-2022 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations*. Council of Europe and University of Lausanne. https://wp.unil.ch/space/files/2024/01/240111_SPACE-I_2022_FinalReport.pdf
- Abrams, L. S., Jordan, S. P., & Montero, L. A. (2018) What Is Juvenile? Cross-National Comparison of Youth Justice Systems. *Youth Justice*, 18(2), 111–130. <https://doi.org/10.1177/1473225418779850>
- Allen, T. T., TZcinski, E., & Kubiak, S. P. (2012). Public attitudes toward juveniles who commit crimes: The relationship between assessments of adolescent development and attitudes toward severity of punishment. *Crime & Delinquency*, 58(1), 78–102. <https://doi.org/10.1177/0011128711420104>
- Alleyn, E., & Parfitt, C. (2018). Factors that distinguish aggression toward animals from other antisocial behaviors: Evidence from a community sample. *Aggressive Behaviour*, 44(5), 481–490. <https://doi.org/10.1002/ab.21768>
- Asscher, J. J., Decović, M., Manders, W., van der Laan, P., & Prins, P. (2013). A randomized controlled trial of the effectiveness of multisystemic therapy in the Netherlands: post-treatment changes and moderator effects. *Journal of Experimental Criminology*, 9(2), 169–187. <https://doi.org/10.1007/s11292-012-9165-9>
- Bendl, S. (2002) Feminizace školství a její pedagogické konsekvence. *Pedagogická orientace*, 12 (4), 19–35. ISSN 1211-4669.
- Bernburg, J. G., Krohn, M. D., & Rivera, C. J. (2006). Official labeling, criminal embeddedness, and subsequent delinquency: A longitudinal test of labeling theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 43(1), 67–88. <https://doi.org/10.1177/0022427805280068>
- Brown, A., & Charles, A. (2021). The minimum age of criminal responsibility: The need for a holistic approach. *Youth Justice*, 21(2), 153–171. <https://doi.org/10.1177/1473225419893782>
- Burda, E., Čentěš, J., Kolesár, J., Záhora, J., Kordík, M., Matuška, T., Mencerová, I., Mularčík, O., Prokejinová, M., Tobiášová, L., & Vráblová, M. (2010) *Trestný zákon. Všeobecná část. Komentár. I. diel.*, C. H. Beck.
- Bonta, J., Wallace-Capretta, S., & Rooney, J. (2000). A Quasi-Experimental Evaluation of an Intensive Rehabilitation Supervision Program. *Criminal Justice and Behavior*, 27(3), 312–329. <https://doi.org/10.1177/0093854800027003003>
- Cavadino, M., Dignan, J., & Mair, G. (2013). *The Penal System. An Introduction. (Fifth Ed.)*. Sage
- Cipriani, D. (2009). *Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility. A Global Perspective*. Routledge.
- Committee of Ministers of the Council of Europe (2011). *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804b2cf3>
- Curtis, N., Ronan, K., & Borduin, C. (2004). Multisystemic Treatment: Meta -Analysis of Outcome studies. *Journal of Family Psychology*, 18, 411–419. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.18.3.411>
- CVVM. (2005). Tisková zpráva Ob50502. *Postoj k trestu smrti a názory na snížení věkové hranice trestní odpovědnosti*. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a74/f9/100478s_ob50502.pdf

- Česká školní inspekce. (2017). *Kvalita výchovně-vzdělávací činnosti v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Tematická zpráva*. https://www.csicr.cz/html/tz_kvalita_vychovne/html5/index.html?&locale=CSY
- Delmage, E. (2013). The minimum age of criminal responsibility: A medico-legal perspective. *Youth Justice*, 13(2), 102–110. <https://doi.org/10.1177/1473225413492053>
- Farmer, E. (2011). The age of criminal responsibility: Developmental science and human rights perspectives. *Journal of Children's Services*, 6(2), 86–95. <https://doi.org/10.1108/17466661111149385>
- Filipčič, M. (2011). Slovenia. In F. Dünkel, J. Grzywa, P. Horsfield & I. Pruin (Eds.), *Juvenile Justice Systems in Europe. Current Situation and Reform Development. vol. 3, 2nd revisited edition* (pp. 1298–1312). Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Fisher, P. A., & Chamberlain, P. (2000). Multidimensional Treatment Foster Care: A Program for Intensive Parenting, Family Support, and skill Building. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 8(3), 155–164. <https://doi.org/10.1177/10634266000800303>
- Goldson, B. (2013). Unsafe, unjust and harmful to wider society: Grounds for raising the minimum age of criminal responsibility in England and Wales. *Youth Justice*, 13(2), 111–130. <https://doi.org/10.1177/1473225413492054>
- GOV.UK (n.d.) *Age of criminal responsibility*. <https://www.gov.uk/age-of-criminal-responsibility>
- Háková, L. (2021). *Zločin a trest v kriminálním zpravodajství*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Hayes, H., & Daly, K. (2004). Conferencing and Re-offending in Queensland. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 37 (2), 167–191. <https://doi.org/10.1375/acri.37.2.167>
- Hebeisen, D. (2011). Switzerland. In F. Dünkel, J. Grzywa, P. Horsfield & I. Pruin (Eds.), *Juvenile Justice Systems in Europe. Current Situation and Reform Development. vol. 3, 2nd revisited edition* (pp. 1389–1440). Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Hofschneiderová, A. (2014). Reakce na článek “Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv”. *Státní zastupitelství*, 12(3), 59–64.
- Hofschneiderová, A., & Matiaško, M. (2014). *Soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let. Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10*. Liga lidských práv. https://llp.cz/wp-content/uploads/syst%C3%A9mov%C3%A9_doporu%C4%8Den%C3%AD_10.pdf
- Hrušáková, M. & Válková, H. (2004). K pojmu opatrovník podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 3(2), s. 61.
- Hulmáková, J. (2013). *Trestání delikventní mládeže*. C. H. Beck.
- Hulmáková, J., Biedermanová, E., Tomášek, J., Vlach, J. & Voldřichová, I. (2023). *Násilná kriminalita dětí mladších patnácti let*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Ježek, M. (2021). Obligatorní rezidenční služby pro děti s adiktologickým problémem. *Právo a rodina*, 22(7–8), 18–20.
- Kim, B., Merlo, A. V., & Benekos, P. J. (2013). Effective Correctional Intervention Programmes for Juveniles: Review and Synthesis of Meta-Analytic Evidence. *International Journal of Police Science & Management*, 15(3), 169–189. <https://doi.org/10.1350/ijps.2013.15.3.310>
- Krajewski, K. (2014). Juvenile Justice in Poland. In M. Tonry (Ed.), *Oxford Handbook Topics in Criminology and Criminal Justice* (pp. 1–20). <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199935383.013.012>

- Křístek, A. (2019). *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních: Komentář*. Wolters Kluwer.
- Lamb, M. E., & Sim, M. P. Y. (2013). Developmental factors affecting children in legal contexts. *Youth Justice*, 13(2), 131–144. <https://doi.org/10.1177/1473225413492055>
- Latimer, J., Dowden, C., & Muise, D. (2005). The Effectiveness of Restorative Justice Practices: A Meta-Analysis. *The Prison Journal*, 85(2), 127–144. <https://doi.org/10.1177/0032885505276969>
- Leve, L. D., & Chamberlain, P. (2007). A Randomized Evaluation of Multidimensional Treatment Foster Care: Effects on School Attendance and Homework Completion in Juvenile Justice Girls. *Research of Social Work Practise*, 17 (6), 657–663. <https://doi.org/10.1177/1049731506293971>
- Lipsey, M. W., Howel, J. C., Kelly, M. R., Chapman, G., & Carver, D. (2010). *Improving the Effectiveness of Juvenile Justice Programs: A New Perspective on Evidence-Based Practice*. Center for Juvenile Justice Reform. Georgetown University. National Juvenile justice Network. <https://modelsforchange.net/publications/284/>
- Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A. & Válková, H. (2000). *Soudnictví pro mladistvé*. Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady.
- Marešová, A. (1997) K diskusi o snížení hranice trestní odpovědnosti v ČR a o uplatňování alternativních trestů a opatření u delikventních dětí a mladistvých, *Trestní právo*, 2(1), 12–17.
- McDiarmid, C. (2013). An age of complexity: Children and criminal responsibility in law. *Youth Justice*, 13(2), 145–160. <https://doi.org/10.1177/1473225413492056>
- Moravcová, E., Podaná, Z., & Buriánek, J. (2015). *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Triton.
- Muncie, J. (1999). *Youth and Crime. A Critical Introduction*. Sage Publications Ltd.
- Nejvyšší státní zastupitelství (2005). *Zvláštní zpráva obsahující vyhodnocení postupu státních zastupitelství při aplikaci zákona o soudnictví ve věcech mládež (na trestním úseku i v netrestní oblasti)* (nepublikováno).
- Nejvyšší státní zastupitelství. (2023). *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022*. <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/zprava-o-cinnosti-za-rok-2022/>
- Piquero, A. R., Cullen, F. T., Unnever, J. D., Piquero, N. L., & Gordon, J. A. (2010). Never too late: Public optimism about juvenile rehabilitation. *Punishment & Society*, 12(2), 187–207. <https://doi.org/10.1177/1462474509357379>
- Pruin, I. (2011). The scope of juvenile justice systems in Europe. In F. Dünkel, J. Grzywa, P. Horsfield & I. Pruin (Eds.), *Juvenile justice systems in Europe: Current situation and reform developments*. Vol 4. (pp. 1539–1582). Forum Verlag Godesberg.
- Poulin, F., Dishion, T. J., & Burraston, B. (2001) 3 – Year Iatrogenic Effects Associated With Aggregating High-Risk Adolescents in Cognitive-Behavioral Preventive Interventions, *Applied Developmental Science*, 5 (4), 214–224. https://doi.org/10.1207/S1532480XADS0504_03
- Podaná, Z., Líbalová, K., Sauka, U., Vlčková, T., Buriánek, J., & Malvotová, P. (2024). *Zkušenosti studentů s antisociálním chováním. Signální zpráva z české části výzkumu ISRD4 určená pro školy*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. <https://ksoc.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/76/2024/04/ISRD4-Zprava-pro-skoly-r1.pdf>

- Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. (2019). *Sněmovní tisk 624/0 – Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony*. <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=167887>
- Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. (2016). *Sněmovní tisk 817/0 – Návrh poslanců Jeronýma Tejce, Bronislava Schwarze, Marka Černocho, Vítězslava Jandáka, Petra Gazdika a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 213/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže) ve vznění pozdějších předpisů. VII. volební období*. <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=126789>
- Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. (2023). *Sněmovní tisk 540/0 Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*. <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=235343>
- Roberts, J. V., & Hough, M. (2005a). Sentencing young offenders: public opinion in England and Wales. *Criminal Justice*, 5(3), 211–232. <https://doi.org/10.1177/1466802505055831>
- Roberts, J. V., & Hough, M. (2005 b). *Understanding public attitudes to criminal justice*. Oxford University Press.
- Scott, E. S., Reppucci, N. D., Antonishak, J., & DeGennaro, J. T. (2006). Public attitudes about the culpability and punishment of young offenders. *Behavioral Sciences and the Law*, 24(6), 815–832. <https://doi.org/10.1002/bsl.727>
- Sexton, T., & Turner, C. (2010). The Effectiveness of Functional Family Therapy for Youth with Behavioral Problems in a Community Practice Setting. *Journal of Family Psychology*, 24(3), 339–348. <https://doi.org/10.1037/a0019406>
- Stańdo Kawecka, B. (2011). Poland. V F. Důnkel, J. Grzywa, P. Horsfield & I. Pruin (Eds.), *Juvenile Justice Systems in Europe. Current Situation and Reform Development. vol. 2, 2nd revisited edition* (pp. 991–1026). Můnchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Stevenson, M. T. (2017). Breaking Bad: Mechanisms of Social Influence and the Path to Criminality in Juvenile Jails. *Review of Economics and Statistics*, 99(5), 1–49. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2627394>
- Suzuki, M., & Wood, W. (2017). Is restorative justice conferencing appropriate for youth offenders? *Criminology and Criminal Justice*, 18(4), 450–467. <https://doi.org/10.1177/1748895817722188>
- Šabata, K. (2012). Praktické poznámky k řízení před soudem pro mládež ve věcech dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*. 10(3), 39–43.
- Šámál, P., Váľková, H., Sotoláľ, A., Hrušáková, M., & Šámalová, M. (2011). *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentáľ*. C. H. Beck.
- Šámál, P., Ğřivna, T., Škvain, P., Růžička, M., Půry, F., Šámalová, M., Říha, J. & Novotná, J. (2013). *Trestní řád II. Komentáľ*. 7. vydání. C. H. Beck.

- Špejrová, K. (2020). *Týmy pro mládež – vývoj, aktuální stav, výsledky a výzvy*, Republikový výbor pro prevenci kriminality, Praha.
- Šámalová, M. (2013). Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv. *Státní zastupitelství*, 11(3), 17–25.
- Šámalová, M. (2015). Potřebuje dítě mladší 15 let v řízení před podáním návrhu podle hlavy II. Zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájece? *Trestněprávní revue*, 14 (2), 27–33.
- Tomášek, J., Diblíková, S., Hamplová, N., & Rozum, J. (2019). *Rodinné skupinové konference*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Trtková, M. (2021). Nejlepší zájem dítěte v řízení následujícím po spáchání protiprávního činu. *Trestněprávní revue*. 21(4), 214–222.
- UN Committee on the Rights of the Child. (2007). *General comment No. 10 (2007): Children's Rights in Juvenile Justice, 25 April 2007, CRC/C/GC/10*. <https://digitallibrary.un.org/record/599395>
- UN Committee on the Rights of the Child. (2019). *General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system, 18 September 2019, CRC/C/GC/24*. <https://digitallibrary.un.org/record/3899429>
- UN Committee on the Rights of the Child. (2021). *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Czechia*. https://www.vlada.cz/assets/ppov/rpl/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CRC-CO-5_6-G2129372-final.pdf
- UN General Assembly. (1985). *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice („The Beijing Rules“): resolution / adopted by the General Assembly, 29 November 1985, A/RES/40/33*. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/beijingrules.pdf>
- Válková, H. & Sotolář, A. (2013). Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy. *Státní zastupitelství*, 11(3), 12–15.
- Válková, H., Kuchta, J., & Hulmáková, J. (2019). *Základy kriminologie a trestní politiky*. C. H. Beck.
- Večerka, K., Holas, J., Štěchová, M., Diblíková, S. & Luptáková, M. (2011). *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Večerka, K., Hulmáková, J., & Štěchová, M. (2019). *Mladiství v procesu poruchové socializace*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Výbor pro práva dítěte. (2011). *Závěrečná doporučení ke 3.a 4. periodické zprávě*. <https://vlada.gov.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rpl/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>
- Weijers, I. (2016) The minimum age of criminal responsibility in continental Europe has a solid rational base. *Northern Ireland Legal Quarterly*, 67(3), 301–310. <https://doi.org/10.53386/nllq.v67i3.119>
- Welch, K., Butler, L. F., & Gertz, M. (2019). Saving children, damning adults? An examination of public support for juvenile rehabilitation and adult punishment. *Criminal Justice Review*, 44(4), 470–491. <https://doi.org/10.1177/0734016819833141>
- Welsh, B. C., Yohros, A., & Zane, S. N. (2020). Understanding iatrogenic effects for evidence-based policy: A review of crime and violence prevention programs. *Aggression and Violent Behavior*, 55 (november-december), <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101511>
- Westermarck, P. K., Hansson, K., & Olsson, M. (2011). Multidimensional treatment foster care (MTFC): results from an independent replication. *Journal of Family Therapy*, 33 (1), 20–41. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6427.2010.00515.x>

- Wong, J. S., Bouchard, J., Gravel, J., Bouchard, M., & Morselli, C. (2016). Can At-risk Youth Be Diverted From Crime? A Meta-Analysis of Restorative Diversion Programs. *Criminal Justice and Behaviour*, 43 (10), 1310–1329. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0093854816640835>
- Wood, J. & Tendayi, V.G. (2004). Public perceptions of crime and punishment. In J. Adler (Ed.). *Forensic psychology: Concepts, debates and practice*, (pp. 16–36). Willan Publishing.
- Zeman, P., Diblíková, S., Trávníčková, I., & Tomášek, J. (2010). *Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Zeman, P., Diblíková, S., Kotulan, P. & Vlach, J. (2009) *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Zezulová, J. (2014). Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*, 12(3), 80–82.

Použité právní předpisy a judikatura jsou citovány přímo v textu práce.

Seznam použitých zkratek

DDŠ	dětské domovy se školou
DÚ	diagnostické ústavy
CSLAV	centrální statistické listy a výkaznictví
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění dodatkových protokolů.
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EVSP	Evropský výbor pro sociální práva
KDM	kurátor/kurátorka pro děti a mládež
PJVD	Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem (Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice)
PMS	Probační a mediační služba
PÚ	probační úředník/probační úřednice se specializací na mládež
RSK	rodinné skupinové konference
S	soudce/soudkyně pro mládež
SPČ	společensky prospěšná činnost
SVI	Systém včasné intervence
SVP	středisko výchovné péče
SZ	státní zástupce/státní zástupkyně se specializací na děti mladší 15 let
RT	Rejstřík trestů
TSK	takticko-statistická klasifikace
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů
VNZSM	Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (Sněmovní tisk 540/0, 2023)
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů.
ZVUOV	Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů.

Přílohy

Příloha 1 – Otázky z dotazníku pro soudce pro mládež

(vyjma otázek, zaměřených na násilnou kriminalitu, publikovaných v monografii zaměřené na toto téma viz Hulmáková et. al., 2023)

1. Jednou z často diskutovaných otázek mezi odbornou veřejností je minimální věk trestní odpovědnosti. Podle Vašeho názoru by bylo vhodné:
- zachovat současnou hranici 15 let
  - snížit současnou hranici
  - zvýšit současnou hranici
  - nemám jednoznačný názor

1.A. Na kolik let byste hranici trestní odpovědnosti stanovil?

1.B. Vysvětlete, prosím, co Vás k tomuto názoru vede:

Následující otázky jsou zaměřeny na řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. V jejich rámci jsou užívány některé zkratky, OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí, PMS – Probační a mediační služba, ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Řízením ve věcech dětí mladších patnácti let se rozumí, kromě řízení před soudem pro mládež dle hl. III ZSM, i trestní řízení, kde je prověřován čin jinak trestný, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let, a činnost státního zastupitelství po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření dle hlavy III. ZSM, pokud není dále uvedeno jinak.

4. Jak obecně hodnotíte v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let Vaši spolupráci s následujícími subjekty?

	velmi špatná	spíše špatná	spíše dobrá	velmi dobrá	nespolupracuji
Státní zastupitelství	☐	☐	☐	☐	☐
OSPOD	☐	☐	☐	☐	☐
PMS	☐	☐	☐	☐	☐
Střediska výchovné péče	☐	☐	☐	☐	☐
Realizátoři programů, které jsou ukládány jako výchovné povinnosti	☐	☐	☐	☐	☐
Zařízení pro výkon ochranné výchovy	☐	☐	☐	☐	☐

5. Jak celkově hodnotíte kvalitu zpráv OSPOD o osobě dítěte a jeho osobních, rodinných a jiných poměrech před rozhodnutím o uložení opatření v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dle následujících kritérií? Označte prosím na škále od 1 – velmi špatná do 7 – vynikající

	1 – velmi špatná	2	3	4	5	6	7 – vynikající	nedokážu posoudit
Objektivita informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuálnost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Přehlednost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Úplnost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Existuje nějaký okruh informací, které ve zprávách OSPOD často postrádáte? Uvedte, prosím, jaké:

7. Odhadněte, prosím, u jak velkého podílu případů ve Vaší praxi je v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let zapojena PMS, a to v jednotlivých fázích řízení:

	u žádného z případů	u menší části případů	u zhruba poloviny případů	u větší části případů	u všech případů
Před podáním návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím	☐	☐	☐	☐	☐
Po podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím do vyhlášení rozhodnutí o uložení opatření	☐	☐	☐	☐	☐
Až v rámci výkonu uloženého opatření	☐	☐	☐	☐	☐

8. Máte v řízení ve věcech dětí mladších 15 let zkušenost se zprávami PMS (obsahujícími podklady o osobě dítěte a jeho osobních rodinných a jiných poměrech) před rozhodnutím o uložení opatření?

- Ano
 Ne

- 8.A. Jak celkově hodnotíte kvalitu zpráv Probační a mediační služby před rozhodnutím v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dle následujících kritérií? Označte prosím na škále od 1 – velmi špatná do 7 – vynikající:

	1 – velmi špatná	2	3	4	5	6	7 – vynikající	nedokážu posoudit
Objektivita informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuálnost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Přehlednost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Úplnost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

- 8.B. Existuje nějaký okruh informací, které ve zprávách PMS často postrádáte? Uveďte prosím:

9. V některých soudních obvodech existují platformy, v jejichž rámci se setkávají zástupci jednotlivých institucí a další odborníci v oblasti zaměřené na delikventní či delikventní ohroženou mládež (např. Týmy pro mládež). Je do takové platformy zapojen i Váš soud?
- Ano, v současné době je zapojen
  - V současné době ne, ale byl zapojen dříve
  - Ne, nikdy zde nic takového nebylo
  - Nevím

- 9.A. Zhodnoňte prosím význam této platformy pro Vaši práci:

10. Velmi důležitým aspektem řízení ve věcech dětí mladších 15 let je délka řízení. Domníváte se na základě Vašich zkušeností, že dodržení principu projednání věci bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě je v praxi problémem?
- Ano, jedná se o problém u většiny případů.
  - Ano, jedná se o problém u menší části případů.
  - Ne, nejedná se o problém.

- 10.A. V jakých konkrétních fázích projednávání věci a z jakého důvodu dochází nejčastěji ke zdržení? Uveďte, prosím:

11. Jak často se ve své praxi setkáváte s tím, že v řízení před soudem je účastníky řízení výslovně uveden nezákonný nátlak na dítě (např. při výslechu dítěte policejním orgánem) při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení?
- Nikdy
  - Zcela výjimečně
  - Občas
  - Často
  - Velmi často
  - Vždy

12. Souhlasíte s tím, že státní zastupitelství by mělo mít vždy povinnost podat návrh na uložení opatření soudu pro mládež, pokud se dítě dopustilo činu jinak trestného?

- Ano, tuto povinnost by mělo mít vždy.
 Ne, za určitých podmínek to považují za nadbytečné.

12.A. Posuďte, prosím, ve kterých z níže uvedených situací považujete obligatorní podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím za nadbytečné.

	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	Nemám jednoznačný názor
Vzhledem k povaze a závažnosti činu, dosavadnímu způsobu života dítěte a jeho chování po činu je dosavadní projednání věci již dostačující.	☐	☐	☐
Dítě již projevilo účinnou lítost, napravilo či se pokusilo napravit újmu způsobenou činem jinak trestným a s ohledem na povahu a závažnost činu a poměry dítěte není potřeba další výchovné intervence.	☐	☐	☐
Dítě se dopustilo činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žije, omluvitelná (případy, na které nelze vztáhnout omluvitelný právní omyl dle § 19 TZ).	☐	☐	☐
Dítěti již bylo uloženo v jiném řízení dle hlavy III. ZSM opatření, které stále vykonává, a lze to považovat za dostačující.	☐	☐	☐
Opatření, jehož uložení by navrhovalo, je zcela bez významu vedle opatření, které pro jiný čin jinak trestný bude dítěti podle očekávání uloženo v jiném řízení dle hlavy III. ZSM.	☐	☐	☐
Dítěti již bylo uloženo výchovné opatření dle občanského zákoníku (např. ústavní výchova) či zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a lze to považovat za dostačující.	☐	☐	☐
Dítě již bylo za čin postiženo (např. zákonným zástupcem, jinou osobou odpovědnou za jeho výchovu, školou apod.) a lze to považovat za dostačující.	☐	☐	☐

12.B. Je ještě dle Vašeho názoru jiný důvod(y), kdy je obligatorní podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím nadbytečné? Pokud ano, uveďte jaký(é):

13. Uvedte, prosím, míru svého souhlasu či nesouhlasu s níže uvedenými výroky. Jedná se o posouzení situace obecně v celém systému zacházení s dětmi mladšími 15 let, které se dopustily činů jinak trestných.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nedokážu posoudit
Dítě má mít v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení obdobná procesní práva jako stíhaný mladistvý.	☐	☐	☐	☐	☐
Dítě má mít obligatorně právního zástupce (advokáta) již při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení.	☐	☐	☐	☐	☐
Dítě má mít obligatorně právního zástupce při prověřování v trestním řízení při úkonech, kterých se osobně účastní.	☐	☐	☐	☐	☐
Zapojení opatrovníků (advokátů) v řízení před soudem je spíše formální.	☐	☐	☐	☐	☐
Opatrovníci (advokáti) často v řízení před soudem zaměňují své postavení s postavením obhájce.	☐	☐	☐	☐	☐
Současný katalog opatření dle § 93 odst. 1 ZSM, které lze uložit dítěti mladšímu 15 let je dostatečný.	☐	☐	☐	☐	☐
Současný systém výkonu ochranné výchovy je optimální.	☐	☐	☐	☐	☐
V případě, že dítě neplní řádně uložené opatření, má soud dostatečné možnosti reakce na tuto situaci.	☐	☐	☐	☐	☐
Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace, rodinné skupinové konference) již před podáním návrhu na uložení opatření.	☐	☐	☐	☐	☐
Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech v řízení před soudem pro mládež v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace, rodinné skupinové konference).	☐	☐	☐	☐	☐

14. Uvedte, prosím, míru svého souhlasu či nesouhlasu s následujícími výroky. Zde se jedná o Vaše zkušenosti pouze z Vašeho soudního obvodu.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nedokážu posoudit
Pro účely řízení je k dispozici dostatek soudních znalců dětských psychiatrů.	☐	☐	☐	☐	☐
Pro účely řízení je k dispozici dostatek soudních znalců dětských psychologů.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka programů, které lze dětem ukládat jako výchovné povinnosti.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka programů ve středisku výchovné péče.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka zařízení, které se zaměřují na děti mladší 15 let závislé na návykových látkách.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečně dostupná péče dětských psychiatrů.	☐	☐	☐	☐	☐

15. V případě, že ve Vašem soudním obvodě chybí programy pro děti, které lze ukládat jako výchovné povinnosti, na jaké oblasti by měly být tyto programy zaměřeny?

16. V případě, že podle Vás nejsou v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dostatečně aplikovány restorativní postupy (např. mediace či rodinné skupinové konference), uveďte, prosím, důvody, které tomu brání:

17. Pokud shledáváte nějaké problémy při ukládání ochranné výchovy, uveďte, prosím, jaké:

18. Pokud shledáváte nějaké problémy při výkonu ochranné výchovy, uveďte, prosím, jaké:

19. Dle § 93 odst. 1 ZSM může soud pro mládež uložit dítěti opatření zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření. Jak často, když rozhodujete o uložení opatření, máte takové posouzení k dispozici?

- vždy
- velmi často
- často
- občas
- zcela výjimečně
- nikdy

19.A. K případnému rozhodnutí o uložení opatření bez výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření mohou vést v praxi různé důvody. Uveďte, prosím, jak často jsou pro Vás důvodem následující okolnosti:

	nikdy	zcela výjimečně	občas	často	velmi často	vždy
O dítěti, jeho poměrech a situaci je k dispozici dostatek informací z jiných zdrojů.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Není dostatek odborníků k jejich vypracování.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vedlo by to k průtahům v řízení.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Takové vyšetření by mohlo dítě nepřiměřeně zatížit.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19.B. Je ještě jiný důvod či důvody, proč případně rozhodujete bez výsledku pedagogicko-psychologického vyšetření? Pokud ano, uveďte, prosím:

20. Objevily se v rámci řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, kromě omezení fyzických kontaktů, specifické problémy spojené s pandemií Covid 19? Pokud ano, popište je, prosím:

21. Existují podle Vás nedostatky v právní úpravě, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a nebyly dosud zmíněny v tomto dotazníku? Pokud ano, uveďte je, prosím:

22. Existují podle Vás nedostatky v aplikační praxi, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a nebyly dosud zmíněny v tomto dotazníku? Pokud ano, uveďte je, prosím:

23. Navrhoval/a byste v řízení ve věcech dětí mladších 15 let určité zásadnější změny (včetně změn právní úpravy apod.)? Pokud ano, uveďte je, prosím:

Na závěr Vás ještě požádáme o sdělení následujících údajů (využity budou pouze pro hromadné statistické zpracování):

24. Vaše pohlaví:

- Muž
- Žena

25. Váš věk (v letech):

26. Délka praxe jako soudce/soudkyně pro mládež (v letech):

27. Jakou část Vaší celkové agendy tvoří řízení ve věcech dětí mladších 15 let dle hlavy III

- ZSM?
- celou
- většinu
- zhruba polovinu
- menší část
- zanedbatelnou část

Příloha 2 – Otázky z dotazníku pro státní zástupce

(vyjma otázek, zaměřených na násilnou kriminalitu, publikovaných v monografii zaměřené na toto téma viz Hulmáková et. al., 2023)

1. Jednou z často diskutovaných otázek mezi odbornou veřejností je minimální věk trestní odpovědnosti. Podle Vašeho názoru by bylo vhodné:
- zachovat současnou hranici 15 let
  - snížit současnou hranici
  - zvýšit současnou hranici
  - nemám jednoznačný názor

1.A. Na kolik let byste hranici trestní odpovědnosti stanovil?

1.B. Vysvětlete, prosím, co Vás k tomuto názoru vede:

Následující otázky jsou zaměřeny na řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. V jejich rámci jsou užívány některé zkratky, OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí, PMS – Probační a mediační služba, ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Řízením ve věcech dětí mladších patnácti let se rozumí, kromě řízení před soudem pro mládež dle hl III. ZSM, i trestní řízení, kde je prověřován čin jinak trestný, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let, a činnost státního zastupitelství po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření dle hlavy III. ZSM, pokud není dále uvedeno jinak.

4. Jak obecně hodnotíte v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let Vaši spolupráci s následujícími subjekty?

	velmi špatná	spíše špatná	spíše dobrá	velmi dobrá	nespolupracuji
Policejní orgány	☐	☐	☐	☐	☐
Soudy	☐	☐	☐	☐	☐
PMS	☐	☐	☐	☐	☐
OSPOD	☐	☐	☐	☐	☐
Zařízení pro výkon ochranné výchovy	☐	☐	☐	☐	☐

5. Jak celkově hodnotíte kvalitu zpráv OSPOD o osobě dítěte a jeho osobních, rodinných a jiných poměrech před rozhodnutím o uložení opatření v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dle následujících kritérií? Označte prosím na škále od 1 – velmi špatná do 7 – vynikající

	1 – velmi špatná	2	3	4	5	6	7 – vynikající	nedokážu posoudit
Objektivita informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuálnost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Přehlednost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Úplnost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Existuje nějaký okruh informací, které ve zprávách OSPOD často postrádáte? Uvedte, prosím, jaké:
7. Odhadněte, prosím, u jak velkého podílu případů ve Vaší praxi je v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let zapojena PMS, a to v jednotlivých fázích řízení:

	u žádného z případů	u menší části případů	u zhruba poloviny případů	u větší části případů	u všech případů
Před podáním návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím	☐	☐	☐	☐	☐
Po podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím do vyhlášení rozhodnutí o uložení opatření	☐	☐	☐	☐	☐
Až v rámci výkonu uloženého opatření	☐	☐	☐	☐	☐

8. Máte v řízení ve věcech dětí mladších 15 let zkušenost se zprávami PMS (obsahujícími podklady o osobě dítěte a jeho osobních rodinných a jiných poměrech) před rozhodnutím o uložení opatření?
- Ano
- Ne

8.A. Jak celkově hodnotíte kvalitu zpráv Probační a mediační služby před rozhodnutím v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dle následujících kritérií? Označte prosím na škále od 1 – velmi špatná do 7 – vynikající:

	1 – velmi špatná	2	3	4	5	6	7 – vynikající	nedokážu posoudit
Objektivita informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuálnost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Přehlednost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Úplnost informací	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

8.B. Existuje nějaký okruh informací, které ve zprávách PMS často postrádáte? Uveďte prosím:

9. V obvodech některých státních zastupitelství existují platformy, v jejichž rámci se setkávají zástupci jednotlivých institucí a další odborníci v oblasti zaměřené na delikventní či delikvenci ohroženou mládež (např. Týmy pro mládež). Je do takové platformy zapojeno i Vaše státní zastupitelství?

- Ano, v současné době je zapojeno
 V současné době ne, ale bylo zapojeno dříve
 Ne, nikdy zde nic takového nebylo
 Nevím

9.A. Zhodnoňte prosím význam této platformy pro Vaši práci:

10. Velmi důležitým aspektem řízení ve věcech dětí mladších 15 let je délka řízení. Domníváte se na základě Vašich zkušeností, že dodržení principu projednání věci bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě je v praxi problém?

- Ano, jedná se o problém u většiny případů.
 Ano, jedná se o problém u menší části případů.
 Ne, nejedná se o problém.

10.A. V jakých konkrétních fázích projednávání věci a z jakého důvodu dochází nejčastěji ke zdržení? Uveďte, prosím:

11. Jak často se ve své praxi setkáváte s tím, že je v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dítětem, jeho zákonnými zástupci, opatrovníkem, případně jinými subjekty výslovně uveden nezákonný nátlak na dítě (např. při výslechu dítěte policejním orgánem) při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení?

- Nikdy
 Zcela výjimečně
 Občas
 Často
 Velmi často
 Vždy

12. Souhlasíte s tím, že státní zastupitelství by mělo mít vždy povinnost podat návrh na uložení opatření soudu pro mládež, pokud se dítě dopustilo činu jinak trestného?

- Ano, tuto povinnost by mělo mít vždy.
 Ne, za určitých podmínek to považují za nadbytečné.

12.A. Posuďte, prosím, ve kterých z níže uvedených situací považujete obligatorní podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím za nadbytečné.

	Ano, obligatorní podání je nadbytečné	Ne, obligatorní podání není nadbytečné	Nemám jednoznačný názor
Vzhledem k povaze a závažnosti činu, dosavadnímu způsobu života dítěte a jeho chování po činu je dosavadní projednání věci již dostačující.	☐	☐	☐
Dítě již projevilo účinnou lítost, napravilo či se pokusilo napravit újmu způsobenou činem jinak trestným a s ohledem na povahu a závažnost činu a poměry dítěte není potřeba další výchovné intervence.	☐	☐	☐
Dítě se dopustilo činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žije, omluvitelná (případy, na které nelze vztáhnout omluvitelný právní omyl dle § 19 TZ).	☐	☐	☐
Dítěti již bylo uloženo v jiném řízení dle hlavy III. ZSM opatření, které stále vykonává, a lze to považovat za dostačující.	☐	☐	☐
Opatření, jehož uložení by navrhovalo, je zcela bez významu vedle opatření, které pro jiný čin jinak trestný bude dítěti podle očekávání uloženo v jiném řízení dle hlavy III. ZSM.	☐	☐	☐
Dítěti již bylo uloženo výchovné opatření dle občanského zákoníku (např. ústavní výchova) či zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a lze to považovat za dostačující.	☐	☐	☐
Dítě již bylo za čin postiženo (např. zákonným zástupcem, jinou osobou odpovědnou za jeho výchovu, školou apod.) a lze to považovat za dostačující.	☐	☐	☐

12.B. Je ještě dle Vašeho názoru jiný důvod(y), kdy je obligatorní podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím nadbytečné? Pokud ano, uveďte jaký(é):

13. Uveďte, prosím, míru svého souhlasu či nesouhlasu s níže uvedenými výroky. Jedná se o posouzení situace obecně v celém systému zacházení s dětmi mladšími 15 let, které se dopustily činů jinak trestných.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nedokážu posoudit
Dítě má mít v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení obdobná procesní práva jako stíhaný mladistvý.	☐	☐	☐	☐	☐
Dítě má mít obligatorně právního zástupce (advokáta) již při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení.	☐	☐	☐	☐	☐
Dítě má mít obligatorně právního zástupce při prověřování v trestním řízení při úkonech, kterých se osobně účastní.	☐	☐	☐	☐	☐
Zapojení opatrovníků (advokátů) v řízení před soudem je spíše formální.	☐	☐	☐	☐	☐
Opatrovníci (advokáti) často v řízení před soudem zaměňují své postavení s postavením obhájce.	☐	☐	☐	☐	☐
Současný katalog opatření dle § 93 odst. 1 ZSM, které lze uložit dítěti mladšímu 15 let je dostatečný.	☐	☐	☐	☐	☐
Současný systém výkonu ochranné výchovy je optimální.	☐	☐	☐	☐	☐
V případě, že dítě neplní řádně uložené opatření, má soud dostatečné možnosti reakce na tuto situaci.	☐	☐	☐	☐	☐
Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace, rodinné skupinové konference) již před podáním návrhu na uložení opatření.	☐	☐	☐	☐	☐
Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech v řízení před soudem pro mládež v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace, rodinné skupinové konference).	☐	☐	☐	☐	☐

14. Uvedte, prosím, míru svého souhlasu či nesouhlasu s následujícími výroky. Zde se jedná o Vaše zkušenosti pouze z obvodu Vašeho státního zastupitelství.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nedokážu posoudit
Pro účely řízení je k dispozici dostatek soudních znalců dětských psychiatrů.	☐	☐	☐	☐	☐
Pro účely řízení je k dispozici dostatek soudních znalců dětských psychologů.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka programů, které lze dětem ukládat jako výchovné povinnosti.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka programů ve středisku výchovné péče.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka zařízení, které se zaměřují na děti mladší 15 let závislé na návykových látkách.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečně dostupná péče dětských psychiatrů.	☐	☐	☐	☐	☐

15. V případě, že v obvodě Vašeho státního zastupitelství chybí programy pro děti, které lze ukládat jako výchovné povinnosti, na jaké oblasti by měly být tyto programy zaměřeny?

16. V případě, že podle Vás nejsou v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dostatečně aplikovány restorativní postupy (např. mediace či rodinné skupinové konference), uveďte, prosím, důvody, které tomu brání:

17. Pokud shledáváte nějaké problémy z hlediska výkonu ochranné výchovy při výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, uveďte, prosím, jaké:

18. Dle § 93 odst. 1 ZSM může soud pro mládež uložit dítěti opatření zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření. Jak často, dle zkušeností z Vaší praxe, rozhoduje soud o uložení opatření s tím, že má takové posouzení k dispozici?
- vždy
  - velmi často
  - často
  - občas
  - zcela výjimečně
  - nikdy
19. Objevily se v rámci řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, kromě omezení fyzických kontaktů, specifické problémy spojené s pandemií Covid 19? Pokud ano, popište je, prosím:
20. Existují podle Vás nedostatky v právní úpravě, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a nebyly dosud zmíněny v tomto dotazníku? Pokud ano, uveďte je, prosím:
21. Existují podle Vás nedostatky v aplikační praxi, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a nebyly dosud zmíněny v tomto dotazníku? Pokud ano, uveďte je, prosím:
22. Navrhoval/a byste v řízení ve věcech dětí mladších 15 let určité zásadnější změny (včetně změn právní úpravy apod.)? Pokud ano, uveďte je, prosím:

Na závěr Vás ještě požádáme o sdělení následujících údajů (využity budou pouze pro hromadné statistické zpracování):

23. Vaše pohlaví:
- Muž
  - Žena
24. Váš věk (v letech):
25. V řízení ve věcech dětí mladších 15 let působím jako státní zástupce:
- pouze v rámci trestní působnosti se specializací na protiprávní činy mládeže, činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími 15 let a trestné činy spáchané na mládeži
  - pouze v rámci mimotrestní působnosti se specializací na sociálně-právní ochranu dětí a řízení ve věcech dětí mladších 15 let a trestně neodpovědných mladistvých
  - obojí
26. Jak dlouho se již problematice dětí mladších 15 let v rámci své působnosti státního zástupce věnujete? Uveďte prosím počet let:

27. Působíte na:

- okresním státním zastupitelství (obvodním, Městském státním zastupitelství v Brně)
- krajském státním zastupitelství

28. Jakou část Vaší celkové agendy tvoří řízení ve věcech dětí mladších 15 let dle hlavy III.

ZSM?

- celou
- většinu
- zhruba polovinu
- menší část
- zanedbatelnou část

Příloha 3 – Otázky z dotazníku pro probační úředníky

(vyjma otázek, zaměřených na násilnou kriminalitu, publikovaných v monografii zaměřené na toto téma viz Hulmáková et. al., 2023)

1. Jednou z často diskutovaných otázek mezi odbornou veřejností je minimální věk trestní odpovědnosti. Podle Vašeho názoru by bylo vhodné:
  - Zachovat současnou hranici 15 let.
  - Snížit současnou hranici.
  - Zvýšit současnou hranici.
  - Nemám jednoznačný názor.

1.A. Na kolik let byste hranici trestní odpovědnosti stanovil/a?

1.B. Vysvětlete, prosím, co Vás k tomuto názoru vede:

2. Pozorujete v případech násilných činů jinak trestných páchaných dětmi mladšími 15 let v posledních 10 letech významné změny ve způsobu provedení? Pokud v systému soudnictví ve věcech mládeže působíte méně než 10 let, pokuste se, prosím, zhodnotit vývoj během doby Vašeho působení.
  - Ano, změny pozoruji.
  - Ne, změny nepozoruji.

2.A. Jaké významné změny ve způsobu provedení násilných činů jinak trestných pozorujete?

Následující otázky jsou zaměřeny na řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. V jejich rámci jsou užívány některé zkratky, OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí, ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Řízením ve věcech dětí mladších patnácti let se rozumí, kromě řízení před soudem pro mládež dle hl. III. ZSM, i trestní řízení, kde je prověřován čin jinak trestný, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let, a činnost státního zastupitelství po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření dle hlavy III. ZSM (úsek projednávání činu jinak trestného před soudním jednáním), pokud není dále uvedeno jinak.

3. Jak obecně hodnotíte v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let Vaši spolupráci s následujícími subjekty?

	velmi špatná	spíše špatná	spíše dobrá	velmi dobrá	nespolupracuji
Policejní orgány	☐	☐	☐	☐	☐
Státní zastupitelství	☐	☐	☐	☐	☐
Soudy pro mládež	☐	☐	☐	☐	☐
Školy	☐	☐	☐	☐	☐
Opatrovníci – advokáti	☐	☐	☐	☐	☐
Realizátoři programů, které mohou být ukládány jako výchovné povinnosti	☐	☐	☐	☐	☐
OSPOD (kurátoři pro děti a mládež)	☐	☐	☐	☐	☐
Subjekty, u kterých je vykonávána společensky prospěšná činnost	☐	☐	☐	☐	☐
Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy	☐	☐	☐	☐	☐
Střediska výchovné péče	☐	☐	☐	☐	☐

4. Máte ve Vaší praxi zkušenost v řízení ve věcech dětí mladších 15 let s pověřením (souhlasem) k činnostem před rozhodnutím o uložení opatření (např. zprávy pro účely rozhodnutí, mediační činnosti)?

- Ano
 Ne

4.A. Pověření (souhlas) k těmto činnostem před rozhodnutím může vzejít od různých subjektů. Realizoval jste již ve své praxi tyto činnosti na základě pověření (souhlasu):

	Ano	Ne
Policejního orgánu	☐	☐
Státního zastupitelství	☐	☐
Soudu pro mládež	☐	☐

4.B. S účinností od 1. 1. 2022 došlo v souvislosti s novelizací především zákona o Probační a mediační službě a ZSM (zákonem č. 220/2021 Sb.) k výslovnému zakotvení působnosti PMS v řízení ve věcech dětí mladších 15 let. Zaznamenali jste od tohoto data změnu v počtu pověření (souhlasů) k činnostem před rozhodnutím o uložení opatření? Počet těchto pověření (souhlasů) od té doby:

- Výrazně vzrostl
- Mírně vzrostl
- Zůstal zhruba stejný
- Mírně klesl
- Výrazně klesl

4.C. U kterých subjektů konkrétně jste tento nárůst zaznamenal/a?

4.D. U kterých konkrétních úkonů (např. zpracování zprávy o poměrech dítěte, zpracování zprávy před rozhodnutím, zprostředkování řešení konfliktu, realizace mediace, realizace rodinné skupinové konference) jste tento nárůst pozoroval/a?

4.E. Vyjádřete se, prosím, nakolik souhlasíte s následujícími výroky, které se činností PMS před rozhodnutím o uložení opatření týkají.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím
Subjekt, který po mně tyto činnosti požaduje, mi dává dostatek času na jejich provedení.	☐	☐	☐	☐
Spolupráce se zákonnými zástupci je bezproblémová.	☐	☐	☐	☐
Získat potřebné informace je obtížné.	☐	☐	☐	☐
Pravdivost informací o dítěti, které při těchto činnostech získávám, je obtížné ověřit.	☐	☐	☐	☐
V praxi dochází k situacím, kdy se naše činnost překrývá s činností OSPOD.	☐	☐	☐	☐

4.F. V jakých konkrétních oblastech se Vaše činnost s činností OSPOD překrývá?

5. Podnět k provádění činností PMS před rozhodnutím o uložení opatření ve věcech dětí mladších 15 let může vzejít i od jiných subjektů než od policejního orgánu, státního zastupitelství či soudu pro mládež. Setkáváte se ve své praxi s podněty od:

	Ano	Ne
OSPOD	☐	☐
Dítěte (zákonných zástupců)	☐	☐
Opatrovníka (advokáta)	☐	☐
Oběti	☐	☐

6. Máte ve Vaší praxi zkušenosti s prováděním mediačních činností (např. zprostředkování řešení konfliktu mezi dítětem a obětí, realizace mediace nebo rodinné skupinové konference) v řízení ve věcech dětí mladších 15 let před rozhodnutím o uložení opatření?

Ano
 Ne

- 6.A. Liší se podle Vašich zkušeností realizace mediace (případně rodinné skupinové konference) v případě dětí mladších 15 let ve srovnání s mladistvými pachateli?

Ano
 Ne
 Nedokáži posoudit

6.B. V čem tyto rozdíly spočívají?

7. V některých obvodech středisek PMS existují platformy, v jejichž rámci se setkávají zástupci jednotlivých institucí a další odborníci v oblasti zaměřené na delikventní či delikvencí ohroženou mládež (např. Tímy pro mládež). Je do takové platformy zapojeno i Vaše středisko?

Ano, v současné době je zapojeno
 V současné době ne, ale bylo zapojeno dříve
 Ne, nikdy zde nic takového nebylo
 Nevím

7.A. Zhodnoťte, prosím, význam této platformy pro Vaši práci:

8. Velmi důležitým aspektem řízení ve věcech dětí mladších 15 let je délka řízení. Domníváte se na základě Vašich zkušeností, že dodržení principu projednání věci bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě je v praxi problém?

Ano, jedná se o problém u většiny případů
 Ano, jedná se o problém u menší části případů
 Ne, nejedná se o problém
 Nedokážu posoudit

8.A. V jakých konkrétních fázích projednávání věci a z jakého důvodu dochází nejčastěji ke zdržení? Uveďte, prosím:

9. Souhlasíte s tím, že státní zastupitelství by mělo mít vždy povinnost podat návrh na uložení opatření soudu pro mládež, pokud se dítě dopustilo činu jinak trestného?

Ano, tuto povinnost by mělo mít vždy.
 Ne, za určitých podmínek to považuji za nadbytečné.
 Nedokážu posoudit.

9.A. V jakých případech považujete povinné podání návrhu za nadbytečné? Uveďte prosím:

10. V případě, že jste zapojeni v řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném do uložení opatření soudem pro mládež, jak často se ve Vaší praxi účastníte jednání před soudem pro mládež?
- Vždy
  - Většinou
  - Občas
  - Výjimečně
  - Nikdy
- 10.A. Jaké důvody Vám nejčastěji brání v účasti při jednání před soudem pro mládež?
11. V jakých případech by měl být podle Vás probační úředník při jednání před soudem pro mládež přítomen?

12. Uvedte, prosím, míru svého souhlasu či nesouhlasu s níže uvedenými výroky. Jedná se o posouzení situace obecně v celém systému zacházení s dětmi mladšími 15 let, které se dopustily činů jinak trestných.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nedokážu posoudit
Dítě má mít v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení obdobná procesní práva jako stíhaný mladistvý.	☐	☐	☐	☐	☐
Dítě má mít obligatorně právního zástupce (advokáta) již při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení.	☐	☐	☐	☐	☐
Dítě má mít obligatorně právního zástupce při prověřování v trestním řízení při úkonech, kterých se osobně účastní.	☐	☐	☐	☐	☐
Zapojení opatrovníků (advokátů) v řízení před soudem je spíše formální.	☐	☐	☐	☐	☐
Opatrovníci (advokáti) často v řízení před soudem zaměňují své postavení s postavením obhájce.	☐	☐	☐	☐	☐
Současný katalog opatření dle § 93 odst. 1 ZSM, které lze uložit dítěti mladšímu 15 let, je dostatečný.	☐	☐	☐	☐	☐
Současný systém výkonu ochranné výchovy je optimální.	☐	☐	☐	☐	☐
V případech, že dítě neplní řádně uložené opatření, má soud dostatečné možnosti reakce na tuto situaci.	☐	☐	☐	☐	☐
Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace, rodinné skupinové konference) JIŽ PŘED PODÁNÍM návrhu na uložení opatření.	☐	☐	☐	☐	☐
Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech V ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM pro mládež v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace, rodinné skupinové konference).	☐	☐	☐	☐	☐

13. Uvedte, prosím, míru svého souhlasu či nesouhlasu s následujícími výroky. Zde se jedná o Vaše zkušenosti pouze z obvodu vašeho střediska.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nedokážu posoudit
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka programů, které lze dětem ukládat jako výchovné povinnosti.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka programů ve středisku výchovné péče.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka zařízení, které se zaměřují na děti mladší 15 let závislé na návykových látkách.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečně dostupná péče dětských psychiatrů.	☐	☐	☐	☐	☐
Pokud je při výkonu dohledu naplněn účel tohoto opatření, soud zohledňuje podnět probačního úředníka na jeho zrušení.	☐	☐	☐	☐	☐
Pokud dítě porušuje podmínky dohledu probačního úředníka, soud adekvátně reaguje na podnět ze strany PMS.	☐	☐	☐	☐	☐
Pokud dítě porušuje povinnosti při výkonu výchovných povinností či výchovných omezení soud adekvátně reaguje na podnět ze strany probačního úředníka.	☐	☐	☐	☐	☐
Personální kapacita probačních úředníků – specialistů na mládež na našem středisku je dostatečná.	☐	☐	☐	☐	☐

14. V případě, že v obvodě Vašeho střediska chybí programy pro děti, které lze ukládat jako výchovné povinnosti, na jaké oblasti by měly být tyto programy zaměřeny?

15. V případě, že podle Vás nejsou v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dostatečně aplikovány restorativní postupy (např. zprostředkování řešení konfliktu, mediace či rodinné skupinové konference), uveďte, prosím, důvody, které tomu brání:

16. Doporučil/a byste nějaké změny či doplnění v metodických pokynech, vztahujících se k problematice činností probačního úředníka v řízení ve věcech dětí mladších 15 let?

17. Objevily se v rámci řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, kromě omezení fyzických kontaktů, specifické problémy spojené s pandemií Covid 19? Pokud ano, popište je, prosím:
18. Existují podle Vás nedostatky v právní úpravě, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a nebyly dosud zmíněny v tomto dotazníku? Pokud ano, uveďte je, prosím:
19. Existují podle Vás nedostatky v aplikační praxi, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a nebyly dosud zmíněny v tomto dotazníku? Pokud ano, uveďte je, prosím:
20. Navrhoval/a byste v řízení ve věcech dětí mladších 15 let určité zásadnější změny (včetně změny právní úpravy apod.)? Pokud ano, uveďte je, prosím:

Na závěr Vás ještě požádáme o sdělení následujících údajů (využity budou pouze pro hromadné statistické zpracování).

21. Vaše pohlaví:

- Muž
 Žena

22. Váš věk (v letech):

23. Délka Vaší praxe jako probačního úředníka se specializací na mládež (v letech):

24. Jakou část Vaší celkové agendy tvoří specializace na mládež?

- Celou
 Větší část
 Zhruba polovinu
 Menší část
 Zanedbatelnou část

Příloha 4 – Otázky z dotazníku pro kurátory pro děti a mládež

(vyjma otázek, zaměřených na násilnou kriminalitu, publikovaných v monografii zaměřené na toto téma viz Hulmáková et. al., 2023)

1. Jednou z často diskutovaných otázek mezi odbornou veřejností je minimální věk trestní odpovědnosti. Podle Vašeho názoru by bylo vhodné:
- Zachovat současnou hranici 15 let.
  - Snížit současnou hranici.
  - Zvýšit současnou hranici.
  - Nemám jednoznačný názor.

1.A. Na kolik let byste hranici trestní odpovědnosti stanovil/a?

1.B. Vysvětlete, prosím, co Vás k tomuto názoru vede:

Následující otázky jsou zaměřeny na řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. V jejich rámci jsou užívány některé zkratky, PMS – Probační a mediační služba, ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Řízením ve věcech dětí mladších patnácti let se rozumí, kromě řízení před soudem pro mládež dle hl. III. ZSM, i trestní řízení, kde je prověřován čin jinak trestný, kterého se mělo dopustit dítě mladší 15 let, a činnost státního zastupitelství po odložení věci v trestním řízení do podání návrhu na uložení opatření dle hlavy III. ZSM (úsek projednávání činu jinak trestného před soudním jednáním), pokud není dále uvedeno jinak.

3. Jak obecně hodnotíte v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let Vaši spolupráci s následujícími subjekty?

	velmi špatná	spíše špatná	spíše dobrá	velmi dobrá	nespolupracuji
Policejní orgány	☐	☐	☐	☐	☐
Státní zastupitelství	☐	☐	☐	☐	☐
Soudy pro mládež	☐	☐	☐	☐	☐
PMS	☐	☐	☐	☐	☐
Školy	☐	☐	☐	☐	☐
Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy	☐	☐	☐	☐	☐

4. Jednou z činností, které OSPOD v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let zajišťuje, je zpracovávání zpráv o poměrech dítěte. Vyjádřete se, prosím, nakolik souhlasíte s následujícími výroky:

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím
Subjekt, který po mně zprávu požaduje, mi dává dostatek času na její zpracování.	☐	☐	☐	☐
Spolupráce se zákonnými zástupci je bezproblémová.	☐	☐	☐	☐
Je obtížné získat potřebné informace pro účely takové zprávy.	☐	☐	☐	☐
Pravdivost získaných informací je obtížné ověřit.	☐	☐	☐	☐
Ocenil/a bych, kdyby ke zpracování zpráv byla dostupná podrobná metodika.	☐	☐	☐	☐
V praxi dochází k situacím, kdy se při zpracovávání zpráv naše činnost překrývá s činností PMS.	☐	☐	☐	☐

4.A. V jakých konkrétních oblastech se Vaše činnost s činností PMS překrývá?

5. Jaký typ či typy informací je nejobtížnější získat?
6. Odhadněte, prosím, u jak velkého podílu případů ve Vaší praxi je v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let zapojena PMS, a to v jednotlivých fázích řízení:

	u žádného z případů	u menší části případů	u zhruba poloviny případů	u větší části případů	u všech případů
Před podáním návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím.	☐	☐	☐	☐	☐
Po podání návrhu na uložení opatření státním zastupitelstvím do vyhlášení rozhodnutí o uložení opatření.	☐	☐	☐	☐	☐
Až v rámci výkonu uloženého opatření.	☐	☐	☐	☐	☐

7. V obvodech některých OSPOD existují platformy, v jejichž rámci se setkávají zástupci jednotlivých institucí a další odborníci v oblasti zaměřené na delikventní či delikvencí ohroženou mládež (např. Týmy pro mládež). Je do takové platformy zapojeno i Vaše pracoviště?
- Ano, v současné době je zapojeno.
- V současné době ne, ale bylo zapojeno dříve.
- Ne, nikdy zde nic takového nebylo.
- Nevím.

7.A. Zhodnoťte, prosím, význam této platformy pro Vaši práci:

8. Velmi důležitým aspektem řízení ve věcech dětí mladších 15 let je délka řízení. Domníváte se na základě Vašich zkušeností, že dodržení principu projednání věci bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě je v praxi problémem?
- Ano, jedná se o problém u většiny případů.
  - Ano, jedná se o problém u menší části případů.
  - Ne, nejedná se o problém.

8.A. V jakých konkrétních fázích projednávání věci a z jakého důvodu dochází nejčastěji ke zdržení? Uveďte, prosím:

9. Dochází ve Vaší praxi k případům, že nejste přizván/a policejním orgánem k výslechu dítěte (podezřelého z činu jinak trestného) v rámci trestního řízení při prověřování činu jinak trestného?
- Nikdy
  - Zcela výjimečně
  - Občas
  - Často
  - Velmi často
  - Vždy

10. Jak často se ve své praxi setkáváte s tím, že je v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dítětem, jeho zákonnými zástupci, opatrovníkem, případně jinými subjekty výslovně uveden nezákonný nátlak na dítě (např. při výslechu dítěte policejním orgánem) při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení?
- Nikdy
  - Zcela výjimečně
  - Občas
  - Často
  - Velmi často
  - Vždy

11. Došlo již ve Vaší praxi k situaci, kdy jste v postavení OSPOD musel/a zasáhnout kvůli nezákonnému nátlaku na dítě v průběhu výslechu v trestním řízení při prověřování činu jinak trestného spáchaného dítětem?
- Ano
  - Ne

12. Souhlasíte s tím, že státní zastupitelství by mělo mít vždy povinnost podat návrh na uložení opatření soudu pro mládež, pokud se dítě dopustilo činu jinak trestného?
- Ano, tuto povinnost by mělo mít vždy.
  - Ne, za určitých podmínek to považuji za nadbytečné.

12.A. V jakých případech považujete povinné podání návrhu za nadbytečné? Uveďte, prosím:

13. Dle § 93 odst. 1 ZSM může soud pro mládež uložit dítěti opatření zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření. Jak často, dle zkuše-

ností z Vaší praxe, rozhoduje soud o uložení opatření s tím, že má takové posouzení k dispozici?

- Vždy
- Velmi často
- Často
- Občas
- Zcela výjimečně
- Nikdy

14. Uvedte, prosím, míru svého souhlasu či nesouhlasu s níže uvedenými výroky. Jedná se o posouzení situace obecně v celém systému zacházení s dětmi mladšími 15 let, které se dopustily činů jinak trestných.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nedokážu posoudit
Dítě má mít v rámci prověřování činu jinak trestného v trestním řízení obdobná procesní práva jako stíhaný mladistvý.	☐	☐	☐	☐	☐
Dítě má mít obligatorně právního zástupce (advokáta) již při prověřování činu jinak trestného v trestním řízení.	☐	☐	☐	☐	☐
Dítě má mít obligatorně právního zástupce při prověřování v trestním řízení při úkonech, kterých se osobně účastní.	☐	☐	☐	☐	☐
Zapojení opatrovníků (advokátů) v řízení před soudem je spíše formální.	☐	☐	☐	☐	☐
Opatrovníci (advokáti) často v řízení před soudem zaměňují své postavení s postavením obhájce.	☐	☐	☐	☐	☐
Současný katalog opatření dle § 93 odst. 1 ZSM, které lze uložit dítěti mladšímu 15 let, je dostatečný.	☐	☐	☐	☐	☐
Současný systém výkonu ochranné výchovy je optimální.	☐	☐	☐	☐	☐
V případě, že dítě neplní řádně uložené opatření, má soud dostatečné možnosti reakce na tuto situaci.	☐	☐	☐	☐	☐
Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace, rodinné skupinové konference realizované PMS) JIŽ PŘED PODÁNÍM NÁVRHU na uložení opatření.	☐	☐	☐	☐	☐
Ve věcech dětí mladších 15 let jsou ve vhodných případech V ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM pro mládež v dostatečné míře aplikovány restorativní postupy (např. mediace, rodinné skupinové konference realizované PMS).	☐	☐	☐	☐	☐

15. Uveďte, prosím, míru svého souhlasu či nesouhlasu s následujícími výroky. Zde se jedná o Vaše zkušenosti pouze z obvodu Vašeho OSPOD.

	zcela souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	zcela nesouhlasím	nedokážu posoudit
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka programů, které lze dětem ukládat jako výchovné povinnosti.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka programů ve středisku výchovné péče.	☐	☐	☐	☐	☐
Personální kapacita sociálních kurátorů pro děti a mládež na našem pracovišti je dostatečná.	☐	☐	☐	☐	☐
Policejní orgány včas OSPOD vyzumívají o konání výslechu dítěte.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečná nabídka zařízení, které se zaměřují na děti mladší 15 let závislé na návykových látkách.	☐	☐	☐	☐	☐
Při ukládání opatření je k dispozici dostatečně dostupná péče dětských psychiatrů.	☐	☐	☐	☐	☐

16. V případě, že v obvodě Vašeho OSPOD chybí programy pro děti, které lze ukládat jako výchovné povinnosti, na jaké oblasti by měly být tyto programy zaměřeny?
17. V případě, že podle Vás nejsou v řízení ve věcech dětí mladších 15 let dostatečně aplikovány restorativní postupy (např. mediace či rodinné skupinové konference, realizované PMS), uveďte, prosím, důvody, které tomu brání:
18. Pokud shledáváte nějaké problémy z hlediska ukládání ochranné výchovy, uveďte, prosím, jaké:
19. Pokud shledáváte nějaké problémy z hlediska výkonu ochranné výchovy, uveďte, prosím, jaké:
20. Objevily se v rámci řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, kromě omezení fyzických kontaktů, specifické problémy spojené s pandemií covid 19? Pokud ano, popište je, prosím:
21. Existují podle Vás nedostatky v právní úpravě, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a nebyly dosud zmíněny v tomto dotazníku? Pokud ano, uveďte je, prosím:

22. Existují podle Vás nedostatky v aplikační praxi, které negativně ovlivňují řízení ve věcech dětí mladších 15 let a nebyly dosud zmíněny v tomto dotazníku? Pokud ano, uveďte je, prosím:
23. Navrhoval/a byste v řízení ve věcech dětí mladších 15 let určité zásadnější změny (včetně změn právní úpravy apod.)? Pokud ano, uveďte je, prosím:

Na závěr Vás ještě požádáme o sdělení následujících údajů (využity budou pouze pro hromadné statistické zpracování).

24. Vaše pohlaví:

- Muž
- Žena

25. Váš věk (v letech):

26. Jak dlouho již působíte jako kurátor pro děti a mládež? Uveďte prosím počet let:

27. Jakou část Vaší celkové agendy tvoří oblast práce s dětmi mladšími 15 let v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného v soudnictví ve věcech mládeže?

- Celou
- Větší část
- Zhruba polovinu
- Menší část
- Zanedbatelnou část

Příloha 5 – Otázky z dotazníku pro pracovníky DDŠ a DÚ vztahující se k problematice výkonu ochranné a ústavní výchovy

Otázka 1. Uvedte prosím, v jakém typu zařízení působíte. Pokud působíte v obou typech, zvolte zařízení, v němž máte hlavní pracovní poměr. Následně pak prosím odpovídejte i na další otázky z hlediska zkušeností právě z tohoto zařízení. V případě, že působíte ve více zařízeních stejného typu, zohledněte v odpovědích zkušenosti ze zařízení s větší kapacitou dětí.

diagnostický ústav	dětský domov se školou
--------------------	------------------------

Otázka 7. Následující výroky se týkají různých aspektů zacházení s dětmi mladšími patnácti let s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou. V první (bílé) části tabulky se jedná o posouzení situace obecně v celém systému zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy pro děti mladší patnácti let, ve druhé (šedivé) pak o zkušenosti přímo ve Vašem zařízení. U každého výroku, prosím, uveďte míru svého souhlasu či nesouhlasu.

	naprosto souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	naprosto nesouhlasím	nevím, nedokážu posoudit
Celková personální kapacita odborných pracovníků je dostatečná.					
Současný systém vzdělávání odborných pracovníků je vyhovující.					
Platové podmínky odborných pracovníků jsou vyhovující.					
V zařízeních je mezi odbornými pracovníky dostatečný podíl mužů.					
Soudy při uložení ústavní výchovy umísťují děti do vhodných konkrétních zařízení.					
Děti jsou soudem umísťovány do zařízení, kde není problémem možnost pravidelného kontaktu s rodinou s ohledem na vzdálenost bydliště rodiny.					
Sociální práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí s rodinami dětí z hlediska přípravy na jejich návrat do rodiny je na dobré úrovni.					
Zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy nabízí dostatek vhodných opatření pro řešení případů, kdy se dítě chová v zařízení problémově.					
Slabinou současné praxe je umísťování dětí s ochrannou a ústavní výchovou do jednoho zařízení.					
Pokud je potřeba dítě s ústavní výchovou přemístit do jiného zařízení, soud o tom rozhodne dostatečně rychle.					

Pokud je podán návrh na umístění dítěte s ochrannou výchovou mimo zařízení, soud o tom rozhodne dostatečně rychle.					
Pokud ředitel zařízení podá podnět ke zrušení ochranné výchovy, soud o něm rozhodne dostatečně rychle.					
V ČR je pro děti mladší 15 let dostatek specializovaných zařízení či oddělení (např. se závislostmi na návykových látkách).					
V ČR je pro děti mladší 15 let s nařízenou ochrannou výchovou dostatek zařízení s technickým zabezpečením proti útěku dětí dle zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy.					
V ČR je dostatek dětských domovů se školou s kapacitou maximálně 16 dětí.					
Spolupráce našeho zařízení s Policií ČR je na dobré úrovni.					
Spolupráce našeho zařízení s orgánem sociálně-právní ochrany dětí je na dobré úrovni.					
Spolupráce našeho zařízení s rodiči je na dobré úrovni.					
Naše zařízení nemá problém s dostupností kontinuální psychologické péče.					
Naše zařízení nemá problém s dostupností potřebné zdravotní péče.					
Naše zařízení nemá problém s dostupností potřebné psychiatrické péče.					
Naše zařízení nemá problém s dostupností potřebné adiktologické péče.					

Otázka 8. Napadají Vás jiné skutečnosti či problémy, které práci s dětmi mladšími patnácti let v dětských domovech se školou a v diagnostických ústavech komplikují? Uveďte je, prosím:

Otázka 9. Jednou z často diskutovaných otázek mezi odbornou veřejností je minimální věk trestní odpovědnosti. Podle Vašeho názoru by bylo vhodné:

- zachovat současnou hranici 15 let
- snížit současnou hranici, a to na: ... let
- zvýšit současnou hranici, a to na: ... let
- nevím, nedokážu posoudit

Otázka 9 b. Pokud změnu dolní hranice trestní odpovědnosti navrhuje, vysvětlíte prosím, co Vás k tomuto názoru vede:

Otázka 10. Navrhoval byste v systému zacházení s dětmi v ústavní a ochranné výchově určité zásadnější změny (včetně změn právní úpravy apod.)? Pokud ano, uveďte je, prosím:

Otázka 11. Objevily se v rámci práce s dětmi ve Vašem zařízení specifické problémy spojené s pandemií Covid 19? Popište je, prosím:

Otázka 12. Napadá Vás k tématu, kterému se věnoval tento dotazník, ještě něco, co považujete za důležité? Uvítáme jakýkoli námět či připomínku:

Na závěr Vás ještě požádáme o sdělení následujících údajů (tyto údaje budou využity pouze pro hromadné statistické zpracování):

Pohlaví: Muž   Žena

Věk: ... (let)

Vaše současná pracovní pozice v zařízení:

ředitel	etoped	vychovatel	speciální pedagog	psycholog
---------	--------	------------	-------------------	-----------

Délka praxe v zařízení, kde nyní působíte: ... (let)

Délka celkové praxe ve škol. zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy: ... (let)

Kapacita Vašeho zařízení: ... (dětí)

Vaše zařízení je:

pouze pro chlapce	pouze pro dívky	koedukované
-------------------	-----------------	-------------

Odhad podílu dětí s nařízenou ochr. výchovou ve Vašem zařízení v roce 2020: ... (%)

Uveďte prosím, zda je součástí Vašeho zařízení některé z následujících oddělení:

Oddělení s výchovně léčebným režimem	Ano	Ne
Oddělená výchovná skupina pro děti s nařízenou ochrannou výchovou	Ano	Ne
Oddělení pro děti s extrémními poruchami chování (EPCHO)	Ano	Ne
Specializované oddělení pro děti se závislostmi na návykových látkách	Ano	Ne

Příloha 6 – Otázky zařazené v rámci výzkumu veřejného mínění vztahující se k dětem mladším 15 let

(vyjma otázek, zaměřených na násilnou kriminalitu, publikovaných v monografii zaměřené na toto téma viz Hulmáková et. al., 2023)

IK.6 V řadě zemí existuje zvláštní zákon, podle kterého se řeší kriminalita mladistvých a dětí mladších 15 let. Je takový zákon i v ČR?

- Ano
- Ne
- NEVÍ

IK.7 Jaká je v současnosti v ČR spodní věková hranice trestní odpovědnosti, tj. od kolika let může být člověk trestně stíhán a odsouzen za trestný čin?

- NEVÍ *Vepište věk v letech:*

IK.8 Na kolik let byste tuto hranici stanovil/a Vy osobně?

- NEVÍ *Vepište věk v letech:*

IK.9 Pokud se dítě, které dosud není trestně odpovědné, dopustí závažného kriminálního skutku typu loupeže nebo ublížení na zdraví, jakým způsobem je takový případ v ČR řešen?

Policie danou věc odloží a soud se takovým případem dále nezabývá.

Policie danou věc odloží, ale soud se takovým případem dále zabývá a dítěti hrozí určitý postih.

- NEVÍ

IK.10 Domníváte se, že kriminalita páchaná dětmi do patnácti let v ČR za posledních deset let:

- Výrazně vzrostla
- Mírně vzrostla
- Zůstala přibližně na stejné úrovni
- Mírně klesla
- Výrazně klesla
- Nedokáže odhadnout

Záznamový arch použitý při analýze spisů je pro zájemce k dispozici na vyžádání u hlavní řešitelky výzkumného úkolu JUDr. Jany Hulmákové, Ph.D.

Přehled titulů vydaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2012

Ediční řada Studie:

2023

- 475 Hulmáková, J., Biedermanová, E., Tomášek, J., Vlach, J. & Voldřichová, I. *Násilná kriminalita dětí mladších patnácti let.*
- 476 Roubalová, M., Holas, J., Martinková, M. & Paloušová, V. *Obyvatelé ČR a viktimizace. Nové poznatky z výzkumu.*
- 477 Zhřivalová, P., Raszková, T., Háková, L. & Novák, P. *Diferenciace odsouzených ve věznicích s ostrahou.*
- 478 Kudrlová, K., Paloušová, V. & Vlach, J. *Kyberkriminalita z pohledu justiční praxe a každodenních uživatelů.*
- 479 Scheinost, M., Diblíková, S., Grohmannová, K., Hulmáková, J., Paloušová, V., Přesličková, H., Roubalová, M., & Večerka, K. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2022.*
- 480 Přesličková, H., Grohmannová, K., Malvotová, P., Novopacká, M., Paloušová, V., & Roubalová, M. *Zacházení s pachateli domácího partnerského násilí I.*

2022

- 472 Holas, J. (ed.) *Research on Crime and Criminal Justice in the Czech Republic (selected results of research activities of IKSP in the years 2016–2019).*
- 474 Scheinost, M., Biedermanová, E., Blatníková, Š., Diblíková, S., Hulmáková, J., Večerka K. & Zeman, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2021.*

2021

- 465 Háková, L. *Zločin a trest v kriminálním zpravodajství.*
- 468 Blatníková, Š., Novopacká, M., Přesličková, H. & Zeman, P. *Kriminální historie pachatelů závažného násilí v ČR.*
- 469 Diblíková, S., Špejra, M. & Vlach, J. *Vyhodnocení procesu spuštění elektronického monitorovacího systému (EMS) v ČR.*
- 470 Scheinost, M., Diblíková, S., Frydrych, J., Háková, L., Holas, J., Hulmáková, J., Kasal, Z., Kudrlová, K., Kutil, L., Šereda, P., Štěpánek, Z., Večerka, K. & Vlach, J. *Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2020.*

2020

- 462 Scheinost, M., Barbořík, M., Čáp, J., Diblíková, S., Frydrych, J., Holas, J., Hulmáková, J., Karban, M., Linhartová, H., Martinková, M., Raszková, T., Večerka, K. & Zhřivalová, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2019.*
- 463 Vlach, J., Kudrlová, K. & Paloušová, V. *Kyberkriminalita v kriminologické perspektivě.*
- 464 Rozum, J., Háková, L., Hulmáková, J., Špejra, M. & Zhřivalová, P. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita.*

2019

- 449 Roubalová, M., Holas, J., Kostelníková, Z. & Pešková, M. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie.*

- 452 Tomášek, J., Diblíková, S., Hamplová, N. & Rozum, J. *Rodinné skupinové konference*.
453 Zeman, P., Blatníková, Š., Grohmannová, K., Koňák, T., Novák, P., Roubalová, M. &
Trávníčková, I. *Uživatelé drog ve vězení – hodnocení účinnosti terapeutických programů*.
454 Diblíková, S., Cejp, M., Hulmáková, J., Raszková, T., Roubalová, M., Scheinost, M.,
Večerka, K. & Zhřivalová, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018*.
455 Roubalová, M., Grohmannová, K., Trávníčková, I. & Zeman, P. *Možnosti zjišťování
míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky*.
456 Blatníková, Š. & Zeman, P. *Evidence dat o ochranném léčení a zabezpečovací detenci
v ČR – nedostatky a možná řešení*.
457 Martinková, M. & Biedermanová, E. *Senioři v České republice jako oběti i pachatelé
kriminálních deliktů*.
458 Večerka, K., Hulmáková, J. & Štěchová, M. *Mladiství v procesu poruchové socializace*.
459 Holas, J. *Bezpečí, kriminalita a prevence*.
460 Tomášek, J., Háková, L. & Kostelníková, Z. *Probace a její efektivita pohledem
pachatelů, veřejnosti a médií*.

2018

- 447 Diblíková, S., Cejp, M., Hulmáková, J., Pešková, M., Scheinost, M. & Večerka, K.
Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2017.
446 Scheinost, M., Cejp, Diviák, T. & Pojman, P. *Trendy vývoje organizovaného zločinu
a jeho vybraných forem*.

2017

- 440 Zeman, P. (ed.) *Research on Crime and Criminal Justice in the Czech Republic
(selected results of research activities of IKSP in the years 2012–2015)*.
441 Tomášek, J., Faridová, P., Kostelníková, Z., Přesličková, H., Rozum, J. & Zhřivalová,
P. *Zaměstnání jako faktor desistence*.
443 Karabec, Z., Diblíková, S., Hulmáková, J., Vlach, & Zeman, P. *Criminal Justice
System in the Czech Republic. 3rd amended and revised edition*.
444 Budka, I. *Využití právních nástrojů pro potírání organizovaného zločinu*.
445 Diblíková, S., Hulmáková, J., Karban, M., Martinková, M., Scheinost, M. & Večerka,
K. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*.

2016

- 431 Blatníková, Š., Faridová, P., Vranka, M. *Kriminální styly myšlení: Inventář PICT-cz*.
432 Marešová, A., Biedermanová, E., Rozum, J., Tamchyna, M. & Zhřivalová, P. *Výkon
nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*.
433 Blatníková, Š. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*.
435 Holas, J., Háková, L., Krulichová, E. & Scheinost, M. *Regionální kriminalita a její odraz
v kvalitě života obyvatel*.
437 Diblíková, S., Cejp, M., Martinková, M., Smejkal, V. & Štefunková, M. *Analýza trendů
kriminality v České republice v roce 2015*.
438 Tomášek, J., Diblíková, S. & Scheinost, M. *Probace jako efektivní nástroj snižování
recidivy*.
439 Rozum, J., Háková, L., Tomášek, J., & Vlach, J. *Efektivita trestní politiky z pohledu
recidivy*.

2015

- 423 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.)*
- 424 Marešová, A., Havel, R., Martinková, M. & Tamchyna, M. *Násilná kriminalita v nejisté době.*
- 425 Marešová, A., Biedermanová, E., Diblíková, S., Požár, J. & Martinková, M. *Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2014.*
- 426 Zeman, P., Štefunková, M. & Trávníčková, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník.*
- 427 Večerka, K. & Štěchová, M. *Preventivní praxe po novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí.*
- 428 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé.*
- 429 Scheinost, M., Válková, H., (eds.) *Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.)*
- 430 Cejp, M., Blatníková, Š., Háková, L., Holas, J., Trávníčková, I. & Vlach, J. *Společenské zdroje vývoje organizovaného zločinu.*
- 422 Škvain, P. *Zabezpečovací detence z pohledu vybraných zahraničních právních úprav.*

2014

- 414 Martinková, M., Slavětínský, V. & Vlach, J. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR.*
- 415 Štěchová, M. & Večerka, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže.*
- 417 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Rozum, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2013.*
- 418 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost.*
- 419 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Sankční politika pohledem praxe. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí II.)*

2013

- 403 Košťál, J. *Vybrané metody vícerozměrné statistiky. (Vybrané metody kriminologického výzkumu – svazek 4).*
- 404 Pojman, P. *Ruský a ukrajinský organizovaný zločin.*
- 405 Tomášek, J. *Self-reportové studie kriminálního chování. (Vybrané metody kriminologického výzkumu – svazek 5).*
- 406 Holas, J. *Politický radikalismus a mládež.*
- 408 Zeman, P., Diblíková, S., Slavětínský, V. & Štefunková, M. *Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity.*
- 410 Scheinost, M., a kol. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí I.)*
- 411 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Kuchařík, K., Martinková, M. & Scheinost, M. *Analýza trendů kriminality v roce 2012.*
- 412 Holas, J. & Večerka, K. *Stát a občan v prevenci kriminality.*

2012

- 397 Cejp, M. (ed.) *Selected Results of Research Activities of ICSP in the Years 2008–2011.*
- 398 Marešová, A., Cejp, M., Martinková, M., Tomášek, J., Vlach, J. & Zeman, P. *Crime in the Czech Republic in 2010.*
- 399 Večerka, K. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti.*
- 402 Marešová, A., Biedermanová, E., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Tomášek, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2011.*

Ediční řada Prameny:

2022

- 471 14. Kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici. Kjóto, Japonsko, 7.–12. března 2021.
- 473 Montanari, L., Royuela, L., Hasselberg, I., Vandam, L. *Vězeňství a drogy v Evropě. Aktuální a budoucí výzvy.*

2021

- 466 *Dokumenty OSN k dopadům pandemie Covid-19 na kriminalitu.*
- 467 *Zabezpečovací detence a trest odnětí svobody (Empirický výzkum výkonu zabezpečovací detence a trestu odnětí svobody předcházejícího zabezpečovací detenci).*

2020

- 461 *Globální studie o pašování migrantů 2018.*

2019

- 448 Heiskanen, M. & Lietonen, A. *Kriminalita a gender. Studie zaměřená na zastoupení mužů a žen v mezinárodní statistice kriminality.*
- 450 *Škody působené kybernetickou kriminalitou. Zpráva shrnující hlavní poznatky Pracovní skupiny k nákladům kyberkriminality.*
- 451 *Příručka k evaluaci. Pokyny k navrhování, provádění a používání nezávislé evaluace v UNODC.*

2017

- 442 UNODC: *Mezinárodní klasifikace trestných činů pro statistické účely.*

2016

- 434 Heiskanen, M., Aebi, M. E., van der Brugge, W., Jehle, J.–M. *Evidence alternativních trestů a zjišťování míry atrice. Metodologická studie komparativních dat v Evropě.*
- 436 13. kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici. Dauhá, Katar, 12.–19. dubna 2015

2015

- 420 Francis, B., Humphreys, L., Kirby, S. & Soothill, K. *Kriminální kariéra v organizovaném zločinu.*
- 421 Mendel, R. A. *Mládeži nepřístupno. Argumenty pro snižování počtu odnětí svobody u mladistvých.*

2014

- 416 Benes, M. & Astbury, B. (eds.) *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů.*

2013

- 407 United Nations Office on Drugs and Crime *Odhad nezákonných finančních toků plynoucích z obchodu s drogami a jiného nadnárodního organizovaného zločinu.*
- 409 United Nations Office on Drugs and Crime *Světová zpráva o obchodování s lidmi 2012.*
- 413 European Forum for Urban Security *Pouliční násilí v EU: Skupiny mladistvých a násilí na veřejnosti.*

2012

- 395 Cejp, M. (ed.) *Britské strategické dokumenty k prevenci a potírání závažné trestné činnosti.*
- 396 Goodey, J. & Aromaa, K. (eds.) *Trestné činy z nenávisti (příspěvky ze Stockholmského kriminologického symposia 2006 a 2007).*
- 400 Marešová, A. (ed.) *Trendy kriminality ve světě a nové problémy a reakce v oblasti prevence kriminality a trestní justice.*
- 401 Diblíková, S. (ed.) *Rada Evropy a International Juvenile Justice Observatory k soudnictví nad mládeží.*

Plné texty všech titulů, publikovaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2000, jsou volně dostupné na webu IKSP www.iksp.cz v sekci Publikace.

Děti mladší patnácti let v systému soudnictví ve věcech mládeže

Autoři: Jana Hulmáková
Eva Biedermanová
Jan Tomášek
Jiří Vlach

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, 150 00 Praha 5

Určeno: pro odbornou veřejnost

Design: addnoise.org

Sazba: Lukáš Pracný, sazbaknih.cz

Tisk: Reprocentrum, a. s., Blansko

Vydání: první, červen 2024

Náklad: 150 ks

www.iksp.cz

ISBN 978-80-7338-208-7

ISBN 978-80-7338-209-4 (pdf)

